KISACA
KUR'ÂN TEFSİRİ

Derleme
www.tefsirim.com

2. Cilt

(3/104- 5/120
Kur'ân Sayfası: 62-126

Derleyen
Mehmed SELMAN

Gözden geçirme tarihi: Eylül 2021

3/104-109 HAYRA ÇAĞIRAN TOPLULUK

104. (Ey müminler!) **İçinizden (**herkesi**) hayra çağıran, iyiliği (**İslâm'a ve akl-ı selîme uygun olan şeyleri**) emreden ve kötü** (İslâm'a ve akl-ı selîme aykırı) **olanı önlemeye çalışan bir topluluk olsun; işte onlar kurtuluşa erenlerdir.**

105. (Ey mü'minler**!** Siz**,) kendilerine apaçık deliller geldikten sonra parçalanıp ayrılan ve ihtilâfa düşenler gibi olmayın. İşte onlar için (**kıyâmette**) çok büyük bir azap vardır.**

106. Kıyâmet günü, birtakım yüzler ağaracak, birtakım yüzler de kararacak. Yüzleri kararanlara gelince (onlara**): "Îmân ettikten sonra inkâra saptınız ha! İşte inkâr etmenize karşılık azâbı tadın!" (**denilecek**). [**bk**. 75/22-24; 80/38-41]**

107. Yüzleri ağaranlar ise, Allâh'ın rahmeti içinde (cennette**)dirler. Onlar orada ebedî kalacaklardır.**

108. (Ey Peygamberim**!) İşte bunlar, Allâh'ın âyetleridir. Onları sana gerçeği bildirmek üzere okuyoruz. Allah âlemlere zulmetmek istemez. [**krş**. 28/3]**

109. Göklerde ve yerde olanlar Allâh'ındır. (Bütün**) işler, (**hesap için**) ancak Allâh'a döndürülür.**

104-109. (104).**'İçinizden hayra çağıran, iyiliği emredip kötülükten vazgeçirmeye çalışan bir topluluk bulunsun.'** **Hayır:** İyi, iyilik, en iyi, yararlı, değerli, üstün, akıl, adâlet, fazîlet, servet, mâli yardım, Allâh'ın insanlar için takdir ettiği iyi durum anlamlarına gelir. (KUR'ÂN YOLU, 1/646)

Mârûf: Şeriatın ve şeriata aykırı düşmeyen aklın güzel gördüğü, kitaba sünnete uygun düşen her şey, itâat, mubah, mendup, vâcip, farz demektir. **Münker:** Şeriatın ve şeriata uygun

olmayan, aklın çirkin gördüğü yâhut kitap ve sünnete muhâlif / aykırı olan şeyler yâhut isyan, mekruh ve haram olan şeyler anlamına gelir (S. HAVVÂ, 2/422)

Hayra dâvet: Kitap ve sünnete dâvettir. (S. HAVVÂ)

Hadîs: Sizden her kim bir münker (dîne aykırılık) görürse onu eliyle değiştirsin, gücü yetmezse diliyle, gücü yetmezse kalbiyle değiştirsin. Bu ise îmânın en zayıf hâlidir. (Müslim)

Hadîs: Nefsim elinde olana yemin olsun: ya iyiliği emreder, kötülükten sakındırırsınız yâhut da Allah pek yakında üzerinize bir cezâ gönderir, ondan sonra da Allâh'a duâ edersiniz de bu duânızı kabul etmez. (Tirmizi, S. HAVVÂ, 2/429)

Kur'ân-ı Kerîm, savaş zamanlarında bile belli bir topluluğun **savaşa katılmayıp dîni öğrenmelerini** ve savaşa gidenler döndüklerinde onları uyarmalarını, iyiliği emretme, kötülüğe karşı gelme faâliyetini sürdürmelerini öngörmüştür. (Tevbe 9/122, KUR'ÂN YOLU, 1/ 647)

Hayra dâvet, İyiliği **emretme** ve kötülükten **sakındırmak** bütün Müslümanlara **farz-ı kifâyedir**. Bu yapılmayınca hiçbir Müslüman sorumluluktan kendisini kurtaramaz. Fakat her kişiye farz-ı ayın değildir. (ELMALILI, 2/407)

Toplumda **suç işleyenler** ve kuralları ihlâl edenler vatandaşlar tarafından **yetkili mercilere ihbar** edilir. Bu, jurnalcilik değil, münkere **engel olma görevi**dir. Böyle olmazsa hırsızlık, yankesicilik ve gaspçılık başını alıp gider. Sokak ve caddelerde güven ve huzuriçinde yürünmez olur. (..) Bu âyet, iyilik ve güzelliklerin yaygınlaşması, kötülük, edepsizlik ve ahlâksızlığın önlenmesi, İslâm'ın bilinmesi ve yaşanması için **her Müslümana görev yüklemekte**dir. Herkes gücü nispetinde yazılı veya sözlü, davranış biçimi veya **tepki**si ile bu görevi yapmak, en azından **yapanlara destek vermek** durumundadır. (İ. KARAGÖZ 1/581)

(105).**'Kendilerine apaçık deliller'** tek bir söz etrâfında birleşmeyi gerektiren hak söz geldikten **'sonra parçalanıp ihtilâfa düşenler'** düşmanlıkla birbirlerinden ayrılan, dinleri farklı, kimisi ötekini küfürle itham edenler **'gibi olmayın. İşte onlara büyük bir azap vardır.'** (S. HAVVÂ, 2/422)

'Parçalanıp ayrılığa düşenler gibi olmayın' **Tefrika:** Akîde - inanç konusunda, usûl-ü din konusunda ihtilâfa düşmekdir. Şüphesiz bu sapıklıktır. Ve her türlü fesâdın sebebidir. (S. HAVVÂ, 2/431)

İhtilâf: Temel inanç konuları dışında teferruatta farklılıkdır. Müctehid imamların farklı düşünüp yorumlamaları bu ihtilâf kapsamındadır. (M. A. SÂBÛNİ, 1/203)

Âyetin anlamı din konusunda ihtilâfa düşen Yahûdi ve hıristiyanlar gibi olmayın. Kur'ân âyetleri geldiğinde kendi hevâ ve nefislerine uyarak ihtilâf etmeyin. (M. A. SÂBÛNİ, 1/202)

Hadis: 'Yahudiler 71 fırkaya ayrıldılar. Hıristiyanlar 72 fırkaya ayrıldılar. Ümmetim de 73 fırkaya ayrılacaktır. (Ebû Dâvud, İbn Mâce) Bu hadiste ilâhi yasağa rağmen, Ümmet-i Muhammed'in de fırkalara ayrılacağı bildirilmektedir. Gerçekten de maalesef, geçmişten günümüze Kur'an ve Sünnet ile bağdaşmayan, **İslâm'ın anayolundan ayrılan gruplar** olagelmiştir. (İ. KARAGÖZ 1/582)

Âyette **ihtilâf edilmemesi istenen** hususlar, **dîni konular**dır. Allâh'ın kitabının **bir kısmını kabul edip bir kısmını kabul etmemek,** bir kısmını uygulamayı kabul edipbir kısmını kabul etmemek ihtilâfa düşmektir. Kur'an'da Yahudiler, **'Kitab'ın bir kısmına îman edip de bir kısmını inkâr etmekle'** kınanmaktadır. (2/85). Kadınların tesettürü, çok evlilik, mîrâsın taksimi, ve fâizin haramlığı gibi **bir kısım Kur'an hükümlerini kabul etmemek** veya **tarihselliğini savunmak** veya Kur'ân'a uygun olmayan yorumlarla **âyetleri çarpıtmak,** Müslümanlar arasına **tefrika** sokmak **olur** ve bu âyetin kapsamına girer. (Kurtubi'den İ. KARAGÖZ 1/583)

(106).**'O gün nice yüzler ağarır'** Kıyâmet günü îmân ve itâatleri nedeniyle mü'minlerin yüzleri ağarır. (M. A. SÂBÛNİ, 1/202) **'Nice yüzler kararır'** Bâtıl, tefrika ve bid'at ehlinin yüzleri kararır. Mü'minin kendine özgü bir nûru vardır, isterse teninin rengi siyah olsun. Kâfirin de kendine özgü bir karanlığı vardır, isterse teninin rengi beyaz olsun. (S. HAVVÂ, 2/422)

Yüzlerin **ak** ve **kara olması,** amel defterleri **müminlere sağ** ellerine ve **kâfirlere sol** ellerine verildiği zaman (69/19-37) veya **ameller tartıldığı** zaman olabilir. (101/6). Çünkü müminler, **amel defterleri**ni sağ ellerine alıp okudukları ve hasenâtını gördükleri zaman **sevinir**, kâfir ve münâfıklar (ise) amel defterlerini sol ellerine alıp okudukları ve günahlarını gördükleri zaman **üzülür**ler. (17/13-14, 45/28, 29) Âhirette kâfirlere **'Ey suçlular! Birbirinizden ayrılın'** denilir. (36/59) Her ümmet diz üstü çöker. (45/28) Münâfık ve mürtedlere **Îmânınızdan sonra inkâr mı ettiniz? Öyle ise inkâr etmenize karşılık azâbı tadın'** denir. Yüzleri **kara** olan kâfirler cehenneme atılacak ve cehennemde ebedi olarak kalacaklardır. Yüzleri **ak** olan müminler ise cennete girecekler ve cennette ebedi olarak kalacaklardır. (İ. KARAGÖZ 1/584)

(109).**'Göklerdeki ve yerdeki herşey Allâh'ındır.'** Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allâh'ındır. Bütün varlıkları yaratan, yaşatan ve yöneten Allah'tır. Yüce Allah, yeryüzü ve göklerdeki varlıkları insanların hizmetine sunmuştur. (31/20) Ancak bütün varlıkların **mülkiyeti Allâh'a âit**tir; insanlar bu varlıklardan yararlanırlar. (İ. KARAGÖZ 1/586)

'Bütün işler Allâh'a döndürülür.' Dünyâda da, âhirette de mutlak egemen ve tasarruf sâhibi O'dur. İyilik yapana iyilikleri sebebiyle, kötülük yapana da kötülükleri sebebiyle amellerine uygun karşılıklar verir. (S. HAVVÂ, 2/423)

3/110-112 EN HAYIRLI ÜMMET

110. (Ey müminler**!) Siz, insanlar için çıkarılmış en hayırlı toplumsunuz. (**Çünkü**) iyiliği** (İslâm'a uygun olanı) **emreder, kötülüğe** (İslâm'a aykırı olana) **engel olur ve Allâh'a inanırsınız. Eğer Ehl-i Kitap (**olan yahûdi ve hıristiyanlar**) da îmân etmiş olsalardı, elbette onlar için hayırlı olurdu. (**Gerçi**) onlardan bir kısmı îmân etmişlerdir. (**Fakat**) onların pek çoğu (**dinden**) sapmış kimselerdir. [**krş**. 3/104]**

111. (Ey müminler**!) O (**Yahûdi**)ler eziyet etmenin dışında size aslâ zarar veremezler. Sizinle savaşacak olurlarsa da geri dönüp kaçarlar, sonra onlara yardım da edilmez.**

112. Onlar (yahûdiler**); nerede bulunurlarsa (**bulunsunlar**) -Allâh'ın ahdine ve (**mü'min**) insanların ahdi (**ve himâyesi**)ne sığınanlar hâriç- üzerlerine zillet (**aşağılık damgası**) vurulmuştur. Artık onlar Allah'tan bir gazaba uğradılar ve üzerlerine miskinlik (**ve sefâlet damgası**) vuruldu. Bu, onların Allâh'ın âyetlerini inkâr etmeleri ve haksızlık yaparak peygamberleri öldürmeleri sebebiyledir. Bu da onların âsî olmalarından ve haddi aşmalarındandır. [krş. 2/61; 3/21]**

110-112. (110).**'Siz insanlar için çıkarılmış en hayırlı bir ümmetsiniz. İyiliği emreder, kötülükten alıkorsunuz ve Allâh'a inanırsınız.'** Kur'ân-ı Kerîm **hayırlı ümmetin** 3 özelliğinden söz etmektedir: **(a)** iyiliği emrederler, **(b)** kötülükten alıkoyarlar, **(c)** Allâh'a inanırlar. Yukarıda sayılan niteliklere sâhip olmayan kimseler Mâide (5/79) belirtildiği gibi kitap ehline benzerler (S. HAVVÂ, 2/423)

Âyet-i kerime bundan sonra ehl-i kitabı yermeye yöneliyor: Kur'ân, **ehl-i kitabı** 3 özelliğiyle niteliyor: **(a)** Müslümanlara zarar verememeleri, **(b)** savaştan kaçmaları, **(c)** Allah'tan yardım görememeleri. (M. HİCÂZİ, 1/317)

Hayırlı bir **ümmet** olma özelliğine sâhip olabilmek için, âyet-i kerîmede buyurulduğu üzere, Allâh'ın emir ve yasaklarını O'nun bildirdiği şekilde bilmek, hayat ve hareket tarzını onlara uygun hâle getirmek ve gücü nisbetinde bunun yaptırımı için seferber olmak gerekir. **Hadîs:** Peygamberimiz, "Kim bir kötülüğü görürse eliyle, buna gücü yetmezse diliyle engel olsun. Buna da gücü yetmezse, (onu yapana) kalbiyle buğzetsin; bu da îmanın en zayıfıdır." buyurmuştur. (H. T. FEYİZLİ, 1/63)

(111).**'İncitmekten başka size herhangi bir zarar veremezler.'** Dîninizi eleştirmek tehditte bulunmak vb. diğer eziyetler. Fakat Müslümanları kesinlikle kökten kazıyamazlar.

'Sizinle savaşsalar bile geri dönüp kaçarlar. Sonra kendilerine yardım da edilmez.' (..) Özellikle Yahûdilere karşı mücâdelemizde bu, unutulmamalıdır. Onlara karşı **uğradığımız bozgunlar**a gelince; bunlar onlara karşı savaş veren kimselerin **imânının gerektirdiği niteliklere hakkıyla sâhip olmadıkları**nı göstermekterdir ve bu gâyet açıktır. Zîrâ Arapların altında savaş verip şu âna kadar bozguna uğrayıp durdukları bayrak, **küfür bayrağı**dır, fâsıklık bayrağıdır. Aksi takdirde Kitap ehline karşı müminlerin geçmişteki savaşları âyet-i kerimenin işâret buyurduğu gerçeğin tanıklığını yapmaktadır. (S. HAVVÂ, 2/424)

(112).**'Nerede bulunurlarsa bulunsunlar üzerlerine zillet** (damgası) **vurulmuştur.'** Yahûdiler nerede olurlarsa olsunlar zelil olacaklardır; bu durum bağlı oldukları devlete **cizye** ödemeleri ve **sürekli korku içinde** yaşamaları şeklinde ortaya çıkacaktır. **'Allâh'ın ve insanların ahdine sığınmış olmaları bunun dışında'** Allâh'ın ve insanların yardımcı olmaları hâli müstesnâdır; o vakit üzerlerindeki zillet kalkabilir ve bir devlet kurabilirler. Yüce Allah onlara imkân vermiş, bizim zâlimliğimiz nedeniyle onları bizlere musallat kılmıştır. (S. HAVVÂ, 2/424, 425)

3/113-117 EHL-İ KİTABIN HEPSİ BİR DEĞİLDİR

113. (Onların**) hepsi bir değildir. Ehl-i Kitap içlerinden artık (**müslüman olup**) 'Allâh'ın emirlerini tutan', gece vakitlerinde Allâh'ın âyetlerini okuyan ve** (namaz kılıp) **secde edenler vardır.**

114. (Yahûdi ve Hıristiyanlardan bir grup**,** gerçekten**) Allâh'a ve âhiret gününe inanırlar, iyiliği emreder, kötülüğe engel olurlar ve hayır işlerinde yarışırlar. İşte bunlar sâlih müminlerdir.**

115. (Yahûdi ve Hıristiyanlardan mümin olanların) **yaptıkları hiçbir iyilik, aslâ karşılıksız bırakılmaz. Allah, takvâ sâhiplerini (**emirlerine ve yasaklarına riâyet edenleri**) çok iyi bilendir.**

116. O küfre sapan / inkâr edenlere gelince, onların ne malları ne de evlâtları Allah'(ın azâbın**)a karşı kendilerine aslâ fayda vermeyecektir. Onlar ateş ehli (**cehennemlik**)dirler; onlar hep orada kalacaklardır.**

117. Kâfirlerin bu dünyâ hayâtında yaptıkları harcamaların hâli; kendi kendilerine zulmetmiş bir topluluğun ekinlerini vurup da onu mahveden, dondurucu soğukluktaki bir rüzgârın hâline benzer (Sadaka ve hayırlarının âhirette kendilerine hiç faydası olmaz**). Doğrusu Allah onlara zulmetmedi, fakat onlar kendi kendilerine zulmetmektedirler.**

113-117. (113).**'Hepsi bir değildir. Kitap ehlinden secdeye vararak geceleri Allâh'ın âyetlerini okuyup duran bir topluluk vardır.'** Bu âyette **ehl-i kitap**tan maksat Mûsâ ve Îsâ (a.s)'a îmân etmiş olanlardır. Bu âyetin iniş sebebine birkaç rivâyet vardır: **(a)** İbn-i Abbas'ın rivâyetine göre önceden Yahûdi iken sonra İslâm'a giren Abdullah bin Selâm, Sâlebe bin Saye ve Esid bin Ubeyd hakkında indiği nakledilmiştir. (H. DÖNDÜREN, 1/137) **(b)** Rasûlullah'ın Medîne'ye hicretinden önce ensardan Es'ad bin Zürâre, Berar bin Marur, Muhammed bin Mesleme ve Ebû Kubeys bin Sırma tevhid esâsına inananlardan idiler. Bunlar **hanîf dîni ile amel ederlerdi**. Rasûlullah gelince derhal îman edip ona yardım ettiler. (ELMALILI, 2/411)

'Dosdoğru bir topluluk' Hakkı tanıyan adâleti yerine getiren topluluk anlamlarına gelmektedir. Önceki âyetlerde ehl-i kitap kötü davranışları nedeni ile kınanmaktadır. Burada ise hepsinin aynı olmadığı ve içlerinde güzel ahlâk ve iyi nitelikler taşıyan sâlih kimselerin bulunduğuna dikkat çekilmektedir (KUR'ÂN YOLU, 1/654)

(116).**'Küfredenlerin malları ve çocukları Allâh'a karşı kendilerine hiçbir fayda sağlamayacaktır.'** 116'ncı âyette **mal ve evlât çokluğu** ile şımarmış ve inkârcı olanlar, kendilerine azâp edilmeyeceğini iddia edenler uyarılmaktadır. Mal ve evlât çokluğu Allah' tan gelecek azâbı önlemeyeceği bildirilmektedir. (KUR'ÂN YOLU, 1/656)

Kâfirler **'Biz, mal ve çocuk bakımımndan müminlerden daha fazlayız, bu hâlimizle azâba da uğratılacak değiliz.'** (Sebe 34/35) diyerek mal ve çocuklarının çokluğuyla üstünlük taslıyor, Peygamber Efendimiz ve ashâbını **fakir oldukları** için ayıplıyor ve 'Şâyet Muhammed hak üzere olsaydı, Rabbi onu böyle fakirlik ve yoksulluk içinde bırakmazdı' diyorlardı. (Râzi'den Ö. ÇELİK, 1/457)

‘Onlar cehennemliklerdir. Orada ebediyyen kalacaklardır.’ Hakkı inkâr edenler, yaptıkları harcamaların karşılığı olarak âhirette hiçbir şey alamayacaklar. Dünyâda da zarara uğramışlardır. Nitekim bu sûrenin 22. âyeti ile Bakara sûresinin 217. âyetinde **kâfirlerin amellerinin** dünyâda da âhirette de **ziyan olduğu** bildirilmektedir. (KUR’ÂN YOLU, 1/657)

İşte inançsızların **inkâr rüzgârı**, iyilik ve hayır namına ne varsa hepsini **mahveder**, âhirette ellerini boşa çıkarır. Ancak o şeyler, bu dünyâda bir gösteriş ve övünmeden ibâret kalır. (H. T. FEYİZLİ, 1/64)

3/118-120 EHL-İ KİTABIN İKİ YÜZLÜLERİ

118. Ey îmân edenler! Sizden olmayanları sırdaş (ve dost**) edinmeyin. (**Çünkü**) onlar, sizi(**n dîninizi ve düzeninizi**) bozmaktan geri durmazlar; dâimâ size sıkıntı verecek şeyleri arzu ederler. Onların aşırı kin (**ve düşmanlık**)ları ağızlarından (**taşıp**) ortaya çıkmıştır. Sizlere karşı göğüslerinde gizledikleri (**kin**) ise daha büyüktür. Eğer düşünürseniz size âyetlerimizi böylece açıkladık.**

119. (Ey müminler!) **İşte sizler öyle kimselersiniz ki onlar (**Allâh’a ve İslâm’a karşı cephe alanlar**), sizleri sevmedikleri halde siz onları(**n peygamberlerini tasdik edip**) sever ve bütün kitaplara inanırsınız. Onlar ise, (**ancak**) size rastladıkları zaman “îmân ettik” derler. Kendi başlarına kaldıklarında, size karşı öfke (**ve kin**)lerinden parmaklarının uçlarını ısırırlar. (**Rasûlüm**!) De ki: “Öfkenizden ölün (**geberin**)!” Şüphesiz Allah kalplerde olanı çok iyi bilendir.**

120. (Ey müminler!) **Size bir iyilik** (güzellik, nîmet) **dokunursa, bu onları** (Yahûdileri) **üzer. Size bir kötülük** (âfet ve musîbet) **dokunursa, onunla sevinirler. Eğer sabreder ‘Allâh’ın emrine uygun yaşarsanız,’ onların hîlesi size hiçbir şekilde zarar vermez. Elbette ki Allah(**’ın ilmi ve kudreti**), onların yaptıklarını kuşatmıştır** (yaptıklarını boşa çıkarır)**.**

118-120. (118).‘**Ey îmân edenler! Sizden başkalarını kendînize sırdaş edinmeyin.’ Bitâne:** sırdaş kelimesi kişinin özel adamları ve işlerinde sırlarını öğrenen seçkin yakınları demektir. (…) **‘Sizden başkaları’** Bu buyruğun kapsamına İslâm dışındaki bütün din mensupları (ehl-i kitap dahil) inkârcı ateistler ve münâfıklar girmektedir. (S. HAVVÂ, 2/440)

Rasûlullah’ın muhtelif Hadîslerinde **bizden değildir** buyurduklarının kapsamına girenler bu âyetin de kapsamı içindedir. (..) Sizin dîninize mensup olmayanları özel adamlarınız, seçkin yakınlarınız edinmeyiniz. Sırlarınızda plan ve programlarınıza bildirmeyiniz. Bu gibi kimseleri **danışman, sekreter** gibi oturup kalkacağınız kimseler yapmayınız (S. HAVVÂ, 2/440)

Hadîsler: (S. HAVVÂ, 2/443)

‘Bizi aldatan **bizden değildir.’**
‘Sünnetimden yüz çeviren **benden değildir.‘**
‘Müslümanların dertleri ile dertlenmeyen **onlardan değildir.’**

‘Irkçılığa dâvet eden **bizden değildir.’**
‘Küçüğümüze şefkat göstermeyen büyüğümüze saygı duymayan **bizden değildir.’**

Rasûlullah’ın **’bizden değildir’** olarak nitelendirdiği her şey yukarıda **‘sırdaş edinmeyin’** kapsamındadır. (S. HAVVÂ, 2/443)

Kur’ân Müslümanlara karşı **düşmanca tavır takınmayan** gayr-i Müslimlerle beşeri ilişkileri (komşuluk gibi) yürütülmesini, gerekirse onlara iyilik edilmesini, haklarında adâletli davranılmasını tavsiye etmektedir. (60/8. âyet) İslâm gayr-i Müslimlerle **ilim**, **teknik**, sanat alanlarında **alışverişte** bulunmayı **yasaklamaz**. (KUR’ÂN YOLU, 1/660)

(119).**‘..de ki: öfkenizle ölün..’** Yüce Allah Peygamberimize yahûdiler için **‘öfkenizle ölün’** demesini emretmiştir. (..) Müslümanlara hîle ve tuzak kuran kâfirlere karşı bedduâ edilebilir, **öfke beslenebilir** ve **‘öfkenizle ölün’** gibi (bedduâ) söz(ü) söylenebilir. (İ. KARAGÖZ 1/597, 598)

(120).**‘Sabreder ve sakınırsanız onların hîlesi size hiçbir zarar veremez.’** Dînî yükümlülükleri yerine getirirken, karşılaşacağınız zorluklara, Allâh’ın imtihânlarına sabrederseniz, haramlardan sakınmak sûretiyle Allah’tan korkarsanız onların (münâfıklar ve gayr-i Müslimlerin) size karşı hîle ve tuzakların hiçbir zararını görmezsiniz. Allâh’ın korumasında olursunuz. (S. HAVVÂ, 2/442, M. A. SÂBÛNİ, 1/205)

‘Sabreder ve sakınırsanız…’ Yüce Allah müminlerinyahûdi ve münâfıkların bu tür tutum ve davranışlarına karşı **iki** şey **tavsiye** etmektedir: **Sabretmek** ve **korunma tedbirleri almak.** Müminler böyle yapabilirlerse Yahûdi, münafık ve kâfirlerin hîle, desîse ve tuzakları müminlere hiçbir şekilde **zarar veremez.** (İ. KARAGÖZ 1/599)

Yüce Allah yukarıdaki âyetlerde bizim dışımızdakileri **sırdaş edinmeyi yasaklıyor.** Mümin kullarının **sabırlı** olmalarını, Allah’tan korkmaları şartıyla İslâm düşmanlarının hîle ve tuzaklarının boşa çıkacağını vaad ediyor. Bundan sonraki gelecek âyetlerde Bedir ve Uhud günlerinde mümin kullarına sabır ve takvâları nedeniyle kâfirlerin hîle ve tuzaklarını boşa çıkardığını iki örnekle anlatıyor (125. âyete bakınız, S. HAVVÂ, 2/444)

Devâmında da bu **yasaklamanın sebep ve hikmetleri**ni şu şekilde peş peşe saymaktadır:

(1) ’Onlar size kötülük etmekten geri kalmazlar.’ Kâfirler ve münâfıklar, müminlere kötülük yapmaktan aslâ geri durmaz; onlara zarar, fesat ve şer ulaştırmakta hiç kusur etmezler.

(2) Onların her zaman sıkıntıya düşmelerini, zahmet ve meşakkate uğramalarını ister, bundan son derece memnun olurlar.

(3) ’Öfkeleri ağızlarından taşmaktadır.’ Müminlere karşı şiddetli derecede bir kin, öfke ve kızgınlık içindedirler. (Ö. ÇELİK, 1/460)

(4)’İşte sizler öyle kimselersiniz ki, onları seversiniz. Hâlbuki onlar sizi sevmezler.’ Müslümanlar kendi dîn kardeşlerini sevdikleri gibi, insan olmaları ve **potansiyel Müslüman** olmaları sebebiyle dinsiz veya başka dîne mensup olanları da severler. Onların hidâyete ermelerini arzu ederler. (Ö. ÇELİK, 1/460)

(5)'ve kitabın bütününe inanırsınız.' 'Onlar ise sizinle karşılaştıkları zaman 'îmân ettik' derler; yalnız başına kaldıkları vakit de size karşı öfkeden parmaklarını ısırırlar.' Müminler hem **bütün ilâhî kitaplara,** hem de Kur'ân'ın tamâmına inanırlar. (..) Fakat kâfirler öyle değildir. Kur'ân'a inanmadıkları gibi özellikle ehl-i kitap kâfirleri kendi kitaplarına da tam olarak inanmazlar. Cehennemin en alt tabakasına girecek şekilde kâfir olan **münâfıklar** ise Müslümanlarla karşılaşınca **'îmân ettik'** derler; fakat başbaşa kalıp meydanı boş bulduklarında müminlere olan **kin ve nefretleri**nden dolayı parmaklarını ısırır. Dişlerini gıcırdatıp dururlar. (Ö. ÇELİK, 1/460)

(6) 'Sizlere bir iyilik dokunursa bu onları üzer. Ama başınıza bir felâket gelirse buna sevinirler.' Kâfirler ve münâfıklar müminlerin birlik ve berâberliklerine, **başarı**, zafer, refah ve **mutluluklarına**, hatta onlara en küçük bir iyiliğin değmesine son derece **üzülür,** kahrolurlar. Onların **mağlûbiyet**, **hastalık**, **kıtlık** ve benzeri sıkıntılara mâruz kalmalarına ise son derece **sevinir**ler. (Ö. ÇELİK, 1/460)

3/121-122 UHUD SAVAŞI

121. (Ey Peygamberim**!) Hani vaktiyle sen, (**Uhud'da**) savaş için durulacak (**elverişli**) mevzilere mü'minleri yerleştirmek üzere, âilenden sabah erkenden ayrılmıştın. Allah (**sözlerinizi**) hakkıyla işiten ve (**niyetlerinizi**) bilendir.**

122. (Ey Peygamberim!) **Hani (**Uhud'da**) sizden iki bölük, Allah kendilerinin yardımcısı olduğu hâlde, korkuya kapılıp (**ordunun iki kanadından**) geri çekilmeye niyetlenmişti. Hâlbuki mü'minler ancak Allâh'a güvenip dayanmalıydılar.**

121-122. (121).**'Hani sen müminleri savaş için duracakları yere yerleştirmek üzere erkenden evinden ayrılmıştın.'** Burada savaştan kasıt **Uhud gazvesi**dir. (..) Anlam şudur: Allâh'ın müminleri dost edinmesine bir örnek olmak üzere Medîne'de âilenin yanından onları **yerleştirmek üzere çıkışını** hatırla; yâni müminleri savaş esnâsında sağ – sol kanatlar, kalpgâh ve artçılar olmak üzere yerlerine yerleştiriyor idin. (S. HAVVÂ, 2/444)

(122).**'O zaman sizden iki takım bozulmaya yüz tutmuştu. Hâlbuki onların yardımcısı Allah idi.'** Bu âyette geçen iki takım Hârise oğulları ve Seleme oğullarıdır. Bu iki kabîleyi hatırlayınız, korkaklık gösterip geri çekilmeye yüz tutmuştu. Allah onları münâfıklara katılmaktan alıkoydu. Bu olay bize işlerimizi Allâh'a teslîm etmeyi, ona gereğince **tevekkül etmeyi**, emrine muhâlefet etmemeyi öğretmektedir. (S. HAVVÂ, 2/444, 445)

'Müminler yalnızca Allâh'a tevekkül etsinler.' Kur'an'da ısrarla Allâh'a tevekkül edilmesi emredilmiş (5/11, 9/51) **'Allâh'a tevekkül edene Allah yeter.'** (65/3) buyrulmuş, Peygamberlerin (9/129, 11/56) ve müminlerin Allâh'a tevekkül etmeleri gerektiği bildirilmiştir. (8/2-3; İ. KARAGÖZ 1/600)

Allâh'a tevekkül', çalışmadan, sebeplere sarılmadanişi Allâh'a havâle etmek değildir. İnsan her ne iş yaparsa yapsın, o işini **kurallarına uygun** olarak yapacak, çalışacak, sabredecek, Allah'tan başarısı için yardım isteyecek ve Allâh'ın kendisini başarılı kılacağına inanacaktır. Bu konu, Ankebut sûresinin 58 ve 59. Âyetlerinde açıkça ifâde edilmiştir: **'Çalışanların ücreti ne güzeldir. Onlar ki sabrederler ve Rablerine tevekkül ederler.'** Buna göre çalışma, sabır ve tevekkül birlikte olacaktır. (İ. KARAGÖZ 1/601)

Yukarında 120. âyette **sabır** ve **disiplinli** davranma **tavsiyelerine uyulmadığı** takdirde neler olabileceğini belirtmek üzere bu âyetlerde savaş günlerinin önemli olaylarından örnek verilmektedir. (KUR'ÂN YOLU, 1/663)

Rasûlullah (s) **Uhud günü** Medîne'den **bin** kişi ile çıkmış idi. Müşriklerin sayısı ise **üç bin** kişi idi. Rasulûllah (s) Uhud'a giderken yol üzerinde eş Şavt denilen yerde münâfıkların başı Abdullah b. Übey kızarak ordunun **üçte biri**ni alıp **geri döndü.** Zîrâ Rasûlullah (sa) onun görüşünü ve sözünü kabul edip uygulamamıştı. İşte o vakit **sözü geçen iki takım** nerdeyse sarsıntı geçirmek ve münâfıklarla berâber dönmek üzere idi. Ancak Allah müminleri himâye ederek ve münâfıkların tuzaklarını da boşa çıkartarak onları korudu. İşte bu iki âyet-i kerime, kâfirlerin ve münâfıkların tuzaklarının müminlere **sabredip takvâya sarılmaları hâlinde zarar veremeyeceğini** beyan etmek amacında gelmiş; ondan sonra da Yüce Allah müminleri dost edindiğine, onların düşmanlarını yardımsız bırakıp hîle ve tuzaklarını da boşa çıkardığına dâir Bedir günü meydana gelen olayları hatırlatarak örnek vermiştir. (S. HAVVÂ, 2/445)

3/123-129 BEDİR SAVAŞI

123. (Ey müminler!) **Muhakkak ki Bedir (**gazvesin**)de siz, (**asker ve silâh bakımından**) daha zayıf iken, Allah size yardım etmişti. 'Allâh'ın emirlerine uygun yaşayın' ki şükretmiş olasınız.**

124. (Ey Peygamberim!) **O vakit sen (**Bedir'de**) mü'minlere: "İndirilen üç bin melekle Rabbinizin size yardım etmesi yetişmez mi?" diyordun.**

125. (Ey müminler!) **Evet, eğer sabreder ve (**Allâh'a itâatsizlikten**) sakınırsanız ve (**bu arada**) onlar (**düşmanınız**) hemen üstünüze geliverirse, Rabbiniz size, nişâneli beş bin melekle yardım eder.**

126. (Ey müminler!) **Allah bunu, size ancak bir müjde olsun ve kalpleriniz bununla yatışsın diye yapmıştır. Yardım / zafer ancak, mutlak gâlip, hüküm ve hikmet sâhibi Allah tarafındandır.**

127. (Bir de Allah bu yardımı size**) inkâr edenlerin bir kısmını(**n veyâ ileri gelenlerinin başlarını**) kessin yâhut onları perişan etsin de (**geri kalanlar**) umutsuzluk içinde geri dönsünler diye (**yaptı**).**

128. (Ey Peygamberim! Kâfirlerin yaptığı**) işden hiçbir şey sana âit değildir. O (**Allah**) ya onların tevbelerini kabûl eder veyâ zâlim olduklarından onlara azap eder.**

129. Göklerde ve yerde olanların hepsi Allâh'ındır. Dilediğini bağışlar, dilediğine azap eder. Allah çok bağışlayandır ve çok esirgeyendir.

123-129. Hicretin 2. yılında vuku bulan **Bedir** savaşında İslâm ordusu 305 kişi, Mekke müşrikleri 1000 kişi kadardı. Savaş izni verildikten sonra yapılan bu savaş tam bir **zafer**le sonuçlanmıştır (H. DÖNDÜREN, 1/137)

(123).**'And olsun ki siz düşkün bir durumda iken Bedir'de Allah size zafer vermişti.' 'ezilletin'**: sayıca ve silâh bakımından azlık anlamındadır. Asıl zaferin sayı ve silâh çokluğuyla olmayıp Allah'tan gelecek yardım ile olduğunu belirtmektedir. (S. HAVVÂ, 2/445)

Müminlere önce **bin melekle yardım** sözü verilmişken bu sayı Kürz bin Câbir'in müşriklere yardım edeceği haberi üzerine **3000** e **çıkarılmıştır**. (H. DÖNDÜREN, 1/137)

Meleklerle yardım gönderme askeri yâni maddi yardım şeklinde olabiliceği gibi, kalplere sebat vermek, moral ve güven duygusu vermek gibi **mânevi yardımlar** da olabilir. (M. HİCÂZİ, 1/330)

(125).**'Rabbiniz size işâretli / nişanlı beşbin melekle yardım edecektir.'** Kürz Bedir'de bozgun haberi alınca müşriklere yardım etmedi bunun üzerine yüce Allah müslümanlara **5000 melekle yardım** gönderdi.

'müsevvimîn': Ayırt edici işâretler taşıyan, özel giysi şekilleri tanınan anlamları verilmişse de (etken fiil olduğundan) yara izi meydana getiren anlamı verilebilir. (..) İbn-i Abbas şöyle demiştir: Bedir günü meleklerin niŞânı, sırtlarına doğru uçları serbest bırakılan beyaz sarıklar, Huneyn günü ise kırmızı sarıklar idi. Ancak Bedir günü dışında melekler vuruşmadılar. Diğer savaşlarda sayıca ve yardımcı güç olarak geliyor ve vuruşmuyorlardı. (S. HAVVÂ, 2/449)

Hadîs: Bedir savaşında müşriklerden bir adamı yakalayıp öldüreyim, diye tâkip ettim. Ancak yakaladığımda daha kılıcımı ona dokundurmadan kellesinin yere düştüğünü gördüm. Anladım ki, onu benden önce birisi (melek) öldürmüştü. (Ahmed b. Hanbel'den M. DEMİRCİ, 1/238)

(126).**'Bu yardımı Allah size sırf bir müjde olsun ve kalpleriniz bununla yatışsın diye yaptı.'** Allâh'ın melekleri indirmesi ve onların indirildiklerini sizlere haber vermesi, sâdece sizin için bir **müjde** ve kalplerinizi hoş tutup, yatıştırmak içindir. Yoksa zafer Allah katındandır. O dilediği takdirde melekler olmaksızın ve onların savaşmasına gerek kalmaksızın da düşmanlarından intikâm alabilir. Zira O, hiçbir şekilde yenik düşürülemeyen izzet ve kudretin sâhibidir. Kaderinde, hükümlerinde, tekliflerinde, zafer vermesinde yâhut bozguna uğratmasında hikmet sâhibidir. (S. HAVVÂ, 2/447)

(128).**'Senin elinde emirden bir şey yok.'** Aksine emir bütünüyle yalnız Allâh'ındır. **'Allah ya onların tevbesini kabul eder yâhut da zâlim oldukları için azaplandırır.'** (..) Onların emirlerinin tek sâhibi yalnızca Allah'tır. Onları ya helâk eder yâhut bozguna uğratır yâhut Müslüman olmaları hâlinde onların tövbelerini kabul eder. Küfür üzere ısrar etmeleri hâlinde onları azaplandırır. Onların bu durumları sana âit değildir. Sen onları uyarmak ve cihad için gönderilmiş bir kulsun. (S. HAVVÂ, 2/448)

Hz. Peygamber savaşta yaralanınca **peygamberini yaralayan kavim** nasıl felâh bulur? Diye sormuş, bunun üzerine 128. âyet inmiştir. (KUR'ÂN YOLU, 1/667)

Hz. Peygamber bu arada özellikle sabah namazının son rek'atında 4 kişinin adını vererek **kunut duâsı** yapıyordu. Yukarıdaki âyet inince **bedduâyı bıraktı**. Çünkü bugün müşrik olan düşmanın yarın İslâm'a girmesinin mümkün olduğunu anladı. Nitekim çok geçmeden Hâlid bin Velîd, Amr bin Âs ve İkrime gibi zatlar **Müslüman olmuş** ve İslâm'a büyük hizmetler vermiştir. (H. DÖNDÜREN, 1/138)

'…dilediğini bağışlar, dilediğini cezâlandırır.' Fakat Allâh'ın dilemesi, kullarının tercih ve davranışlarınabağlıdır. Öyleyse O'nun bağışlamasına lâyık kullar olmaya çalışın. Unutmayın ki **'Allah çok bağışlayıcı, çok merhametlidir.'** (M. KISA 1/85)

3/130-132 FÂİZ

130. Ey îmân edenler! Ribâyı (fâizi**), hele de kat kat artırılmış olarak (**hiç**) yemeyin. Allâh'ın azabından korkun, emirlerine uygun yaşayın ki kurtuluşa eresiniz. [**krş**. 2/276]**

131. (Ey insanlar!) **'Kâfirler için hazırlanmış ateşten sakının.'**

132. 'Allâh'a ve Peygamber'e itâat edin ki merhamete erişesiniz.'

130-132. (130).**'Kat kat fâiz yemeyin.'** **Ribâ (fâiz**) herhangi bir borç ilişkisi ile doğan ve süresinde ödenmeyen bir alacak için ek vâde tanıyıp, vâde sonunda **bu alacağı fazlalıkla tahsil** etmenin yâhut alınan fazlalığın adıdır.

Âyetteki **'kat kat fâiz'** , günümüzün deyimi ile **'bileşik fâiz'**dir. Kur'ân'ın ilk muhâtapları olan Arap toplumunda **tefecilik** ve **katlamalı fâiz** vardı. Vâdesinde ödenemeyen borca yüksek fâizler eklenerek vâde uzatılır, böylece alınan borç kısa zamanda kat kat olurdu. (İ. KARAGÖZ 1/610)

İş ve ekonomi dünyâsında **günümüzde yürürlükte** olan **fâiz işlemleri** de öz bakımından câhiliye döneminde câri olan fâiz geleneğinden farklı bir şey değildir. Araplar arasında **'geleneksel ribâ'** günümüzün **'basit fâiz'** veya **'bileşik fâiz'** denilen uygulamanın aynısıdır. **'Ribâ'** kelimesi yerine **'fâiz'** veya **'nema'** adı verilmesi âyette sözü edilen yasağı kaldırmaz. (İ. KARAGÖZ 1/611)

Kur'ân'da **ribâ yasağı 4 aşamada** gerçekleşmiştir. **(a)** ilk aşamada fâiz yasaklanmamış, Allah katında çirkin görüldüğüne ve bereketsizliğine değinilmiştir. (Rûm 30/39) **(b)** ikinci aşamada fâizin Yahûdilere haram kılındığı onların bunu helâl sayması ve birçok cezâya çarptırılmaları haber verilmiştir. (4/160, 161) **(c)** 3. aşamada (3/130) fâiz açıkça yasaklanmıştır. **(d)** 4. aşamada (2/275-281) fâiz kesin ve sert üslupla yasaklanmış, fâizde ısrar edenlerin Allah ve Rasûlüne savaş açmış olacakları belirtilmiştir. (KUR'ÂN YOLU, 1/670, 671)

'Allâh'a karşı gelmekten sakının.' Bir insanın **'müttaki'** olabilmesi için; **(a)** Îman edip şirkten yâni Allâh'a ortak koşmaktan, küfür ve nifaktan yâni ikiyüzlülükten sakınması, **(b).** Allah ve Peygamberin **emrettiği** şeyleri yapması, itaat etmesi, **(c).** Allah ve Peygamberin

yasakladığı fiilleri ve haramları terk etmesi yâni isyan etmemesi, bütün günahlardan, dünyâ ve âhirette zarar verecek şeyleri yapmaktan sakınması gerekir. (..) **'Allâh'a karşı gelmekten sakının'** demek, bu âyette fâizciliği terk ederek cehennemden sakının demek olur. (İ. KARAGÖZ 1/611)

'..ki kurtuluşa eresiniz.' Bir insanın kurtuluşa erebilmesi içinen başta **mümin olması** gerekir. Mümin olmak, kurtuluşa ermenin ön şartıdır. (2/3-4, 7/157, 23/1). Müminin kurtuluşa erebilmesi için **müttaki olması** (2/189, 3/130, 200) **haramlardan sakınması** (5/90), **farz görevler**i yapması (22/77), **sabırlı olması** (3/200) ve nîmetlere **şükretmesi,** kısaca Kur'an ve sünnetteki **emir ve yasaklar**a uyması, Allah ve Peygambere **itaat** etmesi gerekir. (İ. KARAGÖZ 1/612)

(131).**'Kâfirler için hazırlanmış ateşten sakının.'** Âyet-i kerimede cehennemin kâfirler için hazırlandığı ve cehennemden sakınılması emredilmektedir. Cehennemden sakınabilmek, başka bir ifâde ile cennetlik olabilmek için îman edip sâlih ameller işlemek, farz görevleri yapıp, haram ve günahlardan sakınmak gerekir. Kâfir, müşrik ve münafık olarak ölenler, âhirette cehenneme gidecekler ve orada ebedi olarak kalacaklardır. (8/14, 3/10, 116, 131, 151). **'İnkâr edenler ve âyetlerimizi yalanlayanlar, işte bunlar cehennem halkıdır, onlar orada ebedi kalacaklardır.'** (2/39, 3/116, 13/5, 39/8, 40/6, 64/10).

(132).**'Allâh'a ve Peygamber'e itâat edin ki merhamete erişesiniz.'** Âyet-i kerimede Allâh'ın merhametine mazhar olabilmek için Allah ve Peygambere itaat şart koşulmuştur. Dğnyâ ve âhiret nîmetlerini, özellikle cennet ve nîmetlerini elde edebilmek için **Allâh'ın rahmeti,** Allâh'ın rahmetine erebilmek için de **Allâh'a ve Peygambere itaat** edilmesi gerekir. Rahmet edecek olan Allah'tır. Sâhip olduğumuz bütün nîmetler, Allâh'ın rahmetidir. Cennet ve nîmetleri de Allâh'ın rahmetidir. **Allâh'ın rahmeti** herşeyi kapsamıştır. (7/156). Allah **dünyâda,** kâfir ve mümin, itaatkâr ve isyankâr **herkese merhamet** eder. Âhirette ise **sâdece müminlere merhamet** edecektir. (6/15, 16)

Hadis: 'Kim bana itaat ederse Allâh'a itaat etmiş olur; kim bana isyan ederse Allâh'a isyan etmiş olur.' (Buhâri Ahkâm 1'den İ. KARAGÖZ 1/613)

3/133-138 TAKVÂ SAHİPLERİ

133. (Ey müminler!) **Rabbinizin bağışlamasına (**erişmeye**) ve takvâ sâhipleri için hazırlanmış, genişliği gökler ve yer kadar olan cennete koşuşun. [**bk**. 57/21]**

134. O (takvâ sâhibi**) olanlar, bollukta ve darlıkta harcarlar, öfkelerini yutarlar ve insanları affederler. Allah iyilik yapan (**ve güzel davranan**)ları sever.**

135. Ve (yine**) müttakiler, çirkin bir iş işledikleri veyâ (**günahlarla**) kendilerine zûlmettikleri zaman, Allâh'ı anarak hemen günahlarının bağışlanmasını isterler. Zâten, Allah'tan başka kim günahları bağışlar ki? Bir de onlar, işledikleri (**günah ve hatâlı işleri**)nde bilerek ısrar etmezler.**

136. İşte Allah'tan korkan müminlerin mükâfâtı, Rablerinden bir bağışlanma ve alt tarafından ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetlerdir. (İyi amel**) yapanların mükâfâtı ne güzeldir!**

137. (Ey müminler!) **Sizden önce nice olaylar gelip geçti. Yeryüzünü dolaşın da (**peygamberlerini ve getirdiklerini**) yalanlayanların sonunun nasıl olduğunu (**bir**) görün.**

138. İşte bu (Kur'ân**), bütün insanlara (**yönelik**) bir açıklamadır, takvâ sâhiplerine (**Allâh'ın emirlerine uygun yaşamak isteyenlere**) bir yol gösterme (**hidâyet**) ve öğüttür.**

133-138. Yukarıdaki 4 âyetle **takvâ** sâhiplerinin **nitelikleri** ve âhiretteki mükâfâtları açıklanmaktadır. Bu nitelikler şöyle özetlenebilir: **(a)** Bollukta ve darlıkta Allah için harcama, **(b)** Öfkesini yenme, **(c)** affedici olma, **(d)** sürekli iyilik yapma, **(e)** çirkin günah işleyince hemen tövbe etme, **(f)** kötülükte ısrâr etmeme. (H. DÖNDÜREN, 1/138)

(133)."**Rabbinizin mağfiretine ve genişliği göklerle yer arası kadar olan cennete koşun.**" Cennete koşmanın mânâsı, itâat ve ihlâsa yönelmek demektir. "Genişliği göklerle yer arası" cennetin uzunluğunun fazlalığına dikkat çekmek içindir. Cennetin eni de boyu gibidir. Zîrâ cennet arşın arasında kubbe gibidir. (S. HAVVÂ, 2/455)

(134).**(a) "Onlar ki, bollukta ve darlıkta infâk ederler"** Mü'minlerin nitelikleri sayılmaya infâkla başlanmıştır. Çünkü infâk, nefse en ağır gelen iştir. Aynı zamanda ihlâsın en büyük delilidir. (S. HAVVÂ, 2/455)

(b) "**Öfkelerini yenerler**" **Gayz,** hoşlanılmadık bir şeye karşı insanın heyecanlanması, yâni "öfke" dır. Gadap'ın arkasında intikâm irâdesi vardır. Gadaplanma hâlinde yüzde ve diğer azalarda belirtiler(i) olur. Gayz ise sâdece kalpte kalır. Allâh'a gadab isnâd edilir, gayz isnâd edilmez. (ELMALILI, 2/424, 425)

Hadîs: Asıl pehlivan, güreşte râkibini yenen değil, kızdığı zaman öfkesine hâkim olan kimsedir. (Buhâri Edeb 76, Müslim Birr107, 108'den, KUR'ÂN YOLU, 1/673)

Hadîs: **Öfke şeytan**dandır. Şeytan da ateşten yaratılmıştır. Ateş ise ancak su ile söndürülür. Sizden biriniz öfkelendiği zaman abdest alsın (Ebû Dâvûd'dan, S. HAVVÂ, 2/459)

Hadîs: Biriniz öfkelendiğinde ayakta ise otursun öfkesi geçmezse yatsın. (Ahmed b. Hanbel'den S. HAVVÂ, 2/460)

Hadîs: Öfke esnâsında istiâzede bulunmak / eûzü besmele çekip Allâh'a sığınmak sünnettir. (S. HAVVÂ, 2/459, 460)

(c) 'İnsanları bağışlarlar.' Herhangi bir kimse onlara karşı bir suç işlediğinde sorumlu tutulmaz. … **ihsân,** kötülük yapana iyilik yapmakdır. (Çünkü) iyilik yapan bir kimseye iyilik yapmak, karşılıklı bir ticârettir. (S. HAVVÂ, 2/455)

Şûrâ sûresinde bir **kötülüğe** ancak **misli ile karşılık verilebileceği** fakat affedip **bağışlayan** kimseyi Allâh'ın mükâfatlandıracağı bildirilerek, af ve **bağış teşvik edilmiştir**. (42/40, 41/34, 35). Kötülüğe karşılık verilecekseancak misliyle karşılık verilebilir. Ancak affetmek ve barışmakdaha hayırlıdır. Çünkü **misli ile karşılık** vermenin **sevâbı yok,** ama affetmenin sevâbı vardır. (İ. KARAGÖZ 1/617)

Takvâ sâhipleri yâni Allâh'ın emirlerine uygun yaşayanlar, dünyâ malına karşı olan tutumlarında çocukluk aşamasını geçmiş üstünlük aşamasına ulaşmıştır. **(a)** Çünkü **çocukluk aşamasında**ki insanlar ihtiyâcı olsun olmasın, azıcık fayda umduğu şeyi elde etmek için çırpınırlar ve onu elde etmeyince rahat edemezler; **açgözlü** ve **bencil**dirler, elindekini kimseye vermemeye ve göstermemeye çalışırlar. **(b) İkinci aşamadakiler** gözünü dünyâya dikmeyip, **kanâat**e ulaşanlardır. **(c) Üçüncü aşamadakiler** ise takvâ sâhipleri olup maddî şeylere bağımlılıktan kurtulup İslâmî ölçüde kendisine **yetecek olandan fazlasını** Allah rızâsı için bollukta ve darlıkta **harcarlar**. İşte bunlar muhsinlerdir. [bk. 3/180; 25/67; 59/9; 76/8] (H. T. FEYİZLİ, 1/66)

(135).**(d) 'Onlar ki fenâ bir şey yaptıklarında veyâ kendilerine zulmettiklerinde Allâh'ı anarlar " Fâhişe:** Zinâ, şarap içmek gibi büyük günahlar demektir.

(e) ve hemen günahlarının bağışlanmasını dilerler.' "Onlardan herhangi bir **günah** sâdır olduğu takdirde, hemen arkasından tevbe ve istiğfâr ederler. " (S. HAVVÂ, 2/456)

Hadîs: "Bir günah işleyip te arkasından güzelce abdest alan ve arkasından iki rekât namaz kılarak Allah'tan mağfiret dileyip te, günahı bağışlanmayan hiçbir kimse yoktur." (Ahmed b. Hanbel'den, S. HAVVÂ, 2/460)

(f) 'Hem de onlar yaptıklarında bile bile ısrâr etmezler.' Yâni hemen günahlarından tevbe ederler ve çabucak o işten vaz geçerler. Günahı sürdürmezler. (S. HAVVÂ, 2/456)

(137)."**Sizden önce de nice hayat tarzları gelip geçti**" Peygamberlere muhâlefetleri nedeniyle nice topluluklar helâk oldular Yâni ey müminler, kâfirler Uhud olayında size karşı üstün gelse de, buna üzülmeyin. Sizden önce milletler târihinde böyle nice olaylar geçti. (ELMALILI, 2/426, 427)

"**..öyleyse gezin yeryüzünü** "Müfessirler, burada yeryüzünde yolculuk edip, ibret almalarını, **târihî kalıntıları** ziyâret etmeyi, hatta **târih kitaplarını** okuyup incelemeyi câiz olduğuna delil vardır, demiştir. Hattâ ibret için eski eserleri incelemek de unutulmamalıdır. (ELMALILI, 2/427)

(138).**'İşte bu (**Kur'ân**), bütün insanlara bir açıklamadır, takvâ sâhiplerine bir yol gösterme (**hidâyet**) ve öğüttür.'** Âyette Kur'ân-ı Kerîm'in **üç özelliği** bildirilmiştir: **(1)** Kur'an bütün insanlar için bir beyan ve **açıklama**dır. Kur'an bütün insanlara hitap eder; hak ile bâtılı, yanlış ile doğruyu birbirinden ayırt eder ve açıklar: **'Ey Peygamberim! Sana bu kitabı herşey için bir açıklama, doğru yolu gösteren bir rehber, bir rahmet ve Müslümanlar için bir müjde olarak indirdik.'** (16/89) **(2).** Kur'an genelde bütün insanlar için (2/185) özelde müttakiler için **yol gösterici**dir, insanları dalâletten hidâyete sevk eder, insanları ve toplumları doğru yola iletir. (17/9). **(3). Kur'an,** özellikle **müttakiler için öğüt**tür. Kur'ân'ın emir ve yasakları, Peygamber kıssaları, misaller ve âyetlerin her biri bir **öğüt**tür. Nisâ sûresinin 58. Âyetinde **'Allah bununla size negüzel vaaz ediyor'** cümlesi, bunun delîlidir. Kur'an'da Allah ve Peygamberin vaaz ettiği bildirilmektedir. (4/58, 63; 16/90; İ. KARAGÖZ 1/622)

3/139-143 EĞER İNANIYORSANIZ

139. (Ey mü'minler**!) Gevşemeyin ve üzülmeyin. Eğer (**gerçekten**) mü'min iseniz (**düşmanlarınızdan**) çok üstünsünüzdür.**

140. (Ey müminler!) **Eğer siz (**Uhud'da**) yara aldı iseniz, (**düşmanınız olan**) o kavim de (**Bedir gazvesinde**) benzeri bir yara almıştı. İşte biz, o günleri (**bâzen gâlibiyet ve bâzen mağlûbiyet şeklinde**) insanlar arasında döndürür dururuz. Bu da, Allâh'ın gerçekten îmân edenleri ortaya çıkarması ve sizden şâhitler edinmesi içindir. Allah zâlimleri sevmez.**

141. (Bir de**) Allâh'ın, mü'minleri (**günahlarından**) temizlemek ve kâfirleri mahvetmek için böyle yapar.**

142. (Ey müminler!) **Yoksa Allah içinizden cihâd edenleri ayırt edip ortaya koymadan, sabır (**ve sebât**) edenleri belirleyip meydana çıkarmadan (**kolayca**) cennete gireceğinizi mi zannettiniz?** (Zannetmeyin.) **[**krş**. 2/214; 29/23]**

143. (Ey müminler!) **Andolsun ki siz, (**savaşıp**) ölümle karşılaşmadan önce ölmeyi (**şehit olmayı**) temennî etmiştiniz. Oysa (**Uhud'da**) onu gördüğünüz hâlde (**seyirci gibi**) bakıp duruyordunuz.**

139-143. (139)."**gevşemeyin, üzülmeyin**" **Cihâd** etmekten geri kalıp zaafa düşmeyin, Allah yolunda size isâbet eden veyâ edecek şeyle (müsîbetlere) üzülmeyin. (S. HAVVÂ, 2/462)

"**Eğer îmân ediyorsanız en üstün sizsiniz**" Üstünlüğün, zaferin, yardımın, gâlibiyetin müminlerin olacağının müjdesidir.(S. HAVVÂ, 2/462)

Âyette **Uhud Savaşı'**na katılan müminlere hitap edilmektedir. Müminler Uhud Savaşı'nda Bedir Savaşı gibi tam bir **zafer elde edemedi,** 70 şehid verdi, Peygamberimiz (s) dâhil birçok Müslüman yaralandı. Bu sebeple çok üzüldüler, **kederlendiler**, mahzun oldular. Yenmek de yenilmek de savaşın bir sonucudur. Hiçbir şey ilâhi takdirin dışında değildir. (İ. KARAGÖZ 1/622, 623)

(140)."**Eğer size bir yara dokunduysa, şüphesiz o bana da o kadar dokunmuştur** " Onlar **Uhud** savaşında kararlılıklarının karşılığını almışlardır. Bu Allâh'ın bir kânânudur. (….) Allah onları sevdiği için değil, sabırla ve kararlılıkla savaştıkları için zafere ulaşmışlardır. **Sabır** ve **kararlılık** gösterenler **başarı**ya ulaşırlar. Bu ilâhî bir kânundur. (KUR'ÂN YOLU, 1/678)

"**Zîrâ o (**iyi ve kötü**) dönemleri biz insanlar arasında döndürüp dururuz.**" Kimi zaman müminler üstün gelir, kimi zaman kâfirler. Âkıbet, müminlerin olmakla birlikte o, bu dünyâda nimetleri ve azapları döndürüp durur. (S. HAVVÂ, 2/463)

(Bu) âyette yüce Allah, müminlere seslenip onları **imtihan edilmeden,** Allah yolunda **cihad** edip **sabredenler**i ortaya çıkarmadan **cennete** gireceklerini zannetmemeleri konusunda uyarmaktadır. Sınav gereği insan bâzen **nîmet**, bâzen **musibet** ile karşılaşabilir. Savaşlarda

müminler **bâzen zafer** kazanır**, bâzen kaybedebilir.** Eğer bütün savaşlarda müminler yenen, kâfirler yenilen taraf olsalardı, o zaman **hayâtın sınav oluşunun bir değeri kalmadığı** gibi, serbest irâde ile îman etme imkânı da ortadan kalkar, kâfirler ister istemez îmâna zorlanmış olurlardı. İşte bu gibi hikmetlere binâen yüce Allah, **zaferi ve yenilgiyi** kâfirlerle müminler **arasında döndürmekte,** her iki tarafa da acı ve tatlı günleryaşatmaktadır. (İ. KARAGÖZ 1/626, 627)

(142).**"Yoksa Allah içinizden cihâd edenler ve sabredenleri belirtmeden cennete girivereceğinizi mi sandınız?"** İmtihân edilmeden, Allah yolunda cihâd edenleri ve düşmana sabır gösterenleri belirtmeden cennete giremeyeceksiniz. Başka bir anlatımla, **cihâd etmeksizin ve sabretmeksizin** cennete gireceğinizi sanmayınız. Bu âyet-i kerimede müminlere cihâd ve sabra teşvik vardır. (S. HAVVÂ, 2/464)

(143).**"Ölümle karşılaşmadan onu istiyordunuz." Ölümü İstemek:** Herhangi bir müslümanın, gerek savaşta, gerek savaş dışında **ölümü istemesi** doğru değildir. Nitekim Hz. Peygamber "Düşmanla karşılaşmayı temenni etmeyiniz. Düşmanla karşılaştığınızda da sabırlı (direniniz) olunuz." Savaş alanlarında asıl olan ölmek değil, Müslümanların zaferi için gayret göstermek ve savaşmaktır. (KUR'ÂN YOLU, 1/681)

3/144 GERİSİN GERİYE Mİ DÖNECEKSİNİZ?

144. Muhammed, sâdece bir peygamberdir: Ondan önce de peygamberler gelip geçti. (Ey müminler!) **Şimdi o ölür veya öldürülürse, ökçelerinizin üzerinde (**eski dîninize**) gerisin geriye mi döneceksiniz? Kim böyle ökçeleri üzerinde geriye dönerse, elbette Allâh'a hiçbir şekilde zarar veremez. Allah şükrü yerine getirenlerin mükâfâtını verecektir.**

144-144. 'Şimdi o, ölür veya öldürülürse ökçeleriniz üzerinde mi döneceksiniz?' 'Ökçeler üzerinde geri dönmek, **irtidat**tan yâhut da bozguna uğtamaktan mecazdır. Âyet-i kerime aynı zamanda **rasûllerin öldürülebileceği**ni de ifâde etmektedir. (S. HAVVÂ, 2/466)

Uhud gazvesinde müşrik Abdullah b. Kamie'nin attığı taş ile Rasûlullah (s)'in **mübârek yüzü yaralanmış**, **dişi kırılmıştı**. Bunun üzerine o, "onu öldürdüm" diye yalan yaymıştı da bu yüzden ashâb paniğe kapılmıştı. Bunun üzerine bu âyet indirildi. (H. T. FEYİZLİ, 1/67)

Uhud savaşında bir ara düşmanın bozguna uğradığını gören **okçular** grubu, Hz. Peygamber'in kesin tâlimâtına rağmen yerlerini bırakıp ganîmet toplamaya yönelmişti. Geri kalan sekiz olçuyu şehid eden düşman, Müslümanları bozguna uğratmış, Hz. Peygamber yüzünden yaralanmış, O'nun **öldüğü haberi** yayılmıştı. Bunun üzerine bir kısım sahâbe dağılmış ve Medîne'nin yolunu tutmuştu. Hâlbuki **'Allah seni insanlardan korur.'** (Mâide 5/67) âyeti ile Allâh'ın elçisi koruma altında idi. Sonradan yeniden toparlanan İslâm ordusu **düşmanı dağıtmıştır.** İşte yukarıdaki âyette bu olay hatırlatılır. Allâh'ın ve dîninin kalıcı olduğuna yer verilir. (H. DÖNDÜREN, 1/138, 139)

3/145-148 ÖLÜM ALLÂH'IN DİLEMESİYLEDİR

145. Allâh'ın izni olmadan hiçbir kimseye ölmek yoktur. (Ölüm**) vâdeye yazılmış bir yazıdır. Kim dünyâ nîmetini isterse, kendisine ondan veririz; kim de âhiret mükâfâtını isterse kendisine de ondan veririz. Böylece şükrü yerine getirenlerin mükâfâtını vereceğiz.**

146. Nice peygamberler vardır ki onlarla birlikte (Allah erleri**) birçok Allah dostu savaştı da, Allah yolunda kendilerine gelen (**meşakkat**)lerden (**dolayı**) gevşeyip yılmadılar, zayıflık gösterip boyun eğmediler. Allah sabır (**ve sebât**) edenleri sever.**

147. Allah dostlarının sözleri: "Ey Rabbimiz! Bizim günahlarımızı ve işlerimizdeki taşkınlıklarımızı bağışla. (Savaşta**) ayaklarımızı sâbit kıl (**bize dayanıklılık ver**) ve kâfirler gürûhuna karşı bize yardım et / zafer ihsân eyle." demekten ibâretti.**

148. İşte (bu yüzden**) Allah, onlara hem dünyâ nimetini / mükâfâtını, hem de âhiret sevâbının güzelliğini (**cennetini ve nîmetlerini**) verdi. Allah, güzel hareket edenleri sever.**

145-148. (145)."**Allâh'ın izni olmadıkça, hiçbir kimseye ölmek yoktur. O vâdesi ile yazılmış bir yazıdır."** Allâh'ın ilmi, irâdesi ve kudreti olmadıkça, ölüm meleğine izin vermedikçe hiçbir kimse ölmez. Allâh'ın takdîri olmaksızın ve Allâh'ın belirlediği süre tamamlanmadan hiçbir kimse ölmez. (S. HAVVÂ, 2/467)

Her nefsin eceli önceden belirlenmiş mâlûm süreye kadar yazılmıştır. Öne alınmaz, tehir edilmez. Korkaklık **ömrü uzatmaz**, kahramanlık da **ömrü kısaltmaz**. İnsan eceli dolmadan ölmez. (M. A. SÂBÛNİ, 1/212) ne bir sâniye ileri, ne de bir sâniye geri alınır. Bu ilâhi kânun, peygamberler dâhil insanlar için, hem de toplumlar için geçerlidir. (KUR'ÂN YOLU, 1/684)

Kur'an'da verilen bilgilere göre insan için belirlenen **süre dolunca** hayat sona erer, **ölüm gerçekleşir**, (29/5) bundan kaçıp kurtulmak mümkün değildir. (33/16, 62/8). Dolayısıyla insan hangi sebeple ölürse ölsün, **eceli ile ölmüştür.** Dünyâdaki yaşama süresini doldurmadan kimse ölmez, ölmesi mukadder olanın da önüne geçilmez. **'Savaşa gitmeseydı', 'yola çıkmasaydı',** 'şöyle veya böyle yapmasaydı **ölmezdi' demek**, **Kur'an'la bağdaşmaz.** (3/154, 156; İ. KARAGÖZ 1/630)

"rabbe kul olanlar." Pek çok ilim adamı, sabreden ilim adamları, sâlih ve takvâ sâhibi kimseler, (S. HAVVÂ, 2/467) eğitim görmüş topluluk (ELMALILI, 2/440) diye tefsir edilmiştir.

Burada **Uhud olayı** dolayısı ile Muhammed ashâbı eğitilmek üzere, ümmetlerin hayırlısı olarak rabbânîler olmaya aday iken, **öldürüldüğü şâyiası** karşısında **perişan oluverdîniz**, burada **ince bir sitem** vardır. (ELMALILI, 2/441)

146 ve 147. âyetlerde, Uhud savaşında Abdullah b. Übey'e gidelim de müşriklerin başkanı Ebû Süfyan'dan, bizim için eman dilesin' diyen Müslüman veya münâfıklara bir târiz / kinâyeli söz ve bir **sitem** vardır. (KUR'ÂN YOLU, 1/686)

(146).''**Ve Allah yolunda başlarına gelenlerden dolayı gevşemediler, yılmâdilar, boyun eğmediler.**" Bu buyrukta Rasûlullah'ın öldürüldüğü ….(yalan haber) üzerine görülen gevşeklik ve bâzılarının zilleti kabul etme eğilimlerine bir **sitem var**dır. O kadar ki, Ebû Süfyan'dan eman istemek için İbn-i Übeyy'i aracı kullanmayı bile düşünenler oldu. (S. HAVVÂ, 2/468)

(147).'**(**Allah dostlarının**) sözleri ancak 'Ey Rabbimiz, günahlarımızı ve işimizdeki aşırılıkları bağışla. (**Er meydanlarında dizlerimize derman, yüreğimize cesâret vererek**) adımlarımızı sağlamlaştırve inkâr edenlere karşı bize yardım et.'** Âyette geçmişte peygamber ve Allah dostlarının yaptıkları duâ bildirilerek savaş ve benzeri sıkıntı zamanlarda Allâh'a **dört konuda duâ** ettikleri bildirilmektedir: **(1).** Günahların bağışlanması, **(2).** İşlerdeki aşırılık, yanlışlık ve hatâların bağışlanması, **(3).** Îmanda ve cihadda sebat ettirilmesi, **(4).** Kâfirlere karşı yardımcı olması. (İ. KARAGÖZ 1/633)

(148).''**Nihâyet, Allah onlara hem dünyâ nimetini ve hem de âhiret sevâbının güzelliğini verdi.'** Gâlibiyet, ganimet, şan, şeref (H.B. ÇANTAY) üstünlük, cennetini ve ondaki nimetlerini mağfiret etti (S. HAVVÂ, 2/468)

3/149-152 EN İYİ DOST ALLAH'TIR

149. Ey îmân edenler! Eğer küfre sapanlara itâat ederseniz, sizi ökçeleriniz üzerinde gerisin geri (küfre**) çevirirler de (**dünyâ ve âhirette**) ziyâna uğrayanların durumuna düşersiniz.**

150. (Ey müminler!) **Doğrusu**, **Mevlânız (**yardımcınız, koruyucunuz, dostunuz**) yalnız Allah'tır (**o hâlde**,** ancak O'na itâat edin**). O, yardımcıların en hayırlısıdır.**

151. Hakkında (Allâh'ın**) hiçbir delil indirmediği (**put ve tabulaştırdıkları**) şeyleri Allâh'a eş koştuklarından dolayı, küfre sapanların kalbine korku düşüreceğiz. Onların dönüp varacağı yer ateştir. Zâlimlerin varacağı yer ne kötüdür!**

152. (Ey müminler!) **Gerçekten Allah, (**size olan yardım**) vaadîni doğruladı (**yerine getirdi**). Hani O'nun izniyle müşrikleri (**Uhud'da**) kırıp geçiriyordunuz. Fakat sevdiğiniz (**zaferi ve bıraktıkları ganîmet**)i size gösterdikten sonra, (**Peygamber'in verdiği**) emir hakkında gevşediniz, (**yerlerinizde kalıp kalmamak hususunda**) tartıştınız ve (**emre**) karşı geldiniz: Kiminiz dünyâyı (**ganîmeti**) istiyor, kiminiz de (**emre bağlı kalarak**) âhireti istiyordu. Sonra (**Allah**), sınamak için onlar(**a karşı başarı**)dan sizi geri koydu. Bununla berâber sizi bağışladı. Allah mü'minlere karşı çok lütufkârdır.**

149-152. (149)."**Kâfirlere itâat ederseniz, ökçeleriniz üzere sizi geri çevirirler.**" **Kâfirlere** ve **münâfıklara itâat** ederseniz, sizi küfre, câhiliyeye, münâfıklığa ve şirke döndürürler. ''**kaybedenlerden olursunuz**" dünyânızı da, âhiretinizi de kaybedersiniz. O hâlde müminler, kâfirlerden ve münâfıklardan uzak durmalıdırlar. (S. HAVVÂ, 2/479)

"küfredenlerin kalplerine korku salacağız" Müslümanların Allâh'ın yardımına güvendikleri kadar, müşrikler kendi putlarının yardımına güvenmemektedirler. Çünkü onlar, tanrılar arası mücâdelelerin devâm ettiğine inanmaktadırlar. Bu da onların korkaklaşmasına neden olmaktadır. (KUR'ÂN YOLU, 1/689)

(150)."**hâlbuki mevlânız Allah'tır**" Size yardımcı olacak olan O'dur. Allâh'ın yardımcı olmasının delillerinden biri de kâfirlerin kalplerine korku salmasıdır. Bu vaad, kâfirlere itâatin yasaklanmasından sonra gelmiştir. Bunun anlamı, kâfirlere itâat ettiğiniz takdîrde, Allâh'ın vaadi, yardımı söz konusu olmayacaktır. (S. HAVVÂ, 2/479, 480)

Hadîs: Benden önceki hiçbir peygambere verilmemiş beş şey bana verildi; bir aylık mesâfe ile düşmanın kalbine korku salınmak sûretiyle bana yardım olundu…. (Buhâri ve Müslim'den, S. HAVVÂ, 2/480)

(152).**'Gerçekten Allâh'ın size olan vaadi doğru çıktı. O'nun izniyle kâfirleri doğruyordunuz.'** Allah size yardım ve zafer vaadini Uhud günü gerçekleştirmiştir. Zîra düşmanınızın sayısı **üçbin kişi** sizlerin ise altıyüz ila **yediyüz kişi** idîniz. Allâh'ın onları size musallat kılması sebebiyle siz onları alabildiğine öldürüyordunuz. İbn Abbas şöyle diyor: 'Günün başlangıcında **zafer** Rasûlullah (s)'in idi. O kadar ki, müşrik ordusunun sancak taşıyanlarından yedi ya da dokuz kişi öldürüldü ve **müşrikler dağa doğru kaçıp** gitmişlerdi. İbn İshak'ın rivâyetine göre Zübeyr b. el Avvâm (r) da şöyle demektedir: 'Allâh'a yemin ederim Hind'in hizmetçilerini ve arkadaşlarını **eteklerini toplamış kaçarken** gözlerimle gördüm.' (S. HAVVÂ, 2/482)

Bedir savaşında da az sayıdaki bir topluluk, çok sayıdaki bir topluluğa üstün gelmişti. Buradan **çıkaracağımız sonuç** şudur; sayıca çokluk, araç, gereç, eğitim, silâh, savaş tekniği gibi zafer kânunları, Allâh'ın ordusunun varlığı hâlinde etkilerini gösteremezler. Uhud savaşında önceleri zafer verilmekle birlikte, **disiplin** ve **niyetlerden çözülme** sonucu yardım gecikmiştir. (S. HAVVÂ, 2/482-483)

'… kiminiz dünyâyı istiyor, kiminiz de âhireti istiyordu.' Uhud gazvesinde Ayneyn tepesine yerleştirilen nöbetçi okçular, düşmanın bir an bozulması üzerine ganîmet alınıyor zannıyla, Rasûlullah'tan emir gelmeden çoğu **ganîmet** için **yerlerini terketmişlerdi**. Mekkeli müşrikler de hemen oradan geçerek müslümanları arkadan sarmışlar ve müslümanlar bunun üzerine birden paniğe kapılmışlar(..)dı. (H. T. FEYİZLİ, 1/68)

'Sonra Allah sınamak için o kâfirler karşısında bozguna uğrattı.' Yâni onlara karşı size yaptığı yardımı geri çekti. (…) Yüce Allâh'ın kullarını bu şekilde sınamasının sebebi, adâletinin, (neler yapacağını bilmesi dolayısıyla değil de) kulun fiilen yapacağı şeyler dolayısıyla ona **karşılık vermesi gerektiği**ndendir. Bu savaşta meydana gelen bu durum, ashâb için ilk deney ve kendi türünden **ilk yanlışlık olması** sebebiyle, Azîz ve Celîl olan Allah, **Rasûlünün ashâbına lütufla** işlem yapmıştır. (S. HAVVÂ, 2/484)

" Verilen emir konusunda tartıştınız ve isyân ettiniz" Rasulûllah'ın size vermiş olduğu emri yerine getirmekte ihtilâfa düştünüz. Rasûlullah, okçuları tepeye yerleştirmiş, "bizi arkamızdan koruyunuz, öldürüldüğümüzü görseniz de bize yardıma gelmeyiniz. Ganîmet topladığımızı görseniz bile gelip bize katılmayınız." Diye emretti. Allâh'ın Rasûlü'nün kesin

emrine rağmen yerlerini terk etmeleri sonunda toplanan düşman Müslümanlara büyük zarar verdi. (S. HAVVÂ, 2/483)

"içinizden kimi dünyâyı isitiyor, kimi âhireti istiyordu" Dünyâyı isteyenler ganîmet için yerlerini terk eden okçular, âhireti isteyen kimseler ise yerlerinden ayrılmayanlardır.

"Allah sizi kederden kedere uğrattı." Allah sizi keder üstüne kederle cezâlandırdı. Yaralanmak, öldürülmek, müşriklerin zaferi, ganîmetin kaçırılması, Resûlullah'ın öldürüldüğü şâyiası, bunların hepsi birer kederdi. (S. HAVVÂ, 2/485)

3/153-158 ALLAH HER ŞEYDEN HABERDÂRDIR, CANI VEREN DE ALAN DA ALLAH'TIR

153. (Ey müminler!) **O vakit (**Uhud gazvesinde**) Peygamber arkanızdan: (**Bana doğru gelin**."** diye**) çağırdığı hâlde, siz sürekli uzaklaşıyor, kimseye dönüp bakmıyordunuz. Bunun üzerine (**Allah**), ne elinizden giden (**zafer**)e ne de başınıza gelen (**musîbet**)e üzülmemeniz için size keder üstüne keder verip cezâlandırdı. Allah yaptıklarınızdan haberdârdır.**

154. Sonra (Uhud gazvesinden kesin zafer elde edememe**) kederin(**in**) arkasından Allah üzerinize öyle bir güven ve uyku hâli getirdi ki o hal içinizden bir kısmını sarıyordu. (**Münâfık olan**) diğer bir kısmı da canlarının derdine düşmüş, Allâh'a karşı, câhiliye devrindeki gibi haksız bir zanda / düşüncede bulunarak: "Bu işten bize ne?" diyordu. (**Ey Rasûlüm**!) "Bütün iş (**yetki ve karar**) Allâh'ındır." de. Onlar, senin huzûrunda açığa vuramadıklarını, içlerinde gizliyorlar ve: "Bu işte bizim bir payımız olsa (**sözümüz tutulsa veya Muhammed'in vaadi yerine gelse**) idi, biz burada, öldürülmezdik." diyorlar. (**Rasûlüm! Yine**) de ki: "Evlerinizde olsaydınız bile, üzerlerine ölüm yazılmış olanlar, devril(**ip öl**)ecekleri yerlere mutlaka çıkıp gideceklerdi. Bu, Allâh'ın göğüslerinizdeki (**ihlâs ve fitne gibi**) şeyleri yoklaması ve kalplerinizdeki (**vesveseleri**) temizlemesi içindir. Allah, sînelerdekini hakkıyla bilicidir."**

155. (Ey îman edenler! Uhud gazvesinde**) iki topluluk karşılaştığı gün, içinizden geri dönüp gidenlerin işledikleri (**hatâ**)nın bir kısmından dolayı şeytan, ayaklarını kaydırmak istemişti. (**Tevbe etmeleriyle**) şüphesiz Allah, onları affetti. Gerçekten Allah çok bağışlayıcıdır, Halîm'dir (**cezâda acele edici değil**, mühlet vericidir).**

156. Ey îmân edenler! (Siz**,) sefere çıktıkları veyâ savaşa gittikleri zaman (**ölen**) kardeşleri için: "Eğer yanımızda olsalar ölmezler ve öldürülmezlerdi." diyen o kâfirler gibi olmayın. Allah, bu (**sözleri**)ni onların kalplerinde (**derin**) bir pişmanlık kılmıştır. Yaşatan ve öldüren Allah'tır. Allah yaptıklarınızı hakkıyla görendir.**

157. (Ey müminler!) **Andolsun ki Allah yolunda öldürülür veya ölürseniz, Allah tarafından (**kazanacağınız**) bağışlanma ve rahmet, onların (**yaşayıp da**) toplayacakları (**bütün dünyâlık**) şeylerden daha hayırlıdır.**

158. (Ey müminler!) **Andolsun ki sizler ölseniz de öldürülseniz de Allâh'ın huzûrunda toplanacaksınız.**

153-158. (163).**'Allah sizi kederden kedere uğrattı ki..'** Allah sizi keder üstüne kederle, peşpeşe **kederler**le cezâlandırdı. Yaralanmak, öldürülmek, müşriklerin muzaffer olması, ganîmetin elden kaçırılması ve zaferden mahrûm olmak gibi. Bütün bunların dışında onlara isâbet eden **en büyük keder** ise, Rasûlullah (s)'in **öldürüldüğü** şeklindeki **yalan haber** idi. (S. HAVVÂ, 2/485)

Sonunda müslümanlar savaşı kazanmasalar da, Allâh'ın bağışlamasıyla tekrar toparlanıp mutlak bir bozgundan kurtuldular ve müşrikleri Mekke'ye doğru kovalâdilar. (H. T. FEYİZLİ, 1/68)

(154).**'Sonra o üzüntünün ardından üzerinize öyle bir emniyet ve öyle bir uyku indirdi ki.'** '**Nuâs'**, uyku hâli demektir. **Uhud** savaşı sırasında uyku hâli ile endişe, stres, uykusuzluk yok oluyor, sahâbe yeniden canlılık kazanıyordu. Bu durum, Cenâb-ı Hakk'ın Müslümanlara bir yardımıdır. Bu âyette sözü edilen uyku hâli Bedir savaşında da olmuştur. "**O zaman sizi, Allah'tan bir güven olmak üzere hafif bir uyku bürüyordu**" âyeti, (8/11) bunu bildirir. (H. DÖNDÜREN, 1/135)

"içinizden bir kısmını bürüyordu." Bu uyuklama Müslümanlardan bir kısmını kaplamış idi. Onlar îmân, yakîn, sebât ve samîmî tevekkül sâhibi kimselerdi. Bunlar Allâh'ın Resûlü'ne yardım edeceğine kesinlikle inananlardı. (S. HAVVÂ, 2/486)

'Münâfıklara gelince: Bir kısmı da canları sevdâsına düşmüştü.' Onların bütün düşündükleri kendi nefisleri idi. Bu gibi kimseleri huzursuzluk, tedirginlik ve korkudan dolayı uyku tutmamıştı. "Allah hakkında gerçekle ilgisi olmayan câhileyet zannında bulunuyorlar." Onlar, Allâh'ın Rasûlü'ne ve askerlerine yardım etmeyeceğine kanâat ediyorlardı. Bu gibi zanları Allâh'a şirk koşan câhil kimseler besleyebilir (S. HAVVÂ, 2/487)

Münâfıkların ve Müşriklerin bu işten bize bir şey var mı demeleri üzerine, cevâbı; Allah veriyor. **'De ki**, **bütün emir** Allâh'ın**dır**.' Üstünlük, zafer, egemenlik tümüyle Allâh'ındır. O dilediğine verir dilemediğine vermez (S. HAVVÂ, 2/487)

Hadîs: Buhâri ve Müslim'de Sad'ın şöyle dediği rivâyet edilmektedir: Uhud günü peygamber (s) sağında ve solunda beyaz elbiseler giyinmiş ve onu alabildiğine savunan o günden önce de görmediğim, sonra da görmediğim iki adam gördüm. (Cebrâil ve Mikâil'i kastediyor) S. HAVVÂ, 2/490)

(155).**'(**Uhud gazvesinde**) iki topluluk karşılaştığı gün, içinizden geri dönüp gidenlerin işledikleri (**hatâ**)nın bir kısmından dolayı şeytan, ayaklarını kaydırmak istemişti.'** Bir önceki âyette Uhud'daki yenilginin kader açısından arkaplânına değinildikten sonra, bu âyette de olay dış sebepler açısından ele alınmakta(dır). Bu savaştaki **yenilgi**ye, münâfıkların iddiâ ettikleri gibi **Hz. Peygamberin hatâsı değil,** Müslüman **okçular**ın verilen **tâlimâta uymamaları**nın ve Rasûlullâh'ın şehit edildiği (yalan) haberinin yayılması üzerine Müslümanların paniğe kapılıp savaş alanını terk etmelerinin yol açtığı hatırlatılmaktadır. Yüce Allah, **'Sırf yaptıkları bâzı şeyleryüzünden şeytan onların ayaklarını kaydırmıştı'** buyurarak bu duruma işâret etmekte(dir). Ve Müslümanların uğradıkları bozgunu fırsat bilen

şeytanın, onların kafalarına vesvese sokup yanlış davranışa sevk ettiğine dikkat çekmektedir. (KUR'AN YOLU, 1/696).

(156).**'Kâfirler** (ve münâfıklar (KUR'ÂN YOLU, 1/698) gazâda bulunan kardeşleri için " **onlar yanımızda olsalardı ölmezler veyâ öldürülemezlerdi**" demektedirler. Müminler, böyle bozuk inançlara kapılmamaları emredilmekte bu sözleri "söyleyen **kâfirler gibi olmayın denmektedir**" Allah bunların kalplerinde bir **pişmanlık** olarak koydu."

"Allah bunu onların (ikiyüzlü kâfirlerin**) kalplerinde bir pişmanlık olarak koydu." Hasret:** Arzulanan şeyin ele geçirilmemesi dolayısı ile duyulan **pişmanlık** demektir. Size gelince ey müminler, Allâh'ın kazâ ve kaderi hakkında sâlih bir inanç sâhibi olunuz. Kalplerinizi bu gibi yanlış inanışlardan koruyunuz. (S. HAVVÂ, 2/501)

Hâlbuki öldüren de dirilten de Allah'tır. Bu onların 'savaş ya da yolculuk ecellerine önünü keser ya da yaklaştırır' şeklindeki yanlış sözlerinin reddi anlamındadır. Emir Allâh'ın elindedir. Allâh'ın irâdesi kazâ ve kaderi kişi üzerinde tecelli edeceği zaman ne kimsenin ömrü uzar, ne de ömründen bir şey eksiltir. (S. HAVVÂ, 2/501)

Yukarıdaki âyetlerde (156-157-158) önce kâfirlerin (ve münâfıkların) yolculuk ve **savaşın ecelleri kısalttığı** şeklindeki iddiâları yalanladı. Müslümanlara da **böyle bir inanç** ve söylem **yasaklandı**. Çünkü böyle inanç, cihâdı bırakmaya sebep olur. (S. HAVVÂ, 2/501) . Bu inanç sefer ve gazâdan yılmağa, bunun faydalarından yoksun kalmağa, düşman istîlâsına uğrayıp, felâketlere baş eğmeğe sebep olur. (ELMALILI, 2/451)

(157).**'Andolsun ki Allah yolunda öldürülür veya ölürseniz, Allah tarafından (**kazanacağınız**) bağışlanma ve rahmet, onların (**yaşayıp da**) toplayacakları (**bütün dünyâlık**) şeylerden daha hayırlıdır.' (Bu)** âyette, hayâtın son bulması gerçekleşecek olursa, Allah yolunda öldürülmekle elde edilecek mağfiret ve rahmet, dünyâ ehlinin topladığı geçici dünyâlıkların tümünden hayırlıdır, denmektedir. (S. HAVVÂ, 2/501)

Bu buyruk ile İslâm yönetim düzenin bir ilkesi ortaya koymaktadır. **Şûra**, temel bir ilkedir.

(159).**'Andolsun ki sizler ölseniz de öldürülseniz de Allâh'ın huzurunda toplanacaksınız.'** Ölmek ve öldürülmek, yok olmak değildir. Kıyâmet kopunca insanlar diriltilecek, mahşer yerinde ilâhi huzurda toplanacak, **hesaba çekilecek,** neticede **müminler cennete, kâfirler cehenneme** gidecektir. (İ. KARAGÖZ 1/648)

3/159-160 HZ. PEYGAMBERİN MERHAMETİ

159. (Ey Peygamberim! Uhud Gazvesinde**) Allah'tan bir rahmet ile onlara yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı yürekli olsaydın, elbette onlar etrâfından dağılıverirlerdi. O halde onları affet, onlar için mağfiret dile ve (**umûma âit**) iş hakkında onlara danış, artık karar verdiğin zaman da, Allâh'a güvenip dayan (**onu yap**). Şüphesiz Allah kendisine güvenip dayananları sever. [**krş. 42/38]**

160. (Ey müminler!) **Eğer Allah yardım ederse, artık size üstün gelecek hiç kimse olamaz. Şâyet (**Allah ve Rasûlü'ne bağlılıktan ayrılır da**) O da, sizi yardımsız bırakırsa, ondan sonra size yardım edecek kim olabilir? Öyleyse mü'minler ancak Allâh'a güvenip dayansınlar.**

159-160. (159).**'Sen (**o zaman**) sırf Allâh'ın rahmetiyle onlara karşı yumuşak davrandın.'** Şimdi Ey Muhammed! Şu ilâhi nimete özellikle şükretmelidir ki, Allah katından büyük bir rahmet ile yaratılmış olduğun güzel ahlâk gereğince yumuşak, **nâzik** bulundun, azarlamayı hak ettikleri hâlde kusurlarını yüzlerine vurup da **sert davranışta bulunmadın**. (ELMALILI, 2/451)

'Eğer kaba ve katı kalpli olsaydın, şüphesiz çevrenden dağılıp giderlerdi.' Sözlerin kaba ve haşin, kalbin de katı olsaydı, onlar etrâfından dağılır giderlerdi. Yâni **kötü sözlü** ve **katı kalpli** birisi olsaydın (bu itici olurdu ve) etrafında hiç kimse kalmamak üzere dağılır giderlerdi. (..) Dolayısıyla Yüce Allâh'ın önderlik yâhut **Müslümanlara imam** (önder, lider) olma imkânı verdiği kimse, onlara yumuşak davranmama gibi bir davranış konusunda **Allah'tan korkmalı**dır. (S. HAVVÂ, 2/502)

"İşler hakkında onlarla müşâvere et" Savaş, barış ve daha buna benzer konulardan vahiy inmemiş olanlarında onlara âit bütün işlerde istişâre et. (S. HAVVÂ, 2/502)

Allah Rasûlu **Uhud öncesi** yapılan istişârede **çoğunluğun görüşüne uymuş** ve bilinen sıkıntılar yaşanmıştır. Buna rağmen Allah, Rasûlü'ne dünyâ işlerinde istişâre yapmasına devam etmesini bildirdi. Böylece **şûrâ** esâsına dayalı yönetime kapı açılmış oldu. (H. DÖNDÜREN, 1/139)

Açık hüküm, âyet – Hadîs bulunmayan konularda ve hayâti meselelerde **ictihad** bağlayıcı mıdır? Eğer şûra, ehli tarafından yapılacak olursa çoğunluğun görüşü bağlayıcı olmalıdır. Zîrâ Rasûlullah Hz. Ebûbekir ve Hz. Ömer'e 'Herhangi bir danışmada siz aynı görüşü paylaşacak olursanız. İkinize de muhâlefet etmem' buyurmuştur. (S. HAVVÂ, 2/506)

Allah Rasûlü Uhud günü, ashâb-ı kiram ile **istişâre** etmiş, çoğunluğun görüşünü kabul etmiş, şûra kararını uygulamaya koymuştur. Artık bundan sonra, şehid olan için pişman olunmaz, böyle bir pişmanlık kâfirce bir düşünüşün etkisidir. Zîrâ her konuda Allâh'a teslîmiyet içinde almak gerekir. (S. HAVVÂ, 2/507)

Danışılacak kişilerin **sâlih, takvâlı, güvenilir ve işinin ehli** olmalarına dikkat edilmelidir. Zîrâ Rasûlullah (sav) Efendimiz: 'Kendisiyle istişâre edilen, **güvenilir** bir kimse olmalıdır' buyurmuşlardır. (Tirmizi'den Ö. ÇELİK, 1/497)

Müslüman **ticâret, iş, evlilik,** seyahat ve benzeri bir işe teşebbüs ettiğive o işin kendisi için **hayırlı olup olmayacağı** konusunda tereddüde düştüğü zaman, önce o işin **meşru ve helâl olup olmadığı**nıaraştırır. İşi ve faaliyeti için gerekli inceleme ve araştırmaları yapar, bir sonuca varamazsa13aile fertleri ve büyükler ve bilenlere **danışır.** Eğer danışma sonucunda da karar veremezse **istihâre** yapar. (..) İstişârenin temel dayanağı 'Akıl akıldan üstündür', **'Her bilenin üstünde bir bilen vardır'** (12/55)gerçeği yatar. (İ. KARAGÖZ 1/653)

“Bir kere de azmettin mi artık Allâh’a tevekkül et” İstişâre sonrası alınan kararı uygulamakta Allâh’a tevekkül et. (S. HAVVÂ, 2/502)

Tevekkül: Bir taraftan meşrû hedefe ulaşabilmek için gerekli bütün çabayı gösterirken, diğer taraftan da Allâh’a dayanıp güvenmek için sonunu O’na bırakmaktır. (KUR’ÂN YOLU, 1/703)

Hadîs: Önce deveni bağla, sonra Allâh’a tevekkül et.(Tirmizi Kıyâmet 60’dan, KUR’ÂN YOLU, 1/705)

Bedir savaşında olduğu gibi yüce Allah, yardım ederse müminler savaşta gâlip gelirler. 150. Âyette **‘Allah sizin yardımcınız, koruyucunuz ve dostunuzdur.’** Buyrulmuştu. Nitekim Allah, Bedir ve Hendek savaşında **melekleriyle müminlere yardım etmiş** ve onları düşmanlarına (karşı) gâlip getirtmişti. Uhud Savaşında da müminler, Allâh’ın yardımıyla tamamen imhâ edilmektenkurtulmuşlardı. Allâh’ın yardım ettiği kimse ve topluma hiç kimse ve toplum gâlip gelemez. (İ. KARAGÖZ 1/654)

(..) müminler Allâh’ın yardımına erişebilmek için, O’nun **rızasına uygun hareket** etmeli ve **gazabına sebep olacak** davranışlardan da **sakınmalı**dır. Ancak böyle yaptıkları takdirde, yüce **Allâh’ın yardımına lâyık** olurlar. Nitekim **‘Ey îman edenler! Allâh’a yardım ederseniz, O da size yardım eder ve ayaklarınızı sağlam bastırır.’** (47/7) meâlindeki âyette buna işâret buyurulmuştur. Burada **Allâh’a yardım**dan maksat, O’nun **emir** ve **yasaklar**ına, evrende yarattığı **ilâhi kânunlara uygun davranarak** sebeplere sarılmaktır. Aksi takdirdeUhud Savaşı’nda olduğu gibi, başarısızlık kaçınılmaz olur. (KUR’AN YOLU 1/705, 706)

(160).**“O hâlde müminler sâdece Allâh’a tevekkül etsinler.”** Bu âyet-i kerîmedeki kural, işin bütününün Allâh’a âit olduğunun delilidir. Ondan sonraki emir ise bu kuralının gerektiği inanç üzerinde yükselmiştir. Müslümana düşen görev, amellerin sonuçlarının Allâh’ın elinde olduğunu bilmektir. Her ne olursa olsun, her şey O’nun emri ile olmaktadır. O halde, her durumda tevekkül etmek gerekir. İster yardım almak ister yardımsız bırakılmak, ister öldürülmek, isterse esenlik hâlinde, Allâh’a tevekkül gereklidir. (S. HAVVÂ, 2/508)

3/161-163 EMÂNETE HIYANET ETMEMEK

161. Bir peygamberin ganîmete (ümmetin/kamunun malına ve emânete**) hıyâneti mümkün değildir. Kim hıyânet ederse, kıyâmet günü hıyânet ettiği o şeyle gelir. Sonra herkese kazandığı hiç haksızlığa uğratılmaksızın tastamam verilir.**

162. Allâh’ın rızâsına uyan kimse, Allâh’ın hışmına uğrayan ve varacağı yer cehennem olan kimse gibi olur mu?! (Hayır, olmaz.) **(**O**), ne kötü bir dönüş yeridir!**

163. Onlar, (Allah rızâsını kazanmada ve fazîlette**) Allah katında derece derecedirler. Allah, onların yaptıklarını görmektedir.**

161-163. (161).**"Bir peygamber için emânete hıyânet olur şey değildir."** **Gulül:** Ganîmet mallarında bir şeyi gizlice alıp zimmetine geçirmek anlamına gelmektedir. Bu kavram genel olarak **kamu malında yolsuzluk** ve suistimâlı ifâde etmektedir. (KUR'ÂN YOLU, 1/706)

Allah Rasûlü örnek insan, dürüst insandır. Devlet ve millet emânetinin korunması konusunda son derece titizlik gösterirdi. Görevlilerin devlet bütçesinden haksız yere faydalanmasını hıyânet saymış, hattâ yöneticilerin **hediye kabul** etmesini **yolsuzluk** olarak nitelendirmiştir. (KUR'ÂN YOLU, 1/706-707)

Paylaşılmadan önce **ganîmet** malından en küçük bir şey dahi **almak câiz değil**dir. Dolayısıyla bir savaş **ganimet**ini gizlice almak **haram** olduğu gibi, bir **kamu malının zimmete geçirmek** de **haram**dır, büyük günahtır, kul hakkı üstlenmektir. Bu kimse, aldığı ganimeti ve kamu malının **iâde** edip, tevbe etmez ve affedilmezse, cehennemde cezalandırılır. (Müslim) (..) Aralarında imam **Ebû Haîfe** ve İmam Şâfii olmak üzere İslâm hukukçularının çoğunluğuna göre **ganimet malını çalan** kimseden, çaldığı mal **geri alınır** veya gtaazmin ettirilir, bu kimseye **tâzir cezâsı** verilir ve ganimetten mahrum edilir. (İ. KARAGÖZ 1/655)

'Hiçbir peygambere hıyânet yakışmaz.' Hiçbir peygamber, emâneti yerine getirmek, ganîmeti paylaştırmak, kendisine bildirilen hükümleri tebliğ etmek ve diğer konularda hâinlik etmez. (S. HAVVÂ, 2/508)

"Kim böyle hâinlik ederse kıyâmet günü hâinlik ettiği şey ile gelir" Bâzı Hadîs-i şeriflerde devlet memurlarının almış oldukları hediyeler **'gulul** = **hâinlik'** olarak adlandırılmıştır. (S. HAVVÂ, 2/517)

Hadîs: Rasûlullah İbnü'l Lütebiyye adında Ezd'lilerden bir adamı zekât toplamakla görevlendirdi. Bu kişi dönünce (getirdikleri için) " bu sizin bu da **bana hediye** edildi" diyor. Bunun üzerine Allah Rasûlü minbere çıkıp ' Bu işi (zekât toplama) görmek üzere görevlendirdiğimiz kişiye ne oluyor ki " **bu sizin bu da bana hediye edildi**" diyor. Babasının, annesinin **evinde otursaydı**, kendisine **hediye gelir miydi**, gelmez miydi, baksaydı ya… Muhammed'in nefsi elinde olan Allâh'a yemin ederim ki, sizden biriniz o sadakadan bir şey ele geçirirse kıyâmet gününde onu boynunda taşıyarak gelecektir. (Buhâri, Müslim, Ahmed b. Hanbel'den, S. HAVVÂ, 2/517)

Allah Rasûlü Muâz b. Cebel'i Yemen'e gönderilirken buyurur: Benim iznim olmaksızın hiçbir şey almayasın o bir **hâinlik**tir. Kim hâinlik ederse, kıyâmet günü, hâinlik ettiği şeyle gelir. (Tirmizi'den, S. HAVVÂ, 2/517)

(163).**"Onlar (**hayır ve şer ehli**) Rableri katında derece derecedir.'** Allâh'ın rızâsına uygun iş yapanla Allâh'ın gazabına uğrayan hâin ve günahkârı; Uhud'a gelip cihad eden müminle geri kalan münâfığı; sevap kazananla günaha dalanı, sebât edenle firâr edeni aynı kefede tutmak doğru değildir. Allah katında hepsi derece derecedir. (Ö. ÇELİK, 1/501)

Cennetliklerin **dereceleri** cennette, cehennemliklerin aşağılık basamakarı cehennemdedir. Ya da, **dereceler farklı** olduğu gibi, onlar da birbirlerinden farklıdır. Yâhut sevap kazananların mevkileri farklı olduğu gibi, cezâya uğrayanların mevkileri de farklıdır. Ya da, alacakları sevap ve görecekleri cezânın farklılığına göre, farklı durumlardadırlar. (S. HAVVÂ, 2/509)

Müminlerin bir kısmı diğerlerinden, itaatkârların bir kısmı siğerlerinden **daha değerli olduğu** gibi, kâfirlerin bir kısmı diğerlerinden, isyankârların bir kısmı da diğerlerinden **daha kötü**dür. Dolayısıyla bunların mükâfâtı ve cezâsı da **aynı olmayacak**tır. Cennet de cehennem de **derece** derecedir. Cennet içinde cennet, cehennem içinde cehennem vardır. Kur'an'da **7 cehennem, 8 cennet ismi** geçmektedir. Münâfıklar cehennemin en alt tabakasında olacaklardır. (4/145, İ. KARAGÖZ 1/657)

3/164 PEYGAMBERLİK GÖREVİ

164. Hakikaten Allah, mü'minlere büyük bir lütufta bulundu da: Kendi içlerinden, onlara âyetlerini okuyan, onları (fenâ huy ve günahlardan**) temizleyen ve onlara Kitab'ı, hikmeti öğreten bir Elçi gönderdi. Hâlbuki onlar, bundan önce hiç şüphesiz açık bir sapıklık içinde idiler.**

164-164. "Allah müninlere iltifatta bulundu." (a) Kendi içlerinden bir peygamber göndermiştir. Kendi içlerinden insan türünden, İsmâil soyundan, **(b)** Allâh'ın âyetlerini okuyan (Kur'ân-ı Kerîm.) **(c)** Onları tezkiye eden îmân, İslâm ve ihsânı, söz ve amel ile örnek ile onları tertemiz eden bir peygamber. Her türlü pislikten, kötülükten, itikâdi ve ahlâki pisliklerden arındıran (S. HAVVÂ, 2/511) **(d)** Kitabı, hikmeti öğreten, Kur'ân ve sünneti öğreten (S. HAVVÂ) bir rasul gönderdi.

Hikmet: Âyet-i kerimedeki hikmet Allâh'ın rasûlüne indirdiği Kur'ân'ın hükümlerini gizli ve ince mânâlarını anlama, onu yaşama, onunla hükmetme ve onu uygulama ilmidir. Bunu da Rasûlullah, **sünneti** ile ortaya koymuştur. (H. T. FEYİZLİ, 1/70)

Hadîs: Şüphesiz bana bir kitap ve onunla birlikte bir benzeri (açıklama ve uygulama ilmi) verilmiştr. (Ebû Dâvud'dan, H. T. FEYİZLİ, 1/70)

Hadîs: Bütün ümmetim cennete girecek, ancak sünneti hesaba katmayanlar giremeyeceklerdir. (Buhâri'den, H. T. FEYİZLİ, 1/70)

3/165-168 UHUD SAVAŞINDAKİ MUSÎBET

165. (Ey müminler! Bedir gazvesinde kâfirlerin başına musîbetin**) iki katını getirdiğimiz hâlde (**Uhud gazvesinde**) size bir (**kat**) musîbet gelince mi: "(**Peygamber bizimle berâber ve biz de müslüman olduğumuz hâlde**) bu nereden geldi?" dediniz.** (Ey Peygamberim! Müminlere) **De ki: "O (**belâ**), kendi tarafınızdan (**ve Peygamber'e itâat etmeyişinizden**)dir." Şüphe yok ki Allah herşeye kâdirdir.**

166-167. Ey Mü'minler! İki topluluğun (Uhud gazvesinde**) karşılaştığı gün başınıza gelen (**musîbet**) Allâh'ın izniyle olmuştur. (**Bu da Allâh'ın gerçek**) inananları ayırt etmesi ve münâfıklık yapanları meydana çıkarması içindi. (**Münâfıklara**): "Gelin, Allah yolunda savaşın veya (**düşmana karşı**) savunmada bulunun." denildi de: "Eğer biz savaş etmeyi bilseydik, elbette arkanızdan gelirdik." dediler. Onlar o gün, küfre, îmândan daha**

yakındılar. Onlar, ağızlarıyla (inanıyoruz diye**), kalplerinde olmayanı söylüyorlardı. Allah, (**onların kalplerinde**) gizlediklerini pek iyi bilendir. [**krş**. 3/152]**

168. (Uhud'a savaşa gitmeyip evde**) oturanlar da (**savaşta ölen**) kardeş (**ve yakın**)ları hakkında: "Eğer bize itâat ed(**ip Medîne'de kal**)salardı ölmezlerdi." demişlerdi. Onlara de ki: "Eğer doğru sözlü iseniz, ölümü kendînizden geri çevirin."**

165-168. (165).**'Onları iki misline uğrattığınız** Bedir günü 70 kâfiri öldürüp, 70 kişiyi de esir aldığınız, bir musîbete kendîniz uğrayınca, Uhud günü sizden 70 kişi öldürülünce 'Bu da nereden'? dedîniz.

Bu âyet, **Uhud** yenilgisi nedeniyle, Müslümanların çoğunun zihninde beliren karışıklığı gidermeyi amaçlıyor. Zîrâ çoğu Müslüman, peygamberin aralarında olmalarında bir ayrıcalık görüyor, Allâh'ın yardım ve desteği olduğu için kâfirlerin kendilerini yenmemelerinin gerektiğini düşünüyorlardı. (MEVDÛDİ, 1/269)

Asıl sebep sizlersiniz. Yâni başınıza gelen bu musîbet sizin Rasûlullah'ın emrine karşı gelişinizdir. (S. HAVVÂ, 2/513) Siz sabretmedîniz, takvâya aykırı şeyler yaptınız, komutanların tertibâtına aykırı davrandınız, açgözlülük gösterdîniz, birbirinizle tartışmaya başladınız. (MEVDÛDİ, 1/269)

(166)."İki ordu yâni Uhud'da sizin ordunuz ile müşriklerin ordusu karşılaştığu gün size gelen **musîbet** düşmanınızın önünden kaçışmanız, sizden bir grubun öldürülmesi, başkalarının da yaralanması musîbeti, **Allâh'ın emriyle** idi. Onun bilgisi, **kazâsı** ve **kaderi** ile ilgili idi. Bu bakımdan bu konuda da Allâh'a teslim olunuz. (S. HAVVÂ, 2/513)

(167).**'O gün onlar** (münâfıklar) **îmandan çok küfre yakındılar**.' Bundan önce onlar dışa karşı mümin olduklarını gösteriyorlardı. Onlar, mümin askerlerin arasından ayrılınca, îmandan uzaklaşmış ve küfre yakınlaşmış oldular. Yâhut onlar geri çekilmekle müminleri (yalnız) bıraktılar, sayılarının azalmasına neden oldular, bu da müşriklerin güçlenmesi demektir. (S. HAVVÂ, 2/514, 515)

Uhud'da olanların hikmetlerinden biri, **gerçek müminleri** insanlar arasından **süzüp çıkarmak** ve olgunlaştırmak, **münâfıkları da ayırıp açığa vurmak**tır. Gerçekten Uhud savaşından sonra münâfıklar toplum tarafından iyice anlaşılmış ve itibarları düşmüştür. (Ö. ÇELİK, 1/505)

3/169-171 ŞEHİDLİK MAKAMI

169, 170. (Ey Peygamberim!) **Allah yolunda öldürülenleri sakın ölüler zannetmeyin! Bilâkis onlar Rableri katında diridirler ve rızıklanırlar. (**Hem de**) Allâh'ın kendilerine lütfettiği (**şehitlik rütbesi**)ne kavuşmaları sebebiyle sevinç içerisindedirler. Arkalarından henüz kendilerine (**şehit olarak**) katılmamış olanlara da, hiçbir korku ve üzüntü olmayacağını müjdelemek isterler. [**krş**. 2/154]**

171. (Yine şehitler, yaşayan müminlere**) Allâh'ın nimet ve ihsânı ile ve Allâh'ın mü'minlerin mükâfâtını zâyi etmeyeceğini müjdelemek ister.**

169-171. (169).**"Allah yolunda öldürülenleri sakın ölüler sanmayasın. Bilâkis onlar, Rableri katında diridirler, rızıklanırlar.'** Allah yolunda **öldürülenler** diridirler, rızıklandırılırlar, yerler ve içerler. Bu mazhar olmalarının şartı öldürülmesinin Allah yolunda olmasıdır. Yâni, Allâh'ın adı en yüce olsun diye savaşılırken ölünmüş olmasıdır. (S. HAVVÂ, 2/527)

Genellikle mufessirler bu tür âyetler **rûhun ölümsüzlüğü** inancıyla açıklanmışlardır. Onlara göre ölüm olayı rûhun bedenden ayrılmasından ibârettir. Ölen rûh değil bedendir. (KUR'ÂN YOLU, 1/713, 714)

Hadîs: 'Cennete giren hiçbir kimse, yeryüzündeki herşey kendisinin olsa dahi dünyâya geri dönmeyi arzu etmez. Sâdece şehit, gördüğü ileri derecedeki itibar ve ikram sebebiyle tekrar dünyâya dönmeyi ve on defa şehit olmayı ister.' (Buhâri Cihad 21, Müslim İmâre 109'dan Ö. ÇELİK, 1/507)

Hadîs: Uhud'da kardeşleriniz isâbet alıp şehid edilince Allah Teâlâ onların ruhlarını alıp **yeşil kuşlar** hâline getirdi. Şehidlerin ruhları **cennet nehirleri**ne gelir, cennet meyvelerinden yer ve arşın gölgesindeki altundan kandillere gelirler. Şehidler, yeme – içmelerinin hoşluğunu, gezdikleri ve kaldıkları yerlerin güzelliğini görünce: 'Cihaddan ayrı kalmamaları ve savaştan korkmamaları için, bizim cennette hayatta olup türlü nimetlerle rızıklandığımızı kardeşlerimize kim ulaştıracak?' dediler. Her türlü noksan sıfatlardan münezzeh olan Allah Teâla: 'Ben bunu sizin adınıza onlara haber veririm.' Buyurdu ve bu âyet-i kerimeleri Rasûlü'ne indirdi. (Ebû Dâvud Cihad 25 ve Müslim İmâret 121'den Ö. ÇELİK, 1/508)

Şehitlerin Allah katında**yedi mükâfâtı var**dır: **(a).** Şehit olur olmaz bağışlanır, **(b).** Cennetteki makâmı gösterilir, **(c).** Kabir azâbından korunur, **(ç).** Büyük günün korkusundan emin olur, **(d).** Başına îman tavı konur, **(e).** Evlendirilirler, **(f).** Yakınlarından 70 kişiye şefâatçı olma imkânı verilir.' (İbn Mâce, Tirmizi'den İ. KARAGÖZ 1/664)

3/172-175 SAVAŞTA TEVEKKÜL

172. O (mü'minler**) yara aldıktan sonra (**müşrikleri püskürtmek için**) Allah ve Rasûlü'nün çağrısına uyanlardır. İçlerinden iyilik yapanlar ve takvâlı olanlar (**Allâh'ın emirlerine uygun yaşayan**,** günahtan sakınanlar**) için çok büyük bir mükâfat** (cennet ve nîmetleri) **vardır. [**krş**. 3/166]**

173. Müminler ki insanlar kendilerine: "(Düşmanlarınız olan**) müşrikler size karşı ordu topladılar, o hâlde onlardan korkun." deyince, bu (**söz**) onların îmanlarını artırdı da: "Allah bize yeter, O ne güzel vekildir!" dediler (**ve sefere çıktılar**).**

174. (Müminler**) kendilerine hiçbir fenâlık dokunmadan hem Allah'tan nimet (**olan sağlık ve selâmet**)le hem de lütfu ile (**Bedir'den**) geri döndüler; böylece Allâh'ın rızâsına da uymuş oldular. Allah büyük lütuf sâhibidir.**

175. (Ey müminler!) **Şeytan, ancak sizi kendi dostları olan (**müşrik ve kâfirler**)le korkutur. Eğer (**gerçek**) mü'min iseniz onlardan korkmayın, benden korkun!**

172-175. (172).**‘Kendileri yara aldıktan sonra yine Allâh’ın ve peygamberinin dâvetine koşanlar, onlardan iyilik edenler, sakınanlar için pek büyük bir mükâfât vardır.’ ‘minhüm: onlardan’** kelimesi, bu iyilikte bulunanları (..) beyan içindir. Çünkü Allâh’ın ve Rasûlü’nün dâvetine uyup koşanlar, **iyilik yapan kimselerdir,** takvâ sâhipleridir ve Allah onlardan râzı olur. (S. HAVVÂ, 2/528)

Bu âyet **düşman tâkibi** ile ilgili olarak inmiştir. Uhud’dan geri çekilen Kureyş ordusu, Revha denilen yerde toplanmış ve saldırı planlamıştı. Hz. Peygamberin çağrısı üzerine, 70 kadar sahâbe, **Hamrâ’ül Esed’e** kadar gitmişir. Kureyş, içlerine korku düşmesi ile saldırıya cesâret edemeden Mekke’ye dönmüştür. (H. DÖNDÜREN, 1/140)

İşte **îmânın ilk niteliği** her şart ve durumda **cihad çağrısına koşarak cevap vermek**tir. Arkasından **ikinci niteliği** geliyor:

(173).**‘Onlar ki birtakım kimseler kendilerine: ‘Müşrikler sizin için kuvvetlerini topladılar, onlardan korkun’ dedikleri zaman, bu haber onların îmânını artırdı’** “ İnsanlar (Ebû Süfyan ve berâberindekiler) sizin için kuvvetlerini topladılar. Onlardan korkun (çekinin) dedikleri zaman, bu haber onların îmânını artırdı. Bu söz onların basîretlerini ve yakînlerini artırdı. (S. HAVVÂ, 2/528) teslîmiyetlerini artırdı. (M. HİCÂZİ, 1/364)

‘…bu haber onların îmânını artırdı.’ Îmânın aslı artıp eksilmez. Zîrâ **îmân** kalbin onayından ibârettir. Onay ise, nicelik özelliği taşımadığı için îmânla ilgili olan artma ve eksilme **‘kuvvetlilik’** ve **‘zayıflık’** özellikleriyle açıklanabilir. (ELMALILI’ya atıfla M. DEMİRCİ, 1/243)

“**Allah bize yeter**, **O ne güzel vekildir**.” Bize Allah yeter. Bizim mevlâmız yalnız O’dur. O’na tevekkül ederiz. O ne güzel vekildir.(..) Bu, îman ehlinin ikinci niteliğidir. Sıkıntılar başlarına daha fazla çöreklendikçe Allâh’a tevekkül ve îmanları daha da artar. Allah da kullarının kendi hakkındaki hüsn-ü zanları üzere tecelli eder. Aynı gün müşriklerin kalbine Allah **korkuyu saldı** ve tekrar hücum ederek Müslümanların kökünü kazımayı düşünüyor iken, **kaçmaya koyuldu**lar. (S. HAVVÂ, 2/528)

Bu âyetlerde **müminlerin iki özelliğinden** söz edilmektedir. **Biri**, her hâlükârda cihad çağrısına uyarlar, **diğer özelliği** ise Allâh’a tevekkül ederler. (S. HAVVÂ, 2/528)

İbrâhim (a.s) ateşe atıldığında **‘Allah bize kâfidir, O ne güzel vekildir’** sözünü söylemiştir. Süyûti, İklil’de şöyle söylemiştir: Üzüntü ve büyük olaylar olduğunda bu sözü söylemek te müstehaptır, demiştir. (M. A. SÂBÛNİ, 1/225)

Hadîs: Bir iş sana ağır gelmeye başlayınca **‘Allah bana kâfidir ve O ne güzel vekildir’** de. (Ebû Dâvud, Nesâî, Ahmed b. Hanbel’den S. HAVVÂ, 2/532)

(174).**‘Sonra da kendilerine hiçbir kötülük dokunmadan Allah’tan bir nimet ve bollukla geri döndüler, Allâh’ın rızâsına uydular…’** Hz. Peygamber, atlı bir birlikle, Uhud’dan bir yıl sonra, önceki vaadi dikkate alarak Kureyş’i Bedir’de bir hafta kadar bekledi. Ebû Sufyan bir miktar askerle oraya geldiyse de çatışma olmadan geri döndü. (H. DÖNDÜREN, 1/140)

Bu seferde herhangi bir çatışma olmadan müsümanlar Medîne'ye döndüler. Yüce Allâh'ın üç ikrâmına nâil oldular. **(a)** Savaş ve benzeri tehlike olmadan Medîne'ye döndüler. **(b)**. Ticâret yaparak kazanç sağladılar. **(c)**. Cihad sevâbı kazandılar, Allâh'ın rızâsına erdiler. (KUR'ÂN YOLU, 1/718)

(175).**'O şeytan ancak kendi dostlarını korkutur"** Kendi dostları ile sizleri korkutan düşman, güç ve kuvvet sâhibi olduğunu ileri sürerek sizi korkutmaya çalışıyor. **'O hâlde mümin iseniz onlardan korkmayın, Benden korkun.'** Şâyet mümin kimseler iseniz şeytanın dostlarından korkmamalı, yalnız Allah'tan korkmalısınız. Çünkü kulun Allah korkusunu üstün tutması, îmânının bir gereğidir. Bu korkunun sonucunda o, Allâh'a itâat eder; O'na aslâ isyân etmez. Allah'tan korkan bir kimseden herşey korkar ve Allah ona herşeyi boyun eğdirir. (S. HAVVÂ, 2/529)

Şeytanın propagandasına aldanarak korkanlar, münâfıklar ve kalpleri zayıf kimselerdir. (KUR'ÂN YOLU, 1/718)

"O hâlde mümin iseniz onlardan korkmayın, benden korkun." Gerçekten mümin iseniz şeytanın dostlarından korkmayınız, yalnız Allah'tan korkunuz. Çünkü kulun Allah korkusunu üstün tutması, îmânın bir gereğidir. (S. HAVVÂ, 2/529) Zîrâ müminler Allâh'ın kudretine ve yardım edeceğine inanırlar. Bu nedenle insanlardan korkmaz, sâdece Allah'tan korkarlar. O dilerse, sayıca ve araç gereç bakımından zayıf Müslümanları, müşriklere üstün kılar. (KUR'ÂN YOLU, 1/719)

3/176-179 ÎMÂN VE İNKÂR

176. (Rasûlüm**!** İslâm'a sırt dönüp**) küfre doğru koşanlar seni üzmesin. Şüphesiz onlar, Allâh'a hiçbir şekilde zarar veremezler. Allah, onlara âhirette bir nasip vermemeyi diliyor. Onlar için büyük bir azap vardır.**

177. Îman karşılığında küfrü satın al(ıp değiş**)enler, şüphesiz ki Allâh'a hiçbir zarar veremezler. Onlar için çok acıklı bir azap vardır.**

178. Küfre sapanlar, onlara mühlet vermemizin, kendileri hakkında hayırlı olduğunu aslâ sanmasınlar. Onlara, ancak günahlarını artırmaları için mühlet veriyoruz. Onlar için zelil ve perişan eden bir azap vardır.

179. (Ey münâfıklar!) **Allah, mü'minleri içinde bulunduğunuz şu (**iyinin kötünün ayrılmadığı**) durumda bırakacak değildir. Nihâyet, pis olanı temizden (**münâfık ve kâfiri**,** samimi olandan**) ayıracaktır. Allah, size "gaybı" da bildirecek değildir. Fakat Allah, peygamberlerinden dilediğini seçer (**gayptan onu haberdâr eder**). O hâlde Allâh'a ve peygamberlerine inanın. Eğer îmân eder ve (**günahlardan**) korunursanız, sizin için çok büyük bir mükâfat vardır.**

176-179. (176).**"Şüphesiz onlar Allâh'a zarar veremezler."** Allâh'a zarar veremezler, ifâdesinde iki anlam vardır. Birincisi, Allâh'ın mülk ve saltanâtına noksanlık veremezler. Allâh'ın dînine zarar veremezler. İkincisi ise Allâh'ın evliyâsına (**Allah dostlarına**) zarar

yapamazlar, demektir. Allah dostlarına zarar vermeye kalkışmak, Allâh'a zarar vermeye kalkışmak hükmünde abartılı mecazdır. (ELMALILI, 2/467)

(178).**"Biz onlara (**kâfirlere**) günahları çoğalsın diye süre tanıyoruz."** Onlara süre tanımak, ömürlerini uzatmak, genişlik, bolluk vermek, şeklinde olabilir. (S. HAVVÂ, 2/536)

İmlâ kelimesi kâfirlerin dünyâda ifâdelerini serbestçe kullanabilmeleri için fırsat verildiğini ifâde etmektedir. Allâh'ın kâfirlere uzun ömür ve bolluk vermesi onların **ayrıcalıklı olduğu anlamına gelmez**. Bu durum övünülecek, sevinilecek bir durum değildir. Onların ömürlerinin uzun olması, servetlerinin çok olması, onların günahlarını, azaplarını artırır. (KUR'ÂN YOLU, 1/722)

Yüce Allah akıl, düşünme ve anlamayeteneği verdiği insanlara peygamber ve kutsal kitaplara aracılığıyla **rehberlik etmiş**; onları îmâna, hak dîni kabûle, ibâdet ve **itaate çağırmış**; ancak onları bu konuda zorlamamış, **îman edip etmeme konusunda serbest bırakmış**tır. (18/29). Bu **özgürlük** içerisindetârih boyunca îman edenler de, inkâr edenler de olmuştur. (64/2). Bu (durum) Allâh'ın bütün insanlık için koymuş olduğu **değişmez bir kânun**udur. Yüce Allah kâfirlereinkârlarına rağmenrızık vermekte, çalışmalarını ve emeklerini zâyi etmemekte, inkâr etmelerine râzı olmamakta (39/7), ancak onları **îmâna zorlamamakta**dır (2/256). Eğer zorlasaydı, istisnâsız herkesîman etmiş olurdu. (10/99, İ. KARAGÖZ 1/671)

Hadis: Bir adam Rasûlullah (s)'e **'İnsanların hangisi hayırlıdır?'** diye sordu. Hz. Peygamber (s) 'Uzun ömürlü olup ameli güzel olan kimsedir' buyurdu. Adam, **'İnsanların hangisi şerlidir?'** diye sordu. Hz. Peygamber (s) 'Uzun ömürlü olup, ameli kötü olan kimsedir' buyurdu. (Tirmizi Zühd 15'den İ. KARAGÖZ 1/671)

(179).**'Nihâyet murdarı temizden ayıracaktır.'** Uhud savaşı, sabırlı mümin ile bozguncu münâfığı, itaat edenle etmeyeni ortaya çıkarmıştır. Böylece toplumda ihlâslı mümin ile münâfıkları karmakarışık bırakmayacaktır. Allah dilerse kimi peygamberlere gaybı bildirebilir. Çünkü Allah seçtiği peygamberlerin önüne ve ardına gözetleyici koyar. (72/26, H. DÖNDÜREN, 1/140)

"Allah size gaybı bildirecek de değildir." Allah cin sûresi 26 ve 27. âyetlerde **gayb** bilgisinin kendisine özgü olduğunu, sâdece peygamber olarak seçtiği bâzı kullarını bu tür bilgilerden vahiy yoluyla haberdâr ettiğini bildirmektedir. Sebe sûresinin 14. âyetinde cinlerin gaybı bilmediklerini haber verilmiştir. Şu hâlde Allah'tan başka gaybı bilen yoktur. (En'am 6/59) (KUR'ÂN YLU, 1/723)

'O hâlde Allâh'a ve Peygamberlerine îman edin.' Allâh'a ve Peygamberlere **îman** etmek **farz**dır. **'Allâh'a ve Peygamberlerine îman edin'** emri, **zorunluluk** ifâde eder. Yüce Allâh'ın varlığına, birliğine ve Kur'an'da bildirilen niteliklerine îman etmek, Allâh'ın her topluma bir peygamber gönderdiğine (16/36, 35/24), son olarak (33/40)bütün insanlara Hz. Muhammed (s)'i müjdeci, uyarıcı, örnek ve rahmet peygamberi olarak gönderdiğine **îman etmek gerekir.** (..) (İ. KARAGÖZ, 1/674)

3/180-182 CİMRİLERİN ÂKIBETİ

180. Allâh'ın lütfu ile kendilerine bol bol verdiği şeyde (infak etmeyip**) cimrilik yapanlar, aslâ bunun kendileri için hayırlı olduğunu sanmasınlar. Aksine bu onlar için bir şerdir. (**Allâh'ın verdiğini Allah için verme konusunda**) cimrilik ettikleri şeyler, kıyâmet gününde boyunlarına (**ateşten halka hâlinde**) geçirilir. Göklerin ve yerin mîrası Allâh'ındır, (**bütün mülk O'nundur**; herşey**, yine O'na kalacaktır**). Allah, bütün yaptıklarınızdan haberdardır.**

181. "Allah fakirdir, biz zenginiz." diyen (yahûdi**)lerin sözünü Allah elbette işitmiştir. Onların söylediklerini ve haksız yere peygamberlerini öldürmelerini yazacağız ve (**onlara**): "Tadın o yangın azâbını!" diyeceğiz.**

182. (Ey kâfirler!) **İşte bu (**azap**) kendi yaptığınızın karşılığıdır. Şüphesiz ki Allah, kullarına aslâ zulmedici değildir.**

180-182. (180).**"Cimrilik ettikleri şey kıyâmet günü boyunlarına dolanacaktır." Hadîs:** (Buhâri) Allah her kime **mal** verir de onun zekâtını ödemeyecek olursa, bu mal kendisine gözleri önünde iki noktası bulunan bir yılan hâlinde gösterilir. Ve kıyâmet günü bu onun boynuna dolanır, çenesiyle onu yakalayarak "**ben senin malınım**" der, Allah Rasûlü bu âyeti (180'nci âyet) okudu. (S. HAVVÂ, 2/595)

Âyette **cimriliğin** hayır değil **şer olduğu,** cimrilik edilen şeyin **kıyâmet günü**nde cimrilik edenin **boynuna dolanacağı** bildirilerek cimrilik yasaklanmaktadır. Dolayısıyla **cimrilik haram**dır. Şu âyet (..) bu konuyu açıkça ifâde etmektedir: **'Allâh'ın sevmediği kibirli ve kendini beğenen kimseler, cimrilik eden, insanlara da cimriliği emreden ve Allâh'ın lütfundan kendilerine verdiği nîmetigizleyen kimselerdir. Biz de o nankörlere alçaltıcı bir azap hazırladık.'** (4/37, İ. KARAGÖZ 1/676)

Müminin isrâfa ve kibre kaçmadan **Allâh'ın verdiği nîmetlerden yararlanması** gerekir. Çünkü Peygamberimizin beyanına göre 'Allah kuluna verdiği nimetinin izini, kulunun üzerinde görmeyi sever' (**Tirmizi**). Bu itibarla Müslüman **cimri olamaz,** olmaması gerekir; kendisi, bakmakla yükümlü olduğu insanlar için gerekli harcamayı yapar, yoksul ve hayır kurumlarına yardım eder. **Cimrilik,** îman ve Kur'an ahlâkıyla bağdaşmayan bir davranıştır. Peygamberimiz (s), 'Müminde iki özellik, **cimrilik ve kötü ahlâk** bir araya gelmez' buyurmuştur. (**Tirmizi,** İ. KARAGÖZ 1/675)

Hadis: 'Cimrilikten sakının. Çünkü sizden öncekileri cimrilik helâk etmiştir.' (Ebû Dâvud Zekât 46'dan İ. KARAGÖZ 1/676)

"Gerçekten Allah fakirdir, bizler zenginiz" Bu sözleri **Yahûdiler** söylemektedir. (S. HAVVÂ, 2/542)

(181).Bakara sûresinin 245. Âyeti indiğinde Yahûdiler Hz. Muhammed'e "Senin Rabbin yoksul mu düştü ki, kullarından ödünç istiyor" demeleri üzerine yukarıdaki âyet inmiştir. (H.DÖNDÜREN, 1/141)

'..Onların söylediklerini ve haksız yere peygamberlerini öldürmelerini yazacağız..' Savaş, kısas ve nefsi müdâfaa gibi meşru sebepler (2/178, 190) dışında bir **cana kıymak haram** ve büyük günahtır. Haksız yere **peygamberleri öldürmek** ise daha da büyük günahtır. Yahûdiler haksız yere birçok peygamberi öldürmüşlerdir. (2/61) Bu sebeple Allah, onları

cezalandıracaktır. **‘Haksız yere peygamberleri öldürmelerini yazacağız’** cümlesi bu anlamı ifâde eder. (İ. KARAGÖZ 1/678)

“Bu azap kendi ellerinizin yaptığının karşılığıdır.” Bu azap, sizin daha önceden düştüğünüz küfrün, isyânın, Allâh’a ve Rasûlüne karşı gösterdiğiniz cür’etkârlığınızın / haddîni bilmezliğinizin bir cezâsıdır. Âyet-i kerimede **‘ellerinizin yaptığı’**nın zikredilmesi amellerin çoğunun eller vâsıtasıyla işlenmesi sebebiyledir. (S. HAVVÂ, 2/543)

‘Allah kullarına zulmedici değildir.’ Yüce Allah kullarına aslâ zulmetmez. Çünkü yüce Allah, insanlara karşı çok merhametli, çok bağışlayıcıdır. (9/102) Büyük lütuf sâhibi (27/73), her işi çok hikmetli ve hükmünde gâlip olan (2/209) ve insanlara adâleti emreden (16/90) yüce Allah, kullarına zerre kadar zulmetmez (4/40). Zulmetmek şöyle dursun, kullarına zulmetmeyi bile murat etmez (40/31). Dünyâda insanların mâruz kaldığı sıkıntılar, âfet ve musibetler, kendi elleriyle işledikleri günahlar yüzündendir. (42/30; İ. KARAGÖZ 1/679)

3/183-184 PEYGAMBERLERİ YALANLAMAK

183. “Allah bize (gökten mûcize olarak inen bir**) ateşin yiyeceği (**yakıvereceği**) kurban getirinceye kadar hiçbir peygambere îman etmememizi, (**Tevrat’ta**) emretti.” (**diye yalan**) söyleyen (**yahûdi**)lere de ki: “Elbette benden önceki elçiler size açık mûcizelerle berâber, dediğinizi** (ateşin yediği kurnanı) **da getirmişti. Eğer doğru sözlü iseniz niçin onları öldürdünüz?”**

184. (Ey Rasûlüm**!** Şimdi onlar**) senin peygamberliğini yalanlarlarsa (**üzülme**,** çünkü**) senden önce açık mûcizeler, (**hikmetli**) sahîfeler ve aydınlatıcı kitap getiren peygamberleri de yalanlamışlardı.**

183-184. Medîne **Yahûdilerinden** bir grup, Hz. Peygambere gelerek “Sen peygamber olduğunu Allah’tan bir kitap indiğini iddiâ ediyorsun. Oysa Allah ateşin yakacağı bir kurban getirinceye kadar hiçbir peygambere inanmamamız husûsunda söz aldı. Bize böyle bir mûcize getirirsen seni onaylarız” (yalan söz) demeleri üzerine bu âyet inmiştir. (KUR’ÂN YOLU, 1/727)

Yüce Allah **‘Doğru söylüyorsanız peygamberleri niçin öldürdünüz?’** buyurarak yahûdileri kınamakta ve Hz. Peygamberden kurban mucizesi istemelerinde samimi olmadıklarını bildirmektedir. (İ. KARAGÖZ 1/681)

3/185-189 ÖLÜM VE HESAP

185. (Ey insanlar!) **Her canlı (**nefis**) ölümü tadacaktır. Yaptıklarınızın karşılıkları ancak kıyâmet günü eksiksiz verilecektir. (**O gün**) kim ateşten uzaklaştırılır da cennete**

konulursa, artık o gerçekten kurtuluşa ermiştir. Bu dünyâ hayâtı, ancak aldatıcı bir faydalanmadan ibârettir. [krş**. 21/35; 29/57]**

186. (Ey müminler!) **Andolsun ki mallarınız ve canlarınızla (**fedâkârlığa katlanma**) husûsunda imtihân edileceksiniz; ve (**üstelik**) sizden önce kendilerine kitap verilmiş olanlardan ve müşriklerden çok incitici şeyler işiteceksiniz. Eğer sabreder ve takvâ üzere olursanız, elbette bu (**davranış**), yapılacak işlerin en değerlisidir. [**krş**. 2/109]**

187. (Ey Peygamberim!) **Vaktiyle Allah, kendilerine kitap verilenlerden: "Onu(**n hükümlerini**) mutlaka insanlara açıklayacaksınız ve onu gizlemeyeceksiniz." diye söz almıştı. Ama onlar o sözü önemsemeyerek kulak ardı ettiler ve ona karşılık az bir pahâ (**olan dünyâlık menfaat**)i aldılar. Bu satın aldıkları şey ne kötüdür!**

188. (Ey Peygamberim! Yapıp**) ettikleri ile şımaran ve yapma(**yıp yanılt**)tıkları şeylerle övülmeyi sevenleri hesâba katma, sakın onların azaptan kurtulacakları bir yerde bulunacaklarını da sanma! Onlar için acıklı bir azap vardır.**

189. Göklerin ve yerin mülkü (ve hükümranlığı**) Allâh'ındır. Allah her şeye kâdirdir.**

185-189. (185).**"Her nefis ölümü tadacaktır"** Rivâyet olunuyor ki (Rahman 55/26) âyeti inince, melekler "ehl-i arz öldü" dediler sonra **'Her nefis ölümü tadacaktır'** âyeti indiği zaman biz de öldük dediler. (ELMALILI, 2/475) Bu iki âyet bütün ruhların ölümünü akla getiriyorsa da " **Allâh'ın diledikleri dışında göklerde ve yerde kim varsa hepsi düşüp ölmüş olacak**" âyeti, Cenâb-ı Hakk'ın dilediği **ruhların ölmeksizin devâm edeceğini** bildirmektedir. Çoğunluk İslâm bilginlerinin görüşü de böyledir. Buna göre, dünyâdaki ölüm olayı bir biyolojik olay olup, **rûhun bedeni terk etmesi**nden ibârettir. (H. DÖNDÜREN, 1/141)

"Zâten dünyâ hayâtı aldatıcı geçimlikten başka bir şey değildir" Yâni dünyâ hayâtı önemsiz fâni, yok olucu ve az'dır. (S. HAVVÂ, 2/544)

"**Gurûr**" aldanmak demek olduğu gibi "Garr'ın çoğulu olarak aldatıcılar demek de olabilir" Metâ-ı Gurûr, **alıcıyı kandırmak** için **allanıp pullanarak** hoş gösterilen ve alındıktan sonra, aşağılık olduğu anlaşılan **mal** demektir. İşte dünyâ hayâtı budur. (ELMALILI, 2/476)

(..) İnsanın dünyâ hayâtını değil, **âhiret hayâtını tercih** etmesi gerekir. Çünkü âhiret hayâtı, daha hayırlı ve daha **sürekli**dir. Dünyâ hayâtı, âhiretin yanında çok az bir yararlanmadan ibârettir. (13/26). **'Ey müminler! Dünyâlık olarak size verilen herşey, dünyâ hayâtının geçimliği ve süsüdür. Allah katındaki cennet nîmetleri ise daha hayırlı ve daha kalıcıdır.'** (28/60; İ. KARAGÖZ 1/685)

(186).**"Andolsun ki mallarınız ve canlarınız konusunda sınava çekileceksiniz.''** Siz o metâ-ı gurûra sakın aldanmayınız ve biliniz ki mallarınız da ve canlarınız da gerçekten sınanacak ve denemeye alınacaksınız. Mallarınız azalmaya yönelik **âfetler**, nefislerinizde **ölüm**, **yaralanma**, esirlik veya diğer bâzı **zahmetler**, meşakkatler, korkular vesâire gibi takdir edilmiş şeyler ile deneneceksiniz. (ELMALILI, 2/480)

‘Eğer sabreder ve Allâh’a karşı gelmekten sakınırsanız bilin ki, bunlar yapmaya değer ve azmi gerektiren işlerdendir.’ Yüce Allah, âyette müminlere, **kâfirlerin tahriklerine kapılmamalarını;** suçlamalarına,sataşmalarına, alay etmelerine, kötü söz ve davranışlarına; yanlış, adâletsiz, ahlâk dışı söz ve davranışlarına karşı **sabırlı,** azimli ve kararlı olmalarını, sıkıntılara **katlanmalarını;** maddi ve mânevi olarak zarar veren her türlü kötü davranıştan sakınmalarını ve **kötülüğe karşılık vermemelerini** tavsiye etmektedir. (..) Kötülük yapana **misliyle karşılık** verilebilir, ancak sabır daha hayırlıdır. (16/126). (..) **‘Kim affeder ve arayı düzeltirse onun mükâfâtı Allâh’a âittir.’** (42/40) ve **‘Kim sabreder ve bağışlarsa, işte bu elbette azmedilecek işlerdendir’** (42/43) buyrularak kötülüğe karşılık verilmemesi teşvik edilmiştir. (İ. KARAGÖZ 1/686, 687)

İbn-i Kesir şöyle diyor “kişi **dînine bağlılığı miktârınca imtihan edilir**. Dîninde selâmet var ise, bu sınav da artırılır. (S. HAVVÂ, 2/544)

(187).**“Bir zaman Allah, kendilerine kitap verilenlerden onu mutlaka insanlara açıklayacaksınız. Onu gizlemeyeceksiniz” diye söz almıştı.’’** Alınan söz şudur: **kitap** açıklanacak ve gizlenmeyecek. Kullanılan ifâdeden **kitabın açıklanmasının**, gizlenmemesinin **farz** olduğu açık bir şekilde anlamaktayız. Onlardan alınan bu sözün aynısı bizden de alınmıştır. Zira Hz.Peygamber şöyle buyurmuştur: **Hadîs:** Kendisine herhangi bir **bilgi** sorulur da onu **gizleyen** kimseye kıyâmet günü ateşten bir gem takılır.’ (S. HAVVÂ, 2/545)

(188).Abdullah b. Abbas ® âyeti şöyle yorumlamıştır: **‘Yaptıklarına sevinenler’** ile kasdedilenler, yahûdi ve hıristiyanlardır. Yüce Allah onlara kitap verdi, onlar kitap ile hükmetmediler. Âyetlerdeki kelimelerin yerlerini değiştirdiler, tahrif ettiler, buna da sevindiler. **‘Yapmadıkları şey ile övülmekten hoşlananlar’** ile kasdedilenler, yine yahûdi ve hıristiyanlardır. Hz. Muhammed (s)’i ve ona indirilen Kur’ân’ı inkâr ettiler ve buna sevindiler. (..) (İ. KARAGÖZ 1/689)

‘Onlar için acıklı bir azap vardır.’ Bu âyet münâfıklarla ilgili inmiş olmakla berâber, hükmü kâfir, müşrik ve Müslümanlardan bu ahlâkta bulunun aldanma ahlâkının hepsini kapsamaktadır. Gururlanmak, gelecekten gaflet etmek, yaptığı işi büyük kabul etmek gibi bir küçüklüktür. Ve yapmadığını yapmış gibi gösterip öğünülmekten hoşlanmak, hakkı bozmaktır ve Allâh’ı unutmaktır. (ELMALILI, 2/482)

3/190-195 AKL-I SELİM SÂHİPLERİ

190. Şüphesiz ki göklerin ve yerin yaratılışında, gece ve gündüzün ‘birbiri ardınca gelip gitmesinde’ (ve uzayıp kısalmasında**) akl-ı selîm sâhipleri için (**Allâh’ın birliğine ve kudretine **â**it ibret verici**) deliller vardır. [krş. 10/6]**

191. (İşte**) o (**akl-ı selîm sâhibi**) kimseler ayaktayken, otururken, yan taraflarına yaslanarak yatarken Allâh’ı anarlar, göklerin ve yerin yaratılışı hakkında düşünürler (**ve derler ki**:) “Ey Rabbimiz! Bunu boş yere yaratmadın. Seni tenzih ederiz, bizi ateş azabından koru.” [krş. 4/103]**

192. “Ey Rabbimiz, Elbette sen kimi ateşe sokarsan, şüphesiz onu ‘aşağılık ve perişan edersin. Zâlimlerin hiçbir yardımcıları yoktur.”

193. "Ey Rabbimiz, Gerçekten biz; Rabbinize inanın diye çağıran bir dâvetçiyi işittik, hemen îman ettik. Ey Rabbimiz, Günahlarımızı bağışla, kötülüklerimizi ört ve canımızı iyilerle berâber al."

194. "Ey Rabbimiz, Bize peygamberlerin aracılığıyla vaadettiğin (sevâb**)ı ver, bizi kıyâmet gününde rezil etme. Elbette sen, sözünden aslâ dönmezsin." (**derler**).**

195. Bunun üzerine Rableri onların duâlarına (şöyle**) karşılık verdi: "Ben elbette, sizden erkek ve kadın (**ayırmaksızın hayra**) çalışan hiçbir kimsenin amelini boşa çıkarmayacağım. Sizler, hep birbirinizden (**hâsıl olma**)sınız. İşte (**dîni için**) hicret edenlerin, yurtlarından çıkarılanların, benim yolumda eziyete uğrayanların, savaşanların ve öldürülenlerin, mutlaka günahlarını örteceğim ve elbette onları, alt tarafından ırmaklar akan cennetlere koyacağım." Bu mükâfat Allah tarafındandır. Allah ise sevâbın/ödülün en güzeli katında olandır. [**krş. 2/186]**

190-195. (190).**'Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün değişip durmasında akıl sâhipleri için elbette deliller vardır.'** Göklerin ve yerin yaratılışından (sonradan var edilmesinde belli ölçülerde takdir edilmesinde) Gece ile gündüzün değişip durmasında (birbirini izlemesinde, **uzayıp kısalmasında**) akıl sâhipleri için âyetler vardır. Bütün bunları var eden, hikmetle var eden, kudret sâhibi mutlak zâtın varlığına deliller vardır. (S. HAVVÂ, 2/557, M. A. SÂBÛNİ, 1/230)

Yüce Allah **gökler** ve **yer bitişik** iken onları ayırmış (21/30), yeryüzü sarsılmasın diye **dağlar**ı ((21/31), insanlar faydalansın diye (2/29) ovaları, **bitkileri, mâdenleri,** ormanları, **denizleri,** gölleri, ırmakları, **sebze ve meyveleri** (79/27-33), kısaca **insana hizmet edecek** ve rızık olacak herşeyi **dört evre**de var etmiştir (41/10). Sonra **duman** hâlinde bulunan göğe yönelmiş **iki evre**de **yedi göğü** (41/11), böylece gökleri ve yeri **altı evre**de **yaratmıştır** (7/54). **Güneş'i**, **Ay'ı**, yıldızları, gezegenleri ve **galaksileri** var etmiş (16/37), her göğe kendi işini bildirmiş ve en yakın göğü kandillerle süslemiştir (41/12, 67/14). Yüce Allah **yedi göğü uyum ve âhenk içinde** tabaka tabaka yaratmıştır. Allâh'ın varlıkları mükemmel yaratması ve düzene koyması sâyesinde yerde ve göklerde hiçbir **düzensizlik yok**tur. (67/3, İ. KARAGÖZ 1/690, 691).

Hadîs: Abdullah b. Ömer Hz. Âişe'ye Nebi (s)'in en şaşırtıcı amelini sordu. Hz. Âişe ağladı. Cevâben: Onun her işi hayret verici idi, dedi. (Bir gece) Bana müsâade et, Rabbime ibâdet edeyim, buyurdu. Daha sonra abdest aldı, namaz kıldı, **Kur'ân okudu**, öyle **ağladı** ki **gözyaşları** yanaklarını ıslatıyordu, sonra oturdu Allâh'a hamd-ü senâ etti. Gözyaşları göğsüne düşüyordu, daha sonra sağ tarafına doğru yaslandı ve yine ağladı. Bilâl gelip sabah namazının geldiğini haber verdi. 'Ya Rasûlâllah Allah senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlamış olduğu hâlde ağlıyor musun?' cevâben Allah Rasûlu: 'Ey Bilâl **şükreden** bir kul olmayayayım mı? Hem nasıl ağlamayayım, bu gece benim üzerime şu âyetleri indirdi. (190, 191. Âyetleri okudu) ve dedi ki: 'Bu âyet-i kerimeleri okuyup ta bunlar üzerinde düşünmeyenlerin / tefekkür etmeyenlerin vay hâline!' (İbn Ebi Hâtim ve İbn Hibban'dan, S. HAVVÂ, 2/563)

(191).Akıl sâhipleri şöyle nitelendirilmekte: **(a)**"'**Onlar ki ayakta, oturarak, yanları üstü yatarken Allâh'ı zikrederler**.' **Zikir**: Allâh'ı anmak bütün hâllerde kalpte, dilde devamlı Allâh'ı anmak olarak tefsir edilmiştir. (S. HAVVÂ, 2/558)

'Ayakta iken, **otururken ve yanları üzerinde yatarken Allâh'ı zikrederler'** ile maksat, Müslümanların her konumda Allâh'ı anmasıdır. Müslüman ayakta iken, otururken ve yatarken, **'Allâhü Ekber', 'Lâ İlâhe İllâllah', 'Sübhâne'llah'** ve **'El hamdü Lillâh'** diyebilir, **duâ** edebilir, **Kur'an okuyabilir,** duruma göre **namaz** kılabilir. (İ. KARAGÖZ 1/691, 692).

Akl-ı selîm, günahlarla veya tevhîdi bozan şeylerle kirlenmemiş, vahiyle birleşen, buna göre düşünebilen, nefsin esîri olmayan akıl anlamındadır. (H. T. FEYİZLİ, 1/74)

Akıl sâhipleri Allâh'ı anarken gâfil olmazlar, gönülleri ilâhi denetim (bilinci) ile doludur. (ELMALILI, 2/484) İmran b. Husayn (Buhâri - Müslim) rivâyeti ile zikirden maksat namazdır. Allah Rasûlü ayakta namaz kıl, gücün yetmiyorsa oturarak, ona da gücün yetmiyorsa yanının üzerine yatarak kıl buyurmuştur. (S. HAVVÂ, 2/558)

(b) "**Göklerin ve yerin yaratılışını düşünürler**" Yaratanın azametini, kudretini, ilmini, hikmetini, irâdesini, rahmetini egemenliğini düşünürler. (S. HAVVÂ, 2/558)

192, 193, 194. Bu âyetler yukarıda sözü geçen akıl sâhiplerinin yakarışları **duâlar**ından söz etmekedir.

(194).**'…kıyâmet gününde bizi rezil rüsvâ etme…'** Müminler bunu talep ederken Cenâb-ı Hakk'ın şu vaadine dayanıyorlar: **'…O gün Allah Peygamber'i ve onunla berâberindeki müminleri utandırmayacak, hayal kırıklığına uğratmayacaktır..'** Onlar Allâh'a: Mâdem ki sen Habîb-i Ekrem'inle birlikte îman edenleri de utandırmayacağını müjdeliyorsun, işte biz de îman ediyoruz, ey Rabbimiz bizleri de o gün rezil rüsvâ eyleme' diyorlar. Bu hâlleriyle de **Allâh'a güvendiklerini** ve O'na karşı **hüsn-ü zan besledikleri**ni ortaya koyuyorlar. (Ö. ÇELİK, 1/530)

(195).**'Nihâyet Rableri duâlarına şöyle karşılık verdi: 'Gerek erkek olsun, gerek dişi olsun çalışanın hiçbir işini boşa çıkarmam…'** Bu âyet, Ümmü Seleme (r)'nın Hz. Peygambere " Biz Allâh'ın hicret konusunda hiç kadınlardan söz ettiğini işitmiyoruz, diye sorması üzerine inmiştir. Yukarıda, fikir üreten ve aklını kullanan müminlerin duâsı verildikten sonra, duâya cevap olarak bu âyet inmiştir. (H. DÖNDÜREN, 1/142)

Allah bu âyeti indirerek **kadınların amellerinin** karşılığı konusunda **erkeklerden geri tutulmadığını** haber vermiştir. Çünkü onlar da eziyet ve işkencelere katlanmışlar, hicret etmişlerdir. Savaşlara gelince Müslüman hanımlar cihâda katılarak, sevaptan paylarını alırlar. Nitekim Hz. Peygamber zamânında **hanımlar savaşlara katılmışlardır**, postalara bakma, yaralıları tedâvi etme, askere su verme vb. hizmetler gördükleri, hatta gerektiğinde düşmanla yiğitçe vuruştukları bilinmektedir. (KUR'ÂN YOLU, 1/743)

3/196-200 EBEDİ SAÂDET

196. (Ey Peygamberim!) **Küfre sapan/inkâr edenlerin (**görünüşte refah içinde**) diyar diyar dönüp dolaşmaları sakın seni aldatmasın!**

197. Bu (inanmayanların refahı**), pek kısa bir faydalanma ve eğlence! Sonra varacakları yer cehennemdir. O ne kötü duraktır!**

198. Fakat Rablerinin emirlerine uygun yaşayanlar için alt tarafından ırmaklar akan cennetler vardır. Allâh'ın bir ikrâmı olarak orada ebedî kalacaklardır. Allah katında olan (nîmet**)ler, iyi (**insan**)lar için daha hayırlıdır.**

199. Gerçekten Ehl-i Kitap'tan öyleleri var ki Allâh'a, size indirilen (Kur'ân'**)a, kendilerine indirilen (**kitap**)lara Allâh'a büyük bir saygı duyarak inanırlar. (**Onlar**,) Allâh'ın âyetlerini az bir değere (**dünyâlık menfaate**) satmazlar. İşte onlara Rableri katında ödüller vardır. Elbette Allah, hesâbı çok çabuk görendir. [**krş**. 2/121]**

200. Ey îman edenler! (Nefsinizin arzularına**,** çeşitli zorluklara**,** her türlü düşmanlarınıza karşı**) dayanın, sabır ve sebat yarışına girin, murâbıt olun (**nöbet hâlinde imiş gibi bekleyin**,** cihâda hazırlıklı olun**) ve Allah'tan korkun (**emirlerine uygun yaşayın**) ki kurtuluşa eresiniz.**

196-200. (196).**"Küfredenlerin diyar diyar dönüp dolaşmaları sakın seni aldatmasın"** Onların içinde bulundukları nîmetler sevinç, türlü menfaatler, lezzetler, otoriteler seni aldatmasın. (…)
Onların diyar diyar dolaşmaları, az bir geçimdir. Âhiret nimetleri karşılığında basit ve değersizdir. Özü itibâriyle değersizdir, çünkü gelip geçicidir. (S. HAVVÂ, 2/560)

(197).**'.. az bir geçim.'** Onların diyar diyar dönüp dolaşmaları az bir geçimdir. (..) Özü itibariyle değersizdir; çünkü gelip geçicidir ve çünkü her geçici olan şey, '**az'**dır. (S. HAVVÂ, 2/560)

Bâzı müminlerin, bâzı müşriklerin ve **inkârcıların geniş maddî imkânlar** içinde olduklarını görüp "Onlar huzûr içinde, biz ise sıkıntı içindeyiz." demeleri üzerine yüce Allah gerek peygamberin şahsında burada, gerek diğer âyetlerde (2/200-201; 17/18-19; 43/33-35) müminlerin izleyecekleri hareket tarzını açıklamaktadır. Buradaki hitap, Peygamber Efendimiz'in şahsında bütün mü'minleredir. (H. T. FEYİZLİ, 1/75)

Hadis: 'Allâh'a yemin ederim ki, dünyâ nîmetleri âhiret nîmetlerine göre, ancak sizden birinin **şehâdet parmağını denize** daldırıp su alması gibidir. Kişi, parmağının denizden ne kadar su aldığına bir baksın.' (Müslim Cennet 55'den İ. KARAGÖZ 1/697)

(199).Bu âyet yukarıdaki Âl-i İmran 3/113. '**hepsi bir değil'** âyetinin de bir açıklaması gibidir. Mûsevi iken Müslüman olan Abdulah bin Selâm ve arkadaşlarını veya Îsevi iken Müslüman olan Necran'dan kırk, Habeş'ten otuz, Rumlar'dan sekiz, toplam seksen zâtın İslâm'ları dolayısı ile indiği rivâyet edilmiştir. (ELMALILI, 2/489, 490)

Ehl-i kitaptan olup da, Allâh'ın birliğine, Hz. Muhammed'e indirilen Kur'ân'a ve ondan önceki peygamberlere indirilen kitaplara îman edenler ve Allâh'a içtenlikle saygı duyup, onun

âyetlerini dünyâ menfaatleri ile değiştirmeyenler cennete gireceklerdir. (KUR'ÂN YOLU, 1/745)

(200).**'Ey imân edenler! Sabredin, sebat gösterin, ribat yapın / nöbet tutun ve Allah'tan korkun ki felâh bulasınız.'** Ey îmân edenler, siz telaş etmeyiniz, sabırlı olunuz. **Sabır** üç derecedir: **musîbette** sabır, **tâatte** sabır, **günahta** sabır. Ve sabırda Allâh'ın düşmaları ile yarışıp onların üstüne çıkınız. Düşmanınıza karşı atını bağlayıp gözetleyiniz ve nöbet edîniz. (..) **Murâbıt**: Allah yolunda silâh altında bulunan ve kışla ve karakollarda duran ve nevbet bekleyen askerler demektir. (ELMALILI, 2/490, 491)

'sebat gösterin / kararlılıkta yarışın' 'sâbirû' emrini 'birbirinizle kararlılıkta yarışın yâhut 'birbirinize tahammül edin' şeklinde tercüme etmek mümkündür. Çünkü **'ve sâbirû'** bilindiği gibi sabır kökünden müfâale / ortaklık kalıbında gelmiş bir kelimedir. Bu kalıp da özelliği gereği, yapılan işlerin karşılıklı olmasını gerekli kılmaktadır. O bakımdan **'müsâbere'** kişinin kendisiyle başkası arasında meydana gelen olumsuz durumlara göğüs germesi ve katlanması demektir. (M. DEMİRCİ, 1/249)

'Ribat yapın' Allâh'ın düşmanları ile **savaşmayı gözetleyerek** hudutlarda kalın, ikâmet edin. Yâhut da mescidlerde **şeytanla savaşa hazır** olarak ribat yapın. (S. HAVVÂ, 2/561)

Hadis: 'Allah yolunda bir gün nöbet tutmak, dünyâ ve içinde olanlardan daha hayırlıdır.' (Buhâri Cihad 73'den İ. KARAGÖZ 1/701)

Hz. Peygamber, bir **namazı kıldıktan sonra diğer namazı bekleme**yi mecâzi anlamda **'nöbet bekleme'** olarak isimlendirdiği için (Müslim, Tirmizi) bâzı müfessirler burada ribâtı bu anlamda yorumlamışlardır. (..) Bununla birlikte, **namaz ibâdetinin kişiyi kötülüklerden koruyucu** özelliğe sâhip bulunduğu düşünüldüğünde âyetin hakikat olarak her iki anlamı da kucaklayacak mâhiyette olduğu kabul edilebilir. Çünkü nöbetlerin biri **vatanı düşmandan**, diğeri ise **nefsi kötü davranışlardan koruma**ya yöneliktir. Nitekim âyetin, aynı zamanda sûrenin son cümlesinde kurtuluşa ermek için **takvâ**nın emredilmiş olması, âyetin her iki anlamı içerdiğine işâret eder. (KUR'ÂN YOLU, 1/746)

Hadîs: Hz. Peygamberin teheccüd namazında Âl-i İmran sûresinin son on âyetini okuduğu kaydetilmektedir. (Buhâri Tefsir 3/18-26'dan KUR'ÂN YOLU, 1/747)

4/ N İ S Â S Û R E S İ

Medîne döneminde, hicretin dördüncü yılında inmiştir. 176 âyettir. Büyük bir kısmı kadınlar hakkında hükümler içerdiği için bu adla anılmıştır. (H. T. FEYİZLİ, 1/76)

Rahmân ve Rahîm Allâh'ın adıyla

4/1 İNSANLIK TEK BİR NEFİSTEN

1. Ey insanlar! Sizi bir nefisten yaratan, ondan (onun özünden/maddesinden**) de eşini vücûda getiren ve ikisinden de pek çok erkek ve kadın üretip yayan Rabbinizin emrine uygun yaşayın / O'na karşı gelmekten sakının. Kendisinin adı ile (**yemin edip**) birbirinizden isteklerde bulunduğunuz "Allâh'ın emrine aykırı davranmak"tan ve akrabalık bağlarını kesmekten kaçının. Şüphesiz ki Allah, sizi tam anlamıyla görüp gözetlemektedir. [**bk**. 7/189]**

1-1. "Rabbinizden korkun…" Allâh'ın terbiye ve korumasına giriniz, emrine muhâlefetten sakınınız, cezâsından korununuz. (ELMALILI, 2/497)

Allâh'a karşı gelmekten sakınabilmek için en az **üç şey**in yapılması gerekir: **(a).** Şartlarına uygun **îman** edip mümin ve Müslüman olmak, O'na hiçbir şeyi ortak koşmamak, **(b).** Allah ve Peygamberine itâat edip, **farz görevler**i yapmak, **(c).** Allah ve Peygamberine isyandan, **haramlar**dan, kötülüklerden, **günah olan** söz ve eylemlerden sakınmak. (İ. KARAGÖZ 2/4)

'İkisinden birçok erkek ve kadın üretip yaydı.' Yüce Allah, Hz. Âdem'in fiziki yapısını yarattıktan sonra ona ruh verdiği (38/70, 71), diğer insanların fiziki yapılarını **anne rahmi**nde yaratmakta (22/5, 23/12-16, 3/6), cenin anne rahminde **120 günlük** olduktan sonra **ruh** (Buhâri) ve **diğer yetenekleri**ni vermektedir. (32/7-9).

O Rabbiniz ki sizi tek bir nefisten, bir şahıstan yarattı. Aslen hepiniz bir babadan gelme kardeşlersiniz ve hepiniz insansınız ve bir yaratıcının yaratıklarısınız. Kardeşlik hukûkuna riâyet etmeli ve Rabbinizin emrine aykırı hareketten sakınmalısınız. (ELMALILI, 2/497)

“ve ondan da eşini yaratan…” Burada “ondan eşini yaratan” sözü onu bir parçasından (meselâ kaburga kemiğinden) şeklinde değil, onun özünden, onun misli olan asıldan ve kökten yaratan şeklinde anlamak gerekir. 30/11 ve 16/72 âyetlerde benzer ifâdeler vardır. Bu âyetlerde ”**nefsi yaratmak**” vücûdun bir parçasından yaratmak mânâsında değildir. Kadınların eğri kaburgadan yaratıldığını belirten Hadîsler **kadının fıtratının farklılığını** (hemen kırılır anlamında) ifâde etmek için mecâzi bir anlatımdır (KUR’ÂN YOLU, 2/11)

‘… akrabalık bağlarını kesmekten kaçının.’ ‘Erham’ kelimesine anne – baba, ebe dede, oğullar, kızlar ve torunlar, erkek ve kız kardeşler, amca, hala, dayı ve teyzelerdâhildir. **Kâfir olan akrabâ** müslümana mirasçı olamasa da görüp – gözetmeye ve akrabalık haklarına uymaya dâhildir. (..) **Sıla-i Rahim;** iyi ve kötü günlerinde yanlarında olmak, **ziyâret** etmek, hâl ve hatırlarını sormak, maddi ve mânevi **yardım**da bulunmak (2/215, 17/26), haklarını gözetmek (2/233, 4/1, 7), dargın durmamak, kötülememek ve zulmetmemekle gerçekleşir. Sıla-i rahim **farz,** terk etmek **haram**dır (2/27, 4/36, 8/75, 13/25, 17/26, 45/34, 47/22). (İ. KARAGÖZ 2/7)

Hadis: ‘Allâh’a ve âhiret gününe îman eden kimse akrabalık bağını sürdürsün.’ (Buhâri Edeb 85’den İ. KARAGÖZ 2/7).

Hadis: ‘Kim **rızkının genişletilmesi**ni, ecelinin **uzatılması**nı isterse, sıla-i rahim yapsın.’ (Buhâri Edeb 12’den İ. KARAGÖZ 2/7).

Hadis: ‘Yoksula bir şey vermek sadakadır. **Akrabâ**ya bir şey vermenin **iki sevâbı** vardır. Birisi sadaka sevâbı, diğeri de akrabâyı görüp gözetme sevabıdır.’ (Tirmizi Zekât 26’dan İ. KARAGÖZ 2/7).

4/2 YETİM MALI YEMEMEK

2. (Ey müminler!**) yetimlere, (**bülûğa**,** rüşdüne erince**) mallarını verin, kötüyü iyi ile** haramı helâl ile) **değiştirmeyin. Onların mallarını, kendi mallarınızla (**karıştırıp**) yemeyin. Çünkü bu büyük bir günahtır.**

2-2. “**Yetimlere mallarını verin**. **Temizi pis olanla değişmeyin**.” (haramı helâlle, meşrû olanı gayr-i meşrû olanla değiştirmeyin) (…) Yetim malı size haram ve murdardır / kirlidir.. Kendi malınız ise helâl ve hoştur. Binâenaleyh / bunun üzerine kendi helâl olan malınızla yetimin haram olan malından, bir değiştirme bir alışveriş yapmaya kalkmayın, **yetimin malını** olduğu gibi **koruyun**. Korunması için satılması gerekli olanları bile değerine satınız ki, suçlama altında kalmayasınız. (ELMALILI, 2 /503)

‘.. temizi pis ile değiştirmeyin.’ Helâl kazanç yerine haramı tercih etmeyin. (M. KISA 1/95). Kişinin meşrû yollarla elde ettiği malı ve mülkü **temiz**dir, haram yollarla elde ettiği malı ve mülkü ise **pis**tir. Yetîmin malını haksız yere yemek veya vermemek **haram**dır. Velînin yetimin malını haksız yere alması veya vermemesi temiz ve helâl malına **haram karıştırması** anlamına gelir. Âyet bunu **yasak**lamaktadır. (İ. KARAGÖZ 2/9)

Yetim: Sözlükte tek olmak, bir başına olmak demektir. Şeriatta ise babası ölmüş ve ondan ayrı kalmış kimse anlaşılır. **Hadîs:** Peygamber (s.a) Ergenlik yaşından sonra yetimlik yoktur, buyurmuştur. (S. HAVVÂ, 3/25)

Hadîs: Yetimi himâyesi altına alanları Resûlullah cennette berâber olacakları müjdesini vermiştir. (Buhâri, Müslim'den, KUR'ÂN YOLU, 2/15)

'Çünkü bu büyük bir günahtır.' Büyük günah, haram olduğuna dâir Kur'an'da âyet bulunan yasak fiilleri işlemek, işleyene **cezâ olduğu** bildirilen suçlar, Allâh'ın yasakladığı şeyleri işlemek, işleyeni fâsık olarak nitelenen, Allâh'a isyan olan her söz, fiil ve davranış, işleyenin **cehennemle cezâ**landırılacağı, lânet ettiği veya gazap ettiği bildirilen günahlar şeklinde tanımlanmıştır. (İ. KARAGÖZ 2/9).

4/3 BİRDEN FAZLA KADINLA EVLENMEK

3. (Ey müminler!) **Eğer, yetim kızların haklarını tam gözetemeyeceğinizden korkarsanız, sizin için helâl olan (**başka hür**) kadınlardan ikişer, üçer ve dörder nikâh edin. Eğer yine adâleti gözetemeyeceğinizden korkarsanız, o zaman bir tâne ile veya (**varsa**) sâhip olduğunuz (**savaş esiri olan bir câriye**) ile yetinin. Bu sizin adâletten ayrılmamanız için daha uygundur. [**bk**. 4/27, 129]**

3-3. "Size helâl olan kadınlardan ikişer, üçer, dörder evlenin" Yukarıdaki âyetle dört kadınla evlenmeye bir emir değil **ruhsat** niteliğinde olup savaş sonrası **erkek nüfûsunun azalması,** kadının **kısır** olması, kadınlık görevini yerine getiremeyecek **hastalığa** yakalanması ve kesin zinâya düşme korkusu gibi durumlarda başvurulabilecek bir **ruhsat**tır. Âyetin sonunda eşler arasında **adâletin gözetilmesinin çok güç olduğuna** işâret edilerek **tek evlilik özendirilmiştir**. (H. DÖNDÜREN, 1/144)

Yetimleri ve mallarını koruma görevi olan **veli**, evlilik çağına geldiğinde eğer dînen nikâhı câiz ise evindeki veya yakınındaki bir **yetim kızla evlenebilir.** Ancak evlendiği kızın hak ve hukukuna riâyet etmesi gerekir. Eğer bunu yerine getirememekten korkusu varsa veya yetim kızın **sırf malları için** evlenmek istiyorsa, bu kızla **evlenmemesi gerekir**. (İ. KARAGÖZ 2/11)

Fıkıh âlimleri şöyle demişlerdir: Haksızlık edeceğine kesin kanâat ediyorsa **birden fazla** kadınla **evlenmek haram**dır. Kesin kanâatle değil de eğer zannetmekte ise o takdirde birden fazla kadınla evlenmesi **tahrîmen mekruh**tur. Normal bir şehevi arzuya / cinsel isteğe sâhip olanlar için tek bir kadınla evlenmek **sünnet**tir. Şâyet cinselliği şiddetle arzulamakta ise o takdirde **vâcip** olur. Evlenmediği takdirde zinâ etmekten yâhut lûtilikten /erkek erkeğe ilişkiden korkuyor ise o zamanda evlenmek **farz** olur. (S. HAVVÂ, 3/27)

Hadis: 'Ey Gençler! Sizden **evliliğe gücü yeten evlensin**. Çünkü evlilik, gözü harama bakmaktan korur. (..) zinâdan alıkoyar. Evlenmeye gücü yetmeyen kimseye, **oruç tutmsı**nı tavsiye ederim. Çünkü orucun şehveti kıran bir gücü ve özelliği vardır.' (Buhâri'den İ. KARAGÖZ 2/12)

‘…elinizin altındaki (savaş esiri olan bir**) câriye ile yetininiz…’** Câriye /dişi köle ile evlilik, onun insanlık itibar ve şerefinin iâdesidir. Bu, kendisinin ve soyunun efendisinden özgürlüğünü kazandığı meziyetlerden biridir. Efendisi evlenme ânında âzât etmese bile, doğum yaptığında **‘ümmü veled / çocuk anası’** olarak adlandırılır ve efendisinin onu satması yasaklanır. Efendisinin ölümünden sonra da **özgür** olur. Çocuk ise, doğduğu günden itibâren **özgür**dür. (S. KUTUB, 2/354)

4/4 MEHİR VE KARI-KOCANIN İYİ GEÇİNMESİ

4. (Ey müminler! Nikâhladığınız**) kadınlara mehirlerini** (farz bir görev olarak) **gönül hoşluğuyla verin; eğer nikâhlandığınız kadınlar ondan size gönül hoşluğu ile bir şey bağışlarlarsa, onu da âfiyetle yiyin.**

4-4. “Kadınlara mehirlerini gönül boşluğu ile verin” Kur’ân’da mehirden genel olarak söz edilmiş, miktârı ve çeşidi belirtilmemiştir.

‘Kadınlara mehirlerini gönül hoşluğuyla veriniz’ emri bağlayıcıdır. Dolayısıyla erkeğin evlendiği kadına **mehir vermesi farz**dır. (..) Mehir kadının hakkı olduğu için **almaktan vaz geçebileceği** gibi, aldıktan sonra da eşine hepsini veya bir kısmını bağışlayabilir. (Bu) bağışı (kendi) isteği ile ve gönül hoşluğu ile yapması gerekir. (İ. KARAGÖZ 2/14, 15)

İslâm’da nikâh esnasında kadına **mehir** adıyla bir mal veya para vermek üzere bir miktar belirlenir. Bunun miktârı Hanefi mezhebinde **10 dirhem gümüş** paradır. Hz. Peygamber döneminde 5 dirhem, yaklaşık bir koyun bedelidir.

Kadının mehrin tamâmına hak kazanması: (a) Sahih halvet: Nikâh akdı ile evli eşlerin bir odada baş başa kalmaları. Kadın cinsel birleşme olmasa bile tam mehre hak kazanır. **(b)** Cinsel birleşme. **(c)** Eşlerden birinin ölümü: Koca vefat edince kadın daha önce almadığı mehrin hepsine hak kazanır.

Kadının mehrin yarısına hak kazanması: Geçerli bir evlilik sahih halvet ya da cinsel birleşmeden önce, kocanın boşama, fesih, lian, dinden çıkma gibi bir fiili ile sona ermişse, kadın belirlenen mehrin yarısını hak kazanır.

Kadının mehir alamadığı durumlar: Şâhitsiz evlenme gibi pasif bir evlilik cinsel birleşmeden önce sona ererse kadın, mehre hak kazanamaz, cinsel birleşmeden önce kadının dinden çıkması, kocasının usul veya fürûundan biri ile zinâ etmesi gibi kusurlarla bir fiili ile evlilik sona ermişse kadın mehre hak kazanamaz. (H. DÖNDÜREN, 1/145)

4/5 MAL DAYANAKTIR

5. (Ey veliler ve vasiler!) **Allâh’ın sizin için dayanak kıldığı (**yetimlere âit**) mallarınızı henüz aklı ermeyenlere (**reşit oluncaya kadar**) vermeyin. Kendilerine bundan yedirin, giydirin ve kendilerine güzel söz söyleyin.**

5-5.“Mallarınızı beyinsizlere vermeyin” Burada sözü geçen **‘sefih: beyinsiz’** mâli konularda rüşdüne sâhip olmamış kişidir. Harcanmaması gereken yerde servetini saçıp savuran kimse de bunun kapsamına dâhil olduğu gibi, malını gereğince değerlendirmekten, tasarruf etmekten ve güzel bir şekilde kullanmaktan **âciz** olan bir kimse de bunun kapsamına girer. (S. HAVVÂ, 3/35)

Buradaki **‘sefih: beyinsiz’** mal konusunda **reşit olmaksızın** ergenlik çağına gelmiş olan **yetim**dir. Şu kadar var ki, bu konuda ona benzeyen kimseler de bu kavramın kapsamına girmektedir. İşte fıkıhcılar **‘hacr ilkesi’**ni buradan almışlardır. **Hacr** ise, bazan **küçüklük,** bazan **delilik,** bazan da **aklî veya dîni bakımdan eksiklik**den ötürü **maldaki kötü tasarruf** sebebiyle, bazan da **iflas** sebebiyle olabilir. (S. HAVVÂ, 3/35)

İslâm’ın **korunmasına önem verdiği** esaslardan birisi de **mal varlığı**dır. Zira dünyâ hayâtımızı idâme ettirmeye vesîle olması bakımından malın değeri büyüktür. Bu sebeple Yüce Rabbimiz hesapsız, ölçüsüz bir şekilde **malvarlığının telef edilmesine cevaz vermeyip** israfı ve savurganlığı yasaklar. (bk. A’raf 7/31; İsrâ 17/26-27) Kime âit olursa olsun özel mal varlıkları aynı zamanda **‘milli servet’** mefhûmu/kavramı içerisinde kabul edildiği için, herhangi bir özel mülkiyette **bütün toplumun hakkı** bulunduğu unutulmamalıdır. (Ö. ÇELİK, 1/549, 550)

4/6 YETİMLERİ GÖZETMEK

6. (Ey yetimlerin velî ve vasîleri**!) Yetimleri nikâh çağına erişinceye kadar (**gözetin ve**) yoklayın / deneyin. Eğer onlarda (**kendilerini yönetebilecek**) bir olgunluk görürseniz, mallarını hemen kendilerine verin. Büyüyecekler (**de malları sizden alacaklar**) diye israf ederek ve tez elden onları çarçur ederek harcamayın. İhtiyâcı olmayan (**velî**) tenezzül etmesin. Kim de fakirse, (**malı koruması ve onu gözetmesinden dolayı**) örfe göre (**uygun ölçüde ve zaruret miktârı**) yesin. Mallarını onlara verdiğiniz zaman yanlarında şâhit bulundurun. Tam hesap sorucu olarak Allah kâfîdir.**

6-6. “Evlenme çağına gelene kadar yetimleri deneyin” Ergin olmanın alt sınırı kızlarda 9 erkeklerde ise 12 dir. Üst sınır Ebu Hanife’ye göre kızda 17, erkekte 18 yaştır. Kişi ihtilâm, ay hâli ya da gebe kalmakla ergin olur. Akıllı ve **ergin** kişi tam İslâmi emir ve yasaklara muhatâp olur. Malı yönetebilmesi için reşit olması gerekir. (…) Yetimi himâye eden varlıklı kişi ise karşılıksız, Allah rızâsı için bu işi yapar. Varlıklı değilse örfe göre bir miktar ücret alır. (H. DÖNDÜREN, 1/146)

Kendi mallarını yönetemeyen **yetimlerin malları** üzerinde tasarrufta bulunan **velî** ve vasiler, şâyet **ihtiyaçları varsa**, yaptıkları hizmet karşılığında **örfe** ve kânuna **uygun bir pay alabilir**ler. Bunda bir sakınca yoktur. Çünkü onların bakımı, korunması için belli bir emek sarf etmektedirler. İhtiyâcı olmayanların ise böyle bir pay almaya tenezzül etmemeleri, bu işi **ücretsiz** ve sırf Allah rızâsı için yapmaları, Allâh’ın rızâsına uygun daha faziletli bir davranıştır. (Ö. ÇELİK, 1/550)

Hadis: ‘Kim malı bulunan bir **yetimin** velisi olursa, onun malını **ticâret**, (üretim ve benzeri yollarla) **artırsın.** Zekât ile eksilmesine imkân vermesin.’ (Ebû Dâvud Zekât 15’den İ. KARAGÖZ 2/18)

4/7-10 MİRASTA YETİMİN PAYI

7. (Ölen**) ana-baba ve akrabânın bıraktıklarından erkeklere pay vardır. Yine ana- baba ve akrabanın (**geride**) bıraktıklarından kadınlara da pay vardır. Gerek azından gerek çoğundan (**ne varsa**), farz kılınmış bir pay olarak (**her ikisine de**) verilir.**

8. (Ey müminler! Mîrası**) taksim sırasında (**mîras düşmeyen**) akrabalar, yetimler ve yoksullar hazır bulunurlarsa, onlara da bir şeyler verin ve (**gönüllerini alarak**) güzel söz söyleyin.**

9. (Veliler ve vasiler) **Arkalarında âciz ve küçük çocuk bıraktıkları takdirde, onların hakkında (**hâlleri ne olacak diye**) endişeye düşenler, kendi hayatlarında (**himâyelerindeki yetimlere haksızlıktan**) sakınsınlar. Allah'tan korksunlar, doğru söz söylesinler.**

10. Yetimlerin mallarını haksız olarak yiyenler; karınlarına ancak bir ateş yemiş olurlar. Onlar, çılgın bir ateşe gireceklerdir.

7-10. (7).**"Ana baba ve yakınlarının bıraktıklarında erkeklere bir pay vardır. Ana babanın ve yakınların bıraktığında kadınlara bir pay vardır."** Bu âyetle bir câhiliye âdeti daha kaldırılarak **mîras** paylaşımında âdil bir düzen koyuyor. İslâm'dan önce Araplar mîrastan kadınlara ve kızlara pay vermezlerdi. (KUR'ÂN YOLU, 2/20)

Rıvâyet olunuyor ki, câhiliye döneminde Araplar mızrakları ile çarpışmıyan ve yurdunu savunmayan vâris olamaz, derler ve bunun üzerine kadınları ve çocukları vâris tanımazlardı. (ELMALILI, 2/512, 515)

Ensar'dan Evs b. Sâbit vefat edince, iki yeğeni malına elkoymuş eşi ve çocuklarına pay verilmemişti. Eşi Ümmü Kübrâ'nın Hz. Peygambere başvurması üzere bu âyet inmiştir. (H. DÖNDÜREN, 1/146)

(8).**'Mîras pay edilirken yakınlar, yetimler ve miskinler de hazır bulunursa onlara da o mîrastan verin.'** Bu âyet, İslâm'ın yerleştirmeye çalıştığı **şefkat ve karşılıksız yardım** gibi üstünlüklerin somut bir örneğini ortaya koyar. Buna göre vefat edip de az veya çok bir mal bırakmış olan kimse, kânûnî mîrasçıları yanında **mîrastan payı bulunmayan** uzak akrabâ, hİzmetçi veya konu – komşu varsa, bunlara da mîrastan birşeyler vermelidir. Âlimler genellikle âyetteki tavsiyenin **emir değil mendupluk** ifâde ettiği görüşündedirler. Dolayısıyla böyle bir payın verilmesi **zorunlu değil**dir. (Ö. ÇELİK, 1/552)

(…) Şunu da hatırlamalıyız: Böyle bir durumda harcama, **bütün mîrasçıların rızâsıyla** ve bu mîrasçıların bağış hakkına sâhip olmalarıyla sınırlıdır. Mîrasçılar küçük iseler, hiçbir kimse onların nâmına teberruda / bağışta bulunamaz. Ya da **mîrasçılar arasında küçük çocuklar bulunuyorsa, büyükler kendi paylarından bağışlayabilir**ler; amma küçüklerin paylarından bağışlamada bulunamazlar. (S. HAVVÂ, 3/45, 46)

(9**).**"**Hem de onlara güzel söz söyleyiniz**" Burada **güzel söz**den kasıt, güzel bir şekilde mâzeret beyan etmek, güzel şeyler vaad etmek veya çok verdik gibi bir izlenim ve bir **başa kakma** söz konusu edilmeden onlara birşeyler vermek, ya da onlara birşeyler vermekle berâber **hayır duâ**da da bulunmak olabilir. (S. HAVVÂ, 3/44)

"sözü de doğru söylesinler" Velîlerin, vasilerin gözetimleri altındaki çocuklara doğru (söz) söylemeleri, kendi çocuklarına nasıl güzel bir dille konuşuyorlarsa, onlara da güzel sözler söylemeleri emredilmektedir. (S. HAVVÂ, 3/44)

Hadis: 'Kim Allah rızâsı için **yetimin başı**nı okşarsa, kendisine elinin dokunduğuher saç sayısınca iyilik, iyi amel **sevâbı** yazılır.' (Ahmed'den İ. KARAGÖZ 2/21)

Hadis: Şehâdet ve orta parmağını işâret ederek 'Ban ve **yetimi himâye eden** kimse, **cennette** şöylece berâber bulunacağız.' (Tirmizi Birr 14, Buhâri Edeb 24'den İ. KARAGÖZ 2/21)

'Yetimlerin mallarını haksız olarak yiyenler; karınlarına ancak ateşle doldurmuş olurlar..' Bu âyette yetimlerin mallarının haksız yere yemenin zulüm, **haram** ve büyük günah olduğu, bundan sakınılması gerektiği, **haksız** yere **yetim malı yiyenler**in cehennemle cezâlandırılacağı bildirilmektedir. Peygamberimiz (s) yetim malını haksız yere yemeyi helâk edici **yedi büyük günah** arasında saymış(tır). (..) Haksız yere **yetim malı yemek** hem büyük günah hem **kul hakkı** üstlenmektir. Büyük günah işleyenler tevbe etmedikleri, kul hakkı üstlenenler hak sâhibi ile **helâlleşmedikleri takdirde**, bu âyet-i kerimeye göre **cehennemle cezalandırılacaklar**dır. (İ. KARAGÖZ 2/22)

4/11-14 MİRAS HUKUKU

11. (Ey müminler!) **Allah, size çocuklarınız hakkında, erkeğe, kadının/kızın payının iki misli (**mîras vermenizi**) emreder. Eğer (**geride kalan çocuklar iki ve**) ikiden fazla kız iseler, (**ölenin**) bıraktığının üçte ikisini alırlar. Eğer bir tek kız (**kadın**) ise, yarısı onundur. (**Ölenin**) bir çocuğu varsa, ana ve babadan her birinin mîrastan altıda bir hissesi vardır. Çocuğu olmayıp da ona, (**yalnız**) ana ve babası mîrasçı olurlarsa, üçte biri anasının (**geri kalan da asabe olarak babanın**)dır. Eğer ölenin kardeşleri varsa, altıda bir anasının (**gerisi babanın, baba yoksa kardeşlerin**)dir. (**Bütün bu hükümler, ölenin**) yaptığı vasiyet ve borcundan sonradır (**önce borç ödenir, kalanın üçte birinden vasiyet ödenir, geriye kalan pay edilir**). Babalarınız ve oğullarınızdan hangisinin fayda bakımından size daha yakın olduğunu bilemezsiniz. (**Bu paylar**) Allah tarafından konulmuş farzlar (**paylar**)dır. Şüphesiz ki Allah, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sâhibidir.**

12. (Ey müminler!) **Eğer çocukları yoksa (**ölen**) hanımlarınızın bıraktıklarının yarısı sizindir; eğer çocukları varsa bıraktıkları şeylerden dörtte biri (**ancak**) yaptıkları vasiyet ve borcun (**ödenmesin**)den sonra sizindir. Sizin de, eğer çocuğunuz yoksa, bıraktığınızın dörtte biri onların (**dul zevcelerinizin**), eğer çocuğunuz varsa, bıraktığınız şeylerden sekizde biri yine edeceğiniz vasiyet ve borcun ödenmesinden sonra onlarındır. Eğer (**ölen**) bir erkek veya kadının, çocuğu ve babası (**hayatta**) bulunmadığı halde (**yâni "kelâle" olarak yan koldan**) mîrasına konuluyorsa ve (**anaları bir olan**) bir erkek kardeşi veya bir kız kardeşi bulunuyorsa, onların her birinin (**hakkı**) altıda birdir. Eğer bun(**lar bir**)den fazla iseler, mîrasçılara zarar vermeyen vasiyet ve borçtan sonra kalan üçte bire**

ortaktırlar. Bunlar Allah'tan (size**) bir vasiyettir. Allah (**her şeyi**) hakkıyla bilendir, Halîm'dir (**cezâ vermede acele etmeyendir**). [**bk**. 4/7]**

13. Bu (mîras ile ilgili hüküm**)ler, Allâh'ın sınırlarıdır. Kim Allâh'a ve Peygamberi'ne itaat ederse, O da onu alt tarafından ırmaklar akan cennetlere koyar ki; orada ebedî olarak kalacaklardır. (**İşte**) bu en büyük kurtuluş (**ve saâdet**)tir.**

14. Kim de Allâh'a ve Peygamberi'ne isyan eder ve O'nun (hükümlerine karşı**) sınırlarını aşarsa (**Allah**), onu ebedî kalacağı ateşe koyar. Onun için alçaltıcı bir azap vardır.**

11-14. (11).**(I) 'Allah, çocuklarınız'**ın alacağı mîras **'hakkında size'** şunları **'emrediyor': (1)** Erkek ve kız çocuklar birlikte vâris olunca, **'Bir erkeğe, iki kızın payına eşit miktarda'** pay verilmelidir. **(2)** Çocuklar arasında erkek yok da, iki veya **'ikiden fazla kız varsa, onlara mîrasın üçte ikisi** (2/3) **düşer.' (3)** Çocuk olarak yalnızca **'bir tek kız varsa,'** mîrasın **'yarısını** (1/2) **alır.' (4)** Erkek çocuk, kendisiyle birlikte başka bir mîrasçı yoksa, mîrasın tamâmını alır. Fakat başka mîrasçılar da varsa, onlar haklarını aldıktan sonra kalanı alır. (M. KISA, 1/97)

Başka bir anlatımla belirtecek olursak; **(1)** Ölenin iki veya daha fazla **erkek ve kız çocuğu varsa** anne ve babalarının mîrâsını **ikili – birli** alırlar, Yâni erkek, iki kadın hissesi alır. **(2).** Ölenin eşi, kızı, anne ve babası **yok**, sâdece **erkek çocukları varsa** mirâsın **tamâmını** aralarında **eşit** olarak **bölüşürler. (3).** Ölenin eşi, oğlu, anne ve babası **yok**, sâdece **bir erkerk çocuğu varsa,** mîrâsın **tamâmı**nı alır. **(4).** Ölenin eşi, oğlu, anne ve babası **yok,** sâdece **bir kızı varsa** mîrâsın **yarısı**nı alır. Ölenin başka mirasçısı yoksa geri kalanını da alır. **(5).** Ölenin **iki** veya **daha fazla kızı varsa,** mîrâsın **2/3'ünü alır.** Ölenin başka mirasçısı yoksa kızlar hisseleri ile birlikte **geri kalanı** da alırlar. (İ. KARAGÖZ 2/26)

Anne Babanın mirasını başka bir ifâdeyle **gözden geçirelim: (1).** Anne ve baba, ölenin bir veya daha fazla kız veya erkek çocukları ile birlikte mirasçı olursa mîrâsın **1/6 anne, 1/6 baba** alır. **(2).** Anne ve baba, **ölenin erkek çocuğu yok** ve **bir** tek **kızı** ile birlikte mirasçı olursa **kız çocuğu mîrâsın yarısını** alır. Geriye kalan mîrâsın yarısının **1/6'sını anne, 1/6 sını baba** alır. Artan **1/6'sını** asabe olarak **baba** alır. **(3). Ölenin hiç çocuğu yok** ve sâdece anne ve baba mîrasçıolursa, baba ve anne **ikili birli** yâni **anne** mîrâsın **1/3'ünü, baba 2/3'ünü** alır. **(4).** Eğer ölenin erkek veya kız çocuğu ve eşi **yok,** anne ve baba ile ölenin erkek veya kız kardeşleri varsa **anne 1/6 alır.** Sahâbe ve âlimlerin çoğunluğuna göre **baba asabe** olduğu için kardeşler mirasçı olamaz. Anne mîrâsın 1/6'sını aldıktan sonra, geriye kalanın **1/6'sını** ashâb-ı farz yâni belirli hisse sâhibi olarak **baba alır.** Geriye kalan **4/6'sını asabe olması** hasebiyle yine **baba alır.** (İ. KARAGÖZ 2/26)

(II) Ölenin **'ana - babasına gelince': (1) 'Eğer'** ölenin kız veya erkek **'çocuğu'** yâhut çocukları **'varsa, bıraktığı mîrastan, ana – babasından her biri altıda bir** (1/6) **pay alır.' (2)** Eğer ölenin oğlu veya oğlunun… oğlu yok ise, baba kendi payının yanı sıra, mîrastan artanı da alır. Baba tek başına mîrasçı olursa, bütün mîrası alır. **(3)** Ölenin annesi, baba ve eşi varsa; anne eşten artanın üçte birini (1/3), baba da geriye kalanı alır. **(4)** Ölenin hiç **'çocuğu yoksa ve ana – babası onun'** tek **'mîrasçısı iseler, annesine üçte bir** (1/3) **pay düşer.'** Kalan üçte ikiyi (2/3) de babası alır. **(5)** Ölenin çocuğu olmayıp birden fazla kız veya erkek **'kardeşleri varsa'** babası olsun – olmasın, **'annesine'** yine '**altıda bir** (1/6) **pay düşer.'** Çünkü iki kardeş, annenin payını yarıya düşürür. Bu durumda eğer baba varsa, kalanı alır.

Çünkü kardeşler, her ne kadar annenin payını yarıya düşürüyorlarsa da, baba varken onlara mîras düşmez. Nitekim kardeşler, ölenin çocuğu varken mîrastan pay alamazlar. Fakat ölenin babası da, çocuğu da yoksa –ki buna kelâle denir – kardeşler ancak o zaman mîrastan pay alabilirler. Kelâlenin 'ana bir' kardeşleri bu sûrenin on ikinci âyetinde; 'ana baba bir' veya 'baba bir' kardeşleri ise, 176. Âyetinde açıklandığı şekilde paylarını alırlar. **(6)** Ölenin çocuğu olmayıp, bir tek erkek veya kız kardeşi olsaydı, anne yine üçte bir (1/3) pay alacaktı. (…) (M. KISA, 1/97)

Câhiliye devrinde mîras, yalnız erkek çocuğa kalırdı. **İslâm mîras hukûku**ndaki pay dağıtımı ise **sorumluluk yüklenenler arasındaki dengeleme esasına** göre yapılmıştır. Çünkü İslâm âile hukûkunda; evlenirken mehir verecek, düğün masraflarını yapacak, ev tutacak ve gereğinde iş kuracak olan erkektir. Evlendikten sonra da gerek eş ve çocuklara, gerekse muhtaç olan yakın akrabaya bakacak, nafaka verecek olan yine erkektir. Kadın ise bunlardan sorumlu değildir. Hatta mehri ve babasından aldığı mîrası da kendisine âittir. İşte kadın yeteri kadar korunduğundan dolayı mîrasta erkeğin payı, kadının payının iki katı olmuş ve denge sağlanmıştır. Kız çocukları anne ve babalarına mîrasçı olduklarında böyledir. Bunun dışındaki birtakım mîras işlerinde erkek kardeşiyle aynı aldığı yerler de vardır. Meselâ, **kadınlar** eshâb-ı ferâiz (pay sâhipleri) olarak **8-9 yerde pay** sâhibidir. **Erkekler ise 3-4 yerde pay sâhibidir**. Sâdece bir yerde, erkek çocuklar, kız çocukların iki payına sâhiptir. Kadınlar genel olarak, mîrastan çeşitli konumlarda daha çok hak sâhibi olurlar. Yine, **ölenin anne ve babası da** mutlaka **mîrastan pay alırlar**. Bu da, fakir olsalar bile onları mîrastan mahrum kılan diğer hukuk sistemlerinden farklı olup fakir ve yaşlı anne-babayı korumak içindir.) (H. T. FEYİZLİ, 1/77)

Borç: (11.âyet**) Hadîs**: " Ey Allâh'ın Rasulu ben Allah yolunda öldürülürsem günahlarımın hepsi affolur mu? diyen şahsa, Allah Rasulü: Evet, affolunur ancak borç müstesna, buyurmuştur. (Müslim'den)

Hadîs: Namazı kılınması için bir cenâze getirildi. Borcu olan bu şahıs için Allah Rasûlü "Arkadaşınızın namazını siz kendîniz kılın" buyurdu. Ashaptan biri borcu ödemeyi üstlenmesin üzerine peygamberimiz namazını kıldı. (..)

(Bu paylaşım**,** ölenin**) yapacağı vasiyetten veya borcun ödenmesinden sonra yerine getirilir.'** Bir Müslüman ölünce sırası ile şunların yapılması gerekir: **(1)** Ölenin geriye bıraktığı mîrâsından önce **kefen ve cenâze masrafları** harcanır. Çünkü öleni yıkamak, kefenlemek ve defnetmekmîrasçıların ilk görevidir. **(2)** Sonra varsa ölenin **borcu**, malın tamâmından ödenir. Kul borcu, zekât ve kefâret gibi borçlardan önceliklidir. **(3)** Sonra **varsa vasiyeti** yerine getirilir. Ölenin vasiyeti malının **1/3'ü ile sınırlı**dır. (Buhâri). Müslüman vârislerine vasiyet yoluyla mal bırakamaz. Peygamberimiz (s) şöyle buyurdmuştur: 'Vâris olana vasiyetle mal bırakmak yoktur.' (Tirmizi). **(4).** Borcu ve vasiyeti yerine getirildikten sonra geriye mal kalırsa bu **mal**, **mirasçılar arasında bölüştürülür.** (İ. KARAGÖZ 2/24)

(12).**(III)** Ey erkekler! Ölüp de geriye mîras bırakan **'hanımlarınızın'; (1)** Kız veya erkek hiçbir **'çocuğu yoksa, bıraktığı malın yarısı** (1/2) **sizindir.'** Kalan yarısı diğer mîrasçılara payları oranında dağıtılır. **(2) 'Ama eğer'** hanımlarınızın **'bir'** veya daha fazla **'çocuğu varsa, mîrasın'** sâdece **'dörtte biri** (1/4) **size kalır.'** Dörtte üçü (3/4) ise diğer mîrasçılara payları oranında dağıtılır. Kalan – kız çocuklarda ikili birli paylaşmak üzere - erkek çocukların, erkek çocuk yoksa babanın, baba yoksa dedenin, dede yoksa –kız kardeşlerle paylaşmak üzere – erkek kardeşlerindir. **Ölenin** hiçbir **mîrasçısı bulunmazsa** mîras, İslâm devletinin bütçesine aktarılır. (..) (M. KISA, 1/98)

(IV) Siz ölür de hanımınıza mîras bırakırsanız; **(1)** İster kız, ister erkek olsun, hiçbir **'çocuğunuz yok ise, bıraktığınız malın dörtte biri** (1/4) **hanımınıza kalır.' (2) 'Ama eğer bir'** veya daha fazla **'çocuğunuz varsa,'** hanımınız **'mîrasın'** sâdece **sekizde birini** (1/8) **alır.'** Geri kalan, diğer mîrasçılar arasında payları oranında dağıtılır. (M. KISA 1/98).

Karı kocanın mîrâsını başka ifâdelerle yeniden gözden geçirelim: Karı koca öldüklerinde birbirlerine mirasçı olurlar. **(1).** Ölen kadının **çocuğu yoksa koca** hanımının mîrâsının **1/2** 'sini alır. **(2).** Ölen kadının **çocuğu varsa, koca** hanımının mîrâsının **1/4'**ünü alır. **(3).** Ölen erkeğin **çocuğu yoksa,** hanım kocasının mîrâsının **1/4** 'ünü alır. **(4).** Ölen erkeğin **çocuğu varsa** hanım kocasının mîrâsının **1/8'**ini alır. (İ. KARAGÖZ 2/29)

(V) '**Ana bir' kardeşlerin alacakları paya gelince**; Ölenin babası veya –kız olsun erkek olsun – en az bir çocuğu varsa, kardeşler mîrastan pay alamazlar. Fakat, **'eğer bir erkek veya kadın,'** babası ve çocuğu olmayan biri, yâni **'bir kelâle olarak geriye mîras bırakırsa;' (1) 'Eğer'** ölenin ana bir baba ayrı **'bir erkek kardeşi veya'** böyle **'bir kız kardeşi varsa bunların her birine altıda bir** (1/6) **pay düşer.'** Yâni, yalnızca bir erkek kardeş varsa altıda bir (1/6) pay alır; yalnızca bir kız kardeş varsa, o da altıda bir (1/6) pay alır. **(2) 'Ama'** kardeşler **'bundan daha fazla,'** yâni iki veya ikinin üzerinde **'iseler, mîrasın üçte birini'** kız erkek ayırımı yapmaksızın **'aralarında'** eşit olarak **'paylaşırlar.'** (M, KISA, 1/98)

Mîrasla ilgili âyetler Medîne'de Uhud savaşından sonra inmiştir. Sad b. Rebi Uhud'da şehit olunca erkek kardeşi bütün malına el koymuş, eşine ve kızına bir şey bırakmamıştı. Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi. (H. DÖNDÜREN, 1/146)

İbn-i Abbas'tan: Başlangıçta mîras malı erkek çocuklara âitti. Ana- baba içinde vasiyetle mal bırakması istenmişti (2/180) (sağ kalan kadın eşi için 2/140 'a bakınız.) Allah bunu daha güzeli ile değiştirdi. Erkek çocuğu için iki kız payı, ana babadan her biri için altıda biri ve üçte bir, karı için sekizde bir ve dörtte bir, koca içinse dörtte bir ve ikide bir hükmetti. (H. DÖNDÜREN, 1/147)

İslâm'da Mîras: Mîrascı olmanın **sebepleri** üçtür: **(a)** Hısımlık, **(b)** Evlilik, **(c)** Velâ (mîras sözleşmesi) ilişkisi. **Mîras engelleri** dört'tür: **(a)** Mîras bırakanını öldürme, **(b)** Din ayrılığı, **(c)** Gayri Müslimler bakımından ülke ayrılığı, **(d)** Kölelik. Mîras olarak kalan bir mal üzerindeki **haklar** aşağıdaki **sıraya göre verilir**: **(a)** Cenaze masrafları, **(b)** Borçların ödenmesi, **(c)** Mîrasın 1/3 ünü aşmayan vasiyetlerin yerine getirilmesi, **(d)** Mîrascılara paylarının verilmesi. (H. DÖNDÜREN, 1/147)

Şu kimseler **mirasçı olamaz**lar: **(1) Mirasçısını öldüren** kimse (İbn Mâce), **(2) Müslüman olmayan** kimse (Ebû Dâvud). **(3). Zinâ** sonucu doğan kimse (Tirmizi). **(4). Ölü doğan** kimse (İbn Mâce). **(5). Evlât edinilen** kimse. (Ahzab 33/4, 5). (İ. KARAGÖZ 2/24, 25).

"**Allah size çocuklarınız hakkında erkeğe iki kadın (**dişi**) payı kadar vermenizi emretmektedir."** Kadınlar erkeklerin mîrastan aldığının yarısını almakla berâber faydalanma bakımından kocalarının da mallarından istifâde ettikleri için **avantajlı** durumdadırlar. (…) Kadınlar (mîras) paylarını istedikleri gibi kullanırken, erkeklerin mehir, âile geçimini sağlamak askerlik, muhtaç akrabaya nafaka temini, diyet ödeme gibi yükümlülükleri vardır. (KUR'ÂN YOLU, 2/27)

(14).**‘Kim de Allâh’a ve Peygamberi’ne isyan eder ve O’nun (**hükümlerine karşı**) sınırlarını aşarsa (**Allah**), onu ebedî kalacağı ateşe koyar. Onun için alçaltıcı bir azap vardır.’** Rasûlullah (sas.) de, “Kim benim buyruklarıma itaat ederse Allâh’a itaat etmiş olur. Kim de bana isyan eder (buyruklarımdan yüz çevirir)se Allâh’a isyan etmiş olur.” Buyurmuştur (Buhârî) Rasûlullah’ın koyduğu her hüküm Kur’ân doğrultusunda ve Allâh’ın gözetimi altındadır). [bk. 3/31; 33/36; 53/3-4] (H. T. FEYİZLİ, 1/78)

4/15-16 ZİNÂ VE CEZÂSI

15. (Ey müminler!) **Kadınlarınızdan fuhuş yapanlara karşı içinizden (**bunu ispât edecek**) dört** (erkek) **şâhit isteyin. Eğer (**dört kişi**) şâhitlik ederlerse o kadınları, ölüm gelip alıncaya veya Allah kendilerine bir yol gösterinceye kadar evlerde gözaltında tutun (**artık onunla ilişkiyi kesin**,** topluma karıştırmayın**).**

16. (Ey müminler!) **Sizlerden fuhuş yapanların (**her**) ikisine de baskı yapın. Eğer onlar tevbe eder de uslanırlarsa artık onlar(**a baskı**)dan vazgeçin. Şüphesiz ki Allah, tevbeleri çok kabul eden, çok merhamet edendir.**

15-16. (15).**“Kadınlarınızdan zinâ yapanlara karşı, içinizden dört şâhit getirin. Eğer onlar şâhitlik yaparlarsa, bu kadınları ölüm alıp götürünceye kadar veya Allah onlara bir çıkış yolu açıncaya kadar evlerde hapsedin.’** Bununla zinâ eden kadının cezâsı, Allâh’ın diğer bir hükmü ininceye kadar bir müddet için **‘ölünceye kadar ebedi hapis cezâsı’** olmak üzere belirlenmiştir. Bundan dolayı Nûr sûresindeki **‘Zinâ eden kadın ve zinâ eden erkeğin her birine yüzer değnek vurun’** (Nûr 24/2) âyetleri indirilince bu ebedi hapis cezâsı hükümsüz olmuştur ki, **‘Allah onlara bir çıkış yolu açıncaya kadar’** kaydının gereği de budur. Şâhitlik hakkındaki hüküm ise, zinânın tespit edilmesi konusunda sağlam bir esas olarak kalmaktadır. (ELMALILI, 2/530)

Zinâ ispâtında **tanık**ların **âdil** yâni farz görevleri yapan ve **büyük günahlar işlemeyen** dindar bir mümin olması ve erkek ile kadının cinsel ilişkiye girdiğini açıkça gözleri ile görmesi gerekir. (İ. KARAGÖZ 2/33)

(16).Erkeklerden zinâ edenlere gelince: **‘Sizden onu (**zinâyı / fuhuşu**) yapanların ikisine de eziyet edin.’** Yâni miktârı size bırakılmış olmak üzere sözlü veya fiili tazir / azarlama ile terbiye edîniz. (…) Diğer taraftan Mücâhid’den bu âyetin zinâ hakkında değil, **erkekler arasındaki cinsel sapıklık** hakkında olduğu ve bundan dolayı iki erkekten ibâret bulunduğunu nakletmiş. İsfahanlı Ebu Müslim de bunu tercih etmiştir. (ELMALILI, 2/530, 531)

Fuhuş: Zinâ etmek ya da eşini aldatmak anlamına gelir. (…) İslâm’ın başlangıcında zinâ eden kadın, bir eve hapsedilir ve ölünceye kadar dışarı çıkamazdı. İbn-i Abbas’a göre Allâh’ın zinâ edene yol açması Nur sûresinin 24/2 âyetinin inmesi yâni **bekâra yüz değnek** ve **evliye recm** cezâsı (taşlama) şeklinde olmuştur. Âyette zinânın sabit olması için **dört Müslüman erkeğin şâhitliği** gerekli görülmüştür. (H.DÖNDÜREN, 1/150)

‘Allah onlara bir yol açıncaya kadar.’ İbn-i Abbas Allâh’ın açtığı yolun yâni bununla kast edilen çözümün **evlilerin zinâsı** için **recm** (taşlayarak öldürmek) **bekârların zinâsı** için ise

yüz sopa olduğunu belirtmiştir. (..) Hz. Peygamber, hayatta iken bir kaç **recm** cezâsı uygulanmıştır. Recm cezâsı Kur'ân'da yer almamıştır. Recm cezâsının infazından Hz. Peygamber hazır bulunmamış, başkalarına havâle etmiştir. **Suçun ispâtı**, bu olayların tamâmında **suçlunun itirafı**yla hâsıl olmuş ve cezâ, Müslüman suçluların ısrarla günahtan temizlenmeyi istemeleri üzerine infaz edilmiştir. (KUR'ÂN YOLU, 2/30, 31, 32)

Hadîs: Mâiz isimli sahâbi, infaz başlayınca can acısıyla kaçmaya başlamış; arkasından yetişen infazcılar onu öldürmüşlerdi. Dönünce durumu Hz. Peygamber'e anlatmışlar. O da: **'Keşke bıraksaydınız.** Tevbe ediyor, Allah da onu kabul buyurdu' demiştir. Sahâbenin recmedilen Müslümanlar hakkında ileri geri konuşmaların karşısında da 'O öyle tevbe etti ki, bir ümmete paylaştırılsa her bir ferdine yeterdi.' (Müslim Hudud 22'den KUR'ÂN YOLU, 2/32)

4/17-18 TEVBE

17. (Ey müminler!) **Allah katında (**makbul**) tevbe ancak cahillikle bir kötülük (**bir günah**) işleyip de sonra hemen (**pişman olup**) tevbe edenlerin tevbesidir. İşte Allah, bunların tevbesini kabul eder. Allah herşeyi hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sâhibidir.**

18. Kötülükleri (günahları**) işleyip işleyip de nihâyet onlardan birine ölüm gelince: "Hakikaten ben şimdi tevbe ettim." diyenlerle, kâfir olarak ölenlerin tevbesi artık kabul edilmez. İşte onlar için elem verici bir azap hazırlamışızdır.**

17-18. (17).**'Allah katında (**makbul**) tevbe ancak cahillikle bir kötülük (**bir günah**) işleyip de sonra hemen (**pişman olup**) tevbe edenlerin tevbesidir.'** Peygamberler dışında her insan günah işleyebilir. Günah işleyenlerin en hayırlıları tevbe edenlerdir. (İbn Mâce). Kur'an'da işlediği günahına **hemen tevbe** etmek, cennetin kendileri için hazırlandığı **müttakilerin özelliği** olarak zikredilmiştir. (3/133, 134). Bu itibarla **büyük günahlara tevbe** etmek **farz** bir görevdir. Çünkü **tevbe**, **Allâh'ın** kesin **emri**dir. (24/31, 66/8). Günah işleyip tevbe etmeyenler zâlimdir. (49/11). Günaha tevbe etmek ibadettir. Bu sebepledir ki, Peygamberimiz (s) günde yüz defâ tevbe-i istiğfar yapmıştır. (Müslim, İ. KARAGÖZ 2/36)

(18).Bir **tevbenin geçerli** ve tevbe-i nasuh (66/8) olabilmesi için **şu şartların bulunması** gerekir: **(a). Pişmanlık** duyma (7/23), **(b).** Allâh'ı yücelterek O'ndan **af** ve mağfiret **dilemek** (71/28). **(c).** Günahı terk edip **hâli ıslah** etmek (6/54). **(d)** Tevbeyi **son nefese bırakmamak** (4/18). **(e)** Kul hakkı varsa hak sâhibi ile **helâlleşmek** (Buhâri, İ. KARAGÖZ 2/36).

Hadîs:" Şânı yüce Allah, can boğaza gelmedikçe kulunun tevbesini kabul eder. (İbn Mâce Zühd 30, İ. KARAGÖZ 2/36)

Hadis: 'Günahına tevbe eden kimse, hiç günahı bulunmayan kimse gibidir.' (İbn Mâce Zühd 30, İ. KARAGÖZ 2/36)

Can çekişme durumundan önce, henüz hayattan ümitsiz olmadığı hâlde küfürden tevbe ile îman etmek geçerlidir. Fakat **can çekişme** hâlinde **hayattan ümit kesme durumu**nda küfürden **tevbe** etmek ve îman etmek **geçerli değil**dir. İman ettikten sonra iyi amel yapabilecek bir zaman bulunmalıdır. Fakat günah işlemiş müminin son nefesindeki tevbesi de

geçerli olabilir. **‘Allâh’ın rahmetinden ümîdinizi kesmeyiniz.’** (Zümer 39/53) Şu kadar var ki, tevbenin kabul edileceği de kesin olarak vaad edilmiş değildir. (ELMALILI, 2/531)

4/19 KADINLARLA İYİ GEÇİNMEK

19. Ey îman edenler! (Kocası ölen akraba**) kadınları(**nı eşya gibi**) zorla (**alıp onlara**) mîrasçı olmanız size helâl değildir. (**Kadınlarınız**) açıkça fuhuş / aşırı edepsizlik yapmadıkça, onlara verdiğiniz (**mehr**)in bir kısmını ele geçirmek için onları sıkıştırmayın (**bu helâl değildir**). Onlarla iyi geçinin. Eğer onlardan hoşlanmazsanız (**sabredin ve bilin ki**) Allâh’ın onda çok hayır takdir ettiği bir şeyden hoşlanmamış olabilirsiniz.**

19-19. ‘Kadınlara zorla vâris olmanız size helâl değildir.’ (…) Burada sözü edilen âyet, bir câhiliye geleneğini ortadan kaldırmaktadır. Bu gelenek de **zorla nikâhlanmak** ve değişik yollarla mallarına el koymak sûretiyle **kadınların haklarını gaspetmek** demektir. O hâlde âyetin anlamını daraltarak tek bir maksat için söz konusu etmek yerine onu, câhiliye kadınlarına yönelik hak ihlâli anlamına gelebilecek **her türlü tahakküm**ün / zorla hükmetme kastedildiği şeklinde yorumlamak daha isâbetli bir yaklaşım olsa gerektir. Çünkü kadınlara karşı yapılan bu tür davranışlar esâsen her zaman için haksızlık ve zulüm demektir. Bu yüzden Kur’ân söz konusu zulme son vererek başka alanlarda olduğu gibi **evlenme ve mülkiyet** konusundaki mevcut hakları da hak sâhiplerine vermiştir. (M. DEMİRCİ, 1/275)

‘kadınlara zorla vâris olmanız’ (Câhiliye devrinde ölen bir kişinin kan akrabası, malın mîrasçısı olduğu gibi, dul kalan karısına, kadın istemese de, mîras malı gibi mîrasçı olurdu. İsterse mehir vermeden kendisi alır, isterse ilk mehriyle başkasıyla evlendirip mehrini kendisi alır veya malından istifâde için evlenmekten men ederdi. İşte Kur’ân, bu âdeti yıkmış, kadına evlenmede özgürlük getirmiştir. (H. T. FEYİZLİ, 1/79)

“Onlarla iyi geçinin” Güzel geçimli, sürekli **güleç yüzlü** olmak Rasûlullah’ın ahlakından idi. Âile halkı ile sohbet eder, **lâtife yapar**, hanımları ile gülerdi, hatta Âişe (r) ile ona sevgisini göstermek üzere **koşu yarışı** bile yapmıştı. (S. HAVVÂ, 3/75)

Neyin iyi neyin kötü olduğunu en iyi bilen Allah’tır. Bâzen insanın şer zannettiği bir şey kendisi için hayır olabilir. Evliliklerde de böyledir. İnsan eşinden hoşlanmasa bile **evliliğin devâmında hayır bulunabilir.** Bu husus âyette **‘Eğer eşlerinizden hoşlanmadıysanız olabilir ki, siz bir şeyden hoşlanmazsınız da Allah onda pek çok hayır yaratır’** cümlesiyle ifâde edilmiştir. Bu cümle ile yüce Allah erkeklere **‘zinâ’** ve **‘nüşuz’** dışında ufak tefek problemler için **hemen boşamaya kalkmamaları**nı istemekte, evliliği sürdürmekte birçok yarar bulunabileceğini bildirmektedir. Evliliğin devâmı hâlinde Allah **hayırlı bir evlât verebilir,** bu evlât sebebiyle eşler arasında sevgi oluşturabilir, onların rızkını bollaştırabilir. (İ. KARAGÖZ 2/41) Kim bilir belki de, bu **hayırlı çocuk** nedeniyle **amel defterleri açık kalacak!**

Hadis: Vedâ hutbesinde **kadın hakları** ile ilgili şöyle buyurmuştur: ‘Ey insanlar! **Kadınların haklarına riâyet** etmenizi ve bu konuda Allâh’a karşı gelmekten sakınmanızı tavsiye ederim.

Siz kadınları **Allâh'ın emâneti** olarak aldınız ve onların nâmuslarını ve ismetlerini Allah adına söz vererek helâl edindiniz.' (Müslim Hac 147, İ. KARAGÖZ 2/40)

4/20-21 MEHİR

20. (Ey müminler!) **Eğer bir eşi bırakıp da yerine başka bir eş almak isterseniz, onlardan birincisine yüklerle (**mehir**) vermiş olsanız bile, hiçbir şeyi (**geri**) almayın. İftirâ ederek ve apaçık bir günaha girerek onu geri alır mısınız?**

21. Onu nasıl alabilirsiniz ki birbirinizle başbaşa kalıp kaynaştınız (aynı yastığa baş koydunuz**) ve onlar, sizden (**nikâh sözleşmesiyle**) kuvvetli bir teminat almıştı.**

20-21. (29).**'Bir eşin yerine başka bir eş almak istediğiniz takdirde öncekine yüklerle vermiş olsanız bile ondan bir şey almayın.'** Mehir verilmesi **farz** bir görevdir. (4/4) Kadına verilen mehir, geri alınmaz, verilmemiş ise verilmesi gerekir. Mehir zorla alınır veya **mehir verilmezse** zulüm ve **büyük günah** olur. Erkek ancak, kadın mehrini gönül rızâsı ile verirse alabilir. (4/4). Âyet, erkeğin hanımına **hediye** olarak **verdiklerini** de **geri almaması** gerektiğini ifâde eder. (İ. KARAGÖZ 2/43)

Bâzı tefsirci ve fıkıhcılar bu âyete dayanarak mehrin üst sınırının bulunmadığı ileri sürülmüşlerdir. Hz. Peygamber **mehrin üst sınırı** ile ilgili aşırı gidilmemesini tavsiye etmiş olmakla berâber, imkânı olanların fazla mehir vermesine engel değildir. Hz. Ömer mehrin üst kısmını 400 dirhem (1280 gr) gümüş olarak belirlemiş Kureyşli bir kadının bu âyeti okuyarak itirâzı üzerine Hz. Ömer bu sınırlamayı kaldırmıştır. (KUR'ÂN YOLU, 2/38, 39)

Câhiliye devrinde **karısını boşamak isteyen**, henüz vermediği mehrini vermemek veya vermişse geri almak için ona "zinâ etti" diye **iftira** ederdi. Hâlbuki mehir kadının öz malıdır, boşasa veya ölse bile mehri verilmemişse derhal ödenmesi gerekir. Erkeklerin hîle veya zorla geri almaları **helâl değil**dir. (H. T. FEYİZLİ, 1/80)

(21).**'Birbirinizle kaynaşıp başbaşa kalmış iken'** Bu âyette mehrin geri alınması reddediliyor. Âyet-i kerimede sözü geçen, **karışıp katılmak** aslında başbaşa kalmak ve bu esnâda meydana gelen ilişkilerdir. Anlam şudur: Birbirinizle baş başa kaldıktan ve evlilik akdinden sonra ya mâruf ile tutmak yâhut güzellikle salmaktan sonra nasıl olur da onlara vermiş olduğunuz mehirden birşeyler alıyor ve boşanmaya kalkışıyorsunuz. (S. HAVVÂ, 3/74)

Şânı yüce Allâh'ın '**birbirinize katılıp karıştınız'** buyruğundan Hanefi âlimleri şu hükümü çıkarmışlardır: Sahih bir **halvet** arada cinsel ilişki olmasa dahi mehri gerektirir. (S. HAVVÂ, 3/78)

4/22-24 EVLENİLMESİ HARAM OLAN KADINLAR

22. (Ey müminler! Câhiliye döneminde**) geçmiş olanlar hâriç, (**artık**) babalarınızın evlendiği kadınlarla evlenmeyin. Şüphe yok ki o, bir hayâsızlık ve ilâhî gazaba sebep olan çok iğrenç bir iştir. O, ne kötü bir yoldur!**

23. (Ey müminler!) **Size analarınız, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, kardeş kızları, kız kardeş kızları (**gibi soyca birbirinize bağlı olanlarınız**), sizi emziren (**süt**) analarınız, süt bacılarınız, karılarınızın anaları ve kendileriyle gerdeğe girdiğiniz karılarınızdan olup artık himâyenizde bulunan üvey kızlarınız (**ile evlenmek**) haram kılındı. Eğer onlar(**ın analarıy**)la zifafa / gerdeğe girmemişseniz (**o kızlarla evlenmenizde**) üzerinize bir günah yoktur. Kendi sulbünüzden gelen (**öz**) oğullarınızın karıları (**ile evlenmeniz**), iki kız kardeşi bir arada almanız da (**yine haram kılındı**). Geçmişte olanlar hâriç, şüphesiz ki Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.**

24. (Ey müminler!) **Evli kadınlar(**la evlenmeniz**) de (**haram kılınmıştır**). Ancak (**savaşta esir olarak**) ellerinize geçen câriyeler hâriçtir. (**Bunlar**,) Allâh'ın size yazdığı (**haramlar)dır. Bunların başkasını, iffetli / nâmusuna düşkün ve "sifah"tan (**nikâhsız birleşme / faydalanma olan zinâdan**) sakınan kimseler olarak, mallarınızla (**mehir vermek şartıyla**) istemeniz (**ve şartsız olarak nikâhlamanız**) size helâl kılındı. O hâlde, (**kesin evlenerek**) faydalandığınız kadınlara takdir edilen nikâh bedel(**i olan mehir**)lerini verin. Mehrin takdirinden sonra (**onu bir miktar artırmak veya eksiltmek hususunda**) karşılıklı râzı olduğunuz şeyde üzerinize bir vebal yoktur. Şüphesiz ki Allah hakkıyla bilendir, mutlak hüküm ve hikmet sâhibidir.**

22-24. (22).**"Babalarınızın nikâhlandığı kadınla evlenmeyin"** Nikâhlandığı kelimesinden evlenme akdi mi yoksa cinsi temas mı kastediliyor? Bu soruya iki cevap verilmiştir. **(a)** Evlenme akdi **(b)** Hem evlenme akti, hem de akit bulunmaksızın cinsi temas yâni zinâ, zinâ da evlenme mâni oluşturur. **Babanın zinâ ettiği kadın oğlun üvey anası** gibi **olur** ve onunla evlenmesi câiz olmaz. (KUR'ÂN YOLU, 2/42)

(23).Bu din, helâl kılma / serbest bırakma ve haram kılma / yasaklama 'nın tamamen Allâh'a âit olduğunu yerleştiriyor. Çünkü her ikisi de ilâh olmanın en belirgin özellikleridir. **Allah'tan başka hiçbir otoritenin helâl kılma ve haram kılma yetkisi yoktur.** Tek başına Allah insanlar için dilediğini helâl, dilediğini haram kılar. Bunda ve şunda Allah'tan başka hiç kimse herhangi bir **hüküm koyamaz.** Kimse böyle bir iddiâya kalkışamaz. Çünkü bu davranış, **ilâhlık iddiasında bulunmakla** eş anlamlıdır. (S. KUTUB, 2/398)

İslâm'da evlenilmesi haram olan kadınla şu şekilde sıralanmaktadır:

(I).Nesep sebebiyle haram olan kadınlar: (1) Anneleriniz: Kendi anneleriniz, babanızın ve annenizin anneleri, ne kadar yukarı varırsa varsın bütün nineleriniz size haram kılındı. **(2) Kızlarınız:** Gerek kendi kızlarınız, gerek oğlunuzun veya kızınızın kızları, kız torunları ne kadar aşağı inerse insin, sizin soyunuzdan gelen bütün kızlar size haramdır. **(3) Kız kardeşleriniz:** Ana baba bir, yâhut anne bir veya baba bir, bütün kız kardeşleriniz. **(4) Halalarınız:** Babalarınızın, dedelerinizin kızkardeşleri olan bütün halalarınız. **(5) Teyzeleriniz:** Annelerinizin ve ninelerinizin kızkardeşleri olan büyük küçük bütün teyzeleriniz. **(6) Erkek kardeşlerinizin kızları,** kız torunları, o kanaldan gelen bütün kız

yeğenleriniz. **(7) Kızkardeşlerinizin kızları,** kız torunları, o kanaldan gelen bütün kız yeğenleriniz. (Ö. ÇELİK, 1/566)

(II).Emzirme sebebiyle haram olan kadınlar: (1) Sizi emzirmiş olan süt anneleriniz ve nineleriniz. Süt anne yâni kişiyi emziren kadın, yâhut bu kadının nesep veya süt anneleri ve nineleridir. Bunların hepsi emene haramdır. **(2) Süt kardeşleriniz:** Peygamber Efendimiz (s): '**Neseben haram** olanların hepsi **süt bakımından** da **haramdır**.' (Buhârî, Müslim) buyurmuştur. Âlimlerin çoğuna göre **haram kılan emzirme** ilk iki yaşla sınırlıdır. Evliliği haram kılan sütün miktârı hususunda ise görüş ayrılığı vardır. Çoğunluk iki yaşını doldurmamış çocuğun midesine inen **bir yudum süt**ün dahi **'süt hısımlığı' ilişkisi doğurduğu**nu kabul etmiştir. Bâzıları ise bunun için en az beş doyumluk emmenin gerekli olduğunu söylemişlerdir. (Ö. ÇELİK, 1/566)

(III).Nikâh sebebiyle haram olan kadınlar: (1) Eşlerinizin anneleri: Cinsel ilişki olsun olmasın, nikâhladığınız bütün kadınların anneleri yâni **kayınvâlideleriniz** ve onların anneleri size haramdır. **(2)** Kendileriyle cinsel ilişki yaptığınız eşlerinizin çocukları olup evlerinizde bulunan **üvey kızlarınız.** Eğer nikâhladığınız halde henüz kendileriyle cinsel ilişki yapmadıysanız, evliliğiniz son bulduğunda onların kızlarıyla evlenmenizde bir sakınca yoktur. **(3)** Kendi soyunuzdan gelen öz oğullarınızın eşleri yâni **gelinleriniz.** Bu ifâde bütün torunlarınızın eşlerini de kapsar. **'sulbünüzden gelen' /** neslinizden gelen kaydıyla **evlâtlıklar**, bu hükümden çıkarılmıştır. **(4) İki kızkardeşi bir arada nikâhlamak** da size haramdır. (..) **(5)** (..) Bir kadının halası, teyzasi, erkek ve kızkardeşinin kızı ile birlikte nikâhlanamaz. (Dayanak: Hadîs-i şerif, Ebu Dâvud) **(6) Başkalarının nikâhı altında bulunan bütün kadınlar** da size haram kılınmıştır. (4/24). (Ö. ÇELİK, 1/567)

(24).**'Evli kadınlar** (la evlenmeniz) **de** (**haram** kılınmıştır): Evlenme engelleri sayılırken anılan '**muhsan kadınlar'**dan maksat evli kadınlardır. Bu âyetle, -câhiliye devrinde Bâzı durumlarda câiz görülen- birden fazla erkekle evli olma âdeti kaldırılmış, **bir kadının ancak bir erkeğin nikâhı altında bulunabileceği** hükmü getirilmiştir. (KUR'ÂN YOLU, 2/44)

Evli bir kadın ile ancak **kadın boşanıp iddeti** yâni üç hayız veya üç temizlik süresi sona erdikten sonra **evlenilebilir.** Savaş esiri olan **câriye**ler bundan **istisnâ** edilmiştir. Kadın **esir alınınca evlilik bağı son**a erer. (..) Günümüzde **cariyelik (**uygulaması**) yoktur**. (İ. KARAGÖZ 2/49)

'**O hâlde** (kesin evlenerek) **faydalandığınız kadınlara takdir edilen nikâh bedel**(i olan mehir)**lerini verin'** Bâzı Râfizi ve Şia (Câferilerde halen uygulanıyor. (KUR'ÂN YOLU, 2/45) âyetin bu kısmını **müt'a nikâhı**na delil olarak hamletmiştir. Bu fâhiş / büyük bir yanlıştır. Burada **istimtâ**dan kast edilen eşlerden cinsel ilişki yolu ile yararlanmaktır. Müt'a nikâhının haramlığı sünnet ve icma ile sabittir. (M. A. SÂBÛNİ, 1/249)

Müt'anın haram olduğu konusunda dayanak, Hz. Ali'nin şu rivâyetidir: Hayber fathedildiği gün müt'a nikâhını ve **evcil eşeklerin etini** haram kıldı. (S. HAVVÂ, 3/87, Müslim'den)

'Bunun dışındaki kadınlarla evlenmeniz size helâl kılındı.' Bir Müslüman **dörde kadar** hür ve evlenme yasağı olmayan Müslüman ve ehl-i kitap (5/5) bir kadınla evlenebilir. **Nikâhın geçerli olması** için **evlenme engeli bulunmaması**, karşılıklı **irâde beyânı** ve nikâh esnâsında en az **iki erkek Müslüman tanık** bulunması, İmam Şâfii'ye göre **velinin rızâsı** da **gerekir.** (..).Bu âyette ayrıca evlilik hayâtı için **üç şart** belirtilmiştir: **(a).** Kadına mehrini vermek, (..) **(b).** İffetli ve nâmuslu olmak, (..) **(c).** Zinâ etmemek. (İ. KARAGÖZ 2/49).

4/25 CÂRİYELERLE EVLENMEK

25. (Ey müminler!) **Sizden kimin iffetli, hür ve mü'min kadınlarla evlenmeye servetçe gücü yetmezse, elleriniz altında sâhip olduğunuz îmanlı genç câriyelerden alsın. Allah, sizin îmânınızı en iyi bilendir. Zaten siz birbirinizdensiniz (**hepiniz aynı dînin mensuplarısınız**). O hâlde fuhuş yapmayan ve gizli dostlar edinmeyen, nâmuslu kadınlar olarak onları, velîlerinin izniyle nikâhlayın ve örfe uygun nikâh bedel(**i olan mehir**)lerini kendilerine verin. Evlendiklerinde bir fuhuş yaparlarsa onlara, hür (**olarak evlenen**) kadınlara verilen cezânın yarısı (**verilir**). Bu (**câriye ile evlenme izni**) sizden sıkıntıya düşmek (**zinâya sapmak**)tan korkanlar içindir. Sabretmeniz ise sizin için daha hayırlıdır. Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir. [**bk. 2/221**]**

25-25. 'Sâhip olduğunuz mümin kızlardan (câriye) **birini alsın.'** **Kölelere** hayvan işlemi yapıldığı bir ortamda, Kur'ân (**Feteyat**: genç kızlar) '**hepiniz aynı köktensiniz'** gibi ifâdeler kullanmakta, kölelik ile ilgili kabuller kırılmaktadır. Bu bir inkılaptır ve İslâm'ın köleliği kaldırmak için attığı bir adımdır. (KUR'ÂN YOLU, 2/47)

Câhiliye devrinde, câriye sâhipleri, bunları ücret karşılığında **fuhuş** yapmak üzere kirâlar ve üzerlerinden para kazanırlardı. Âyet, bu çirkin ve insanlık dışı âdeti ortadan kaldırmış, **câriyelerle evlenme**nin nâmuslu, ciddi ve hukuki bir evlenme olmasını istemiştir. (KUR'ÂN YOLU, 2/48)

'Evlendiklerinde zinâ edecek olurlarsa onlara hür kadınlara verilen cezânın yarısı verilir.' (…) Yâni elli celde /sopa vurulur. **'Hür kadınlara verilen cezânın yarısı'** buyruğu, burada sözü geçen cezânın taşlama değil de **sopa** olduğunun delilidir. Çünkü taşlamanın yarısı söz konusu değildir. (S. HAVVÂ, 3/92)

4/26-28 ALLÂH'IN BU ÜMMETE LÜTUFLARI

26. (Ey müminler!) **Allah size (**helâl ve haram hükümlerini **) açıklamak, sizi, sizden önceki (**iyi)**lerin yollarına iletmek ve tevbenizi kabul etmek ister. Allah hakkıyla bilendir, mutlak hüküm ve hikmet sâhibidir.**

27. (Ey müminler!) **Allah, sizin tevbenizi kabul etmek ister; şehvetlerine, kötü arzularına uyanlar (**ve gayr-i müslimler**) ise sizin de (**kendileri gibi**) büsbütün (**doğru**) yoldan sapmanızı isterler.**

28. (Ey müminler!) **Allah, sizden (**dînî yükümlülükleri**) hafifletmek ister. (**Çünkü**) insan zayıf yaratılmıştır.**

26-28. (28).**'Allah sizden hafifletmek istiyor.'** Şer'i hükümlerinde, emir ve yasaklarında yükünüzü hafifletmek ister. Câriyelerin nikâhlanmasını helâl kılması ve buna benzer diğer **ruhsatlar** bu hafifletmenin örneklerindendir. (S. HAVVÂ, 3/93)

'..zâten insan zayıf yaratılmıştır.' İnsan, şehvet ve arzularına karşı zayıftır. Şehvetine ve itaatlerin meşakkatlerine zor dayanır. Bu âyet, insanın **kadınlar konusundaki zayflığını** ifâde etmektedir. (S. HAVVÂ, 3/94) (Kaydedildi: 5.4.2009 Pazar, saat 20.00)

Allâh'ın **'dînî yükümlülükleri hafifletmek istemesi'** kullarına olan merhametinin gereğidir. Dînin bütün hükümleri insanların uygulayabilecekleri özelliktedir. Her insan **gücü nispetinde sorumlu**dur. (2/285). Allah hükümlerinde **kullarına** sürekli **kolaylık ister.** (2/185). Allah Kur'ân'ı insanlara zorluk için göndermemiştir. (22/78, İ. KARAGÖZ 2/56).

'İnsanın zayıf yaratılması', İnsan zayıf yaratılmıştır. Zayıflığı, şehvetine düşkün, öfkesine mahkûm, tahammülsüz, nefsinin arzularına, hevâ ve hevesine ve **dünyâ lezzetleri**ne karşı koymada **güçsüz** oluşudur. (İ. KARAGÖZ 2/56).

Hadîs: 'Ben kolay ve hoşgörülü hanif dîni ile gönderildim.' (Ahmed b. Hanbel 5/266'dan (Ö. ÇELİK, 1/571)

4/29-31 MALI VE CANI MUHÂFAZA

29. Ey îman edenler! Mallarınızı, karşılıklı rızâ ile (hilesiz**,** aldatmasız**,** dürüst**) bir ticâret olmaksızın aranızda bâtıl (**rüşvet ve benzeri haram**) yollarla yemeyin** (almayın, harcamayın) **ve kendinizi (**yâhut birbirinizi**) de öldürmeyin. Şüphesiz ki Allah, size karşı çok merhametlidir.**

30. Kim, haddi aşarak ve haksızlık ederek bu (cana kıymayı**) yaparsa, onu ateşe koyacağız. Bu, Allâh'a pek kolaydır.**

31. (Ey müminler!) **Eğer size yasaklanan büyük günahlardan kaçınırsanız, sizin (**diğer**) kusurlarınızı örter ve sizi güzel bir yere** (cennete) **koyarız**.

29-31. (29).**'Mallarınızı aranızda bâtıl yollarla yemeyin'** Mallarınızı aranızda (yâni gerek genel olarak, gerek karı koca ve akraba arasında) bâtıl yâni haksız ve meşru olmayan bir şekilde, boş boşuna yemeyiniz, hem yekdiğerinizin malını haklı ve meşru bir sebep olmaksızın almayınız, hem de o malları harcamayınız. (ELMALILI, 2/551)

Bâtıl: Hırsızlık, hiyânet, gasp, kumar, fâiz, fâsit değişimler, sefahat, israf (ELMALILI) tefecilik, aldatma, fâhiş fiyat (KUR'ÂN YOLU 2/50), bâtıl tanımına dahildir. (SÂVİ el CELÂLEYN, 1/189)

'..ve kendinizi öldürmeyin' Nesefi'ye göre, hepsi de **haram** olan **beş** konudan söz edilmektedir: **(a)** sizin gibi mümin olan kimseleri öldirmeyin, **(b)** Sizden hiçbir kimse kendisini öldürmesin yâni intihar etmesin, **(c)** Mâli konularda, birbirinize zulmederek

kendinizi öldürmeyiniz. **(d)** Hevâlarınızın (şehvet) peşine takılarak nefislerinizi öldürmek yoluna gitmeyin. **e**) Öldürmeyle sonuçlandırılacak herhangi bir suç işlemeyin. (S. HAVVÂ, 3/103)

İslâm'ın **davranış** hükümlerinin 5 **hedefi** var: **(a) Canın korunması**, (Bu âyet 4/29, sağlığı korumak). **(b) Malın korunması** (Bu âyet 4/29, meşru ticâret). **(c) Neslin korunması**: Yukarıda geçen zinâ yasağı, nikâh hükümleri), **(d) Aklın korunması**: İleride 43. âyetle gelecek sarhoşluk ile ilgili âyet, **(e) Dînin korunması**: Yukarıda geçen Allâh'a itaat, Resûle itaat âyetleri. (KUR'ÂN YOLU, 2/51)

Âyet-i kerîmede görüldüğü şekildeki ticâretin dışında gerek rüşvet, gerek diğer haram yollardan elde edilen hırsızlık, hile, fâiz ve her türlü **haksız** ve **karşılıksız kazançlar haram** olup bununla, "Kendînizi veya birbirinizi maddeten ve mânen felâket ve ölüme götürmeyiniz." denilmek istenmektedir (2/188). Aynı zamanda, **hakkında kesin olarak helâl** ve **haram hükmü bulunmayan**, fakat **insanın** malca ve bedence **mahvına sebep** olan yenilen ve içilen her türlü şey ve intihar, "kendînizi telef edip öldürmeyiniz" âyeti ile haram hükmüne dâhil edilmiş ve yasaklanmıştır. Bu âyetler aynı zamanda **müslümanlar arasında savaşı** da **yasaklamıştır**. [krş. 2/195] (H. T. FEYİZLİ, 1/82)

(31).**'Eğer size yasaklanan büyük günahlardan sakınırsanız, sizin (**diğer**) kusurlarınızı örter(**iz**)'** Ehl-i sünnete göre günah işleyen insan**,** onu helâl saymadıkça ve Allah'tan af ümîdini kesmedikçe **îmandan çıkmaz**, kâfir olmaz (12/87) Çünkü Yüce Allah, şirkten başka günahları kabul zamanı içinde kesin tevbe ile afvedebilir. (4/48, 8/38) Ancak, müslümanım deyip te, İslâm'ın hükümlerini kabullenmez veya onları geçersiz sayarsa yaptıkları (iyi işler) boşa gitmiştir.(5/5) (H. T. FEYİZLİ, 1/82)

Büyük Günahlar: Kur'an'da **yasaklanan**, haram olduğu, işleyene cezâ olduğu ve **cehennemle cezâladırılacağı** bildirilen, Allâh'ın lânet ettiği veya gazap ettiği ve işleyeni fâsık olaraknitelenen söz, eylem ve davranışlar, **inkâr** etmek, **münafıklık** yapmak, Allâh'a ortak koşmak, **farzları terk** etmek, haramları işlemek ve **kul hakkı** ihlâl etmek **büyük günah**tır. (İ. KARAGÖZ 2/63).

Hadis: 'Müslümanın Müslümana **ırzı, malı, kanı haram**dır.' (Tirmizi Birr 18, İ. KARAGÖZ 2/60).

Hadîs: Helak edici **yedi günah**tan uzak durunuz: Allâh'a ortak koşmak, sihir yapmak, haksız yere adam öldürmek, yetim malı yemek, fâiz yemek, savaştan kaçmak, iffetli-îmanlı kadına zinâ iftirâsında bulunmak, (H. DÖNDÜREN, 1/172, Buhârî ve Müslim'den) Ana baba hakkına riâyet etmemek (KUR'ÂN YOLU)

Büyük Günah işleyenler, ehl-i sünnete göre dinden çıkmazlar, dünyâda ve âhirette **fâsık mümin** olarak işlem görürler. Birçok görev ve ehliyet için gerekli olan **adâlet** vasfını kaybetmiş olurlar. Büyük günaha bulaşmış hâkimin hükmü bozulur. Açıktan büyük günah işleyenlerle sosyal ilişkiler kesilebilir. (KUR'ÂN YOLU, 2/52, 53)

Büyük günahların hepsi, **üç** şeyde toplanmıştır. **(a) Hevâ ve hevese uymak**: İnsan hevâsı yüzünden namazı ve tüm taatleri bırakarak nefsâni hazlara erer. Ana babaya itaatsizlik, akrabâ hukûkuna riâyetsizlik, nâmuslu kadına zinâ iftirası atarak bidat, dalalet, irtidad, şüphe, lezzet, nefsin hazları içinde yaşamak ister. **(b) Dünyâ Sevgisi**: Öldürme, zulüm, gasp, yağma, hırsızlık, fâiz, yetim malı yemek, zekât vermemek, yalancı şâhitlik, şâhitliği gizlemek, bilerek

yalan yemin, vasiyet vb. konularda bâzılarını kayırmak, haramı helâl saymak, sözünde durmamak vb birçok günahın kaynağı dünyâ sevgisidir. **(c) Allah'tan başka varlıklar görmek**: Şirk, nifak, riya vb. bundan kaynaklanır. (İ. H. BURSEVİ, 4/17, 18)

4/32-35 ERKEK-KADIN İLİŞKİLERİ

32. Allâh'ın sizi birbirinizden üstün kıldığı şeyleri (başkasında olup sizde olmayanı**) arzulamayın, erkeklere kendi kazandıklarından bir pay olduğu gibi, kadınlara da kendi kazandıklarından bir pay vardır. Allâh'ın lütfundan isteyin. Şüphesiz ki Allah (**herşeyi**) hakkıyla bilendir.**

33. Ana baba ve akrabâların bıraktıklarından (erkek ve kadından**) her birine (**paylarını alacak**) vârisler kıldık. Yeminlerinizin bağladığı kimselere de paylarını verin. Şüphesiz ki Allah her şeye şâhittir.**

34. Erkekler, (âilede genel sorumlu olarak**) kadınlar üzerine 'yönetici ve koruyucu'durlar. Bu da Allâh'ın kimini kimine (**cihad**,** imâmet ve âile reisliği gibi şeylerde**) üstün kılması ve bir de erkeklerin (**onlara**) mallarından harcama (**görevinin bulunma**)sı sebebi iledir. İyi kadınlar hem (**gönülden**) itaatli, saygılıdırlar. Hem de Allâh'ın, korunmasını emrettiği şeyleri gizlide de (**kocalarının bulunmadığı zaman bile ırzlarını ve kocalarının mallarını**) koruyanlardır. Geçimsiz, kafa tutan, aldatmalarından endişelendiğiniz kadınlara gelince; onlara (**önce**) öğüt verin, sonra (**yola gelmezlerse**) kendilerini yataklarında yalnız bırakın, daha sonra (**yine edepsizliğine ve gayr-i ahlâkî davranışına devam ederse**), disiplini için hafifçe / sembolik olarak vurabilirsiniz. Eğer size itaat eder (**eş olarak saygı gösterir**)lerse, artık aleyhlerine başka bir yol aramayın. Çünkü Allah yücedir, büyüktür (**haksızlıktan hoşlanmaz**).**

35. Eğer (karı kocanın artık iyice**) aralarının açılmasından endişe ederseniz, erkeğin âilesinden bir hakem, kadının âilesinden bir hakem gönderin. Bunlar, (**onların aralarını gerçekten**) düzeltmek isterlerse, Allah aralarını bulmaya onları başarılı kılar. Şüphesiz ki Allah, herşeyi hakkıyla bilendir ve herşeyden haberi olandır.**

32-35. (32).**'Allâh'ın sizi birbirinizden üstün kıldığı şeyleri temenni etmeyin'** Allâh'ın bâzınıza diğerinden fazla olarak bahşettiği mukadderâtı istemeye kalkışmayın. Birbirinizin malına, makam mevkilerine göz dikmeyiniz. Çünkü bu gibi temennîler ilk önce haset, kin ve düşmanlık uyandırır. İkinci olarak Allâh'ın takdir ve **taksimine râzı olmamayı** bildirir. Üçüncü olarak, kendi hakkında takdir edilmeyen bir şeyi temenni etmek, **kaderdeki hikmete karşı gelmek** ve **boş bir ızdıraptır.** (ELMALILI, 2/554, 555)

Bu buyruk ile Yüce Allah, erkeklerin kendisi ile üstün kılındıkları şeyleri temenni etmelerini yâhut kadınların erkeklerin kendileriyle üstün kılındıkları şeyleri temenni etmelerini yasaklamaktadır. Yüce Allah, insanların birbirlerinin sâhip oldukları **üstünlükleri özlemelerini yasaklamıştır**.. Yüce Allah, başkalarının sâhip olduğu makam ve mevkileri özlemeyi yasaklamıştır. **Rızkı** genişletilmiş yâhut da dar tutulmuş bir kimsenin rızkına râzı olması ve kardeşini de, bu **kısmeti** sebebi ile **kıskanmaması gerekir**. (S. HAVVÂ, 3/105)

Varlık âleminde **ilk günah haset** /kıskançlık sebebiyle işlenmiştir. **İblis** Hz. Âdem'i kıskandığı için Allâh'ın secde emrine karşı çıkmış, bu sebeple lânetlenmiş ve ilâhi huzurdan kovulmuştur. (7/12-14). Yeryüzünde **ilk işlenen cinâyet** de **haset sebebiyle** işlenmiştir. Kurban ibâdeti kabul edilmeyen Kâbil, kurban ibâdeti kabul edilen kardeşi **Hâbil'i kıskandığı** için **öldürmüştür.** (5/27-30). Peygamber Efendimiz (..) hasedi **yasaklamıştır,** dolaysiyle haset **haram**dır. (..) Çünkü haset, kin ve düşmanlığaAllâh'ın taksimine ve kaderdeki hikmete karşı çıkılmasına sebep olur. (..) Hasedin haram olmasına karşılık **gıpta (**etmek**) câiz**dir. Gıpta, kişinin başkalarının sahip olduğu maddi – mânevi imkân ve meziyetlere imrenmesi, onun elindeki **nîmetlerin yok olmasını istemeksizin** kendisinin de aynı şeylere kavuşmayı arzulaması demektir. (İ. KARAGÖZ, 2/64, 65, 66)

Hadis: 'Birbirinize **haset etmeyin**.' (Müslim Birr 23, İ. KARAGÖZ 2/64)

Hadis: 'Haset etmekten sakının.' (Ebû Dâvud Edeb 44, İ. KARAGÖZ 2/64)

İbn-i Abbas'tan Keşke filânın malı ve âilesi halkı benim de olsun demesin. İşte Allah bunu yasakladı. Ancak, **Allâh'ın lütfundan istesin**. (S. HAVVÂ, 3/109)

(33).**''Ana babanın ve akrabanın geriye bıraktıklarından her birine vârisler kıldık. Yeminlerinizin bağladığı kimselere hisselerini verin.'** Kan hısımlarının **vâris** olması, bu âyete göre genel hükümdür. Eğer **mîras** âyetinde zikredilen vârisler bulunmazsa, (müctehitlerin çoğuna göre) yakından uzağa doğru baba tarafından akrabâya (asabe) ve bâzı müctehitlere göre ana tarafından akrabâya (zevil ehram) verilecektir. Ebû Hanife'nin görüşü budur. (KUR'ÂN YOLU, 2/57)

'**Antlaşma yoluyla yakınlık bağı kurduğunuz kimseler'** Mîras hükümleri gelmeden önce evlât ve kardeş edinme, vasiyet yoluyla mîras bırakma, tazminat ve mîras sözleşmesi yapma gibi âdetler vardı. Bir kısım müctehitler, mîras âyetlerinin bu durumu ortadan kaldırdığını belirtmişlerdir. Ebu Hanife gibi bâzı müctehitler, şartlarına uygun mîras ve tazminat sözleşmesi (müvalât akdi) bu âyete dayalı olarak vardır, yürürlükten kaldırılmamıştır. (KUR'ÂN YOLU, 2/57, 58)

'**Antlaşma yoluyla yakınlık bağı kurduğunuz kimselere de paylarını verin.'** Câhiliye devrinde yardımlaşma ve mîras konusunda sözleşme yaptıklarınıza, mîrastan onların payını veriniz. Bu (uygulama) İslâm'ın başlangıcında vardı, sonra **yürürlükten kaldırıldı**. Şu âyet ile yürürlükten kaldırıldı: **'hısımlar mîrasta artık birbirlerine daha yakındır'** (Enfal 8/75) İbn-i Abbas şöyle dedi: Muhâcirler Medîne'ye döndüklerinde, akraba olmamakla berâber **ensâra mîrasçı oluyordu**, kardeşlik nedeni ile. Sonra, **'..herkes için mîrasçılar belirledik..'** (Nisâ 4/33) âyeti indi ve bu uygulama yürürlükten kaldırıldı. (M. A. SÂBÛNİ, 1/251, S. HAVVÂ, 3/110)

Araplar'da bir adam, başka biriyle; kardeş olmak, birbirine arka çıkmak ve yardım etmek üzere antlaşır ve böylece birbirlerinin mîrasına da vâris olurlardı. Âyet-i kerîmede görüldüğü gibi, İslâm'ın ilk devrinde buna izin verilmişti. Fakat sonra Enfâl sûresinin 75. âyeti inince artık bu âyetle amel edildi, önceki uygulamanın hükmü kaldırıldı. (H. T. FEYİZLİ, 1/82)

(34).**'Erkekler, kadınların yöneticisi ve koruyucusudurlar**.' Erkeklerin koruyuculuğu ve yöneticiliği iki gerekçeye dayandırılmıştır: **(a)** Koruma ve yönetme bakımından erkekler daha uygun özelliklerle donatılmıştır. **(b)** Erkekler âile geçimini ve diğer mâli yükümlülükleri üstlenmişlerdir.

Genel olarak erkeklerde akıl ve mantık ön plândadır, **kadınlarda** ise **duygu ön plâna çıkar**. Koruma bakımından fiziki güç önemlidir ve erkekler bu yönden daha güçlüdür. İslâm hukuk kuralların göre **erkek âilenin geçiminden** tek başına **sorumludur**. Hem de mehir, diyet, cihat gibi mâli tarafı olan yükümlülükleri vardır. (KUR'ÂN YOLU, 2/58)

Bu buyrukta, kadınların **nafaka**larının erkekler üzerinde bir hak olduğuna delil vardır. (S. HAVVÂ, 3/112)

Farklı alanlarda üstün yetenekler: akıl, kararlılık, görüş, kuvvet, duygu, savaş, namaz, orucu tam yerine getirmek, peygamberlik, halifelik, imâmet, ezan, hutbe, cemaat, cumaya iştirak, şâhitlik, mîrasta iki kat alma, asabelik yoluyla mîras alma, nikâh ve talak hakkına sâhip olma, neseplerin erkeklere olması, sarıklı ve sakallı olmaları.. (S. HAVVÂ, 3/112)

Âyet-i kerimede **iki tür kadın**dan söz edilmektedir: Saliha kadın, nâşize / **kafa tutan** kadın. **sâliha** (iyi) kadınlar itaatli ve görevlerini yerine getiren olarak tanımlanmaktadır. **Serkeşlik (**sadâkatsizlik**) etmelerinden endişe ettiğiniz kadınlara gelince. Nüşuz,** kadının kocasına kafa tutup, isyankâr bir durum almasıdır. Kadının nüşûzu, kocasına isyânı, koku sürünmemesi, kocasını nefsinden engellemesidir. (ELMALILI, 2/558)

'**Onlara önce öğüt verin (**sonra**) yataklarında yalnız bırakın (**ille de dövecekseniz, bunlardan sonra) **dövün.** Allah'tan korkmalarını hatırlatın**, (**S. HAVVÂ, 3/112), nasihat **(öğüt)** fayda vermezse yataklarında yalnız bırakın**,** onlarla konuşmayın ve yaklaşmayın **(**cimâ etmeyin**) (**İbn-i Abbas'a göre**) o** da etkili olmazsa**, dövün. (**M. A. SÂBÛNİ, 1/252)

Eşini dövme, bir çeşit disiplin ve eğitim amaçlı, **bedende iz bırakmayan** (yüzüne vurmamayı ve kadına zarar vermemeyi içeren) bir davranıştır. Allah Rasûlü kendi âilesinden hiçbir **kadını dövmediği** gibi, hiçbir hizmetçiyi de dövmemiştir. (H. DÖNDÜREN, 1/172, KUR'ÂN YOLU, 2/60) Hattâ **azarlamamıştır** bile…

Hz. Peygamber, **kadınların dövülmesini men etmekte**, eşlerini dövenlere hayırsız demekte, bu davranışla aynı yuvayı ve yatağı paylaşmanın bağdaşmazlığına dikkat çekmektedir. (KUR'ÂN YOLU, 2/59)

Hadis: Bir sahâbînin 'Ey Allâh'ın Elçisi! **Eşlerimizin üzerimizdeki hakkı** nedir? Sorusuna Peygamberimiz (s); 'Onlara yediğinizden yedirin, girdiğinizden giydirin ve onlara **kötü (söz söy)lemeyin**.' (Ebû Dâvud Nikâh 42'den İ. KARAGÖZ 2/72)

(..) Söz konusu âyet, **darp** / vurma **fiilinin yaygın olduğu** bir **topluma** gönderilmesi sebebiyle mevcut uygulamayı gözardı etmemiş, **ilk merhalede** onu **en aza indirmeyi** amaçlamıştır. **Geçici bir süre** (mevcut uygulamaya) izin verdikten sonra da ihtimal ki, Kur'ân'ın nihâi hedefi bu uygulamayı tamâmen ortadan kaldırmaktır. (H. KARAMAN'dan M. DEMİRCİ, 1/288)

Yine Eyyub Peygamber'in yapmış olduğu bir hatâdan dolayı **hanımına yönelik dövme yemini**ni **'Eline bir demet sap al da onunla vur. Yeminini böyle yerine getir.'** (Sad 38/44) âyetinde de belirtildiği gibi, **'buğday saplarıyla vurma'** şeklinde yerine getirilmiştir. Bu da **kadına karşı şiddetin** esâsen **Kur'ân-ı Kerîm tarafından onaylanmadığı** anlamını ifâde etmektedir. (M. DEMİRCİ, 1/289)

İslâm'da olduğu gibi dünyâ genelinde **âile reisliği**, maddî ve mânevî nitelikleri ve ekonomik avantajları dolayısıyla, istisnâlar dışında **erkeğe verilmiştir**. Âilede görevleri bakımından erkek ve kadınların ayrı ayrı sorumlulukları, birbirine karşı hak ve görevleri vardır. Birinin diğerine karşı saygısızlık ve serkeşlik etme, ezme ve **eziyet etme hakkı yok**tur. Âile sevgi, saygı ve müslümanca yaşamakla huzur bulur ve devam eder. Kadının, iffetsizlikte devam etmesi yâni mahremi olmayan/kendisine nikâh düşen kimselerle oturup kalkması ve gezmesi, kocasının izin vermediği yerlere gitmesi ve kocasına karşı cüretkâr hareketlerde bulunması hâlinde.; onu hemen evden çıkartma veya boşama yoluna gitme yerine, meşrû ölçüler içinde, mecbûren uslandırma, çâresine bakma/hafif vurma yoluna (**buğday sapıyla vurma** (derleyenin notu) 38/44 **dövmek değil**) gidilir. İffetli, edepli ve onurlu kadınlar, buna sebebiyet vermezler. Bundan dolayı Peygamber (s), hanımlarına hiç vurmamıştır. Eğer erkek, bu türlü kadınlara hafifçe vurmasının ona bir uyarı olmayacağını tahmin ederse bunu da yapmaz. Çünkü maksat dövmek değil onu uyarmak ve uslandırmaktır. Ama serkeşliğe devam etmesi hâlinde boşama yoluna gidilir. Bu konuda erkekler için bk. 4/128 ve açıklaması. (H. T. FEYİZLİ, 1/83)

(35).**'Eğer karı kocanın aralarının açılmasından korkarsanız, erkeğin âilesinden bir hakem ve kadının âilesinden bir hakem gönderin.'** Eşler arasında şiddetli geçimsizlik bulununca, erkek veya kadın hâkime başvurarak, **hakem tayini**ni isteyebilir. Çoğunluk fakihlere göre, hakemler arabuluculuk yapmaya çalışırlar. (H. DÖNDÜREN, 1/173)

Hanefilerin görüşüne göre, hakemlerin karı ve kocayı bir arada tutmak yetkileri var, ama ayırma yetkileri yoktur. (S. HAVVÂ, 3/114)

4/36-42 ALLÂH'IN SEVMEDİĞİ KİMSELER

36. Allâh'a kulluk edin, hiçbir şeyi (yücelterek ilâhlaştırıp veya tapınak haline getirip**) O'na ortak koşmayın. (**Sonra sırasınca**) ana babaya, akrabâya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yakın arkadaşa, yolda / sokakta kalmışa ve ellerinizin altında bulunan (**işçi ve hizmetkâr**)lara iyilik edin. Allah, kendini beğenenleri ve böbürlenenleri sevmez. [**bk**. 1/4; 9/31; 51/56]**

37. (İşte**) onlar, hem cimrilik ederler hem de insanlara cimriliği emir (**ve tavsiye**) ederler ve Allâh'ın nimetinden kendilerine bol bol verdiğini gizlerler. Biz de (**bu**) kâfirlere, alçaltıcı bir azap hazırladık.**

38. Üstelik onlar, Allâh'a ve âhiret gününe inanmadıkları hâlde, insanlara gösteriş olsun diye mallarını harcarlar (ki bu münâfıkları Allah sevmez**). Kime şeytan arkadaş olursa, artık onun ne kötü bir arkadaşı vardır!**

39. Münâfıklar, Allâh'a ve âhiret gününe inanıp da Allâh'ın kendilerini rızıklandırdığı şeyden (O'nun yolunda**) harcasalardı, onların aleyhine ne olurdu ki? Allah onları çok iyi bilmektedir.**

40. Şüphesiz Allah, zerre kadar zulüm etmez. (Zerre miktârı**) bir iyilik olursa, onu kat kat artırır ve kendi katından da büyük mükâfat verir. [**bk**. 28/84]**

41. (Ey Peygamberim! Biz Kıyâmet gününde**) her ümmetten bir şâhit ve seni de onların üzerine şâhit olarak getirdiğimiz zaman hâlleri nice olur? [**bk**. 16/84-89]**

42. (Ey Peygamberim!) **Küfre sapanlar/inkâr edenler ve Rasûl'e karşı gelenler o gün yerle bir olmayı temenni ederler. Artık Allâh'a karşı bir tek sözü (**bile**) gizleyemeyecekler.**

36-42. (36).Âyette **'Allah hakkı'** ile ilgili iki hüküm, **'kul hakkı'** ile ilgili sekiz hüküm toplamda **on hüküm** bulunmaktadır: **(1) 'Allâh'a ibâdet** (ihlasla, ELMALILI, 2/561) **edin, (2). O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın.'** Kulluk dört şeyden ibârettir: verilen sözlere vefa, mevcûda rızâ, Allâh'ın koyduğu sınırları koruma ve ele geçirilmeyecek şeylere karşı sabırdır. (Nesefi'den S. HAVVÂ, 3/122) (..) '**O'na** (put veya put dışında) **hiçbir şeyi** (açık olsun, gizli olsun şirkin hiçbir çeşidi ile) **ortak koşmayın.' (**İ.H. BURSEVİ, 4/39**)**

(3). 'Ana babaya iyilik edin' Anne, babaya sözle, davranışlarla, muhtaç olmaları hâlinde gereken harcamalarla iyilikte bulunun. (S. HAVVÂ, 3/120)

Hadis: Allâh'ın Elçisi'ne **'Amellerin hangisi daha üstündür?'** diye sordum. Hz. Peygamber (s) **'Vaktinde kılınan namazdır'** buyurdu. 'Sonra hangisidir?' diye sordum. Peygamber (s), **'Ana ve babaya iyilik yapmaktır'** cevâbını verdi. (Müslim'den İ. KARAGÖZ 2/76).

(4). 'y**akınlara'** kardeş, amca veya başka akrabalara iyilik yapın. (S. HAVVÂ) **(5). yetimlere, (6). miskinlere** iyilik yapın. **(7). 'yakın komşuya'** hâne yakınlığı bulunan komşuya ya da yakın akraba olan komşuya, iyilik yapınız. 'u**zak komşuya'** iyilik yapın. Ya hânesi uzak olur veya akrabadan olmaz veya gayr-i müslim bulunur. (ELMALILI, 2/561) **(8). 'yakın arkadaşa'** iyilikte bulunun. Yolculuk, ilim öğrenmek, iş gereği yâhut bir mecliste yanında oturan ve kişinin hanımı bu kapsama dâhildir. (S. HAVVÂ, 3/121) **(9). 'yolcuya'** ve yoldan gelen misâfire (ELMALILI) iyilikte bulunun. **(10). 've ellerinizin sâhip olduğu kimselere'** (köle ve câriyelere) **iyilik** edin.

Akrabâ ile ilişkiyi sürdürmek, dînimizde **'sıla-i rahim'** kavramı ile ifâde edilir. Sıla-i rahim, **farz** bir görevdir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: **'Akrabâya, yoksula ve yolcuya hakkını ver'** (17/26; İ. KARAGÖZ 2/77).

Allah, **yoksulların** infak, zekât ve sadaka ile koruyup **kollanmasını emreder.** (90/14-16). Yapılan infaka **700 katı** ve daha daha fazlasıyla karşılık verileceği bildirilerek fakirlere yardımı teşvik eder. (2/261). İslâm'ın beş temel esâsı olan **zekât**ın verileceği gruplardan biri de **yoksullar**dır. (9/60). Zenginlerin mallarında fakirlerin hakkı vardır. (70/23, 24). Bu **hakkın fakirlere verimesi Allâh'ın** kesin **emri**dir.(17/26). Fakirlerin bu hakkını vermek, Firdevs cennetinin vârisi olan kurtuluşa ermiş müminlerin özelliğidir. (23/1-8, 72/22-35, İ. KARAGÖZ 2/78).

Hadis: 'Muhtaç olan dul kadınlara ve **yoksullara yardım** eden kimse, Allah yolunda **cihad yapan** veya gündüzleri oruç tutan ve gecelerini ibâdetle geçiren kimse gibi **sevap kazanır.'** (Tirmizi Birr 44'den İ. KARAGÖZ 2/78).

Komşu Haklarını şöyle özetleyebiliriz: **(1). Hastalandığında** ziyaretine gitmek, **(2).** Öldüğünde **cenazesine** katılmak, **(3). Borç** istediğinde imkân nispetinde yardımcı olmak, **(4).**

Darda kaldığında **yardımı**na koşmak, **(5).** Bir konuyu danıştığında **görüş beyan** etmek, **(6).** Bir **nimete kavuştuğunda tebrik** etmek, **(7). Düğün, sünnet** ve benzeri dâvetlerine icâbet etmek, **(8).** Başına bir **musibet** geldiğinde **teselli** etmek, **(9).** Kamuya zararı olmayan hatâ ve **kusurlarını deşifre etmemek,** gıybet ve **dedikodu**sunu yapmamak, **(10).** Karşılaştığında **selâm vermek** ve hâl hatır sormak, **(11).** Sözlü veya fiili olarak herhangi bir şekilde **eziyet** etmemek, **(12).** Canına ve malına **zarar** vermemek, **(13). Güler yüzlü** davranmak.(İ. KARAGÖZ 2/79).

Hadîs: Allah katında en **hayırlı komşu**, komşularına en çok **iyilik eden** kimse olduğu bildirilmiştir, ayrıca komşuların en yakın olanlardan başlamak üzere birbiriyle **hediyeleşmeleri** de öğütlenmiştir. (Buhâri Hîbe 16; KUR'ÂN YOLU, 2/66)

Hadis: 'Allâh'a ve âhiret gününe îman eden kimse, **misafirine ikram etsin.'** (Tirmizi Birr 43'den İ. KARAGÖZ 2/80).

Hadîs: Köleleriniz, hizmetçileriniz, (yanınızda çalıştırdığınız **işçileriniz**) kardeşlerinizdir. Allah, onları sizin elinizin altına vermiştir. Herhangi birinizin eli altında kardeşi bulunacak olursa, **yediğinden yedirsin**, **giydiğinden giydirsin**. Yapamayacakları işleri onlara yüklemeyiniz. Yükleyecek olsanız, onlara yardım edîniz. (Tirmizi Birr 29'den İ. KARAGÖZ 2/80)

Hadîs: Kendi yediğin bir şey, senin sadakandır. Çocuğuna yedirdiğin bir şey senin sadakandır. Hanımına yedirdiğin bir şey senin sadakandır. Hizmetçine yedirdiğin şey **sadakadır**.

Hadis: 'Cebrâil bana **komşu hakkı** ile ilgili o kadar tavsiyede bulundu ki, onu **mirasçı kılacak sandım.'** (Buhâri Edeb 28'den İ. KARAGÖZ 2/78).

Hadis: 'Vallâhi îman etmiş olamaz, **vallâhi îman etmiş olamaz,** vallâhi îman etmiş olamaz' buyurmuş, bir sahâbînin **'Kim îman etmiş olamaz,** Ey Allâh'ın Elçisi?' diye sorması üzerine **'Kötülüğünden komşusunun emin olmadığı** kimse' buyurmuştur. (Müslim Îman 73'den İ. KARAGÖZ 2/79).

'(İşte**) o (**Medîne Yahûdi**)leri, hem cimrilik ederler hem de insanlara cimriliği emir (**ve tavsiye**) ederler ve Allâh'ın nimetinden kendilerine bol bol verdiğini gizlerler.'** Mekkeli Müslümanlar, müşriklerin baskıları ve zulümleri sebebiyle bütün mal varlıklarını Mekke'de bırakıp **Medîne'ye hicret** etmişlerdi. Medîne sâkinleri olan Evs ve Hazreç kabileleri Müslüman olmuşve Medine'ye gelen muhâcirlere kucak açmış, **maddî imkânlarını** onlarla **paylaşmış,** onlara yardım etmiş, hattâ onları **kendilerine tercih** etmişlerdi. (59/9). Medîneli **yahûdiler** Evs ve Hazreç kabilesine, 'Mekkeden gelen **Müslümanlara yardım etmeyin,** malınızı onlarla paylaşmayın, yoksa **fakir düşersiniz'** diye telkinde bulunuyorlardı. Âyet, bunu dile getirmektedir. (İ. KARAGÖZ 2/82)

(38).**'Bu (**münafık**)lar Allâh'a ve âhiret gününe îman etmedikleri hâlde, mallarını insanlara gösteriş yapmak için harcarlar'** Bu âyet münâfıklar ile ilgili olarak inmiştir. Âyette münâfıkların **üç niteliği** dile getirilmiştir: Riyâ / gösteriş, inkâr ve şeytanı dost edinmek. (İ. KARAGÖZ 2/83).

Övünmek ve ‘bunlar **ne kadar** da **cömerttirler’ denilsin diye harcarlar**. Allâh’ın rızâsı için harcamazlar. Bu kimseler **münâfıklar** ve kâfirler (Mekke müşrikleri, İ. H. BURSEVİ, 4/44) dir. (S. HAVVÂ, 3/121)

Bir **Hadîs**te, yaptıkları işi sırf **gösteriş** için yapan âlim, gâzi ve infak edenin **cehenneme** gireceği bildirilmiştir. (Müslim’den, H. DÖNDÜREN, 1/173)

‘Allah şüphesiz zerre (ağırlığı) **kadar zulmetmez / haksızlık yapmaz.’** İlgili âyetler: **‘Allah kullarına aslâ zulmedici değildir.’** (3/182, 8/51, 22/10). **‘Onlar en ufak bir zulme uğratılmayacaklardır.'** (4/49, 17/71). **‘Gerçekten Allah insanlara hiç zulmetmez.’** (10/44) **‘Allah kullarına zulmetmek istemez.’** (40/31; İ. KARAGÖZ 2/86).

Yüce Allah **kâfire** çalıştığının karşılığını **dünyâda** (46/20), **mümin** kulunun yaptığı iyi bir amelin karşılığını **hem dünyâda hem de âhirette verir.** (Müslim). Hattâ mümine yaptığı iyi amelin karşılığı dışında kendi lütfu ile nîmet ve mükâfat verir. Âyetteki **‘ecr-i azim’** yâni büyük sevap ile maksat **cennet ve nîmetleri**dir.

Hadîs: Şüphesiz Allah, mümin kulun iyiliğini eksiltip ona **zulmetmez.** Mümin dünyâda yaptığı iyiliğe karşılık rızıkla mükâfatlanır; âhirette de ayrıca mükâfâtını görür. Kâfir ise dünyâda yaptığı iyiliğin karşılığını alır, âhirette ona hiçbir karşılık yoktur.’ (Müslim Kıyâmet 56, Ahmed b. Hanbel’den, Ö. ÇELİK, 1/585)

‘…(Zerre miktârı**) bir iyilik olursa, onu (**sevapça**) kat kat artırır ve kendi katından da büyük mükâfat verir.’** Başka âyetlerde bedeni ve sözlü ibâdetlerde mükâfat **on katı** (8/160), mâlî ibâdetlerde **700 katı** (2/261) **sabra hesapsız** (39/10) sevap vereceği beyan edilmiştir. Kötü olan söz, eylem ve davranışları ve günahları ancak **misli ile cezalandırır**. (6/160, İ. KARAGÖZ 2/86).

(41).‘(Biz) **her ümmetten bir şâhit** (peygamber) **ve** (Rasûlüm) **seni de onların** (hepsi) **üzerine şâhit** (olmak üzere) **getirdiğimiz zaman hâlleri nice olur’** Kıyâmet günü her toplum din konusunda sorguya çekilirken, kendi peygamberi şâhitlik yapacak, Hz. Muhammed de bütün peygamberlerin lehinde şâhitlik edecektir. (bk 5/117) (H. DÖNDÜREN,1/173)

Hadîs: Buhârî, İbni Mes’ud’dan rivâyet ediyor: Resûlullah şöyle buyurdu: ‘Bana Kur’ân oku’ Ben: Ey Allâh’ın Rasûlü, sana indirdiği halde, sana ben mi Kur’ân okuyayım? deyince şöyle buyurdu: ‘Evet, ben onu başkasından dinlemeyi seviyorum’ Bunun üzerine Nisâ sûresini okumaya başladım. **Fe keyfe izâ ci’nâ min külli ümmetin**… âyetine geldim. Bu sefer bana ‘artık bu kadar yeter’ Bir de baktım, **gözlerinden yaşlar** akıyor. (Buhâri Tefsir 4/9; Müslim Müsâfirin 247; S. HAVVÂ, 3/126)

‘Küfre sapanlar/inkâr edenler ve Rasûl (Muhammed**)’e karşı gelenler o gün yerle bir olmayı temenni ederler.’** Kâfirler; peygamberler ümmetine tanıklık ettiği ve amel defterleri sol ellerine verildiğinde, kâfir oldukları ortaya çıkıpcehennem atılacakları anlaşılınca **‘Keşke toprak olsaydım’** (78/40.) ve **‘Keşke ölüm herşeyi bitirseydi’** diye temenni edeceklerdir. (İ. KARAGÖZ 2/88).

4/43 TEYEMMÜM VE GUSÜL

43. Ey îman edenler! Siz sarhoşken, ne söylediğinizi bilinceye kadar, cünüp iken de yolculuk(ta teyemmüm**) hâriç gusledinceye kadar namaza yaklaşmayın. Eğer hasta veya yolcu iseniz veya sizden biri abdest bozmaktan gelmişse veya kadınlarla (**cinsel**) temasta bulunup da su bulamamışsanız, o vakit temiz bir toprağa (**niyetle**) yönelin de yüzlerinize ve ellerinize (**dirseklerinize kadar**) sürün (**teyemmüm edin**). Şüphesiz ki Allah çok affedendir ve çok bağışlayandır. [**krş**. 5/6]**

43-43. 'Ey İman edenler. Sarhoşken, ne dediğinizi bilinceye kadar namaza yaklaşmayın.' Bu âyet**,** içkinin tamamen yasaklanmasından önce, üçüncü aşamada inen âyetlerdendir. (16/67, 2/219, 5/90-91) (…) Bâzı müfessirler, zihnin dünyâ meşguliyeti ile dolu olarak ve ne okuduğunun farkında olmayarak, huşusuz namaz kılmayı da sarhoşluk hâline benzetmişlerdir. (H. T. FEYİZLİ, S. HAVVÂ, 3/143)

Abdurraman b. Avf, yemek hazırlamış, arkadaşlarını dâvet etmişti. Yediler, içtiler, sarhoş oldular. Namaz vakti gelince namaza durdular. İmam, namazda **Kâfirûn sûresini**, mânâyı değiştirecek şekilde **yanlış okudu**. Bunun üzerine, bu âyet indi. (KUR'ÂN YOLU, 2/69)

Hz. Peygamber, namaz sırasında uykusu gelen ve uyuklayan kişinin namazı bırakıp uyuması gerektiğini söylemiştir. (MEVDÛDİ, 1/321)

'Cünüp iken de -yolculuk (ta teyemmüm) **hâriç- gusledinceye kadar** (namaza yaklaşmayın)' **Hanefilerin görüşü:** Sarhoş olarak namaza yaklaşmayınız. Cünüp iken de gusledinceye kadar namaza yaklaşmayınız. Yolculuk hâli bundan müstesnâdır. O vakit su bulamadığınız takdirde **teyemmüm** ederek namaza yaklaşınız. (S. HAVVÂ, 3/141)

Teyemmüm, niyet edildikten sonra yer kabuğuna âit temiz toprak, kil, kum, taş gibi bir nesneye iki elin içi ile dokunup yüzü, sonra bir daha dokunup dirseklere kadar kolları mesh ederek yapılmakta, hem abdest, hem de cünüpler için gusül yerine geçmektedir. (KUR'ÂN YOLU, 2/70, 71)

'eğer hasta iseniz yâhut yolculukta iseniz,' Bu yolculuğunuz ister uzun, ister kısa olsun **'yâhut herhangi biriniz abdest bozmaktan geldi ise,'** Yâni ihtiyâcınızı gördükten sonra küçük hades hâlinde iseniz yâni abdestsiz iseniz, **(…) kadınlara (**cinsel) **temasta bulunup da su bulamadığınız takdirde, temiz bir toprağa teyemmüm edîniz. Yüzlerinize ve ellerinize sürünüz.' 'Su bulamazsanız'** Su olmadığı, su uzakta olduğu, suya ulaşmak için gerekli araçların olmadığı, yılan, vahşi hayvan ya da düşman sebebiyle su kullanma imkânı olmaması (Nesefi'ye göre, S. HAVVÂ, 3/141)

'**Ne dediğinizi bilinceye kadar'** Bu buyruktan Bâzı kimseler, **huşû**un vâcip olduğunu anlamışlardır. Bu da, şuna delildir: Namaz esnâsında insanın ne söylediğini bilmesi, farkında olması, şeriatta özellikle gözetilmiştir. (S. HAVVÂ, 3/143)

Âyette, namaz kılan kimsenin kendisini oyalayan, kalbini meşgul eden şeylerden sakınması, nefsini onu kirleten şeylerden temizlemesi gerektiğine işâret vardır. (İ. H. BURSEVİ, 4/57)

'.. temiz bir toprağa teyemmüm ediniz..' Teyemmüm esâsen bedeni temizleyen bir uygulama olmamakla birlikte, **temizlik şuurunu dâimâ diri tutması** bakımından önemli bir mânevi etkiye sâhiptir. Abdest veya gusül edilemediği takdirde hükmen bunların yerine geçen

sembolik bir temizlik uygulaması olan teyemmümün verdiği en önemli ders; müminin hiçbir şart altında zâhiren ve bâtınen temizliği bırakmaması gerektiğidir. (Ö. ÇELİK, 1/588)

4/44-48 YAHÛDİLER, ALLÂH'IN BAĞIŞLAMASI

44. (Ey Peygamberim!) **Kendilerine Tevrat'tan bir nasip verilen (**yahûdileri ve onlar gibi**)leri görmedin mi? Onlar sapıklığı (**tercih edip**) alırlar ve sizin de yoldan sapmanızı isterler. [**bk**. 3/99]**

45. (Ey müminler!) **Allah, sizin düşmanlarınızı çok iyi bilendir. Allah, (**size**) bir dost olarak kâfîdir, bir yardımcı olarak da Allah yeter.**

46. (Ey Peygamberim!) **Yahûdilerin bir kısmı, (**Tevrat'taki**) kelimeleri yerlerinden değiştirirler, dillerini eğip bükerek ve dîne saldırarak (**peygamberlere karşı**:) [**krş**. 5/13] "İşittik, fakat karşı geldik." "Dinle, dinlemez olası.", "râ'inâ" derler. Eğer onlar: "Dinledik itaat ettik, dinle ve bize de bak (**gözet**)." deselerdi kendileri için daha hayırlı ve doğru olurdu. Fakat Allah, küfürlerinden dolayı onlara lânet etmiştir. Artık onlar, pek azı hâriç, îman etmezler.**

47. Ey kitap verilenler! Biz bir takım yüzleri belirsiz (dümdüz**) arkalarına çevir(**erek tıpkı enseleri gibi yap**)mazdan önce veya kendilerine lânet ettiğimiz Cumartesi ashâbı gibi olmadan, yanınızdaki (**kitapların asılları**)nı tasdik edici olarak indirdiğimiz (**Kur'ân-ı Kerîm'**)e îman edin. Allâh'ın emri dâimâ yerine gelir.**

48. Şüphesiz ki Allah, kendisine ortak koşulmasını (tevbe etmeden**) asla bağışlamaz, bundan başkasını da dilediği kimselerden bağışlar. Kim de Allâh'a ortak koşarsa, çok büyük bir günah işleyerek iftirâ etmiş olur.**

44-48. Bu âyetler **Yahûdilerden** haber vermektedir. Şöyle ki: **(a)** Önceki peygamberlerin Hz. Muhammed hakkında verdiği **bilgileri terk** ederler, **(b)** Allâh'ın kitabını **tahrif** ederler, tevil ederler.(46. âyet) **(c) Cumartesi yasağını çiğnemiş**, avlanırken **hile** yapmışlar, cezâ olarak şekilleri maymunlara ve domuzlara dönüştürülmüştür. (47. âyet) **(d)** Allâh'ın emrine muhalefet etmişler, Allâh'a şirk koşmuşlardır. (48. âyet) **e**) Kitap ehli kendi **kendilerini övüp**, temize çıkarmışlardır. (49. âyet) Bizler Allâh'ın oğulları, sevdiği kimseleriz demişler, **ateşe birkaç gün gireceklerini** iddiâ etmişlerdir. (S. HAVVÂ, 3/146, 147, 148)

(46).(Tevrattaki) **kelimeleri yerlerinden değiştirirler.'** Yahûdilerin bâzı kelimeleri değiştirmeleri **tahrif** terimi ile ifâde edilmektedir. Burada, müspet anlamı ifâde eden kelimeler, ses benzerliğinden yararlanarak, olumsuz, **aşağılayıcı** amaçlarla **kullanılmaktadır**. Meselâ, **râinâ** kelimesi 'bizi gözet', anlayışımıza göre açıklama yapmasını istemek, anlamında iken, İbrânice 'ahmak, kalın kafalı' anlamına gelen '**râûnâ'** kelimesini kast ederek '**râina'** demekteydiler. (KUR'ÂN YOLU, 2/76, 77) (Bu sözlerini) peygamberimize sövmek ve aşağılamak amacıyla söylüyorlar. İ. H. BURSEVİ, 4/66).

‘Yahûdilerden öyleleri var ki, kelimeleri yerlerinden değiştirir.’ Yahûdiler, Tevrat’ta gerek Hz. Peygamber’e âit vasıfları ve geleceğini müjdeleyen kelimeleri, gerekse zinâ gibi haram olan **bâzı hükümleri değiştirmişler**; hatta Hz. Peygamber’e hakâret kastıyla dillerini bükerek “**eta‘nâ**” (itaat ettik) kelimesini “**asaynâ**” (karşı geldik), “**Râ‘inâ**” (bizi gözet) kelimesini de ağızlarını aşağı eğip (i) harfini uzatarak “**Râ‘înâ**” (bizim çobanımız) şeklinde söylemişlerdi. [bk. 2/104] (H. T. FEYİZLİ, 1/85)

(47).**‘Biz birtakım yüzleri belirsiz** (dümdüz) **arkalarına çevir**(erek tıpkı enseleri gibi yap)**mazdan evvel …. İman edin’ Enselerine çevrilmesi** iki anlama gelebilir: **(a)** kelime anlamında olduğu gibi yüzleri arkaları gibi dümdüz ederiz. (Yâni yüz hatlarını mahvedip, göz, kaş, burun ve ağzın izlerini silip dümdüz ederek arkalarına çevirmeden önce.. (İ. H. BURSEVİ, 4/68) **(b)** Ya da yüzleri hem dümdüz ederiz ya da yüzleri arka tarafa çeviririz demektir. (S. HAVVÂ, 3/151, 152)

İbn-i Abbas (r) deve tabanı, hayvan tırnağı gibi olması ile Katâde ve Dahhâk **’Eğer dileseydik o kâfirlerin gözlerini silme kör ederdik.’** (Yâsin 36/66) anlamı üzere **gözlerin görmez olması** ile, bâzı müfessirler de yüzlerinin **maymun yüzü gibi çirkin** ve perişan olması ile örnek vermişler ve açıklamışlardır. (ELMALILI, 2/569)

(48**).‘Allah, kendisine şirk koşulmasını bağışlamaz. Bundan başkasını** (şirk dışında kalan günah) **dilediği** (kimseler) **için bağışlar.’** (Şirk; yâni Allâh’a ortak koşmak, **(a).** Bir olan Allâh’ın zât ve sıfatlarına îmanda, O’na ibâdet ve itâatte, O’nun **mutlak hâkimiyetinde**, otorite ve **gücünde**, haram ve helâlleri belirlemede ve kurtarıcılığına sığınmada **başka varlıkları O’na denk tutmak** veya **(b).** Allâh’ın rızâsını değil de **başkalarının hoşnutluğunu kazanmaya çalışmaktır**. Fitnenin ve bütün zulümlerin başı şirktir. “Lâ ilâhe illâllah” lafzı ile İslâm, şirkin tümüyle savaşır. Şirk oldukça İslâm’dan ve tevhidden söz edilemez. Çünkü **şirk en büyük günah** ve **en büyük zulümdür**. Bütün güzel amelleri boşa çıkarır. [bk. 4/116; 9/31; 3/135; 39/38] (H. T. FEYİZLİ, 1/85)

İbâdette Allâh’a ortak koşmak: Yüce Allah ile birlikte başka varlıklara örneğin **putlara tapmak** şirk olduğu gibi, **ibâdette** Allah’tan başkasını gözetmek ve **gösteriş yapmak,** (riyâ) ve ibâdetini **başkalarına duyurmak amacıyla** (süm’a) ibâdet etmek de şirktir. Şu âyetler ile ibâdette şirk yasaklanmaktadır: **‘Allâh’a kavuşmayı uman kimse, Rabbine ibâdette kimseyi ortak koşmasın.’** (18/110). **‘Sen Allah ile berâber başka bir ilâha ibâdet etme.’** (28/88, 26/213). **‘Allah ile birlikte hiç kimseye ibâdet etme.’** (72/18, İ. KARAGÖZ 2/99)

‘Kim Allâh’a ortak koşarsa, muhakkak ki Allah, ona cenneti haram etmiştir. (5/72) Şirkin dışında kalan günah büyük günah olsa bile tevbesi bulunmasa da dilediği kimseye bağışlayabilir. Ehl-i sünnetin görüşü budur. (S. HAVVÂ, 3/152)

‘Sonra haram aylar çıkınca. O müşrikleri nerede bulursanız öldürün. (Tevbe 9/5**)** Bu âyette, **müşriklerin öldürülmesi** emri, **şirk suçuna değil**, onların antlaşmaları bozmaları olduğu anlaşılır. (siyak sibaktan) Ancak âyetler birarada değerlendirildiğinde ulaşılan sonuç şudur: Zulme sapmayan, hürriyet - adâlet düzenini bozmayan, bütün fertleri ve gruplar-dinleri **inançları ne olursa olsun- hayat hakkına sâhip**tir. (KUR’ÂN YOLU, 2/78)

Hadîs-i Kudsi: ‘Kim bana hiçbir şeyi ortak koşmamak şartıyla dünyâ dolusu günahla gelse, ben kendisini bir o kadar mağfiretle karşılarım.’ (Müslim, Tirmizi’den Ö. ÇELİK 1/592)

4/49-55 YAHUDİ TIYNETİ

49. (Ey Peygamberim!) **Kendilerini temize çıkaran (**yahûdi)**leri görmedin mi? Hâlbuki ancak Allah dilediği kimseyi temize çıkarır. Onlar hurma çekirdeğinin incecik ipliği kadar bile haksızlığa uğratılmazlar.**

50. Bak! Nasıl yalan uydurup da Allâh'a iftirâ ediyorlar. Bu, (onlara**) apaçık bir günah olarak yeter.**

51. (Ey Peygamberim!) **Kendilerine Kitap'dan bir nasip verilmiş olanları (**İsrâiloğulları'nı**) görmedin mi? Onlar, Cibt'e (**kâhinlere**,** putlaşanlara**) ve tâğûta (**Allah'tan uzaklaştıran ve emirlerini yapmaktan men eden 'lider'lere**) inanıyorlar da, küfre sapanlar için: "Bunlar, îman edenlerden daha doğru yoldadır." diyorlar.**

52. (Ey Peygamberim!) **İşte Yahûdiler, Allâh'ın kendilerine lânet ettiği kimselerdir. Allâh'ın lânetlediği kimselere de artık bir yardımcı bulamazsın.**

53. Yoksa onların (yeryüzünde**) mülk (**ve saltanat**)tan nasipleri mi var? Öyle (**mal, mülk, saltanat sâhibi) **olsaydı(**lar**), insanlara bir çekirdek filizi (**kadar bir şey**) bile vermezlerdi.**

54. Yoksa onlar (lânetlenen İsrâiloğulları**), Allâh'ın kendilerine lütfundan nîmet verdiği (**peygamber seçtiği Muhammed'e ve onun tarafındaki**) insanlara karşı haset mi ediyorlar? Evet biz, İbrâhimoğulları'na Kitap ve hikmet verdik, hem de onlara büyük hükümranlık bahşettik.**

55. İşte Yahûdilerden kimi ona (İbrâhim soyundan gelen Muhammed'e**) îman etti, kimi de (**bu İsrâil'den değil diye**) ondan yüz çevirdi. Artık (**onlara**) alevli bir ateş olarak cehennem yeter.**

49-55. (49).**'Kendilerini temize çıkaran (**yahûdi)**leri görmedin mi? Hâlbuki Allah, dilediği kimseyi temize çıkarır.' Yahûdiler,** özellikle kendilerinin Allâh'ın oğulları ve sevgilileri (5/18), dostları (62/6), olduklarını, birkaç gün dışında âhiret cezâsı çekmeyeceklerini (2/80) söyleyerek, kendileri için sözlü **tezkiye**de bulunmuşlardı. Âyet, bu davranışı mahkûm etmektedir. (KUR'ÂN YOLU, 2/80)

Nefislerini temize çıkaranlar: Nefislerini temize çıkaran ve çok takvâlı, itaatkâr ve Allâh'a yakın olmakla vasıflandıran herkesi içerir. Ayrıca, bu ifâdede kişi **amelini beğenmekten sakındırılmakta**dır. (İ. H. BURSEVİ, 4/78)

Hadîs: Öven kimselerin yüzüne toprak saçınız. (Müslim Zühd 69, S. HAVVÂ, 3/155)

Hadîs: Sakın karşılıklı olarak birbirinizi övmeye (methetmeye) kalkışmayınız. Çünkü o, boğazlamaktır. (S. HAVVÂ, 3/155)

'Bak! Nasıl yalan uydurup da Allâh'a iftirâ ediyorlar.' 'Allâh'a iftirâ' ile maksat Yahûdilerin, kendilerini **temize çıkarmaları,** 'bizim günahımız yoktur' ve '**Biz Allâh'ın**

oğulları ve dostlarıyız' (5/18) demeleridir. Âyette bunun, apaçık bir günah olduğu; onlara günah olarak bu inanç, düşünce ve söylemlerinin yeteceği beyan edilmektedir. (İ. KARAGÖZ 2/101)

(51).**'Bakmaz mısın şu kendilerine kitap verilmiş olanlara?! Cibt (**put**) ve Tâğûta (**liderlere**) inanıp küfredenlere: …'** **Cibt:** Put demektir. Kâhine de isim verilir. Allah'tan başka ibâdet edilen şeylere cibt denir. **Tâğût**: Şeytan. Allâh'ın çizdiği hudutları aşan herkes(tir). (ELMALILI 3/9; S. HAVVÂ, 3/153)

Tâğût, yüce Allâh'ın onayına dayanmayan herhangi bir **hukuk sistemi** ve yüce Allâh'ın şeriatınca desteklenmeyen herhangi bir hüküm demektir. (..) Tâğût, yüce Allâh'ın **şeriatı dışında kaynaklanan hüküm** anlamındadır. Tâğût, sözlük anlamı ile 'azgınlık, taşkınlık, ölçü dışına çıkma' demektir. (…) Bu niteliği ile bu tutum, bir taşkınlık, bir **kuralları çiğneme olayı**dır. Bu tür kural dışı, taşkın hükümlere inananlar, uyum gösterenler ya **Allâh'a ortak koşmuşlardır** ya da doğrudan doğruya **kâfir**dirler. (S. KUTUB, 2/507)

'..Onlar, Cibt'e (putlara**) ve tâğûta (**yoldan çıkaran liderlere**) inanıyorlar da, kâfirler için: "Bunlar, îman edenlerden daha doğru yoldadır." diyorlar.'** (..) Mekkeli müşrikler (yahûdilere hitâben) '..Putlarımıza secde edin, biz de size güvenelim' derler. Bunun üzerine **yahûdi** heyeti **putlara secde eder.** Müşrikler, 'Biz mi, müminler mi daha doğru yoldadır?' diye sorarlar. Yahûdi heyeti, **'Siz müminlerden daha doğru yoldasınız'** derler. Âyette, **Tevrat'a aykırı** olan bu söz ve **davranışları** sebebiyle yaûdi heyeti **kınanmakta** ve bir sonraki âyette **lânetlenmekte**dir. (İ. KARAGÖZ 2/102)

(54).**'Yoksa onlar** (lânetlenen İsrâiloğulları) **Allâh'ın kendilerine lûtfundan nimet verdiği** (Peygamber seçtiği Muhammed'e ve onun tarafındaki) **insanlara karşı haset mi ediyorlar.'** Bilindiği üzere Yahûdiler Hz. İbrâhim'in oğlu Hz. İshak'ın; Araplar da diğer oğlu Hz. İsmâil'in soyundan gelirler. Asırlar boyunca Hz. İshak soyundan çok sayıda peygamber gelmiştir. Yahûdiler bu **peygamberlerden birçoğuna eziyet etmiş,** bir kısmını **öldürmüşler,** kendilerine bahşedilen büyük nimetlerin değerini bilememişlerdir. Eski Ahit'te özelliklerini gördükleri **son peygamberin** de İshak soyundan olacağına iyice inanmışlardı. Fakat **İsmâil soyundan** yâni Araplar arasından gönderildiğini görünce, onun hak peygamber olduğunu bildikleri hâlde **kıskançlıkla inkâr yoluna saptı**lar. (Ö. ÇELİK, 1/595)

Âyet-i kerimede **hased**in **kötülüğü**ne ve çirkinliğine delil vardır. (S. HAVVÂ)

Yahûdiler de Muhammed (s) gibi, Hz. İbrâhim soyundan gelmektedir. Allah, bu büyük peygamber soyuna peygamberlik, saltanat, hikmet (bilgi) vermeyi vaat etmiş ve vermiştir. Yahûdiler, bu nimetlerin değerini bilememiş, **nankörlük**, cimrilik, **haset etmişler**, cezâ olarak oradan oraya **sürgün edilmişler**dir. (KUR'ÂN YOLU, 2/80)

4/56-57 KÂFİR VE MÜMİNİN ÂKIBETİ

56. Âyetlerimizi inkâr edenler var ya, hiç şüphesiz, onları ateşe atacağız, derileri piştikçe (her defasında yeniden**) azâbı tatmaları için onları başka (**tâze**) derilerle değiştireceğiz. Şüphesiz ki Allah mutlak gâlip, mutlak hüküm ve hikmet sâhibidir. [**krş**. 20/74; 87/13]**

57. Îman edip de sâlih ameller işleyenleri, içinde ebedî kalmak üzere, alt tarafından ırmaklar akan cennetlere koyacağız. Orada kendilerine tertemiz eşler vardır ve onları en koyu gölgeliklere koyacağız.

56-57. (56).**(**İnkârcılar, Âhirette ölmek isteyecekler, fakat ölüm olmadığından kurtulamayacaklar). '**Derileri piştikçe her yanışta derilerini başkaları ile değiştirip, yenileyeceğiz'** Bu derileri tekrar yanmamış olarak iâde ederiz. Buradaki değişiklik şekil değişikliğidir. Bunların aslının değişmesi dolayısı ile değildir. (S. HAVVÂ, 3/158)

Yanan deriler, başka bir sûrette tekrar verilirler. Tıpkı, 'yüzüğümü eritip başka bir yüzük yaptım' sözünde olduğu gibi. Buradaki ikinci yüzük, birincinin aynısıdır. Sâdece dökümü değişmiştir. (…) **Azap,** mutlak olarak deriye değil, derinin isyan eden hassas kısmına olacaktır. Şahıs bir olmakla berâber azap, ancak isyan eden kısma uygulanacaktır. (İ. H. BURSEVİ, 4/88)

(57).**'Onları koyu bir gölgeye sokacağız'** Uzun, güzel, boşlukları bulunmayan, güneşin ortadan kaldırmadığı, ne soğuk ne de sıcak, **mutedil** bir **gölge**. Ancak, cennetteki gölge böyle olabilir. (S. HAVVÂ,3/159)

Hadîs: Cennet'te bir ağaç vardır ki, altında yüz yıl seyretse (binek ile) gölgesi kesintiye uğramaz. (Buhârî ve Müslim'den, M. A. SÂBÛNİ, 1/259)

Arap memleketleri son derece sıcak olduğundan, onların gözünde **gölge**, en büyük rahatlama sebeplerinden biridir. Onlar bunu **rahatlıktan kinâye** olarak kullanırlar. Gölge, rahatı ifâde ettiğine göre, koyu gölge, rahatlığın çok ileri seviyede olduğundan kinâye olmaktadır. (İ. H. BURSEVİ, 4/92)

4/58-59 EMÂNETİ EHLİNE VERMEK

58. (Ey müminler!) **Şu bir gerçek ki Allah, size emânetleri mutlaka ehline vermenizi, insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adâletle hükmetmenizi emreder. Gerçekten Allah, bununla size ne güzel öğüt veriyor! Şüphesiz Allah, (**her şeyi**) işiten ve görendir.**

59. Ey îman edenler! Allâh'a itaat edin, Rasûl'e itaat edin ve sizden olan emir sâhiplerine de… Herhangi bir şey hakkında çekişir (anlaşamaz**)sanız, eğer gerçekten Allâh'a ve âhiret gününe inanıyorsanız, onu, Allâh'a ve Rasûlü'ne arz edin (**Kur'ân ve Sünnet'le halledin**). Bu, daha hayırlı ve sonuç bakımından daha güzeldir.**

58-59. (58).**'Allah size emânetleri mutlaka ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adâletle hükmetmenizi emreder.'** Emânet, korunması istenen maddi ve mânevi değerdir. Bu âyette emânet, farzları yerine getirmek, Allâh'ın emânetleri olan duyuları muhâfaza ve insanların birbirlerine güvenip, bıraktıkları normal emânetler de bu kapsama dâhildir. (S. HAVVÂ, 3/159)

‘**Emânetler’** hitâbı herkesi kapsamına almaktadır. Bu kelime, ister Allah haklarından, ister kul haklarından olsun, ister fiili, ister sözle ilgili olsun, **insanların zimmetlerindeki bütün hakları** kapsamına almaktadır. (S. HAVVÂ, 3/161)

Bil ki, insanın ilişkileri ya Rabbiyle, ya diğer kullarla ya da kendi nefsiyle olur.

(a) Rab ile ilişkisinde emânete riâyet: Allâh’ın emirlerini yapıp, yasaklarını terk etmekle olur. İbn-i Mesut (r) der ki, ‘Emânet abdestte, cünüplükte, namazda, zekâtta, oruçta hâsılı her şeyde gereklidir. Örneğin, **dilin emâneti** yalan, gıybet, kovuculuk, küfür, çirkin sözler, bidat vb. konularda kullanmamaktır. **Gözlerin emâneti**, harama bakmakta kullanmamaktır. **Kulakların emâneti**, boş ve yasak şeyleri, müstehcen ve yalan sözleri dinlemek için kullanmamaktır. Aynı şeyler **bütün organlar** için söylenebilir.

(b) Yaratılanlarla ilişkilerinde emânete riâyet etmek: Emânetleri geri vermek, **ölçü - tartıda eksiltme** yapmamak, insanların ayıplarını yaymamak, devlet başkanlarının halkına adâletle hükmetmesi, âlimlerin yönlendirmeleri, hanımın nâmusunu koruması vb. konular girer.

İnsanların Emâneti: (1). Birisine geri alınmak üzere bırakılan eşyâ bir emanettir. Bu eşyâ iyi korunmalı ve sâhibine istediğinde **iâde edilmeli**dir. **Hadis:** ‘Emâneti onu sana bırakana ver, sana hâinlik edene sen hâinlik etme.’ (Ahmed).**(2). Borçlar** birer emanettir, süresi gelince ödenmesi gerekir (2/283). **(3). Sır** olarak söylenen bir söz veya bir haber emanettir. Bu söz veya haberin **sâhibi izin vermedikçe** kimseye söylenmemesi gerekir. **(4).** Ücretli veya ücretsiz olarak **üstlenilen bir iş** veya **görev** emanettir. Bu iş ve görevin en güzel biçimde yapılması gerekir. **(5).** Alınan **rehin mallar** bir emanettir, korunması gerekir. **(6). Ödünç alınan eşya** birer emanettir, zarar verilmeden kullanılması ve sâhibine iâde edilmesi gerekir. **(7). Buluntu mallar** birer emanettir, korunması, sâhibinin bulunup iâde edilmesi gerekir. **(8). Kamu malları** bir emanettir, iyi korunması, yerinde kullanılmasıve zarar verilmemesi gerekir. **(9). Atama ve iş verme** konumunda olanların işleri ve görevleri **ehli olanlara** vermeleri gerekir. (..) **(10).** Abdest, namaz, oruç, zekât, adak, kefâretler ve benzeri görevlerin hepsi birer emanettir. Bu **görevlerin hakkıyla yerine getirilmesi** gerekir. Aksi davranış **ihanettir**. (İ. KARAGÖZ 2/108).

(c) İnsanların kendisi ile ilişkilerinde emânete riâyet etmesi: Kişinin kendi dîni ve dünyâsı için dâimâ en faydalı ve uygun olanı yapması, öfke ve şehvet veya cehâletle (ELMALILI, 3/11, 12) kendisine zarar verecek şeylere düşmemesidir. (İ. H. BURSEVİ, 4/96, 97; ELMALILI, 3/11, 12)

(…) **‘el emânât: emânetler’** ister Allâh’a âit haklarda ister insan hakları, başka bir ifâde ile ister genel haklar ve ister özel haklardan insanların emânet zimmetleri ile ilgili fiili veya sözlü veya inançla ilgili, maddi veya mânevi, mâli ve mâli olmayan **hakların hepsini** kapsadığı gibi; **‘emrediyor’** hitâbının hükmü de **bütün yükümlüleri** kapsar. Özel haklarla ilgili ve emniyetle bırakılan emânet ve diğer şeyler emânetlerden olduğu gibi, **kamu işleri**ne ve haklarına âit olan yönler, **makamlar,** velâyet, **imamlık** ve hüküm sürmek, nasihat ve fetvâ vermek de emânetlerdendir. (ELMALILI, 3/12)

Hadîs: Üç şey vardır ki, kimde bulunursa o kişi **münâfıktır**, isterse oruç tutsun, namaz kılsın ve Müslüman olduğunu ileri sürsün. Konuştuğu zaman **yalan** söyleyen, **söz verdiği** zaman sözünde durmayan ve emânet edildiği zaman **emânete ihânet** eden. (Müslim, Ebu Hüreyre, S. HAVVÂ, 3/162)

Hadîs: Üç şey vardır ki, iyiye de fâcire de (günahkâra ya da kâfire) **tastamam ödenir**: İyi olsun fâcir / (günahkâr ya da Müslüman olmayan) olsun **sıla-i rahim** yapılır, **emânet** iyiye de facire de da aynen ödenir, iyiye de facire de **verilmiş olan söz** aynen yerine getirilir. (Beyhaki'den S. HAVVÂ, 3/161)

Hadis: (Hz. Peygamber) Bir mecliste konuşurken bir Arabi gelmiş ve **'kıyâmet ne zaman kopacak?'** diye sormuştur. Bu soru üzerine Peygamberimiz (s): **'Emânet zâyi** edildiği zamankıyâmet saatini bekleyin' buyurmuş, **'Emânet nasıl zâyi edilir?'** sorusuna 'İşler **ehli olmayanlara verildiği** zaman, kıyâmet saatini bekleyin' cevâbını vermiştir. (Buhâri İlim 2'den İ. KARAGÖZ 2/108).

'Ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adâletle hükmetmenizi emreder' Adâlet, insaf, eşitlik ile hüküm veriniz. Hevâlarınıza ve arzularınıza uymayınız, zulmetmeyiniz. Bunu da Allâh'ın hükmü gereğince hükmederek gerçekleştiriniz. (S. HAVVÂ, 3/159)

Hadîs: Zulüm etmediği sürece Allah, hâkim/ yönetici ile birliktedir. Zulmedecek olursa, bu kez onu, kendi kendisiyle baş başa bırakır. (İbn Kesir'den, S. HAVVÂ, 3/160)

Hadîs: Sana güvenip bir şey emânet eden kimseye emânetini öde. Sana hâinlik edene ise sen hâinlik etme.' (Ahmed b. Hanbel ve Sünen sâhiplerinden, S. HAVVÂ, 3/160)

'…ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adâletle hükmetmenizi emrediyor.' İnsanın diğer insanlara karşı adâleti; insanların haklarına saygıgöstermesi, onlara zulmetmemesi, insaflı olması, iyilik edip kötülük etmemesidir. (..) İhtilâfları, çekişme ve kavgaları çözmede (4/58), savaşan tarafları (49/9) ve geçimsizliğe düşen eşleri (4/35)barıştırmada. , çalışanların ücretlerini ödemede, sınavlarda, işçi ve memur alımlarında **hakkâniyete uymak,** dosdoğru konuşmak (6/152), **doğru şâhitlik** yapmak (5/8), tarafsız davranmak, hak edene hakkını, suç işleyene cezâsını **ayırım yapmadan** eşit bir şekilde vermek, **adâlettir.** Bilelim ki **'Allah adâleti emreder.'** (16/90) **'Bir topluma olan kininiz sizi adaletsizliğe itmesin. Âdil olun, adâlet takvâya daha yakındır.'** (5/8). **'Söylediğiniz zaman akrabânız da olsaâdil olun, doğruyu söyleyin.'** (6/152). **'Âdil olun, şüphesiz Allah âdil olanları sever.'**(49/9). Bu itibarla her konuda âdil olmak **farz**dır. (İ. KARAGÖZ 2/110).

(59).**'Ey îman edenler. Allâh'a itaat edin, Rasûle itaat edin ve sizden olan emir sâhiplerine de..'** Âyet-i kerimede önce Allâh'a itaat edîniz ve Rasûlüne itaat ediniz denildiği hâlde, ulü'l emre de denilmekte, itaat kelimesi üçüncü defa tekrar edilmemektedir. Çünkü Allah ve Rasûlü'ne itaat mutlaktır, ulü'l emre ise itaat mutlak değildir. Ulü'l emre itaat ise onun Allah ve Rasûlüne itaati olduğu müddetçedir. Resûlullah, '**Allâh'a isyan** olan yerde **mahlûka itaat yoktur**. (H. T. FEYİZLİ, 1/86; ELMALILI)

Allâh'a ve peygamberine **itaat edenler**, merhamete mazhar olurlar. (3/132, 24/56) itaatlerinin karşılığını eksiksiz alırlar, emekleri zâyi olmaz (3/132, 24/56), ebedi kurtuluşa ererler (33/71, 24/52), **cenneti hak ederler** (4/13, 48/17), cennette peygamberler, Sıddıklar ve şehitlerle berâber olurlar. (4/69).(İ. KARAGÖZ 2/112)

Hadis: 'Kim bana itaat ederse Allâh'a itaat etmiş olur, kim de bana isyan ederse Allâh'a isyan etmiş olur.' (Buhâri Ahkâm 1'den İ. KARAGÖZ 2/112)

Hadis: 'Allâh'a isyan konusunda insana **itaat olmaz.** İtaat ancak mâruf (yâni) İslâm'a ve akl-ı selime uygun olan şeylerde olur. (Müslim İmâre 39, İ. KARAGÖZ 2/113).

Dikkate değer kayıtlardan birisi de müminlere hitap edilerek **'minküm: sizden'** kaydıdır ki, anlamı açıktır. **Müminlerden olmayan idârecilere** itaat etmek dinen vâcip kılınmamıştır. Bu hususta itaat değil, varsa bir anlaşmaya riâyet etmek söz konusu olacaktır. Fakat **itaat etmenin vâcip olmamasından,** mutlaka **isyan etmenin gerekli olduğunu anlamaya kalkışmamalıdır.** İtaatin vâcip olmaması, isyan etmenin vâcip olmasını gerektirmeyeceğinden itaat mecburiyetinde bulunmamakla, isyan mecburiyetinde bulunmak arasında fark vardır. (ELMALILI, 3/14)

Burada '**sizden'** ile kast edilen **Müslümanlardan olmasıdır**. İbn-i Abbas, fıkıh ve din ehlidir, demiştir. (…) **Ülü'l Emr:** Hulefâ-i Râşidin, kumandanlar '**ve lev ruddûhu**…' (Nisâ 4/83) âyeti gereğince ehl-i ilim ve fıkıh ehli olduğu belirtilmiştir. Emir yalnız askeri ve sivil idârecilere âit olmayıp, **mahkeme** ve **kânun koymaya** da âit olduğu gösterilmiştir. (ELMALILI, 3/16)

Âyet-i kerîme, **hakka uygun** emir vermeleri hâlinde **emir sâhiplerine itaat** etmenin **vâcip** olduğuna delâlet etmektedir. **Hakka aykırılık** olduğu takdirde itaat istemek hakları yoktur. (S. HAVVÂ, 3/177, 178)

(…) Velîyyü'l emr, şûra sonucu başa geçirilmiş olan **halîfe**dir. Onun görevi, kitap ve sünneti uygulamaktır. Vali ve yardımcılarını dilerse şûra / danışma sonucu belirler, dilerse kendisi atama yapar. Müslümanların **halîfe** ve atadığı **vâlilere itaat farz**dır**.** (S. HAVVÂ, 3/179)

Müslüman, **kâfir** bir **düzen** içerisinde yaşamak zorunda kaldığı takdirde, bu düzene itaati **sizden olan emir sâhiplerine** kapsamına girmez. Fakat kânun otoritesi ondan, belirli bir itaati istemektedir. Böyle durumda isteyerek **itaat, Rabbâni ilim adamlarına** olacaktır. Çünkü peygamberin mîrasçıları onlardır. İbn-i Abbas'ın Ulü'l emr, ilim ve fıkıh sâhibi kimselerdir' açıklamasını buna dayanak gösterebiliriz.. (S. HAVVÂ, 3/179)

(Âyetin **iniş sebebi**ne göre) bu âyet, **komutanlara itaat** hakkındadır ve onlara itaat farzdır, farz olan bir hususta onların önüne geçmemek gerekir. Hanefi fukahasına göre bir istisnâsı vardır: Komutan, çoğunluğun zararlı gördüğü bir emir verecek olursa, o takdirde çoğunluğun görüşüne uyulur. (S. HAVVÂ, 3/181)

'Eğer bir hususta anlaşmazlığa düşerseniz onu Allâh'a ve Rasûlüne götürün' Kıyâmete kadar ortaya çıkacak, bütün anlaşmazlıkların konu konu parça parça kitap ve sünnette bulunmaz. Ancak, bütün anlaşmazlıkların çözümüne ışık tutan ilkeler, işâretler, deliller örnek ve emsal çözümler vardır. Bunlardan yararlanarak çözüm ve hüküm bulma işine **ictihad** denir. **İctihad**, Rasûlullah tarafından sahâbeye öğretilmiştir. (KUR'ÂN YOLU, 2/88)

4/60-70 MÜNÂFIKLAR, ALLÂH'A VE RASÛLÜNE İTAAT

60. (Ey Peygamberim!**) Sana indirilen (**Kur'ân'**)a ve senden önce indirilen (**kitaplar**)a inandıklarını iddia eden** (münafık)**ları görmedin mi? Kendilerine onu inkâr (**ve red**) etmeleri emredildiği hâlde yine de tâğûtta (**Allâh'ın hükümleriyle hükmetmeyenler

tarafından**) yargılanmak isterler. Zâten şeytan da onları (**böylece hidâyetten**) uzak bir sapıklıkla büsbütün saptırmak ister. [**bk**. 2/256** ve açıklaması**; 5/49, 50; 16/36]**

61. Münâfıklara: "Haydi (hakem olarak**) Allâh'ın indirdiği (**Kur'ân-**ı** Kerîm'i**)ne ve Rasûlü'ne gelin!" denildiği zaman, onların senden büsbütün uzaklaştıklarını görürsün.**

62. (Ey Peygamberim!) **Fakat** (münâfıklar) **elleriyle yaptıkları yüzünden kendilerine bir felâket geldiği vakit: "Biz iyilik etmek ve uzlaştırmaktan başka (**bir şey**) istemedik." diye, nasıl da Allâh'a yemin ederek (**ve özür dileyerek**) sana gelirler.**

63. (Ey Peygamberim!) **O** (münafık)**lar, Allâh'ın kalplerinde olan (**yalan)**ı bildiği kimselerdir. Onlara aldırma, onlara yine de öğüt ver ve kendileri hakkında etkili söz söyle.**

64. (Ey Peygamberim!) **Biz, bütün peygamberleri ancak Allâh'ın izni (**emri**) doğrultusunda kendilerine itaat edilsin diye gönderdik. Onlar, (**o tâğûtta muhâkeme olmaya gitmek isteyerek**) kendilerine yazık ettikleri zaman, (**pişman olarak**) sana gelip Allah'tan bağışlanmalarını dileselerdi, Peygamber de onlara bağışlama dileseydi, elbette Allâh'ı, sürekli tevbeleri kabul edici ve çok merhamet edici bulurlardı.**

65. (Ey Peygamberim!) **Hayır! Öyle (**dedikleri gibi**) değil. Rabbine andolsun ki (**münâfıklar**) aralarında ihtilâf ettikleri meselelerde seni hakem yapmadıkça, sonra da verdiğin hükümden içlerinde bir sıkıntı (**ve şüphe**) duymadan, tam teslimiyetle teslim olmadıkça îman etmiş olmazlar.**

66. Eğer biz onlara (İsrâiloğulları'na dediğimiz gibi**): "Kendinizi öldürün yâhut yurtlarınızdan çıkın." diye yazmış (**farz kılmış**) olsaydık, içlerinden pek azı hâriç onu yapmazlardı. Oysa onlar, kendilerine verilen öğütleri dinleyip uygulasalardı, kendileri için elbette daha hayırlı ve (**îmanlarını**) daha kökleştirici olurdu.**

67-68. O takdirde elbette biz de kendilerine katımızdan büyük bir mükâfat verirdik. 68. Ve elbette onları dosdoğru bir yola iletirdik.

69. (Ey müminler!) **Kim Allâh'a ve Rasûl'e itaat ederse işte onlar, Allâh'ın kendilerine nîmet verdiği nebîler, sıddıklar, şehitler ve sâlihlerle berâber olacaklardır. İşte onlar ne güzel arkadaştırlar! [**bk**. 4/80** ve açıklaması**]**

70. Bu lütuf Allah'tandır. (Bu lütfa mazhar olanların kadrini**) bilici olarak Allah yeter.**

60-70. (60).**'Sana indirilene ve senden önce indirilenlere inandıklarını iddiâ edenleri görmedin mi?...'** İbn-i Kesîr bu âyetin tefsirinde, "Allâh'a îman ettik diyenler herhangi bir anlaşmazlık hâlinde çözüm için Allâh'ın kitabına ve Rasûlü'nün sünnetine başvurmazlarsa bu onların içlerindeki küfürdendir." dedikten sonra, **iniş sebebi** hakkında da şunu nakleder: "Medîneli sözde kendîni müslüman gösteren bir (münâfık) ile bir yahûdi arasında anlaşmazlık çıktı. Bunu çözümlemek için yahûdi, Hz. Peygamberin hakemliğinde, münâfık ise yahûdi kâhin Ka'b b. Eşref'in hakemliğinde muhâkeme olmak istemişti. Bunun üzerine her şeyden

haberi olan Rabbimiz, Rasûlü'ne durumu bu âyetle bildirmiş, sonra Hz. Ömer bu münâfığın cezâsı için gerekeni yapmıştır." (H. T. FEYİZLİ, 1/87)

Hakem olarak Tâğût'a başvurmak istiyorlar' Kitaba ve sünnete aykırı düşen bâtılın emrine başvurmak isterler**.** Bir başka görüşe göre **Tâğût,** şeytandır**. Tâğût,** azgınlıkta, Allâh'a karşı gelmede İslâm'a karşı mücâdelesinde, haddi aşmış kimsedir. (S. HAVVÂ, 3/181)

(63).**'... Onlara aldırış etme, öğüt ver, kendileri hakkında içlerine işleyecek etkili sözler söyle, onlara'** Bunlar, gerçek niyetlerini ve duygularını saklayarak bu bahâneleri ileri süren, bu mâzeretlerini uyduran kimselerdir. Allah vicdanların saklı birikimlerini ve kalplerin titreşimlerini herkesten iyi bilir. Fakat o günlerin **münâfıklara karşı güdülen politika**sı bu kimselere göz yummayı, **yumuşak davranma**yı, öğüt vermeyi ve eğitici çabaları devam ettirmeyi gerektiriyordu. (S. KUTUB, 2/531)

(65).**'…sonra verdiğimiz hükümden dolayı içlerinde bir sıkıntı duymadan tam anlamıyla teslim olmadıkça îmân etmiş olmazlar.** Şânı Yüce Allah, Rasulü'nün emrine uymayı bize farz kılmıştır. Onun verdiği hükümden dolayı, içimizde bir sıkıntının yer etmesini de haram kılmıştır. Onlar Rasûl'ün vermiş olduğu hükümde tereddütsüz bağlanmadıkça, îmân etmiş olmazlar. (S. HAVVÂ, 3/185)

Bu (**65**.) âyete göre gerçek îman sâhiplerinin **iki temel özelliği** olmalıdır: **(a)** Aralarında bir anlaşmazlık çıktığında Rasûlullah'ı hakem kılmak, (Vefatından sonra sünnetine uymak –S. HAVVÂ), **(b)** Hz. Peygamberin hükmünü benimsemek, itiraza kalkışmamak. (KUR'ÂN YOLU, 2/90, 91)

Allâh'ın ve Rasûlullah'ın hükmüne râzı olmayan, tanımayanların Allâh'a îmân etmemiş olduğu bildirilmektedir (İbn-i Kesîr (Çetiner), I, 159 ve ilgili âyetler). Hulâsatü'l-Beyân'da ise "Şu hâlde âyet, Allâh'ın kitabına ve Rasûlullah'ın sünnetine uygunluk dışında bir şeyin hükmüne râzı olmanın küfür olduğuna delâlet eder. Binâenaleyh, Allâh'ın ve Peygamber'in hükümlerinden bir şeyi ister beğenmeyerek, ister küçümseyerek kasten reddetmek İslâm'dan çıkmaktır." denilmektedir. [Râzî, III, 960; Elmalılı, V, 21-22, 449] (H. T. FEYİZLİ, 1/87)

(66).**'Fakat biz o (**münâfık)**lara 'canlarınızı fedâ edin'** (birbirlerini öldürmelerini farz kılmış olsaydık) **ya da 'yurtlarınızı terk edin'** (hicret edin) **diye emretmiş olsaydık pek azı dışında bu emri tutmazlardı.'** Ancak, Allâh'a ihlâsla teslim olanlar gerçekleştirebilirdi. Çünkü bu iş oldukça zordur. İhlâs sâhiplerinin sayısı da azdır. (S. HAVVÂ, 3/186)

Bâzı tefsircilere göre **kendilerini öldürmek**ten maksat savaşta düşman saflarında yer alan yakınlarını **öldürmektir**. Yurtlarını terk etmekten maksat, hicrettir. Cenâb-ı Hak, bu âyette bildirdikleri ile Müslümanları cihâda hazırlamaktadır. (KUR'ÂN YOLU, 2/91)

(69).**'Kim Allâh'a ve Peygamber'e itaat ederse, işte onlar Allâh'ın nimetine eriştirdiği Peygamber'ler, sıddîklar, şehîdler ve sâlihlerle birliktedirler.'** İniş sebebi: (Abdullah b. Zeyd (r) adında) Bir sahâbi, Allah Rasûlüne gelerek, şu endişesini dile getirmiştir: Ey Allâh'ın Rasûlü. Seni kendimden ve çocuklarımdan daha çok **seviyorum**. Evimde iken seni hatırlıyor, hasretine dayanamadığım için hemen gelip görüyorum. Senin ve benim ölümümü düşündüm. Sen cennette peygamberlere mahsus makamlarda olacaksın, ben ise seni cennette

göremeyeceğimden korkuyorum.' Bunun üzerine bu âyet inmiştir. (Taberâni'den, KUR'ÂN YOLU, 2/91, 92)

Hadîs: Ey Allâh'ın Rasûlü. Allah'tan başka ilâh olmadığına, senin de Allah Rasûlü olduğuna şehâdet ettim, beş vakit namazı kıldım, malımın zekâtını tamâmen verdim, Ramazan orucunu da tuttum diyen sahâbiye, Allah Rasûlünün cevâbı: Bu hâl üzere ölen kimse, kıyâmet günü peygamberlerle, sıddiklerle, şehidlerle, anne babasına âsi olmadıkça –iki parmağını göstererek- bu şekilde olacaktır. (Ahmed b. Hanbel'den S. HAVVÂ, 3/189)

Hadîs: Kişi, sevdiği ile berâberdir. (Buhârî, Müslim'den S. HAVVÂ, 3/188, 189)

4/71-79 ALLAH YOLUNDA SAVAŞ

71. Ey îman edenler! (Düşmanlarınıza karşı**) korunma (**ve savunma**) tedbirlerinizi alın. Sonra (**düşman üzerine**) duruma göre ya bölük bölük veya hep birden seferber olun.**

72. (Ey müminler!) **İçinizden bir grup (**münâfık**,** harbe çıkma**) işini, mutlaka ağırdan alacaklardır. Eğer size bir felâket gelirse: "Allah bana hakikaten iyilikte bulundu. Çünkü onlarla berâber değildim." der.**

73. Eğer size Allah'tan (fetih ve ganimet gibi**) bir nîmet erişirse o zaman sanki, sizinle kendisi arasında (**daha önce**) hiçbir alâka (**ve sorun**) yokmuş gibi: "Keşke ben, (**samîmi olarak**) onlarla berâber olsaydım da büyük bir başarı (**ve ganîmet**) kazansaydım." der.**

74. (Ey Peygamberim!) **Öyleyse dünyâ hayâtını, âhiret karşılığında sat(**ıp değiştir**)enler (**âhiret hayâtını ve sevâbını**,** fânî dünyâ hayâtına tercih edenler**), Allah yolunda savaşsın. Kim Allah yolunda savaşır da öldürülür veya gâlip gelirse, biz, ona büyük bir mükâfat vereceğiz.**

75. (Ey müminler**!) Size ne oluyor da: "Ey Rabbimiz! Bizi, halkı zâlim olan bu (**Mekke**) şehr(**in**)den çıkar, bize katından bir sâhip gönder, bize katından bir yardımcı lütfet." diyen, ezilen zavallı erkekler, kadınlar ve çocuklar uğrunda ve Allah yolunda savaşmıyorsunuz?!**

76. Îman edenler Allah yolunda savaşırlar. Küfre sapanlar da tâğût (azgın liderler ve bâtıl sistemleri) **uğrunda savaş verirler. O hâlde (**ey müminler**!) Siz (**de**) şeytanın dostlarına karşı savaşın. Şüphesiz ki şeytanın hîlesi çok zayıftır.**

77. (Ey Peygamberim! Savaş emredilmezden evvel**) kendilerine: "(**Müşriklere karşı**,** savaştan şimdilik**) ellerinizi çekin, namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin." denilen kimseleri görmedin mi? (**Kendilerini korumak için**) savaş farz olunca (**görürsün ki**) içlerinden bir grup, Allah'tan korkarcasına, hattâ daha fazla bir korku ile insanlardan korkarlar ve: "Ey Rabbimiz! Bize savaşı niçin farz kıldın? Bizi yakın bir zamana kadar ertelesen." derler. (**Rasûlüm! Onlara**) de ki: "Dünyânın geçici menfaati pek azdır. Âhiret ise 'Allâh'ın emirlerine uygun yaşayanlar' için elbette daha hayırlıdır. Siz, hurma çekirdeğinin ipliği kadar bile haksızlığa uğratılmazsınız."**

78. (Ey İnsanlar!) **Nerede olursanız olun ölüm sizi yakalar; titizlikle korunan muhkem (**sağlam**) kaleler içinde olsanız bile! Onlar** (Yahûdi ve münâfıklar) **bir iyiliğe ulaşırlarsa: "Bu Allah katındandır." derler. Eğer onlara bir kötülük,** (ve musibet) **dokunursa: "Bu senden" derler. (**Rasûlüm**!) De ki: "Hepsi** (nîmet ve musibetler) **Allah'tandır." Böyle iken bu topluluğa ne oluyor da, (**Allâh'ın murâdına âit**) hiçbir sözü anlamaz hâle geliyorlar? [**krş**. 21/2, 107; 31/7; 34/28]**

79. (Ey Peygamberim**!) Sana gelen her iyilik Allah'(**ın lütfun**)dandır. (**Yine**) başına gelen her kötülük ise kendi nefsinden (**hatâ ve kusurlarından**)dır. Seni insanlara bir elçi olarak gönderdik. (**Buna**) hakkıyla şâhit olarak Allah yeter. [**krş**. 10/44]**

71-79. (71).**'düşmana karşı her türlü savunma tedbirinizi alınız'** Uyanık, ihtiyatlı bulununuz, düşmandan sakınacak sebep ve araçlarınızı edîniniz, silâhınızı alınız.. '**onlara karşı takım takım**, **bölük bölük seferber olunuz'** Takım takım, bölük bölük harekete geçiniz. '**yâhut topluca nefer olunuz'** Veya hepiniz birlikte seferber olunuz. (ELMALILI, 3/28)

Bedir, Uhud, Hendek gibi savaş gelip geçmiş bulunduğuna göre, bu âyetlerde teşvik edilen savaşın Mekke fethi savaşı olması ihtimâli kuvvetli görünmektedir. (…) Mekke'li müşriklerle, Medîne'li münâfıklar işbirliği içinde çalışıyor, Müslümanlara tuzaklar kuruyor, plânlar yapıyorlardı. Ayrıca Mekke'de kalmış (henüz hicret imkânı bulamayan) müminler de baskı altında yaşıyorlardı. Bu âyet, antlaşmalara güvenerek, tedbirsiz davranıp gâfil avlanmaya karşı uyarmaktadır. (KUR'ÂN YOLU, 2/94)

Bir anlamı da, **'barış'** olan hak din İslâm, insanların sulh, sükûn, barış, güven ve huzuriçinde yaşamalarını, **'fertler vu toplumlar arası ilişkilerin düzeltilmesinini'** (4/114) ve **'barış ortamının bozulmamasını'** (7/56, 85) ister ve **'barışın daha hayırlı olduğunu'** bildirir. (4/128). Savaşı ancak, saldırı söz konusu olduğunda savunma amacıyla meşru sayar. (2/190, İ. KARAGÖZ 2/123)

Bir **milletin varlığı**nı, milli ve mânevi değerlerini, inancını ve ahlâkını **sürdürebilmesi** için ilim, **teknik,** sanâyi ve **ekonomik** yönden **güçlü olması** gerektiğini açıklamaya gerek yoktur. Güçsüz toplumlar haklı da olsalar, ezilmeye, horlanmaya, kuvvetliler karşısında boyun eğmeye mahkûmdurlar. Kendi haklarına râzı olmayan hırslı ve açgözlü insanların meşru olmayan isteklerini durdurmak için kuvvetli olmak, gerektiğinde bunlara **haddini bildirecek** her türlü **güce sâhip olmak** zarûri bir görevdir. (İ. KARAGÖZ 2/123, 124).

Toplumun sürekli bir şekilde savunma tedbirlerini alması ve caydırıcı bir güç bulundurması sulh için önemlidir. Bu yüzden Hz. Peygambere, önce **savunma harbi** için izin verilmiş, daha sonra da tehdit oluşturan yerlere saldırabilmesi ve gerektiğinde fetih yapabilmesi için **genel savaş**a izin verilmiştir. (H. DÖNDÜREN, 1/176)

İslâm'da; dine karşı tehdit oluşturanlara, saldırı yapanlara, din ve vicdan üzerinde baskı ve zulüm yapanlara karşı savaşa meşru şekilde (2/190-193) izin verilmiştir (9/36; 22/39-40; 47/4). Bunun için de savaştan önce hazırlıklı ve eğitimli olmak lazımdır. (H. T. FEYİZLİ, 1/88)

(72).**‘Aranızda** (cihad konusunda) **pek ağır davranacak olan (**münâfık**)lar da var.’** Savaşa çıkmamak için pek ağırdan davranırlar. Yavaş hareket edip, ağırdan alarak geri kalırlar. Yâhut ta başkalarını ağırdan aldırarak cihaddan alıkoyarlar. Bu, **münâfık** Abdullah b. Übey’in âdeti idi. **Uhud savaşı**nda, insanları savaştan vaz geçiren de oydu. Bu âyette ağır davrananlardan maksat, ordudaki münâfıklardır. (İ. H. BURSEVİ, 4/125)

Şâyet size bir musîbet (öldürülmek, bozguna uğramak gibi meşakkatlere uğramak vb.) **isâbet ederse**, **‘Ne iyi Allah bana lütfetti, der’** Ne iyi Allah bana nîmetler verdi der, üzüleceği yerde memnun olur. (ELMALILI, 3/28)

(73).**‘Eğer size Allah’tan bir nîmet erişirse’** Ve fakat Allah tarafından bir fazl-ı ihsana konar, fetihler ve ganîmete erişirseniz, sanki onunla sizin aranızda hiçbir dostluk olmamış, başkaları gibi hemen diyecektir ki: **’ Ah ne olurdu, keşke ben de onlarla berâber** ola idim de, büyük muradlara ereydim’ diyecek. (ELMALILI, 3/28)

Münâfıkların bu düşüncesi, Allah rızâsı için değil, ecir kazanmak değil, ganîmetten büyükçe pay almak, olaylara kendi menfaatleri açısından bakmak, dünyalık kâr zarar ölçüsüyle bakmaktır. (S. HAVVÂ, 3/211)

Münâfıklar, menfaatperest insanlardır. Hep **kişisel yarar**larını gözetirler, çıkarlarına göre hareket ederler, Allah ve kamu için bir çabaları olmaz. Münâfıklar ikiyüzlü, **çifte karakter**li kimselerdir. Zemine ve zamâna göre hareket ederler. (İ. KARAGÖZ 2/125)

Münâfıkların müminlerle berâber olmak istemeyişlerinin sebebi, dostluk gereği yardım edip, arka çıkmak değil (âyetin son kısmında belirtildiği üzere) **mal hırsından** kaynaklanmaktadır. (İ. H. BURSEVİ, 4/126)

(74).**‘O hâlde dünyâ hayâtını âhiret karşılığında satanlar, Allah yolunda savaşsınlar’** Şâyet o **münâfıklar** ağırdan alsalar da canlarını âhiret için fedâ eden ihlâslı kimseler Allah yolunda savaşsınlar. (İ. H. BURSEVİ, 4/126)

Ölçüsünde, tercihinde, değerlendirmesinde Allah rızâsı ve âhiret menfaati ağır basan, âhiretini dünyâsına değil, dünyâsını gerektiğinde **âhiretine** fedâ eden müminler, Kur’ân dilinde dünyâyı verip, âhireti satın alanlardır. (KUR’ÂN YOLU, 2/94, 95)

Hadîs: Allah, kendi yolunda **cihad** eden kimseye şunu garantilemiştir: (Savaşta) canını kabz edecek olursa onu cennete sokacaktır. Canını almazsa ya ecir almış yâhut ganimet elde etmiş olarak sâlimen onu geri döndürecektir. (Buhârî, Müslim, S. HAVVÂ, 3/212)

Hadîs: Cihad, kıyâmete kadar sürecektir. (Buhârî Cihad 44, Ebu Dâvut Cihad 33, H, DÖNDÜREN, 1/176)

Hadîs: Müşriklerle hem malınızla, hem canınızla hem de dilinizle cihad edin. (Ebû Dâvud, Nesâi, İ. H. BURSEVİ, 4/127)

(75).**‘Size ne oluyor da Allah yolunda savaşmıyorsunuz.’’ ‘Müstaz’af / ezilmiş erkekler, kadınlar, çocuklar uğrunda..’** Âyet-i kerimenin indiği dönemlerdeki **müstaz’aflar / ezilmişler**, Mekke’de Müslüman olmuş ve müşrikler tarafından hicretten alıkonulmuş kimselerdir. Bunlar son derece ağır baskı ve zulüm altında kalmışlardı. (S. HAVVÂ, 3/213)

Savaşta, ilgili âyetlere bakıldığında İslâm'ın ancak zulmü, din yüzünden baskıyı ve haksız saldırıyı ortadan kaldırmak için buna izin verdiği görülnektedir. Bu âyetlerden, burada gördüğümüz ikisi, **savaşın iki** önemli **amacını** ortaya koymaktadır: **(a)** Allah rızâsını elde etmek, **(b)** Zulmü engelleyip, adâleti sağlamak. (KUR'ÂN YOLU, 2/95)

Yardım isteyen mazlumların yardımına koşmak, baskıyı önlemek ve **mazlumları** zulümden **kurtarmak gerek**ir.(8/60-66). İster Müslüman toplumda isterse gayrimüslim bir toplumda bulunsunzayıf bırakılmış, **ezilmiş**, hakları elinden alınmış, zulmedilmiş kadın, çocuk ve yaşlı insanlar **yardım istedikleri** zaman, müminlerin **savaşmaları gerekir.** (2/195) Çünkü yeryüzünde barışı koruyup ezilen insanların hak ve özgürlüklerini savunmak, hem de **bozguncuların fesadına engel** olmak için **savaş**mak gerekir. (İ. KARAGÖZ 2/127)

(76).**'İmân edenler, Allah yolunda savaşırlar. Kâfirler ise Tâğût yolunda savaşırlar.'** Müminler, Allâh'a itaat etmek üzere, Allâh'ın meşru kıldığı yolda savaşırlar. Kâfirler ise, şeytana itaat etmek üzere savaşırlar. Bu buyruk, müminleri savaşmak konusunda teşvik etmektedir. (S. HAVVÂ, 3/214)

'**O hâlde şeytanın dostları ile savaşın.'** Onun yardımcıları ile **savaşınız**. Bunlar bütün türleri ile **kâfirlerdir**. Mürtedler de onlardan bir kısımdır. (S. HAVVÂ, 3/214)

'Şeytanın dostları ile savaş' emri, İslâm'a ve **Müslümanlara saldırı** veya zayıf ve güşsüz insanlara baskı ve **zulüm** olduğu zaman söz konusudur. Böyle bir gerekçe yok iken sırf kâfir diye savaşılmaz. Çünkü âyette 'kâfirlerle savaşın' denilmemiş, 'şeytanın dostları ile savaşın' denilmiştir. (İ. KARAGÖZ 2/128)

Müminler Allah yolunda, O'nun hayat metodunu gerçekleştirmek, şeriatını yerleştirmek ve Allah adına 'insanlar arasında' **adâleti uygulamak için savaşır**lar, başka bir isim altında değil. Yüce Allâh'ın tek başına ilâh olduğunu bu yüzden tek başına hükmetmesi gerektiğini kabul ederek… **Kâfirlerse** Tâğût uğrunda **Allâh'ın metodunun dışında** değişik hayat metodlarını gerçekleştirmek –Allâh'ın izin vermediği – **değişik şeriatleri yerleştirmek** ve yine – Allâh'ın izin vermediği - değişik değerleri oturtmak ve **Allâh'ın nizamı dışında** değişik ölçüler dikmek için savaşırlar. (S. KUTUB, 2/550)

Gizli veya açık münâfıklar, kâfir grupları ve inkârcılar, tâğûtların dostu ve bunların her ikisi de şeytanın dostudurlar. Hepsi de Allâh'ın emirlerinin ve müminlerin düşmanıdırlar, onlarla mücâdele ederler. [bk. 2/257; 6/26; 16/36 ve dipnotu] (H. T. FEYİZLİ, 1/89)

(77).**'Kendilerine: Ellerinizi savaştan çekin, namazı kılın, zekâtı verin' denilmiş olanlara bakmaz mısın?'** Bu durum, İslâm'ın başlangıç dönemlerinde idi. Çünkü Müslümanlara henüz **savaş** izni verilmemişti**.** Müslümanlar, namaz kılmakla, muhtaçların ihtiyaçlarını karşılamakla emir olunmuşlardı. Onlar, Mekke'de iken, kendilerine **savaş izni verilmesini temenni ediyorlardı**. (S. HAVVÂ, 3/213, 215)

'Şimdi onların üzerine savaş farz kılınınca içlerinden bir grup Allah'tan korkar gibi hatta daha şiddetli bir korku ile insanlardan korkuyorlar.' Bu korku, dinde herhangi bir şüpheleri olduğundan yâhut dinden yüz çevirmeleri nedeniyle değil. Bu korku, itikâden Allâh'ın hükmünü ve emrini hoş karşılamamak gibi nedenlerden kaynaklanmıyor. (S. HAVVÂ, 3/215)

‘Rabbimiz. Bize niçin savaşı farz kıldın? Bizi yakın bir süreye kadar ertelesen olmaz mıydı, dediler.’ Bu sözler, Allâh’ın hükmüne itiraz amacı ile söylenmiş değildir. Savaşın farz kılınışının **hikmetini öğrenmek için sorulmuştur**. (S. HAVVÂ, 3/216)

(78).**‘Nerede olursanız olun, ölüm sizi bulacaktır. Sağlam ve yüksek kaleler içinde olsanız dahi.’** Her nerede olsanız, ölüm size yetişir, yüksek kalelerde ve görkemli saraylarda hatta gökteki yıldızlarda dahi bulunsanız, yine gelir, bulur. Binaenaleyh, ölüm korkusu ile vazifeden kaçınmak manasızdır. Mâdem ki herhâlde bir ölüm vardır, ona her zaman hazır olmalı, dünyâ hayâtına bağlanmamalı, görevi seve seve yapmalıdır. (ELMALILI, 3/30)

Ölüm insan için ne zaman, nerede ve nasıl geleceği Allah tarafından önceden belirlenmişve takdir edilmiştir. **Ölüm**den kaçıp kurtulmak mümkün değildir. (3/154, 6/2, 56/60, 62/8, 63/11). **‘Ecel’** denilen ölüm zamânı aslâ değişmez; öne de geçmez, sonraya da kalmaz. (71/4). İnsan, ölümün kendisine **nerede** ve **ne zaman geleceği**ni de bilemez. (31/34). Ölümden kaçıp kurtulmak da mümkün olmaz. (İ. KARAGÖZ 2/132)

(79**).‘Onlara bir iyilik erişirse, ‘Bu Allah katındandır’, derler. Onlara bir kötülük (**musîbet**) erişirse, ‘Bu senin yüzündendir’ derler. De ki, ‘Hepsi Allah’tandır’** Rasûlullah, Medîne’ye teşrif buyurduğu zaman, bolluk ve ucuzluk olmuştu. Bir süre sonra, nüfus kalabalıklaşmış, yağmurların az yağması neticesinde, meyve ve mahsuller olmamıştır. (Yâhut azaldığından, pahalılık baş göstermiştir.) **‘Biz hangi ülkeye bir peygamber gönderdiysek …. Mutlaka yoksulluk ve darlıkla sıkmışızdır.’** (Araf 7/94) âyetinde her peygamberin, gönderildiği memlekette başlangıçta böyle bir şiddet ve zarûretin yüz göstermesi âdet-i ilâhiye olduğu beyan buyurulmuştur. İşte o zaman, **Yahûdiler ve münâfıklar ‘**biz böyle uğursuz bir adam görmedik**,** bu geleli meyvelerimiz az biter oldu**….** Ve (mallar) pahalandı‘ diyorlar, bolluğu ve ucuzluğu Allâh’a, darlığı ve pahalılığı peygambere dayandırıyorlardı. (ELMALILI, 3/31)

Medîne’de meydana gelen **kıtlık** ve **pahâlılığın** bir **hikmeti** vardı. Yüce Allah, bu hikmeti Kur’an’da şöyle beyan etmektedir: **‘Biz herhangi bir ülkeye bir peygamber gönderdiysek oranın halkını yalvarıp yakarsınlar diye mutlaka yoksulluk ve darlıkla sıkmışızdır.’** (7/94, İ. KARAGÖZ 2/132)

Hülâsa, gerçek mânâda Allah dışında var kılan, iyi ve kötüyü takdir eden kimse yoktur. Bu bakımdan iyi de kötü de Allah’tandır. Ancak insanların yaptıkları kötü şeyleri kendilerinden soyutlayarak tamâmen Allâh’ı suçlamalarında hem bir edepsizlik, hem de sorumluluğu inkâr etmeye götürecek bir anlayışsızlık vardır. Şu hâlde mümin, her zaman **güzel ameller yapmaya çalışacak ve bunu asla kendinden bilmeyecek, kötü** bir iş işlediğinde de bunun **kendi kusuru olduğu**nu anlayıp hemen **tevbe** edecektir. Hz. İbrâhim’in **‘Hastalandığım zaman bana şifa veren O’dur’** (Şuara 26/80) ifâdesinde, aslında hastalık da şifâ da Allah’tan olduğu halde, **hastalığı kendine, şifâyı yüce Allâh’a atfetmesi**ndeki edep herkes için örnek olmalıdır. (Ö. ÇELİK, 1/616, 617)

Âyet-i kerîmede de görüldüğü gibi, “**hayır**” **da**, “**şer**” **de Allah tarafından** yaratılmış olup bunlardan herhangi birini kendi **isteğiyle seçen**, kulun kendisidir. Yüce Rabbimizin, kullarının sâdece **iyi şeyleri seçmesine** ve yapmasına **rızâsı vardır**, diğerlerine ise yoktur. Kul, kendi iradesiyle onu seçer, ister ve ona yönelir. Allâh-u Teâlâ da kulun bu ısrarlı isteğini dilerse yaratır. Ancak yüce Allah, kulu hakkında haksız ve sebepsiz yere şerri yaratmaz (10/44). Tıpkı bunun gibi Allâh-u Teâlâ, kulunu kendisi saptırmaz; ancak, nefsine uyarak yoldan sapmış kimseyi, yaptığının karşılığı olarak sapıklığında bırakır. (H. T. FEYİZLİ, 1/89)

(..) **İyilik ve nîmet** Allâh'ın bir lütfu ve ihsânı olmasına karşılık, **kötülük ve musibet** insanın maddi veya mânevi **hatâsının sonucu**dur. (42/30). Ancak iyilikleri de kötülükleri de yaratan Allah'tır. Çünkü insanın bütün eylemlerinde esas olan bedensel sistemin kurucusu, enerji kaynağı ve **yaratıcı**sı **Allah**'tır. O nedenle insanın **kendi irâdesi ile yaptığı** ve sorumluluk kapsamına giren bütün eylemleri bu yönüyle Allâh'ın, fakat arzu ve irâdesiyle gerçekleştirdiği için özellikle kendi **özgür tercihi** sonucu meydana geldiği için kişinin işlediği kötülükler **insana nispet edilir**. (3/146, 147, 166; 16/61, 42/30; İ. KARAGÖZ 2/133)

4/80-84 ORDU, DİSİPLİN VE SAVAŞ

80. Kim Peygamber'e itaat ederse, muhakkak Allâh'a itaat etmiş olur. (Ey Peygamberim!) **Kim de (**itaatten**) yüz çevirirse (**üzülme**), biz seni onların üzerine bir bekçi göndermedik.**

81. (Ey Peygamberim! Münâfıklar**,** gündüzün itaatkâr gözüküp**) "baş üstüne" derler. Senin huzûrundan çıktıkları zaman, onlardan bir grup geceleyin senin söylediğinin tersine plân kurarlar. Allah da, onların gece ne tasarlayıp kurduklarını bir bir kaydediyor. Onun için sen onlardan yüz çevir (**aldırma**,** işi Allâh'a havâle et**), Allâh'a güvenip dayan. Allah, vekil olarak yeter.**

82. İnkâr edenler hâlâ Kur'ân'ı gereği gibi düşünmeyecekler mi? Eğer o, Allah'tan başkası tarafından (gönderilmiş**) olsaydı, elbette içinde birçok çelişki bulurlardı.**

83. Münâfıklara (harpte mü'minler hakkında**) güven veya korkuya dâir bir haber geldiği zaman, onu yayıverirler. Eğer onu Peygamber'e ve aralarındaki yetkili kimselere götürselerdi, elbette, onlardan hüküm çıkarmada (**işin iç yüzünü**,** aslını anlamada**) mahâretli olanlar onu bilirdi. Eğer size (**Rasûlü'nü göndermek**,** Kitabı'nı indirmekle**) Allâh'ın lütfu ve rahmeti olmasaydı, pek azınız hâriç, şüphesiz şeytana uyardınız.**

84. (Ey Peygamberim**!) Allah yolunda savaş! Sen ancak kendinden sorumlusun. Mü'minleri (**savaşa**) teşvik et. Umulur ki Allah, küfredenlerin gücünü kırar. Allâh'ın gücü daha şiddetli, azapla terbiyesi de pek çetindir.**

80-84. (80).Dünyâda hiçbir **ordu**, **disiplin** ve itaat olmadıkça savaşı kazanamaz. Hiçbir toplum, disiplin ve itaat olmadıkça, kazançlı duruma geçemez. Biz Müslümanlar, basiret üzere ve ehline itaat etmekle mükellefiz. Bundan sonraki **üç âyet**, durum tespiti yapmak, çözüm getirmek ve açıklamalarda bulunmak üzere gelmiştir. (S. HAVVÂ, 3/218)

'Kim peygambere itaat ederse, şüphesiz Allâh'a itâat etmiş olur.'' **Hadîs**: Bana itaat eden, Allâh'a itâat etmiş olur, bana karşı gelen de Allâh'a karşı gelmiş olur. Komutana itaat eden bana itaat etmiş olur, komutana karşı gelen, bana karşı gelmiş olur. (Komutan, yönetici anlamında) (Buhârî, Müslim'den, S. HAVVÂ, 3/218)

Bu hadîsteki komutandan kasıt, **Müslüman komutan**dır. Hak yolla başa getirilmiş, hak ile yürüyen, hakkı ayakta tutan kimse demektir. (S. HAVVÂ, 3/219) Ancak **yöneticiye itaat**,

mârufla sınırlı olup, mâsiyet (günah) emrine itaat, kapsam dışı kalır. (H. DÖNDÜREN, 1/176)

'…Biz seni onlara bekçi ve koruyucu olarak göndermedik.' Peygamber insanları dîne zorlamaz. Çünkü **'dinde zorlama yoktur'** (2/256). Zorla ne îman olur ne de ibâdet. **Îmâna zorlanan** insan mümin değil **'münâfık'** (olur); **ibâdete zorlanan** insan, samimi ve ihlâslı değil **gösteriş yapan** insan olur. (İ. KARAGÖZ 2/134).

(81).**'Yanlarından ayrıldıktan sonra da, içlerinden bir grup söylediklerinin tam tersine, geceleyin plân kurar.'** Bu âyette **münâfıklardan** söz edilmektedir. Hz. Peygamberin huzûrunda **itaat ettik** derler. Geceleyin ise, söylediklerinin tam tersine plânlar yaparlar. Allah Rasûlünün emrine itaati değil, isyan etmeyi, içlerinde gizlemişlerdir. Bunların **söyledikleri ile yaptıkları arasında tutarsızlık** olduğu için, **münâfıklık** eden kimselerdir. (S. HAVVÂ, 3/219)

(82).**'(**Kur'an**) Eğer Allah'tan başkası tarafından (**gönderilmiş**) olsaydı, elbette içinde birçok çelişki bulurlardı.'** Kur'ân'ın muhtevâsı / içeriği fevkalade zengin ve çeşitlidir. Onda insan ve insanlıkla ilgili her konu, yaratılış, yok ediliş, ahlâki erdemlere, fert ve toplumla ilgili kânun ve kurallara, târihi olaylara, kıssalara değinilmekte, eğitim, ibret ve öğüt tablolarına yer verilmektedir. Kur'ân'ın üslûbu, değindiği konular, getirdiği hükümler ve verdiği bilgiler arasında **tutarsızlık ve çelişki yoktur**. Bu da Kur'ân'ın Allah'tan geldiğinin bir delilidir. (KUR'ÂN YOLU, 2/102, 103)

Hz. Peygamber Allâh'ın kulu, elçisi ve İslâm dîninin temsilcisidir. Ahlâkı Kur'ân'dır. Allâh'a inananlar için, dünyâ ve âhiret işlerinin tümünde en güzel örnek odur (33/21). Söyledikleri ve yaptıkları Allâh'ın gözetimi ve izni altındadır. Kur'ân'ın örnek uygulayıcısı odur. Kendisinin buyrukları da Kur'ân'ın rûhuna uygun olup yalnız kendi zamanıyla sınırlı değil, **bütün zamanlarda geçerlidir**. Çünkü ona Kur'ân'ı açıklama yetkisi verilmiş (16/44) ve hikmet öğretilmiştir. Sağlam kaynaklardan gelmiş **hadîslerine itibar etmeyip** yalnız Kur'ân'a dayandığı iddiasıyla Peygamber'i sâdece bir aracı kabul etmek, kâfirliğin ve dinsizliğin bir köprüsüdür. Çünkü hayat dîni olan **İslâm**, **Allâh'ın bildirmesi** ve **Rasûlü'nün açıklama** ve **uygulamasıyla** meydana gelmiştir. Âyette beirtildiği üzere Allâh'a itaat ve sevgi, Resûlü'ne, onun hadîs ve sünnetine uymakla gerçekleşir. Kim de onlara gönül rahatlığıyla teslim olmazsa îman etmiş sayılmaz. [bk. 3/164; 4/65] (H. T. FEYİZLİ, 1/90)

Kur'ân'ı düşünmek ve anlamak **farz** bir görevdir. (47/24, İ. KARAGÖZ 2/137).

(83).**'Kendilerine güven veya korkuya dâir bir haber geldiğinde onu yayarlar.'** Bâzı insanlar (S. HAVVÂ) Müslümanlar hakkında (Müslümanların) zafer, hezimet, ganîmet vb. haberleri geldiğinde onu hiç düşünmeksizin hemen yayarlar. Gerçeğe vâkıf olmadan münâfıklara onu yayarlar da Müslümanlara zarar verirler. (M. A. SÂBÛNİ, 1/268)

'**Hâlbuki o haberi peygambere veya onlardan olan emir sâhiplerine götürselerdi, içlerinden onun iç yüzünü araştırıp çıkaranlar onun ne olduğunu bilirlerdi.'** Bir haberi ya da şâyiayı duymuş olanlar, Rasûlullah'a, basiret sâhibi ashâbın ileri gelenlerine, peygamberimizden sonra ise halifeler ve Müslümanların emirlerine götürmüş olsalardı, onun ne olduğunu bilirlerdi. Bu işin gerçek durumunu ortaya çıkarabilecek kimseler, nasıl tedbir alınacağını, zekâ, tecrübe, savaş hîlelerini (taktiklerini İ. H. BURSEVİ, 4/130), savaş tuzaklarını bilen kimseler, bu konuda nelerin yapılabileceğini bilirlerdi. (S. HAVVÂ, 3/221)

Hz. Ömer, Rasûlullah'ın hanımlarını boşadığı haberini alınca evinden çıkıp, mescide kadar geldi. Resûlullah'a hanımlarını boşayıp boşamadığını sordu. 'Hayır' cevabını alınca, mescidin kapısına çıkıp, 'Resûlullah hanımlarını boşamadı' diye seslendi. Bunun üzerine, '**Kendilerine güven veya korkuya dair bir haber geldiğinde onu yayarlar'** âyeti indi. (S. HAVVÂ, 3/222, 223)

Karşılaşılan problemlerin **iç yüzünü araştırarak** Allah Rasûlü'ne, müminlerden emir sâhiplerine döndürme, sâdece savaş konularına özgü olmadığı anlaşılmaktadır. Âyette geçen **emir sâhipleri** aynı zamanda **ilim adamları** da olduğundan, karşılaşılan problemlerde hüküm çıkarma olan **ictihat** da bu âyetin kapsamına dâhildir. (S. HAVVÂ, 3/223)

(84).**'(**Ey Peygamberim!) **Allah yolunda savaş!'** Allah yolunda: Allah için, 'İslâm uğruna' demektir. **'Savaş'** emri, bağlayıcıdır. Dolayısıyla gerektiğinde Allah yolunda savaşmak, her Müslümana **farz**dır. (..) **'Sen ancak kendinden sorumlusun.'** Peygamber insanları îmâna, ibâdete ve haramlardan sakınmaya **teşvik eder**, ama onları **zorlamaz**. İnsanların yapıp yapmadığından sorumlu değildir. (İ. KARAGÖZ 2/139).

4/85-87 ARACI OLMAK

85. Her kim güzel bir işe aracılık ederse, ondan kendisine bir pay vardır. Kim de kötü bir (işe**) aracılık ederse, ondan kendisine bir pay vardır. Allah her şeyin karşılığını vermeye kâdirdir.**

86. (Ey müminler!**) Size selâm verildiği zaman siz de ondan daha güzeliyle selâma karşılık verin veya en azından verilen selâmın aynısı ile iâde edin. Allah herşeyin hesâbını yapandır.**

87. Allah birdir, O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Andolsun Allah, gelmesinde şüphe olmayan kıyâmet gününde sizi kesinlikle bir araya toplayacaktır. Allah'tan daha doğru sözlü kim vardır?

85-87. (85).**'Kim güzel bir aracılıkta bulunursa'** Yâni Allah rızâsı için bir (Kur'an ve sünnete uygun olan) hayra aracılık ederse ve yol gösterirse. **'Ondan kendisine bir pay vardır.'** Yâni onun sevâbından ona bir ecir verilir. Şeriata uygun olma ya da bir kötülüğü ortadan kaldırma veya bir fayda sağlamaya yönelik bir **aracılık yapma** işinden onlara da bir sevap verilir. Zira hayra vesîle olan onu yapan gibidir. (ELMALILI, 3/39)

'Kötü aracılık' Ev, dâire, arsa, dükkân ve benzeri bir mülkü **günah bir faaliyet** için bağış yapmak veya **kirâya vermek günaha aracılık** etmektir ve dînen **câiz değil**dir. (..) Hak, hukuk ve adâletin çiğnenmesine sebep olan aracılıkve yardımlaşma câiz değildir. Sözgelimi güçlü ve **hatırlı kimselerin yakınları** veya dostları için **haksız olarak** bir iş bulma, **sınav kazanma** ve benzeri konularda aracı olmaları, **torpil** yapmaları **günah**tır. (İ. KARAGÖZ 2/143)

Hadis: 'Aracı olun, mükâfâtı verilir.' (Müslim Birr ve Sıla 145'den İ. KARAGÖZ 2/142)

Hadis: Hayra vesîle olan, hayrı yapan kimse gibidir.' (Tirmizi İlim 14'den İ. KARAGÖZ 2/142)

Hadis: 'Kim bir insanı **doğru yola** (îmâna ve sâlih amellere) **çağırırsa** bu kimse, bu doğru yola tâbi olan bu kimsenin elde ettiği **sevâbın aynısı**nı elde eder. Tâbi olan kimsenin sevabından da bir eksilme olmaz. Kim de bir insanı **dalâlete** (inkâra ve günah fiillere) **çağırırsa** bu kimse dalâlete tâbi olan kimsenin **kazandığı günahın aynısını** kazanır. Tâbi olan kimsenin günahından da bir eksilme olmaz.' (Müslim İlim 16'dan İ. KARAGÖZ 2/142)

(86**).'Size bir selâm verildiğinde ya daha güzeli ile veya dengi ile karşılık verin.'** Câhiliye devrinde Araplar, selâm mevkiinde 'hayyâkellah' / **Allah ömürler versin / Yaşa Vârol**), Allah seni mülk sâhibi kılsın' derlerdi. **Hayyâke** ifâdesi, hayırlı bir duâ değildir. Çünkü ömür, hayat ve mülk, felâket içinde de geçebilir. İslâm, bu yetersiz selâmlamaları kaldırmış, onun yerine **dünyâ ve** â**hiret selâmeti / esenliği duâsını** ve iltifâtını getirmiştir. (ELMALILI, 3/40) Âyette geçen '**daha güzel'**, yâni fazlalık mendup, **aynısıyla karşılık** vermek **farz**dır. (S. HAVVÂ, 3/226) (Elmalılı hocamız, **farz-ı kifaye** demektedir.)

Sünnet olan; yürüyenin oturana, binek üzerinde bulunanın yürüyene, atlının eşeğe binene, küçüğün büyüğe, azın çoğa selâm vermesidir. İki kişi karşılaşınca ikisi de hemen selâm vermeye girişirler. İmam-ı Azam'dan rivâyet edilmiştir ki, selâm alan sesini pek yükseltmez. (ELMALILI, 3/41)

Selâmlaşma, Müslümanlar arasında bir ülfet, **kaynaşma**, sevgi aracıdır, **barış** içinde olma işâretidir. Selâm verip alanlar, birbirlerine Allah'tan 'iyilik, esenlik, rahmet, bereket' dilemektedirler. (KUR'ÂN YOLU, 2/108)

Hadîs: Yahûdi ve hıristiyanlara ilk selâm veren siz olmayınız. (Müslim Selâm 13'den, S. HAVVÂ, 3/227)

Hadîs: Yahûdilerden birisi, size selâm verdiği vakit '**Essâmü aleyküm'** Ölüm sizin üzerinize olsun' der. Siz de '**ve aleyküm'** deyiniz. (Buhârî İstizan 22; Müslim Selâm 6-9'dan, S. HAVVÂ)

Kimlere **Selâm verilmez**: Namaz kılana, Kur'ân okuyana, hutbe dinleyene, ilimle meşgul olana, yemek yiyenlere, oyun oynayanlara, şarkı söyleyenlere, tuvâlette bulunana selâm verilmez. (H. DÖNDÜREN, 1/177) Ezân okuyana, kâmet getirene, namaz kılmayı bekleyene, mubah olmayan oyun oynayanlara, insanları gıybet edene, güvercin uçurana, çokça şaka yapana, yalan söyleyene, boş laf konuşana, yabancı kadınların yüzlerine bakanlara, avreti açık olana, küçük-büyük abdest bozana, uyuklayana, uyuyana, hamamda olana **selâm verilmez.** (S. HAVVÂ, 3/229)

Kişi **eve girdiği** zaman âilesine **selâm verir**. Eğer kimsenin bulunmadığı eve girerse 'es selâmü aleynâ ve alâ ibâdihi's sâlihin' demelidir. Çünkü melekler selâmına karşılık verirler. (İ. H. BURSEVİ, 4/165)

4/88-91 MÜNÂFIKLAR, KÂFİRLER

88. (Ey müminler!) **Size ne oluyor da, münâfıklar hakkında iki grup oluyorsunuz? Hâlbuki Allah, kazandıkları (**günahları**)ndan dolayı onları tersine (**küfre**) çevirmiştir. Allâh'ın (**niyet ve amelleri yüzünden**) sapıklıkta bıraktığını siz mi doğru yola getirmek istiyorsunuz?** (Ey Peygamberim!) **Allah kimi sapıklıkta bırakırsa, artık onun için bir yol bulamazsın.**

89. O (münâfık**)lar, kendileri küfre saptıkları gibi, sizin de küfre sapıp** (kendileri ile**) aynı olmanızı ne çok isterler. O hâlde onlar, Allah yolunda hicret etmedikçe, onlardan dostlar edinmeyin. Eğer (**tevhid ve hicretten**) yüz çevirirlerse, o (**size düşmanlık yapa**)nları bulduğunuz yerde yakalayıp öldürün. Onlardan ne bir dost ne de bir yardımcı edinin.**

90. Ancak sizinle aralarında bir antlaşma bulunan bir kavme sığınanlar veya (kendi kavimleriyle berâber olup**) sizinle savaşmak ya da (**sizinle berâber olup**) kendi kavimleriyle savaşmak (**istemediklerin**)den göğüsleri daralarak size gelenler hâriçtir (**onları öldürmeyin**). Eğer Allah dileseydi, onları sizin başınıza musallat ederdi de sizinle savaşırlardı! Artık, sizden uzak durup savaşmaz ve size barış teklif ederlerse, o takdirde Allah, onlara saldırmanıza izin vermez.**

91. (Ey Peygamberim!) **Bir de hem sizden, hem de kendi kavimlerinden emin olmak isteyen diğer (**münafık ve müşrik**) kimseleri de bulacaksınız ki bunlar, ne zaman (**kendi grupları tarafından**) fitne çıkarmaya çağırılsalar, 'canla başla atılırlar.' Bu kimseler şâyet, sizden uzak durmazlar, barış teklif etmezler ve (**her fırsatta size saldırmaktan**) ellerini çekmezlerse, artık onları nerede bulursanız yakalayın ve öldürün. İşte onlar hakkında size apaçık bir yetki verdik.**

88-91. (88).Bu âyetten itibaren 91'nci âyet sonuna kadar, Müslümanlar ile Müslüman olmayan topluluklar arasındaki ilişkiler ele alınmaktadır. Müslümanlar, Medîne'ye hicretten sonra, ilişki içinde oldukları gayr-i Müslim gruplar şunlar olmuştur: **(a) Müşrikler:** Mekke ve Medîne'de yaşayan müşrikler, **(b) Ehl-i Kitap:** Daha çok Medîne ve civarında yaşayan Yahûdiler, **(c) Münâfıklar:** Mekke ve Medîne'de yaşayıp, müşrik ya da ehl-i kitap oldukları hâlde, durumlarını gizleyen münâfıklar. (KUR'ÂN YOLU, 2/110)

'**Size ne oluyor ki, münâfıklar hakkında iki gruba ayrıldınız. Allah, onları yaptıklarından dolayı baş aşağı etmiştir.'** Ey müminler. Size ne oluyor ki, münâfıklar konusunda **iki grup** olarak sabahladınız. Bir kısmınız '**öldürelim'** diyorsunuz, bir kısmınız da '**öldürmeyelim'** diyorsunuz. Hâlbuki Allah onları nifakları sebebiyle küfre döndürdü. (M. A. SÂBÛNİ, 1/271)

'Baş aşağı etti' Yaptıkları kötü işler nedeniyle Allah, münâfıkları kâfirlerin hükmüne çevirdi. Onlar hakkındaki hüküm, **öldürülmelerinin câiz olduğu** yönündedir. (S. HAVVÂ, 3/230, 231)

'**Allâh'ın saptırdığı kimse için, sen aslâ yol bulamazsın.'** Yüce Allâh'ın saptırmak istediği kimseye sen, herhangi bir yol ve çâre bulamazsın. Onun açık seçik bir yolu yoktur. İşte **münâfığın alâmeti** budur: **sürekli değişip durur**, çelişkiye düşer. (S. HAVVÂ, 3/231)

(89).**'O hâlde onlar, Allah yolunda hicret edinceye kadar içlerinden kimseyi dostlar edinmeyin.'** İslâm'ın başlangıç dönemlerinde **hicret** müslüman oluşun ameli bir ilânı idi.

Hicret etmeyen bir kimse, Müslüman olduğunu ilân etse bile, müşriklerin himâyelerinde çalışırlarsa, onların emirlerini uygularlarsa **münâfık**tırlar. Bunlar, aynı zamanda, İslâm'ın liderlik makamına itaat bağı ile bağlı değildirler. Allah düşmanlarına düşmanlık etmiyorlardır. (S. HAVVÂ, 3/230)

Âyette sözü edilenler **Mekke'de yaşayan** ve Müslüman olduğunu söyleyen, ancak gerçekte îman etmeyen ve gizlice **müşriklere destek veren münâfık** kimselerdir. Bu kimseler, îmanlarının gereğiniyerine getirip **hicret** etmeye **yanaşmamışlar**dır. Bu kimseler, **müminleri ellerine geçirseler**, kesinlikle düşman olurlar ve ellerinden gelen **her kötülüğü yapar**lar. (İ. KARAGÖZ 2/147)

'**Eğer (**hicret etmekten) **yüz çevirirlerse, bulduğunuz yerde onları yakalayıp öldürün.'** Eğer, Allah yolunda hicretten yüz çevirirlerse, ey müminler, onları yakalayın, harem içinde olsun, dışında olsun, nerede bulursanız, öldürün. (M. A. SÂBÛNİ, 1/271)

'eğer yüz çevirirlerse' (a) îmândan yüz çevirirlerse, **(b)** hicreti terk ederlerse (İbn-i Abbas) , **(c)** küfürlerini açıklarlarsa. (Süddi'den, S. HAVVÂ, 3/232)

Aşağıda sayılan **iki hâlden birinin bulunması** hâlinde, **öldürme** emri **uygulanmaz:** (**a) 'Ancak, sizinle kendileri arasında anlaşma bulunan bir kavme sığınanlar,** (bunun dışındadır.) Âyetin anlamı: Münâfıkları öldürünüz. Ancak, sizinle onlar arasında bir antlaşma bulunan bir kavme sığınan kimseleri öldürmeyiniz. Onlar istisnâ edilmişlerdir. (S. HAVVÂ, 3/233)

(90**).(b) 'Yâhut sizinle savaşmaktan veya kendi kavimleri ile harp etmeyi içlerine sığdıramayıp size başvuranlar müstesnadır (**onları öldürmeyiniz**).'** Ne sizinle, ne de kendi kavimleri ile savaş yapmayı akıllarına sığdıramayıp, ne lehinizde ne de aleyhinizde harbe karışmayan, tarafsız kalma arzusunda olanlar, **öldürülmekten korunmuşlar**dır. (ELMALILI, 3/44)

İstisnâ edilen bu iki şekil, Dârü'l İslâm'ın (İslâm devletinin) dışında bulunan münâfıklar hakkındadır. Dikkat: Müslümanların tavırları ile **kader birliği içinde bulunmayan** kimselere karşı âyetin tavrı, bir **münâfık işlemi**dir. (S. HAVVÂ, 3/234)

'Başka birtakım insanlar da bulacaksınız ki, hem sizden güvende olmak ve hem de kendi toplumlarından güvende olmak isterler.' Ya iki tarafça da hoş görünmek, göze girmek, el tutmak, zarar etmemek, sırasını bulunca külâh kapmak için **mümin ile mümin**, **kâfir ile kâfir olurlar**. Rivâyet olunduğuna göre, Esed ve Gatafan kabilelerinden bir takımları Medîne'ye gelirler, Müslümanların güvenini kazanmak, harp çıktığında canlarını, mallarını korumak için Müslüman olduklarını gösterirler. Kendi yerlerine gidince de kâfirlik yaparlardı. **Peygamber ile müşrikler arasında söz götürür**, getirirlerdi. Bu âyetin nüzul sebebi budur. (ELMALILI, 3/45)

Bu âyette **öldürülmekten istisnâ edilenler** (..) şunlardır: **(a).** Müslümanlarla aralarında **antlaşma bulunan** bir topluma sığınanlar, **(b).** Hem içinde bulunduğu toplum hem de Müslümanlar ile **savaşmak istemeyen** tarafsızlar, **(c). Müslümanlarla savaşmayan** kâfirler, **(d).** Kendi toplumundan ayrılıp **Müslümanlara sığınan** kâfirler. (İ. KARAGÖZ 2/148)

(91**).'Eğer** (a) **sizden uzak durmazlar,** (b) **barış teklif etmezler ve** (c) **(**size saldırmaktan**) ellerini çekmezlerse .. ele geçirdiğiniz yerde öldürün.'** Âyette söz edilen bu gruplar şöyle

tanıtılmaktadı: **(a).** Müslümanlardan uzak durmazlar, **(b).** Müslümanlarla barış yapmazlar, **(c).** Ellerini Müslümanların üzerinden çekmezler. Yüce Allah bu kimseleri **yakalamayı** ve ele geçirdikleri yerde **öldürmeyi emretmekte**dir. (İ. KARAGÖZ 2/149)

Yüce Allah, Müslümanların **gayr-i müslimler** ile **barış içinde yaşamaları**nı (**ister**. Sâdece) kâfir veya dinden irtidad etti diye savaşılmasını ve **öldürülmesini istemez.** Ancak Müslümanlara saldıran, İslâm'a ve Müslümanlara düşmanlık eden, Müslümanlarla barışa yanaşmayan ve ellerini Müslümanlardan çekmeyen **islâm düşmanı kimseler ile savaşılmasını ister.** (İ. KARAGÖZ 2/149).

4/92-93 ADAM ÖLDÜRMEK

92. Bir mü'min(in**) diğer bir mü'mini, bir yanlışlık dışında,** (kasden) **öldürmesi mümkün değildir. Kim bir mü'mini yanlışlıkla öldürürse, mü'min bir köleyi özgürlüğüne kavuşturması ve (**ölenin**) âilesine (**mîrasçılarına**) onlar bağışlamadıkça teslim edilecek bir diyet vermesi lazımdır. (**Ölenin**) yakınları sadaka olarak bağışlarlarsa o hâriçtir (**diyet gerekmez**). Eğer (**öldürülen**) mü'min olduğu halde, size düşman bir kavimden ise, (**öldürenin yalnız**) mü'min bir köleyi özgürlüğüne kavuşturması gerekir. Şâyet (**öldürülen kimse**) kendileriyle aranızda anlaşma bulunan bir kavimden ise, yine mîrasçılarına teslim edilecek bir diyet vermek ve bir mü'min köleyi özgürlüğüne kavuşturma gerekir. Kim de bunları bulamazsa, Allâh'ın tevbesi(**ni kabul etmesi**) için birbiri ardınca iki ay oruç tutması gerekir. Allah herşeyi hakkıyla bilendir, gerçek hüküm ve hikmet sâhibidir.**

93. Kim de bir mü'mini kasden öldürürse, onun cezâsı, içinde ebedî kalmak üzere cehennemdir. Allah ona gazap etmiş, onu lânetlemiştir. Ona büyük bir azap hazırlamıştır.

92-93. (92).**'Bir müminin diğer mümini –hatâ dışında- öldürmesi mümkün değildir.'** Suçsuz yere ve kasıtlı olarak mümin bir cana kıymak **haram**dır. Bu hükmü **'Bir mümin bir mümini kasden öldüremez'** cümlesi ifâde etmektedir. Haksız ve suçsuz yere mümin de, kâfir de öldürülemez. (Buhâri). Peygamberimiz (s) cana kıymayı **helâk edici yedi büyük günah**tan biri olarak saymış (Buhâri) ve büyük günahların en büyüğü olduğunu bildirmiştir. (Buhâri) (..) Kasıtlı olarak ve suçsuz yere **cana kıymanın cezâsı kısas,** yâni ölümdür. (2/179, 5/45; İ. KARAGÖZ 2/150, 151)

Hadis: 'Her Müslümanın diğer Müslümana **ırzı, malı ve canı haram**dır. (Müslim Birr 32, İ. KARAGÖZ 2/151)

Bir müminin durumu, ilke olarak mümini öldürmemesini gerektirir. Ancak, kasti olmayarak, hatâ yoluyla bunun ortaya çıkması hâli müstesna. (S. HAVVÂ, 3/237) Meselâ bir düşmana veya ava atarken, kazâra bir mümine rast gelir ki, bu **fiilde hatâ**dır yâhut karşısındakinin elbisesine bakıp harbi zanneder, atar, vurur ki, bu da **niyette hatâ**dır. Bunların hiç biri mubah değildir, ama böyle bir hatâ müminin de başına gelebilir. (ELMALILI, 3/47)

İlim adamları öldürmede **üç hak** olduğunu açıklamışlardır: **(a)** Allâh'ın hakkı, **(b)** Öldürülenin hakkı, **(c)** Onun vârislerinin hakkı. **Allâh'ın hakkı,** onun tevbesi ve Allâh'ın kabul etmesi ile düşer. **Öldürülenin hakkı,** kıyâmet gününe kalır. **Velîlerinin hakkı,** diyet veya kısastır. (S. HAVVÂ, 3/241)

Diyetin miktârı, İslâm'ın ilk devirlerinde **yüz deve** (yaklaşık **4 kilogram altın** ya da 28 kilogram gümüşten biri) olarak uygulanmıştır. Ölenin mîrasçılarına ödenecek diyet, mîrasçılar tarafından mîras paylaşılır gibi dağıtılacaktır. Diyette, önce ölenin borçları ödenir, vasiyeti varsa yerine getirilir. Hiçbir mîrasçısı yoksa diyet hazinenindir. (S. HAVVÂ, 3/237, H. DÖNDÜREN, 1/177)

Diyet, ölenin mîrasçıları için bir haktır. Mîrasçılar diyeti, sadaka olarak bağışlayabilirler. (S. HAVVÂ, 3/237)

Müttefik bir **devlette** yaşayan mümini **hatâen öldürmek**: Böyle bir öldürme olayında mümin bir **köle âzâd** edilir, vârislerine **diyet** ödemek gerekir.

Âzâd edecek köle bulamayan kimse (fakirlik nedeniyle ya da kölelik uygulamasının bulunmadığı durumda) iki ay ard arda **oruç** tutar. Hastalık, ay hâli ya da lohusalık gibi herhangi bir özür olmaksızın oruç açacak olursa, yeniden başlar. (S. HAVVÂ, 3/238)

İbn-i Abbas'dan rivâyet edildiğine göre, Rasûlullah (s) bir kavme bir seriyye göndermişti. İçlerinde Mikdad b. Esved (r) de vardı. O kavme vardıkları zaman oradaki insanlar kaçmış, yalnız yanında çok mal bulunan bir kişi kalmıştı (ki îmânını kavminden gizliyordu). İslâm süvârileri onun yanına gelince o, **şehâdet** ve **tekbir** getirmeye **başladı**. Fakat Mikdad (r) buna inanmadı, üzerine yürüyüp onu **öldürdü** ve mallarını aldı. Bunu doğru bulmayan arkadaşları haberi Rasûlullah'a ilettiler. O da çok üzüldü ve Mikdad'ı (r) çağırttı. Ona, "Şehâdet getiren adamı mı öldürdün, yarın kelime-i şehadetle senin durumun nasıl olacak?" buyurdu. O da, "Korktuğundan söylemişti." dedi. Diğer bir rivâyette Rasûlullah (s), "Sen onun **kalbini yarıp baktın mı**?" buyurdu. Bunun üzerine bu âyet indi ve düşman kavme diyet verilmediği için yalnız bir köle âzât etmesi istendi. Bilinen bir müslümanın yanlışlıkla öldürülmesi durumunda öldürülenin müslüman âilesine **yüz deve veya bedeli diyet ödenir**, yoksa devletin ödemesi istenir. Köle âzât edilir. Hiçbirine gücü yetmezse kâtil 60 gün peşpeşe **oruç** tutar. Devlet, suçluyu affedemez.) (H. T. FEYİZLİ, 1/92)

(93).**'Kim de bir mü'mini kasden öldürürse, onun cezâsı, içinde ebedî kalmak üzere cehennemdir.'** Kasten bir mümini öldürmenin dünyâdaki cezâsı **kısas** yâni **îdam**dır. İslâm'a göre affetme veya hafifletme ve başka cezâya çevirme yetkisi veya diyet alma hakkı yalnız maktûlün âilesine âittir; bu cezâyı başka hiç bir kimse veya kurumun **affetme yetkisi yok**tur. Bir kâtili evine kapatıp saklayan da suçlu olur. [bk. 2/178-179; 5/45] (H. T. FEYİZLİ, 1/92)

Kasden adam **öldürmek:** Bunun dünyevi hükmü, Bakara sûresinde (2/178) **kısas â**yeti ile belirtilmiştir. Âhiretle ilgili hükmü ise, **cezâsı cehennemdir**. Orada pek uzun süreve belki ebeden cezâlandırılır. (ELMALILI, 3/51)

Öldürülenin â**ilesi**nin tamâmı veya bir kısmı, **kısastan vaz geçer** yâhut tazminat karşılığı sulha râzı olursa, **kısas** cezâsı **düşer**, **diyet** devreye girer. (KUR'ÂN YOLU, 2/118)

4/94 MÜ'MİNİM DİYENE MÜ'MİN MUÂMELESİ YAPMAK

94. Ey îman edenler! Allah yolunda (sefere**) çıktığınız zaman (**mümini kâfirden ayırt etmek için**) herşeyi iyice araştırın. Size selâm veren (**müslüman olduğunu söyleyen**) kimseye, dünyâ hayâtının geçici menfaatini arayarak hemen: "Sen mü'min değilsin." demeyin. Çünkü Allah katındaki ganîmetler pek çoktur. (**Unutmayın ki**) önceden siz de böyle idiniz de Allah size (**îmânı**) lütfetti. O hâlde iyice araştırın (**sen mümin değilsin diye peşin hüküm vermeyin**). Şüphesiz ki Allah bütün yaptıklarınızdan haberdâr olandır.**

94-94. 'Size selâm verene dünyâ hayâtının geçici menfaatine göz dikerek 'sen mümin değilsin' demeyin.' Bir sahâbi (müşriklerle çarpışırken- ELMALILI) karşısındaki şahsı, selâm verip kelime-i tevhidi söylediği hâlde, korkusundan böyle yapıyor diye onu **öldürmüştü**. Hz. Peygamber, durumu öğrenince çok üzülmüş, '**kalbini mi yardın**, **samîmi olmadığını nereden bildin** ?' buyurmuştur. Bu âyet, bu olay ya da benzer olaylar nedeni ile inmiştir. (KUR'ÂN YOLU, 2/118, 119)

'Gerekli araştırmayı yapın' cümlesi ile yüce Allah, seferde veya normal zamanlarda **bir konuda karar** verip bir eylemde bulunmak için **inceleme,** soruşturma ve araştırma yapılmasını, **gerçeğin öğrenilmesi**ni, ona göre hareket edilmesini istemektedir. Birisi hakkında bir karara varabilmek için **zanna** ve tahmine **göre değil,** kesin delile, **doğru bilgi**ye **dayandırılması** ve ona göre hareket edilmesi gerekir. (İ. KARAGÖZ 2/156)

(..) Bir kimsenin açıkça verdiği selâmı, gösterdiği boyun eğmeyi hiçe sayıp da ona aykırı kuruntularla doğrudan doğruya kalbine hükmetmeye kalkışmayınız, **dış görünüşe göre karar veriniz.** Açıkça belli olan bir şeyi diğer belli bir şey, meydanda olan bir şeyi, meydanda olan başka bir şey bozarsa o zaman da en kuvvetli ve en açık olanı tercih etmek için sebat ve tedbir ile **iyice düşünerek karar verin**iz. (ELMALILI, 3/53)

'dünyâ hayâtının geçici menfaatini gözeterek' Allah yolunda gazâ ve savaş maksadıyla yola çıktığınızda, mümini kâfirden ayırd etmek için (H. T. FEYİZLİ) her şeyi iyice araştırın. Size selâm veren kimseye, dünyâ menfaatini gözeterek, '**sen mümin değilsin'** demeye kalkışmayın. (…) **Müslümanın savaşı** ile başkalarının savaşı arasında temel fark şudur: Müslüman olmayanlar, toprak zaptetmek, pazarı ele geçirmek, hammadde elde etmek, sömürü ve kâr etme amacı ile (dünyâlık için) savaşırlar. Müslümanlar ise, Allâh'ın adını yüceltmek için, Allah yolunda savaşırlar. (S. HAVVÂ, 3/250, 253)

Hadis: 'Bir adam **din kardeşine 'ey kâfir'** derse, bu söz ikisinden birine döner. Eğer böyle denilen kişi, söylenildiği gibi ise söz doğrudur, yerini bulmuş olur. **Aksi takdirde** bu söz, **söyleyene geri döner.'** (Müslim Îman 111, Buhâri Edeb 73'den İ. KARAGÖZ 2/156).

Hadis: 'Kim Allah'tan başka ilâh yoktur' der ve Allah'tan başka ibâdet edilenleri inkâr ederse o kimsenin **malı ve kanı haram olur.** Gizli hallerinin hesâbı ise Allâh'a âittir.' (Müslim Îman 37, İ. KARAGÖZ 2/157).

4/95-96 ALLAH YOLUNDA CİHAD

95. Mü'minlerden özürsüz olarak (cihâda çıkmayıp evlerinde**) oturanlarla, malları ve canlarıyla Allah yolunda savaşanlar bir değildir. Allah mallarıyla ve canlarıyla savaşanları, derece bakımından oturan (**savaştan geri kalan**)lardan üstün kıldı. Bununla birlikte Allah, her birine de (**sâlih kullar olmaları dolayısıyla**) en güzel(**i yâni cennet**)i vaad etti. Allah savaşanları, oturanlardan büyük bir mükâfat ile üstün kıldı.**

96. (Onlara**) kendi katından hem dereceler, hem de bağışlanma ve rahmet vardır. Allah çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir.**

95-96. 'Müminler özürsüz olarak savaşa katılmayıp oturanlarla, Allah yolunda mallarıyla canlarıyla savaşanlar bir değildir.' 'mâzeretsiz olarak' Özürsüz olarak, zarûret hâli olmaksızın; **Özür halleri:** hastalık, körlük, topallık, kötürümlük vb. Musibet olabilir. (S. HAVVÂ, 3/253)

'Allah her ikisine de cenneti vaad etmiştir.' Bu âyetten, **cihâd**ın her zaman ve herkes için farz-ı ayın olmayıp, öncelikle **farz-ı kifâye** olduğu belirtilmektedir. Zîrâ cihad, herkese farz-ı ayın olsa idi, oturanlara 'hüsna' değil, 'cezâ' vadolunurdu. (ELMALILI, 3/59)

Âyet-i kerimede **cihâdın farz-ı kifâye** olması ve Müslümanlardan yeteri kadar savaşçı bulunması hâline yorumlanmıştır. Bu takdirde oturanlar günah kazanmazlar. Mücâhitlere de büyük ecir verilir. Cihad, farz-ı ayın olduğu takdirde oturanlar, büyük günah kazanırlar.(…) Herhangi bir bölgeye hücum edildiği takdirde o bölge halkı savunmaya yeterli ise, sâdece o yöre halkı için savaşmak farz-ı ayn olur. Yeterli değil iseler, o takdirde farz-ı ayn olma durumu onların çevrelerine, sonra yakınlık itibâriyle diğerlerine intikal eder. (S. HAVVÂ, 3/254, 255)

'derecât' : Kendi katından dereceler (vardır)' Bunların / mücâhidlerin bir kısmı savaşa katılmayanlardan bir derece fazla ise, diğer bir kısmı derecelerle fazladır. **Mücâhidlerin dereceleri çok ve birbirinden farklı**dır. Bu ecirlerin içinde Allâh'ın büyük bir bağışlama ve rahmeti de vardır. Bu bağışlama ve rahmet sâyesinde geçmiş günahlar da bu sevap ve dereceleri eksiltmeyecektir. Kuşkusuz Allah, çok mağfiret ve merhamet edicidir. (ELMALILI, 3/61)

Yüce Allah katında müminlerin amellerine göre **dereceleri var**dır. **'Allâh'ın katında insanlar derece derecedir.'** (3/163). **Herkesin ameline göre derecesi vardır.'** (6/132). **'(**Âhirete**) sâlih ameller işleyerek gelen müminler için yüksek dereceler vardır.'** (20/75; İ. KARAGÖZ 2/160).

Hadîs: Cennette, Allâh'ın kendi yolunda cihad edenlere hazırlamış olduğu **yüz derece** vardır. Her iki derece arasındaki mesâfe gök ile yer arası kadardır. (Buhâri, Müslim, S. HAVVÂ, 3/255)

4/97-100 ALLAH YOLUNDA HİCRET

97. (Ey Peygamberim! Hicreti terk ederek yerlerinde kalmakla**) kendilerine yazık edenlerin canlarını melekler alırken: "(**Dinde**) ne hâldeydiniz?" derler. (**Onlar da**): "Biz o yerde zayıf ve çaresiz kimselerdendik." derler. (**Melekler**): "Allâh'ın yeri geniş değil miydi,**

oradan hicret etseydiniz ya!" derler. İşte bunların varacakları yer cehennemdir. O ne kötü varılacak bir yerdir!

98. Ancak hiçbir çâreye gücü yetmeyen ve (hicret için**) hiçbir yol bulamayan (**gerçekten**) güçsüz ve âciz olan erkek, kadın ve çocuklar bunun dışındadır. [**krş**. 16/27-29]**

99. Bunları Allâh'ın affetmesi umulanlardır. Allah çok affedici, çok bağışlayıcıdır.

100. Kim Allah yolunda hicret ederse, yeryüzünde (gidilecek / barınacak**) birçok yer ve genişlik bulur. Kim Allah ve Rasûlü yolunda hicret ederek evinden çıkar da yolda ecel gelip kendisini yakalarsa, onun mükâfâtı Allâh'a âittir. Allah çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir.**

97-100. (97).**'Melekler ise, 'Allâh'ın yeryüzü geniş değil miydi, orada hicret etseydiniz' derler. '** Mîlâdi 622'de Medîne'ye **hicret,** farz kılındı. Ancak, Müslüman olduğu hâlde malını, mülkünü, mevkiini bırakamayıp, **müşriklerin içinde kalanlar** oldu. Bunların içinde münâfık durumuna düşenler olduğu gibi, yeniden şirke dönenler de oldu. İçlerinde Hz. Abbas gibi, **Allah Rasûlü'nün izniyle Mekke'de oturanlar** da vardı. Bu arada, gerçekten çâresiz, güçsüz ve bilgisiz olanların hicret etmemekte özürlü sayılacakları vurgulandı. (H. DÖNDÜREN, 1/178)

Âyet-i Kerime, şuna delildir: Herhangi bir ülkede, dînini gerektiği şekilde uygulamak imkânını bulamayan bir kimse, başka bir yerde bunu uygulayabileceğini bilecek olursa, o takdirde **hicret etmek gerekir**. Dînini uygulayabilmek imkânını elde ettiği takdirde, Dâr' ül Harp'ten, Dâr'ül İslâm'a ve Dârü'z zulüm'den Dâr'ül adl'e, dâr-ı bid'atten dâr-ı sünnete hicret etmek vâcip midir? **Hanefilere** göre **vâcip**dir. (S. HAVVÂ, 3/257)

'..kendilerine zulmedenlerin canlarını melekler alırken..' Hicret etme imkânı olduğu hâlde Medîne'ye hicret etmeyenmüslümanlar, müşriklerin arasında dinlerini yaşayamamışlar, üstelik **Bedir'de Müslümanlara karşı savaştırılmışlar**dır. Yüce Allah bu kimselerin nefislerine zulmettiklerini ve âhirette cehennemle cezâlandırılacaklarını bildirmektedir. (İ. KARAGÖZ 2/162).

(100).**'Her kim Allah yolunda hicret ederse, yeryüzünde bereketli yer ve genişlik bulur.' 'genişlik'** kelimesinin kapsamına rızıktaki bir genişlik, dînin açığa vurulmasında genişlik, korku yerine güvenlik yerleşmesiyle kalpteki genişlik te girmektedir. (S. HAVVÂ, 3/258)

'Allâh'a ve Rasûlü'ne yapılmış hicret' İlim talep etmek, haccetmek, cihad etmek, her hangi bir ülkeye kaçmak eğer itâati artıracaksa, kanâati ve zühdü ilerletecekse, ya da helâl rızık aramak içinse, o da Allâh'a ve Rasûlü'ne yapılmış bir **hicret**tir. (S. HAVVÂ, 3/258)

Mekke'de İslâm'a giren Cenda' bin Damre (Bâzı kaynaklarda Cündüb b. Damre ya da Hamza b. Cündüb, derleyenin notu), hasta ve yaşlı idi. Nisâ 4/98. âyeti inince, 'Ben hicrete gücü yetmeyenlerden sayılmam ve bir gece bile artık Mekke'de kalamam' dedi. Oğulları onu yatakta deveye yüklediler, hicret için yola çıktı, ancak Ten'im'de vefât etti. 4/100. âyetin inme sebebi budur. (H. DÖNDÜREN, 1/178)

Hadîs: Mekke fethinden sonra hicret mecbûriyeti kalkmıştır; lâkin cihad ve iyi niyetle yurdundan ayrılmanın gerekliliği devam eder; bu sebeple savaşa çağırıldığınız zaman hemen katılın.' (Buhâri'den, KUR'ÂN YOLU, 2/125)

4/101-104 NAMAZ VAKİTLERİ

101. (Ey müminler!) **Yeryüzünde sefere çıktığınız zaman (**seferîlik şartları yerine gelmişse**) inkâr edenlerin fenâlık yapacaklarından korkarsanız (**ve korkulu olmasanız da**), namazı kısalt(**arak dört rekâtlı farzları iki kıl**)manızda size bir günah yoktur. Şüphesiz ki küfre sapanlar / inkârcılar, size apaçık bir düşmandır. [**bk**. 2/239; 4/102]**

102. (Ey Peygamberim**!) Sen de (**cephede**) içlerinde olup onlara namaz kıldırdığın zaman, onlardan bir grup seninle berâber (**namaza**) dursun ve silâhlarını (**yanlarına**) alsınlar (**diğer grup düşmana karşı beklesinler**). (**Namazda olanlar**) secde ed(**ip bir rekât kıl**)ınca hemen arkanızda ol(**up sizi gözle**)sinler. Bu defa namaz kılmayan diğer grup gelsin, (**ikinci rekâtı**) seninle berâber onlar kılsınlar, silâhlarını ve (**gerekli**) korunma tedbirlerini de alsınlar (**sonra yine her grup sıra ile**, kılmadıkları bir rekâtı tamamlasın**). İnkâr edenler isterler ki siz silâhlarınızdan ve eşyânızdan gaflet edesiniz de üzerinize (**ânî**) bir baskın yapsınlar. Eğer yağmur sebebiyle sıkıntı çeker veya hasta olursanız, silâhlarınızı bırakmanızda size bir günah yoktur. Yine de (**gerekli**) korunma tedbirlerinizi alın. Allah kâfirler için rezil ve perişan edici bir azap hazırlamıştır.**

103. (Ey müminler! Korku) **Namazını kıldığınız zaman ayakta iken, otururken ve yanlarınız üzerinde (**uzanmış**) iken** (dille ve kalple) **Allâh'ı zikredin, emniyete kavuştuğunuz zaman da namazı dosdoğru (**tam**) kılın. Çünkü namaz, mü'minlere vakitleri belli bir farzdır. [**krş**. 3/191; 10/12, 22, 23.** Ayrıca beş vakit namaz vakti için bk**. 11/114; 17/78-79]**

104. (Ey müminler! Savaştan sonra) **o (**düşmanlarınız olan inkârcı**) toplumu tâkip etmekte gevşek davranmayın. Siz (**yetmiş şehit ve yaralarınızdan**) acı duyuyorsanız, elbette sizin duyduğunuz acı gibi onlar da** (Bedir yenilgisi ve ölüleri ile) **acı duymaktadır. Hâlbuki siz, Allah'tan onların ummadıkları (**yardım ve cennet gibi**) şeyler umuyorsunuz. Allah herşeyi hakkıyla bilici, mutlak hüküm ve hikmet sâhibidir.**

101-104. (101).**'Yeryüzünde sefer ettiğiniz vakit'** Bu âyetin zâhirine göre gerek cihat, gerek hicret, gerek ticâret ve gerek herhangi bir sebep ve amaçla yapılan seferlerin hepsini kapsamaktadır. (ELMALILI, 3/65)

'Namazı kısaltmanızda bir sakınca yoktur.' Genelde tefsirciler, bu âyeti aşağıdaki gibi yorumlamışlardır: **Dört** rekâtlı farz namazlar **başlangıçta ikişer rekâtlı idi**. Hicretin başında öğle, ikindi ve yatsı namazlarının farzları dörder rekâta çıkarıldı. İlk yıllarda genelde savaş ve sefer yoktu, birkaç yıl sonra, savaş için seferler başlayınca bu âyet geldi. (KUR'ÂN YOLU, 2/130)

Hanefi mezhebi âlimlerine göre, yolculukta namazı kısaltmak ruhsat değil, azimettir. Namazı tamamlamak tahrimen mekruhtur. (..) İbn-i Abbas şöyle demektedir: Şânı Yüce Allah, namazı

ikâmet halinde dört, yolculuk hâlinde iki, korku hâlinde de tek rekât olarak farz kılmıştır. (S. HAVVÂ, 3/262)

Hanefilere göre, fiilen **çarpışma devam ederken**, namaz kılınamaz. Çünkü Rasûlullah Hendek savaşında dört namazı ertelemiş, çarpışma devam ederken kılmamıştır. (KUR'ÂN YOLU, 2/131)

Hadîs: 'Yolculukta namazı kısaltmak Allâh'ın size bir sadakasıdır; öyleyse siz de onun sadakasını kabul edin.' (Müslim Müsâfirin 4'den Ö. ÇELİK, 1/640)

(102).**'Bir kısmı seninle berâber namaza dursun.'** Yâni savaşçıları iki kısım yap. Bu kısmın birisi seninle namaza dursun ve sen onlara namaz kıldır. Öbürü de düşmana karşı dursun. **'Silâhlarını da alsınlar.'** Her iki taraf da silâhlarını alsınlar. Namaz kılanlar kendilerini namazdan alıkoymayacak kadar silâh bulundururlar. **'Secdeye vardıklarında onlar arkalarında olsunlar.'** Hanefi mezhebi âlimlerine göre: Onlar kıldıkları rekâtın iki tâne de secdesini yapacak olurlarsa, bu kısım düşmana karşı durmak üzere geri dönsünler. Nihâyet ikinci kesim, namazını bitirecek olursa, birinci kesimde oldukları ya da ilk namaz kıldıkları yerde namazlarını tamamlarlar. (İmam Mâlik'e göre **korku namazı bir rekâttır**) (S. HAVVÂ, 3/263)

'Kılmayan öbür kısmı gelsin, seninle berâber kılsınlar.' Düşmana karşı duran grup gelip, seninle birlikte ikinci rekâtı kılsınlar. Kıldığı ikinci rekâtın sonunda Rasûlullah (s) selâm verir. (S. HAVVÂ, 3/263) İmam Evzai şöyle demektedir: Zafer oldukça yaklaştığında, namaz kılma imkânı bulamayanlar, herkes kendi kendine îmâ ile namazını kılar. Buna güçleri yetmezse, güvenlik vaktine kadar, namazlarını ertelerler. (S. HAVVÂ, 3/265)

'Bununla birlikte dikkatli olun.' Kuşkulu durunuz. Namaz kılarken dahi, düşmandan uyanık ve korunma üzere bulununuz, uyanık ve temkinli olunuz, gâfil avlanmamak için ne lâzımsa yapınız. (..) Fahreddin Râzi'ye göre, bu âyet düşmandan sakınmanın vâcip olduğunu anlatır. (Savaş dışında da) düşmanın tüm kuşku ve zararlarından her zaman **sakınmanın vâcip olduğuna** delâlet eder. (ELMALILI, 3/68)

Hanefi müctehitlere göre savaşta **fiilen çarpışma devam ederken namaz kılınmaz**. Çünkü Rasûlullah (s), Hendek savaşında dört vakit namazı ertelemiş, çarpışma devam ederken kılmamıştır. (Buhâri, Mâlik) Diğer bâzı müctehidlere göre savaş hâlinde rükû ve secde yapamayacak durumda olanlar namazların îmâ ile kılarlar. (İ. KARAGÖZ 2/167)

(103).**'(**Korku**) Namazı(**nı**) edâ ettiğiniz,** (yâni korku namazını kıldığınız) **kılıp bitirdiğiniz vakit',** arkasından ayakta ve otururken ve hattâ vuruşmaya giriştiğinizde bile, ayakta kılıç çalarken, ok ya da mermi atarken, yaralanıp yere düştüğünüzde Allâh'ı kalbinizden çıkarmayınız, dilinizden bırakmayınız. Başka bir anlam: Durumlar şiddetlendiğinde ve namaz kılmak istediğinizde, her biriniz bulunduğunuz duruma göre, ayaktakiler ayakta, oturanlar oturduğu yerde, yatanlar yattığı yerde, nasıl rast gelirse öylece **îmâ ile** kılınız. Ve bu durum içinde **Allâh'ı zikrediniz**. (ELMALILI, 3/70)

(104).**'(**Uhud savaşı sonrası**) Düşman topluluğunu tâkip konusunda gevşeklik göstermeyin.'** Düşmanı tâkip / izleme hususunda / konusunda gevşek davranılmaması tüm zamanları (sâdece savaş hâli değil) içine almaktadır. Müminler, sürekli düşmanları hakkında bilgi sâhibi olacaklar, gerektiğinde onlardan önce davranarak askeri harekât gerçekleştireceklerdir. (KUR'ÂN YOLU, 2/133)

4/105-115 MÜ'MİNLERİN YOLUNDAN SAPMAK

105. (Ey Peygamberim**!) İnsanlar arasında, Allâh'ın sana bildirdiği şekilde hükmetmen için (**bu**) Kur'ân'ı sana gerçeğin, hakkın ta kendisi olarak biz indirdik. Sakın hâinlerin savunucusu olma!**

106. (Ey Peygamberim!) **Allah'tan bağışlanma dile. Şüphesiz ki Allah çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir.**

107. (Ey Peygamberim!) **Kendilerine hâinlik eden (**Hırsızlık yapan Tu'me ve kavmin**)den yana uğraşma / bir çaba harcama! Çünkü Allah, hiçbir hâini hiç bir günahkârı sevmez.**

108. (Onlar**) insanlardan (**korkup**,** utanıp hırsız Tu'me'yi kurtarma plânlarını**) gizlerler de, Allah'tan gizlenmezler. Hâlbuki O (**Allah**,** kendisinin**) râzı olmadığı sözü, onlar gece kurgularlarken kendileri ile berâberdir. Allah(**ilmiyle**) onların yaptıkları herşeyi kuşatır.**

109. (Ey müminler!) **İşte siz, (**diyelim ki**) dünyâ hayâtında o (**hâinlik yapan dinden sapa**)nları savundunuz. Ya kıyâmet günü! Allâh'a karşı onları kim savunacak veya kim onlara vekil olacak?**

110. Kim bir kötülük yapar yâhut (günah işleyerek**) kendisine yazık eder, sonra da Allah'tan bağışlanma dilerse, Allâh'ı çok bağışlayıcı, çok merhametli bulur.**

111. Kim bir günah kazanırsa, ancak kendi aleyhine kazanır. Allah (herşeyi hakkıyla**) bilici, mutlak hüküm ve hikmet sâhibidir.**

112. Kim bir hatâ veya günah işler de sonra onu bir suçsuzun üzerine atarsa, elbette o, bir iftirâ (suçunu**) ve apaçık bir günahı yüklenmiş olur.**

113. (Ey Peygamberim**!) Eğer sana Allâh'ın lütfu ve esirgemesi olmasaydı, onlardan bir grup, seni (**vereceğin hükümde**) saptırmayı (**ve yanıltmayı**) tasarlamışlardı. Onlar, kendi nefislerinden başkasını saptıramazlar ve sana da hiçbir şekilde zarar veremezler. Allah, sana Kitab'ı (**Kur'ân'ı**) ve hikmeti** (sünneti) **indirdi ve sana (**bütün bu**) bilmedğin** (dînî hüküm)**leri öğretti. Sana Allâh'ın lütfu (**ve yardımı**) çok büyüktür.**

114. O (ikiyüzlü insan**)ların (**hâince kendi aralarındaki**) fısıldaşmalarının çoğunda hayır yoktur. Ancak bir sadakayı veya bir iyiliği, ya da insanların arasını düzeltmeyi emreden(**in gizli konuşması**) bunun dışındadır. Kim de bun(**lar**)ı Allâh'ın rızâsını isteyerek yaparsa (**biz**) ona çok büyük bir mükâfat vereceğiz.**

115. Her kim de kendisine doğru yol (İslâm**) belli olduktan sonra, Rasûl'e karşı tavır koyar (**emirlerini beğenmez**) ve müminlerin yolundan başkasına uyarsa, onu döndüğü (**ve seçtiği o sapık**) yolda bırakırız. Sonra kendisini cehenneme atarız. O ne kötü bir gidiş yeridir!**

105-115. Medîne yerlilerinden olan ve müslümanlığı kabul etmiş bulunan **Tu'me** b. Übeyrik (...) **hırsızlık yapmıştı**. Hakkındaki şikâyet bâzı delillerle tespit edilmesine rağmen, her nasılsa, insanlardan utandığından, yapmadığına yemin etmişti. Kabilesi olan Zaferoğulları o gece aralarında Tu'me'yi savunmayı kararlaştırdılar. Sonra Rasûlullah'a gelerek onu **beraat ettirmek için ısrar** ettiler, güvenilir kimse olduğunu söylediler. Bunun üzerine, hiçbir şey kendisinden gizli kalmayan Rabbimiz, her türlü günah işleyenlere ve günahkârlara arka çıkanlara karşı (..) (**105-113**) **âyetlerini** indirdi.) (H. T. FEYİZLİ, 1/95)

(105).**'Doğrusu biz sana hak olarak indirdik.'** İnsanlar arasında hukûkun temelini içeren, özetle hakkı açıklayan, bâtıldan ve eğrilikten uzak, sırf hak yolu, adâleti ve doğruyu gösteren bir hidâyet düstûru olarak indirdik. (ELMALILI, 3/77)

'İnsanlar arasında Allâh'ın sana gösterdiği gibi hüküm veresin.' Hz. Peygamberin **ictihad** etmesinin câiz olduğunu söyleyenler, bu âyeti delil göstermişlerdir. (S. HAVVÂ, 3/283)

Hadîs: Ben ancak bir beşerim, siz bana dâvâlarla geliyorsunuz. Olur ki, biriniz delilini daha güzel ifâde eder de ben (onun) lehine hükmederim. Her kime, bir müslümanın hakkını (bir başkasına) hükmedip verecek olursam, şunu biliniz ki o, ateşten bir parçadır. İsterse onu yüklenip gitsin, isterse de bıraksın. (Usûl âlimleri bu Hadîs-i şerifi de, görüşlerine delil olarak getirmişlerdir.) (Buhâri, Müslim'den, S. HAVVÂ, 3/286)

'Hâinlerin savunucusu olma.' Hâinlik edenler, hırsızlık yapan **Tu'me** ve onu savunan **kabilesi**dir. (..) İnsanlardan **gizlenenler,** gece vakti toplanan ve hırsız Tu'me'yi kurtarma plânları yapan Benî Zafer kabilesidir. (İ. KARAGÖZ 2/171)

Hâinler lehine savunma yapma yâhut da hâinler adına mücâdele verme. Her günah bir hâinliktir. Ve her isyankâr, yapmış olduğu günahında hâin demektir. Hiçbir Müslüman hiçbir isyankârın isyânını savunmaya kalkışmasın. (S. HAVVÂ, 3/283)

Bu âyet, iki meslek erbâbını muhatâp alıyor: **Hâkimler ve avukatlar.** Bunların asıl vazifeleri, hakkın yerine gelmesi için çalışmaktır. Dâvâcının şöhreti, serveti, rütbesi ne olursa olsun, haksızın yanında yer almayacaklar, hakkın ortaya çıkması için çalışacaklardır. **Avukatlar,** sulh, cezâ ve tazminatlarda hakkı ve adâleti hedefledikleri ve o yönde çaba sarf ettikleri takdirde, meslekleri meşruiyet temelini korumuş olacaklar. (KUR'ÂN YOLU, 2/138)

(106).**'..ve Allah'tan bağışlanma dile'** Bize göre olayda Hz. Peygamber'e nisbet edilecek bir günah veya kusur söz konusu değildir. Çünkü o, ümmete örnek olacak şekilde davranmış, elinde kesin delil bulunmayan kimselerin insanları suçlamaya kalkışmalarını doğru bulmamış, **objektif delillere göre dâvâyı yürütmüştür.** Kur'ân-ı Kerîm'in bilinen üslûbuna göre burada **istiğfar,** onun aracılığı ile **suçluların Allah'tan bağışlanmayı dilemeleri** anlamındadır. (üslûba örnek olarak ayrıca bk. 64. Âyet; KUR'ÂN YOLU, 2/139)

(Hâin ve günahkârlar**) insanlardan gizlenmeye çalışıyorlar da Allah'tan gizlenmiyorlar'** Bu cümle ile ifâde edilen **'gizlenme olayı'** yapılan hırsızlık suçu ve bu suçun örtbas edilmeye çalışılması konusudur. (..) **'Hâlbuki Allah … onlarla berâberdir.'** Allâh'ın berâberliği

mekân itibariyle değildir. Çünkü Allah zaman ve mekândan münezzehtir; zaman ve mekânı yaratan O'dur. (İ. KARAGÖZ 2/171, 174)

(110).**'Kim bir kötülük yapar veya kendine zulmeder de sonra Allah'tan mağfiret dilerse, Allâh'ın Ğafûr ve Rahim olduğunu görür.'** Fakat 'adam sen de Allah Ğafûru 'r Rahim'dir' diye kibire kapılıp da günahı hafif görmemelidir. (ELMALILI, 3/81)

Hadîs: Rasûlullah buyurdu: Herhangi bir **günah** işledikten sonra abdest alan, sonra iki rekât namaz kılan, arkasından da bu günahı dolayısı ile bağışlanma dileyip te, bu günahı kendisine bağışlanmayacak hiçbir Müslüman yoktur.' Daha sonra da Ebû Bekir (r) **Kim bir kötülük yapar..** ile başlayan âyeti ve Âl-i İmran 3/135. âyeti okudu. (Tirmizi, Ahmed b. Hanbel'den, S. HAVVÂ, 3/288, 289)

(112).**'Kim bir hatâ ve günah işler de…' Hatîe** kelimesi, bizim kullandığımız 'hatâ'dan farklıdır. Hatîe, sâhibine sorumluluk getiren bir fiildir. Örnek: İçki içen bir kimsenin cinâyet işlemesi durumunda, işlediği cinâyet **hatîe**dir ve sorumluluk getirir. Böyle duruma düşen kulun yapacağı şey, pişman olmak, tevbe etmek adâlete başvurmak, Allâh'a yönelmektir. (KUR'ÂN YOLU, 2/140)

(113).**'Eğer Allâh'ın lütfu ve rahmeti üzerinde olmasaydı, onlardan birtakımı seni saptırmaya (**ve yanıltmaya**) çalışırdı. Hâlbuki onlar, kendilerinden başkasını saptıramazlar. Sana da bir zarar veremezler. Allah sana Kitabı ve Hikmeti indirmiş, sana bilmediğini öğretmiştir. Allâh'ın senin üzerindeki lütfu çok büyüktür.'** Bu âyette **dört** önemli **bilgi** ve hüküm vardır: **(a)** Hz. Peygamber, ilâhi koruma altındadır. Bu nedenle onu, kimse yanıltamaz. **(b)** Allah ona kitabı ve hikmeti göndermiştir. **(c)** Allah Rasûlü, bilmediği şeyleri **vahiy** yoluyla sonradan öğrenmiştir. **(d)** Allah, peygamberine büyük lütuflarda bulunmuş, müstesnâ özellikler bahşetmiştir. (KUR'ÂN YOLU, 2/141)

İnsanların, özellikle **hâkim** (ya da hakem / arabulucu) gibi bir dâvâya bakma konumunda olan kimselerin **yalan ve yanlış bilgi ile yanıltılmaması,** gerçeklerin **gizlenmemesi,** gerekir. İslâm, **yalan** söylemeyi **haram kıldığı** gibi, doğruyu gizlemeyi ve yalancı şâhitlik yapılmasını da haram kılmıştır. (İ. KARAGÖZ 2/175)

(114).**'O (**ikiyüzlü**)lerin fısıltılarının çoğunda hayır yoktur. Ancak bu arada sadaka veya bir iyilik veya insanlar arasında bir ıslah (**barış, arabuluculuk**) emredenler** (bu üç maksattan biri için toplanıp gizlice konuşanlar- ELMALILI, 3/82) **bunun dışında(**dır**).'** Sadaka vermeyi emredenlerin fısıldaşmalarında hayır vardır. Sadaka, hem zekâtı hem de nâfile tasaddukları kapsamaktadır. **Mâruf ile emredenin fısıldaşması** da bu durumdan müstesnâdır. Mâruf ise, Allâh'ın şeriatı ve dîni demektir. Yardıma muhtaç bir kimsenin yardımına koşmak, muhtaç olana borç vermek ve **bütün iyilikler** mârufun kapsamı içindedir. İnsanların arasını düzeltmek de bu hayırlı olmayan fısıldaşmalardan istisnâ edilmiştir. (S. HAVVÂ, 3/293)

Hadîs: Âdemoğlunun bütün sözleri lehine değil, aleyhinedir. Aziz ve Celil olan Allâh'ı zikretmesi yâhut iyiliği emretmesi yâhut kötülüğü yasaklaması bunun dışındadır. (Tirmizi'den, S. HAVVÂ, 3/294)

Hadîs: 'Üç kişi olduğunuzda iki kişi, arkadaşlarını bir kenara bırakarak kendi aralarında **gizlice fısıldaşmasın**lar. Çünkü bu durum, arkadaşlarını üzer.' (Müslim Selâm 38'den, Ö. ÇELİK, 1/652)

Bu âyet, 105-114'ncü âyetlerde sözü edilen **Tu'me'**nin **yaptığı hırsızlığı örtbas etmek için** geceleyin toplanıp plânlar kuran **Benî Zafer kabilesi** ile ilgilidir. (..) Âyette toplumun huzur ve güveni, insanların **barış** ve **kardeşlik** içerisinde yaşamaları, yardımlaşma ve dayanışma **teşvik edilmekte**; bozgunculuk, **fitne ve fesat,** dargınlık ve kavga **yasak edilmekte**dir. (İ. KARAGÖZ 2/177)

(115).**'Kim kendisine doğru yol apaçık belli olduktan sonra Peygamber'e karşı gelir, müminlerin yolundan başkasına uyup giderse, onu döndüğü yolda bırakırız. Kendisini cehenneme atarız.'** '**Müminlerin yolundan başka bir yolun izlenmesi'** Gazzâli, Râzi, Şevkâni ve muâsır müfessir Süleyman Ateş'e göre ise burada söz konusu edilen **yol**dan maksat **Allah Rasûlü (**s**)'nün yoludur.** Müminler bu yolu tâkip ettikleri sürece doğru yoldadırlar. (..) (M. DEMİRCİ, 1/307)

'Kendisine doğru yol belli olan hüküm' ile maksat, genelde İslâmi hükümler**,** özelde hırsızlığı Tu'menin yapması, **'müminlerin yolundan başka bir yol'** ile maksat, İslâm esasları ile örtüşmeyensöz, hüküm, sistem, yönetim, sosyal, kültürel**,** siyâsi, bilimsel ve benzeri uygulamalar(dır).(..) (İ. KARAGÖZ 2/178)

(Bu) âyet, hırsızlık yaptığı ortaya çıkan **Tu'me** hakkında inmiştir. Tu'me **Peygamberimizin hükmüne râzı olmamış** ve **irtidad etmiştir**. (..) Îmânı ve inkârı seçen ve tercih eden, insanın kendisidir. Dolayısıyla İslâmi hükümleri terk eden ve **başka hükümleri benimseyen** kimse, dinden **irtidat** etmiş (yâni kâfir) olur. (İ. KARAGÖZ 2/178)

4/116-121 İNATÇI ŞEYTAN

116. Şüphesiz ki Allah, kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz, bundan başka (günahları**) da dilediği kimseler için bağışlar. Kim Allâh'a ortak koşarsa muhakkak ki o, (**haktan**) tam uzak (**derin**) bir sapıklığa düşmüştür. [**krş**. 4/48]**

117. (Mekke müşrikleri Allâh'ın varlığını itiraf etseler de**) onu bırakıp ancak dişi (**isimli put**)lara tapıyorlar. (**Aslında onlar**,) o inatçı şeytandan başkasına tapmış olmuyorlar. [**krş**. 36/60]**

118-119. (O şeytan**) ki; Allah ona lânet etti (**rahmetinden kovdu**). O da şöyle dedi: "Elbette senin kullarından belirli bir pay (**ve intikam**) alacağım. Onları elbette saptıracağım, kesinlikle boş umut (**ve arzu**)lara düşüreceğim. Onlara kesin olarak emredeceğim (**onlar da putlar için ayıracakları kurbanlık**) hayvanların kulaklarını yaracaklar. (**Yine**) Allâh'ın yarattığı (**tabii şekil ve halleri**)ni değiştirmelerini emredeceğim ve onlar da bunu yapacaklar." (**İyi bilin ki**) kim de Allâh'ı bırakıp şeytanı (**ve benzerlerini**) dost edinirse gerçekten o apaçık bir ziyâna uğramıştır.**

120. (Şeytan**,) o (**kendisine dost ola**)nlara söz verir ve onları boş umutlara düşürür. Şeytan ancak aldatmak için vaadde bulunur.**

121. İşte şeytana tapanların varacakları yer cehennemdir. Oradan kaçacak bir yer de bulamazlar.

116-121. (116).**'Şüphesiz ki Allah, kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz. Bunun dışında istediği kimseyi bağışlar.'** Bu sûrede (137, 168, 169 âyetlerde) küfürde ileri gidenler de **bağışlanmayanlar** arasında sayılmıştır. Bunların **cehenneme** gidecekleri bildirilmiştir. Ehl-i Kitaptan olup ta, **inancında şirk unsuru bulunanların kâfir oldukları** Mâide (5/73) de belirtilmiştir**. (**KUR'ÂN YOLU, 2/147**)**

(117).**'Onlar Allâh'ı bırakıp (**da yalnız bir takım) **dişilere taparlar.'** Müşrikler **putları dişi sayarlar** ve bu yüzden onlara dişi isimler koyarlardı (Lât, Menat, Uzzâ) Onlara göre melekler dişi idi. Allâh'ın kızları diyorlardı. (H. DÖNDÜREN, 1/183, S. HAVVÂ, 3/295)

İnas: Dişi Taberi, İbn-i Abbas'tan **inas'**ın karşılığının ağaç, taş vb. gibi maddelerden yapılan tüm cansız nesneler olduğunu nakleder. Tabii ki, bunlar sıradan taş ve ağaç değil, sembol olma özelliği taşıyan **heykellerdi.**

(118, 119).**'Onları mutlaka saptıracağım. Olmayacak kuruntulara boğacağım, onlara emredeceğim, davarların kulaklarını yaracaklar. Onlara emredeceğim, Allâh'ın yaratışını değiştirecekler.'** Bu âyetlerde **şeytanın diğer özellikleri** ve insanlara etkileri açıklanmaktadır: **(a) Şeytan,** Allah tarafından lânetlenmiş, huzûrundan kovulmuş, rahmetinden mahrum kılınmıştır. **(b) (..)** Şeytan, bütün insanları değil, belli bir kısmını etkisi altına alabilecektir. Rabbine samimi kulluk edenlerin şeytandan yana korkuları olmayacaktır. **(c)** Şeytan îmânı zayıf, ibâdeti eksik olanları saptırmaya çalışır, onları kuruntular, tatlı hayâllerle oyalar, aldatır. **(d)** Şeytanın insanlara yaptırdığı yanlışlara iki örnek verilmektedir: **da**) Puta adanan devenin gözünü kulağını yarmak, **db**) Allâh'ın yaratılış düzenini değiştirmek. (KUR'ÂN YOLU, 2/148, 149)

'Onlara emredeceğim: davarların kulaklarını yaracaklar.' Câhiliye devri Arapları, beş defa doğum yapmış ve beşincisinde erkek doğurmuş olan devenin (Bahîra, Sâibe, Vasîle) kulaklarını yarıyor ve ondan yararlanmayı haram kılıyorlardı. (S. HAVVÂ, 3/295)

'Onlara emredeceğim, Allâh'ın yaratışını değiştirecekler.' Putlara ibâdet için, kurbanlık nişânesi olmak üzere hayvanların kulaklarını keserler ve bu küfür iken, ibâdet zannederlerdi. (ELMALILI, 3/88)

İnsanları **burmak**, (hayvanları burmak mubahtır) **dövme** yaptırmak, yüzden kılları aldırmak, **güzellik için** dişlerin arasını ayırmak, ağarmış **saçları siyaha boyamak**, helâli haram, haramı helâl kılmak, cinsiyeti belli etmeyecek kılıklara bürünmek, kadınların erkeklere, erkeklerin kadınlara benzemesine çalışmak, Allâh'ın fıtratı olan İslâm dînini değiştirmek (Rum 30/30) (bu âyetin kapsamındadır) (S. HAVVÂ, 3/296)

Hadîs: Allah, **dövme** yapan yaptıranlara, (yüzdeki) **kılları** alanlara, **aldıranlara**, **güzellik için** dişlerinin arasını ayıranlara, Allâh'ın yaratışını değiştirenlere (**cilt gerdirme**, vücuttaki **fazla yağları aldırma**, **burun düzelttirme** gibi **estetik ameliyatlar** buraya dâhildir) lânet edilmiştir. (S. HAVVÂ, 3/297)

Yaratılış düzenini **değiştirme sayılmayan** müdahaleler: sünnet olmak, belli yerlerdeki kılları almak, tıraş olmak, tırnak kesmek, küpe için kulağı delmek. (KUR'ÂN YOLU, 2/149)

Tefsirlerde yapılan açıklamalara göre, şekilce kadını erkek, erkeği kadın yapmaya çalışacaklar. Bıyıklarını ve sakallarını yolacaklar, suratlarını boyayacaklar, her iki cins de kılıklarını değiştirecekler. Organlarını yaratılış görevlerinin dışında ve tersine kullanacaklar. Nikâhlılık yerine sefil hayâtı yaşayacaklar. Güzel olsun diye vücutlarına dövme, **estetik** ameliyat gibi görünümlerini değiştirecek şeyler yapacaklar. Bâzı kadınlar kimi yerde soyunacak veya sokaklarda yarı çıplak giyimleri ile hayâ ve utanma duygularını öldürecekler. DNA ile oynayıp bozarak, farklı yaratık elde etmeye çalışacaklar. Mahlûku Hâlık yerine koyacaklar, Allâh'ı sever gibi onları sevecekler (2/165). Tevhidden çıkacaklar, izm'leri/ideolojileri din haline getirecekler, dinî yaşantıyı bırakıp bâtıl fikrin, şeytan ve tâğûtun peşinden koşacaklar. Allâh'ın yaratışının değiştirilemeyeceğini ve kendilerine lânet olunduğunu bilmeyecekler. [bk. 7/17] (H. T. FEYİZLİ, 1/96)

4/122-126 ÎMAN EDİP SÂLİH AMEL İŞLEYENLER

122. İman edip de sâlih amel işleyenleri de içinde ebedî olarak kalacakları, alt tarafından ırmaklar akan cennetlere koyacağız. (İşte**) Allâh'ın vaadi gerçektir, Allah'tan daha doğru sözlü kim olabilir?**

123. (Ey müminler**!** Allâh'ın vaadettiği mükâfâta ulaşmak**) ne sizin kuruntularınızla, ne de Ehl-i Kitâb'ın kuruntularıyladır (**ancak îman ve sâlih amellerledir**). Kim bir kötülük yaparsa (**tevbe edip bağışlanması hâriç**) onun (**karşılığıy**)la cezâlanır da artık kendisine Allah'tan başka bir dost ve bir yardımcı bulamaz. [**bk**. 4/110; 99/8]**

124. Erkek ve kadından, mü'min olarak kim de sâlih ameller işlerse, işte onlar cennete girerler ve zerre kadar haksızlığa uğratılmazlar.

125. Sâlih amelleri en iyi bir şekilde yaparak kendini, Allâh'a teslim eden ve İbrâhim'in 'Allâh'ı birleyen dînine' uyan kimseden, din bakımından daha iyi olan kim vardır? Allah, İbrâhim'i dost edindi.

126. Göklerde ve yerde olanların hepsi Allâh'ındır. Allah herşeyi (ilim ve kudretiyle**) kuşatıcıdır. [**bk**. 5/120; 2/246]**

122-126. (123).**'(**İş**) ne sizin kuruntunuza ve ne de kitap ehlinin kuruntusuna göre değildir.'** İbn-i Abbas (r) bu âyetin inmesi ile ilgili olarak şöyle demiştir: **Tevrat ehli,** 'bizim kitabımız, kitapların en hayırlısı', **İncil Ehli,** de benzer şeyler söylemişti. Cennete yalnız Yahûdi veya hıristiyanların gireceği (Bakara 2/111), ve Yahûdilerin cehennemde birkaç günden fazla kalmayacakları (Bakara 2/80), iddiası bunlar arasındadır. (H. DÖNDÜREN, 1/183, 184) Müslümanlar da, İslâm'dan başka din yoktur, bizim kitabımız da bütün kitapları yürürlükten kaldırmıştır. Peygamberimiz de, peygamberlerin sonuncusudur, demişlerdir. (S. HAVVÂ, 3/299, 300) Bunun üzerine 123, 124, 125. âyetler indi.

Bir **diğer kuruntuları** da: Ehl-i kitap, 'Biz Allâh'ın oğulları ve sevgilileriyiz (Mâide, 5/18) bize azap etmez, cehenneme ancak birkaç gün sokacak, demeleridir. (İ. H. BURSEVİ, 4/270)

‘Kim bir kötülük yaparsa, onunla cezâlanır.’ Kötülük (günah) işleyenin bunu karşılığını görmesi mümini de küfür ehlini de kapsar. Küfür ehli bunu cehennemde çekerken, mümin çeşitli sıkıntı ve belâlarla çoğu zaman dünyâda çeker. **Hadîs**te şöyle buyurulmuştur: Müslümanın her başına gelende, uğradığı belâya ve ayağına batan dikene varıncaya kadar günahları için bir kefaret vardır. (Müslim, H. DÖNDÜREN, 1/184)

Beyzâvi’ye göre, **günahkâr olmayan** kişilerin de başına **musibetler gelebilir**. Bu durum, musîbetlere **sabretmesi** dolayısı ile daha büyük ecirlerle karşı karşıya bırakmak içindir. Bu yoruma göre, resûllerin başına gelen musîbetlerin sebebi de ortaya çıkmış oluyor. Çünkü onlar, günahtan mâsum kimselerdir. O bakımdan onlara gelen musîbet, **derecelerinin yükseltilmesine vesîle**dir. (S. HAVVÂ, 3/302)

Hadîs: Mümin, ölüm esnâsında, rûhunun kabzedilmesine varıncaya kadar, her şeyden ecir alır. (Ahmed b. Hanbel’den, S. HAVVÂ, 3/300)

Kulun günahları çoğalıp ta, o günahlarını örtecek (iyilikleri) yoksa Yüce Allah o günahlarını örtmesi için, onu **üzüntü ile imtihan** eder. (Hz. Âişe (ra)’den, S. HAVVÂ, 3/300)

(125).**‘Allah İbrâhim’i dost edinmiştir.’** Allâh’ın İbrâhim (a.s.)’ı dost edinmesi, onu bir dost gibi özel seçim ile lûtfetmiş ve Rabbâni sırlara mazhar kılmış olmasından mecazdır. Allah Teâla, **İbrâhim** (a.s.)’ı imtihan etmiş, o da onu tamamlamış olmakla, insanlara önder (imam) olmuş (Bakara 2/124), hayat verme sırrını, gayb âlemini göstermiş, o da toplumu tevhide dâvet etmiş, putlara, yıldızlara, güneş ve aya tapmayı yasaklamış, Tâğût’a karşı gelmiştir. Allah uğrunda ateşe atılmaktan, oğlunu kurban etmekten, malını misâfirlere fedâ etmekten çekinmemiş, zürriyeti mülk ve peygamberlikle müjdelenmiştir. (ELMALILI, 3/91)

4/127-130 KADINLARIN HAKLARINI KORUMAK

127. (Ey Peygamberim!) **Senden kadınlar hakkında fetvâ isterler. De ki: “Onlar hakkında size fetvâyı Allah veriyor. (**Bu da**) kendilerine yazılmış olan (**mîrastan hakların**)ı vermeyip kendileriyle evlenmeyi arzuladığınız (**yâhut nikâhlanmaktan kaçındığınız**) yetim kadınlar ile zayıf çocuklar ve yetimlere karşı adâleti yerine getirmeniz hakkında olup, Kitap’da size okunanlardır.” Her ne hayır yaparsanız şüphesiz Allah onu hakkıyla bilicidir. [**bk**. 2/83, 177, 220; 4/2, 4, 6, 10]**

128. Eğer bir kadın, kocasının geçimsizlik ve huysuzluğundan veya yüz çevirmesinden endişe ederse (bâzı fedâkârlıklar yaparak**) bir anlaşma ile kendi aralarını düzeltmelerinde ikisine de bir günah yoktur. Barış (**hâli**,** geçimsizlik ve ayrılıktan**) daha iyidir. Zâten nefisler kıskançlığa (**ve bencilliğe**meyilli yaratılmıştır. Eğer iyi geçinir (**ve Allâh’a karşı gelmekten**) sakınırsanız, şüphesiz ki Allah yaptıklarınızdan haberdardır.**

129. (Ey çok eşli kocalar**!) Ne kadar arzu etseniz, eşleriniz arasında adâlet sağlayamazsınız. Hiç olmazsa (**birine**) tamâmen yönelip diğerini askıda (**kocasızmış**) gibi bırakmayın. Eğer arayı düzeltir ve (**gücünüz dâhilinde haksızlıktan**) sakınırsanız, şüphesiz ki Allah çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir.[**bk**. 4/3]**

130. Eğer (karı koca artık çâresiz kalarak boşanıp**) ayrılırlarsa, Allah lütfu keremi ile her birini (**diğerine**) muhtaç olmaktan kurtarır. Allâh’ın lütfu geniştir. (**O**) tam hüküm ve hikmet sâhibidir.**

127-130. (127).**'Kadınlar hakkında senden fetvâ istiyorlar….'** Hz. Âişe (r) şöyle demiştir: Adamın yanında **yetim** bir **kız çocuğu** bulunur, o şahıs kız çocuğunun hem velîsi, hem de mîrascısıdır. Malına ortak olduğu için, başkası ile de evlendirmek istemez. O bakımdan onu **evlenmekten alıkoyardı**. Bu âyet, bunun hakkında inmiştir. (S. HAVVÂ, 3/303)

Yetim kızlar hakkındaki hükümler: Yetim kızın velîsi, onunla **evlenmek isteyecek olursa**, mehr-i mislini / nikâh bedeli vererek evlenebilir. Onunla evlenmek istemiyor ise, uygun tâlipler / isteyenler geldiğinde onu evlendirmelidir. (S. HAVVÂ, 3/304)

'Zayıf düşürülen çocuklar ve yetimlere adâletli davranmanız konusundaki hükümleri açıklamaktadır.' Cenâbı Hak, zayıfların ezilmişlerin haklarını gözetmenizi, yetimlere mîras ve mehrinde adâletli olmanızı açıklıyor. Câhiliyede çocuklar ve kadınlar mîras alamazlardı. Ve şöyle derlerdi: Ata binemeyen, silâh kuşanamayan, düşmanla savaşamayanlara nasıl mal verelim' Allah, bunu nehyetti. Ve mîrastan nasiplerini vermelerini emretti. (M. A. SÂBÛNİ, 1/283)

(128).**'Eğer bir kadın kocasının serkeşliğinden veya yüz çevirmesinden endişe ederse, anlaşma yoluyla aralarını bulmalarında kendileri için bir günah yoktur…' Nüşûz:** Kadının nüşûzu, 34. âyetle kocasına kafa tutma, isyankâr olma olarak açıklanmıştır.

Erkeğin nüşûzu: ise, hanımına yaklaşmaması, **nafaka vermemesi**, **hakâret** ve **dövmek** sûretiyle katı davranmasıdır. (S. HAVVÂ, 3/304, 305)

Evli eşler Allâh'ın rızâsını kazanarak huzurlu bir berâberlik için **hoşgörülü olmalı** ve birbirine eziyetten kaçınmalıdırlar. Müslim'in rivâyetinde Peygamberimiz (s), "Bir kimse **hanımına kin tutmasın**, çünkü hoşlanmadığı huyları varsa, ona karşılık memnun olacağı huyları da vardır." buyurmuştur. Yine buyurmuştur ki: "Mü'minlerin îmanca en mükemmeli ahlâkça en iyi olanıdır ve hayırlı olanınız da kadınlara hayırlı olandır." Ayrıca kadına iffetsizlik hâli ve kocasına cüretkâr tavırları dışında eziyet edilmeyeceği de bildirilmiştir. Erkeğin iffetsizlik ve çekilmez eziyetlerine karşı da kadının kocasını uyarma, hâkime ve hakemlere başvurarak boşama/boşanma hakkı vardır. [bk. 2/229; 4/34; 60/10] (H. T. FEYİZLİ, 1/98)

'Sulh hayırlıdır.' Anlaşmak daha hayırlıdır. Anlaşmak, ayrılmaktan, serkeşlikten ya da her konuda düşmanca davranmaktan daha hayırlıdır. (S. HAVVÂ, 3/305)

Hadîs: Allâh'ın en çok hoşlanmadığı helâl, **boşanma**dır. (Ebû Dâvud'dan, S. HAVVÂ, 3/306)

(129).**'Ne kadar isterseniz yine de kadınlar arasında adâlet yapamazsınız**.' Cenâb-ı Hak, bir ya da birden fazla kadınla evlenme konusunda **iki alternatifli tavsiyede** bulunmaktadır: **(a) Tek hanımla evli olanlar**, bir zarûret bulunmadıkça bununla yetinmelidirler, çünkü Allah adâlet ve hakkâniyete vurgu yapmaktadır. **(b)** (üçüncü âyete göre) **Birden fazla kadınla evli bulunan** erkekler: nafaka, giyim ve gecelemede **adâlet farz** kılınmıştır. Gönül ilişkisi, sevgi ve bağlılıkta ise adâleti sağlamak mümkün değildir /Sorumlu değildir.) (S. HAVVÂ, 3/306, 307, KUR'ÂN YOLU, 2/155, 156)

‘Hiç olmazsa bir tarafa tamâmen meyletmeyin ki, öbürünü askıdaymış gibi bırakmayasınız.’ Kendisinden hoşlanmadığınız kadını bütünü ile terk edip askıdaymış gibi bırakmayın. Onun payına düşen günü, ona vermemekle onu askıda bırakmayın. Çünkü **askıda bırakmak**, onun râzı olması hâli müstesna, **haram**dır. (S. HAVVÂ, 3/307)

Hadîs: ‘İki hanımı olup da birine büsbütün meyleden ve diğerini ihmal eden kimse kıyâmet gününde bir tarafı eğik olarak gelir.’ (Ebû Dâvud Nikâh 38; Tirmizi Nikâh 42’den Ö. ÇELİK, 1/665)

4/131-134 GÖKLERDE VE YERDE OLANLARIN HEPSİ ALLÂH’INDIR

131. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi ancak Allâh’ındır Andolsun ki biz, sizden önce kitap verilenlere de, size de: “Allah’tan korkun (O’nun emir ve yasaklarına riâyet edin**” diye emrettik. Eğer küfre saparsanız (**O’na zarar veremezsiniz**), şüphesiz ki göklerde ve yerde ne varsa hepsi ancak Allâh’ındır. Allah hiçbir şeye muhtaç değildir, bütün övgülere lâyık olan O’dur.**

132. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi sâdece Allâh’ındır. Vekil olarak Allah yeter.

133. (Ey kâfirler! Allah**) dilerse, sizi yok eder (**ve yerinize**) başkalarını getirir. Allah buna (**hakkıyla**) gücü yetendir.**

134. Kim (yalnız**) dünyâ nimetini isterse, (**bilsin ki**) dünyâ nîmeti ve âhiret nimeti Allah katındadır. Allah (**her şeyi**) hakkıyla işiten ve görendir.**

131-134. (131).**‘Allâh’ın göklerde ve yerde ne varsa hepsinin sâhibi ve mâliki’** olduğu üç kere tekrarlanmıştır ve farklı vurgular söz konusudur: **Birincisi**, **‘Ve eşler ayrılırsa Allah, lütfuyla her birinin geçimini sağlar’** âyetinin ardından gelir ve Allâh’ın geçimlik rızıklar vereceğini belirtir. **İkincisi,** Allâh’ı inkâr edenlerin dahi hayatlarını sürdürmek için yer ve göklere muhtaç oldukları, yer ve gökleri insanların ihtiyaçları için yarattığına işâret eder. **Üçüncüsü,** Yerleri, gökleri yaratan **Allah**, **her türlü tasarrufun sâhibidir**. Allah, dilerse yeni varlıklar yaratabileceği gibi, var olanı yok ederek başkasını da yaratabilir. (H. DÖNDÜREN, 1/184, KUR’ÂN YOLU, 2/157)

(132).**‘Göklerde olanlar da yerde olanlar da Allâh’ındır.’** Buyruğunun tekrarlanması, O’ndan korkmayı ve O’na tevekkül etmeyi gerektiren özellikleri yeniden ifâde etmektedir. Çünkü bütün yaratıklar O’nun olduğuna göre, onları **yaratan** ve onlara **mâlik olan** O olduğuna göre, **yaratıklarının O’na itâat etmesi,** O’nun hakkıdır. O’na âsi olunmamalıdır. Yalnız O’na tevekkül edilmeli, O’ndan başkası vekil edînilmemelidir. (S. HAVVÂ, 3/308)

(134).**‘Kim dünyâ nimetini isterse bilsin ki..’** Amelinde, hâlinde, kalbinde, itikâdında, yaşayış ve cihâdında dünyâ sevâbını arzulayan şunu bilmelidir: **‘Dünyânın da âhiretin de mükâfâtı Allâh’ın katındadır.’** Durum böyle olduğuna göre insan **birini isteyip ötekini ihmal etmemeli**dir. Bilhassa istediği, ikisinin bayağısı olan **dünyâ olmamalı**dır. (S. HAVVÂ, 3/309)

‘Her kim dünyâ nimeti isterse, bilmeli ki dünyânın da âhiretin de nimeti ancak Allâh’ın katındadır.’ Allah insanlara özgürlük vermiştir. İnsan sâdece dünyâ nîmetlerini de, hem dünyâ hem âhiret nîmetlerini de isteyebilir. Kim hangi nimete tâlip olursa Allah ona o nimeti verir. (17/18-21). **Sâdece dünyâ nîmetleri**ne tâlip olup bu uğurda çalışana Allah, **çalışmasının karşılığını verir.** Ancak bu kimsenin âhirette bir nasibi olmaz. (11/15-16, 42/20). Müminin hem **dünyâ** nîmetlerine hem **âhiret nîmetlerine tâlip olması gerekir.** (2/200-202; İ. KARAGÖZ 2/195).

4/135 ADÂLET VE YALANCI ŞÂHİTLİK

135. Ey îman edenler! Kendînizin, ana babanızın veya akrabâlarınızın aleyhine olsa bile, adâleti titizlikle ayakta tutan ve sırf Allah için şâhitlik eden kimseler olun; (haklarında şâhitlik ettikleriniz**) ister zengin, ister fakir olsunlar (**yine de şâhitliği doğru yapın adâletten ayrılmayın**). Çünkü Allah, her ikisine de (**sizden**) daha yakındır. Haktan ayrılarak hevâ ve hevesinize uymayın. Eğer (**şâhitlikte**), dilinizi eğip büker (**yalancı şâhitlik eder**)seniz veya (**şâhitlikten**) kaçınırsanız, (**bilin ki bu**, kul hakkını ihlâldir**,** zulümdür**.) Şüphesiz Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.**

135-135. ‘Adâletten vazgeçip, heveslerinize uymayın.’ Hevesleriniz, hevâ ve akrabalık / ırkçılık duygularınız, buğzunuz / nefretiniz veya sevginiz sakın sizleri haktan sapıp, bâtıla yöneltmesin. Adâleti terk edip zulme götürmesin. (S. HAVVÂ, 3/309)

‘Eğer dilinizi eğip büker veya yüz çevirirseniz, Allah yaptıklarınızdan haberdardır.’ (..) Yapılan tanıklık kişinin kendisi, anne babası, yakınları, hakkında tanıklık yapılan kişi zengin veya fakir bile olsa, **doğrunun söylenmesi farz,** tanıklığın **gizlenmesi haram**dır. Anne babası ve yakınların belirtilmesi tanıklıkta bunları korumaya kalkışılmaması, zengin ve fakirin anılması, onlara çıkar veya merhamet duygusuyla hareket edilmemesi içindir. Bu itibarla, hakkında tanıklık edilecek kişi kim olursa olsun, hattâ **düşman ve kâfir bile olsa** yine **tanıklığın dosdoğru yapılması** gerekir. Bir insana veya bir topluma olan **kızgınlık**, düşmanlık, öfke ve kavgalı olmak, tanıklık söz konusu olduğunda kişiyi adâlette ve **doğruluktan ayırmaması gerek**ir. (5/8; İ. KARAGÖZ 2/197)

Tanıklık yapmamak, farz bir görevi terk etmektir, dolayısıyla **büyük günah**tır. Yalancı şâhitlik yapmak (25/72) ise yine tanıklığı dosdoğru yapma emrine muhâlefet etmektir ve büyük günahtır. (Buhâri) (..) İyi bir müslümanbildiği ve muttali olduğu konudaşâhitlik etmekten çekinmez hattâ kendiliğinden gelip şâhitlik eder. Kur’an’da **cennetliklerin özelliklerinden biri** olarak **şâhitliği dosdoğru yapmak** zikredilmiştir. (70/33; İ. KARAGÖZ, 2/197).

Şâhitte aranan şartlar: (**a)** akıllı ve ergin olması, **(b)** Hür olması, **(c)** Müslüman olması, **(d)** Şâhidin görür ve konuşur olması, **(e)** adâletli olması. (Burada büyük günah işlemeyen, küçük günahlarda ısrar etmeyen kastedilir. Şâhidin adâletli olması (isteği) âyetle sabittir. **Cezâ dâvâlarında**, **şâhidin güvenilir olması** şartı aranır. Çünkü bu çeşit dâvâlar, şüphe ile düşer. Ebû Hanîfe’ye göre, cezâ dışındaki dâvâlarda güvenilirlik araştırmasına gerek yoktur. **(f)** Şâhidin **toplumda saygınlığının bulunması** (Hamama peştemalsız girmek, rast gele abdest bozmak, rüşvetçi olmak vb. saygınlığa engeldir. **(g)** Şâhitle, şâhitlik yapılan arasında açık **menfaat ilişkisinin bulunmaması**. (H. DÖNDÜREN, 1/184, 185)

4/136-149 MÜ'MİN, MÜNÂFIK, KÂFİR

136. Ey îman edenler! Allâh'a, Rasûlü'ne, indirdiği Kitab (Kur'ân**)'a ve daha önce indirdiği kitap(**ların asılların**)a îman edin. Kim Allâh'ı, meleklerini, kitaplarını, elçilerini ve âhiret gününü (**birini bile**) inkâr ederse şüphesiz o, derin bir sapıklığa düşmüş (**îmandan çıkmış**) olur.**

137. Şüphesiz îman edip de sonra küfre sapanlar, sonra (yine**) îman edip de sonra (**tekrar**) küfre sapanlar, sonra da küfürde ileri gidenler / küfür hâllerini devam ettirenler var ya, Allah, onları bağışlayacak ve doğru yola eriştirecek değildir.**

138. (Ey Peygamberim!**) Münâfıklara, kendileri için elem verici bir azap olduğunu müjdele!**

139. O (münâfık**)lar, inananları bırakıp da küfre sapanları / inkârcıları dost** (ve idâreci**)ler edînirler. (**Yoksa**) izzeti (**şerefi / onur ve yüceliği**) onların yanında mı arıyorlar?** (Aramasınlar) **Şüphesiz ki bütün izzet (**yücelikler**) Allâh'a âittir.**

140. (Ey müminler! Allah**) size, Kitab(**ı'n**)da: "Allâh'ın âyetlerinin inkâr edildiğini ve onlarla alay edildiğini işittiğiniz zaman, onlar (**bu sözü bırakıp**) başka bir söze dalıncaya kadar (**bu sırada onlara karşı gelemezseniz**,** bâri**) onlarla berâber oturmayın (**böylece tepkinizi gösteriniz**). Çünkü o zaman siz de onlara benzemiş olursunuz." diye (**bu âyeti**) indirdi. Hiç şüphesiz Allah, münâfıkların ve kâfirlerin hepsini cehennemde toplayacaktır.**

141. Münâfıklar, hep sizi(n başınıza bir felâket gelmesini**) gözetirler. Eğer size Allah'tan bir zafer (**ve ganîmet nasip**) olursa: "Biz de sizinle berâber değil miydik? (**Bize de pay verin.**)" derler. Eğer (**savaşta**) kâfirlere (**zaferden**) bir pay olursa (**bu sefer onlara**): "Biz size (**yardım ederek**) üstünlük sağlayıp sizi müminlerden korumadık mı? (**Bize de pay verin.**)" derler. Artık Allah, kıyâmet gününde (**onlarla sizin**) aranızda hükmedecektir. Allah, kâfirlere, müminlerin aleyhine asla bir yol (**delil**) vermeyecektir.**

142. Münâfıklar Allâh'a hîle yapmak isterler. Hâlbuki O, onların hîlelerini kendilerine çevirir. Onlar, namaza kalktıkları vakit üşene üşene kalkarlar (özen göstermezler**), insanlara gösteriş yaparlar. Allâh'ı da ancak pek az anarlar.**

143. Münâfıklar, mü'minlerle kâfirler arasında kararsızdırlar. Ne bunlara ne de onlara (dâhil olur / bağlanırlar**).** (Ey Peygamberim!) **Allah kimi sapıklık üzere bırakmışsa artık sen ona bir (**çıkar**) yol bulamazsın.**

144. Ey îman sâhipleri! Müminleri bırakıp da küfre sapanları / inkârcıları / İslâm karşıtlarını velî (sırdaş ve başlarınıza yönetici**) edinmeyin. (**Bunu yaparak**) Allah yanında aleyhinize olacak açık bir delil mi vermek istiyorsunuz? [**bk**. 3/28; 5/51; 58/22]**

145. Şüphesiz münâfıklar, cehennemin en aşağı tabakasındadır. Onlar için hiçbir yardımcı bulamazsın.

146. Ancak tevbe edenler, hâllerini düzeltenler, Allâh'a (dînine**) sımsıkı sarılanlar ve dinlerinde Allah için samimi olanlar bunun dışındadır. İşte bunlar mü'minlerle berâberdirler. Mü'minlere de Allah çok büyük mükâfat verecektir.**

147. Eğer şükreder ve îman ederseniz Allah sizi ne diye azâba uğratsın! Allah şükredenlerin mükâfâını veren, herşeyi hakkıyla bilendir.

148. Allah, kötü sözün açıkça söylenmesini sevmez. Ancak zulmedilenler bunun dışındadır. Allah herşeyi işiten ve bilendir.

149. (Ey müminler!) **Bir hayrı açıklar veya gizlerseniz ya da bir kötülüğü affederseniz, bilin ki Allah da çok affedicidir, her şeye gücü yetendir.**

136-149. (136).**'Ey îman edenler! Allâh'a, peygamberine, peygamberine indirdiği kitaba ve daha önce indirdiği kitaba imân edin. '** İmânın herhangi bir esâsının inkârı, imânın tümünü inkâr etmek demektir. Dikkat edilecek olursa, bu buyrukla imânın esaslarından beş tânesi zikredilmiştir. Altıncı rükün olan **kadere îmân** Allâh'a îmânın muhtevası içerisindedir. (S. HAVVÂ, 3/325)

Önemli ve **geçerli olan**, **son durumdur**. İnsanlar sonunda îmâna karar verir, bunda sebat ederlerse kurtulurlar, daha önceki inkârları da bağışlanır. Çünkü **îmân** önceki sayfayı siler, sâbıka kaydını ortadan kaldırır. (KUR'ÂN YOLU, 2/161)

'Kim Allâh'ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve âhiret gününü inkâr ederse şüphesiz derin bir sapıklığa düşmüştür.' Öyle bir kimse hidâyet yolunun dışına çıkmış ve îmandan alabildiğine uzaklaşmış demektir. Çünkü îmânın herhangi bir esasının inkârı ya da **îmân esaslarından** herhangi birisinin kapsamına giren **herhangi bir şeyi inkâr** etmek, îmânın **tümünü inkâr etmek demektir**. Dikkat edilecek olursa bu buyrukta, **îmanın esaslarından beş tânesi** zikredilmiştir. Çünkü altıncı esas olan **kadere îmân** Allâh'a îmanın içeriğindedir. Ve **kadere** î**mân,** yüce Allâh'ın ezeli ilim ve irâdesine îmândır. Dilediğini ortaya çıkarması kudreti iledir. Ve bunun levh-i mahfuz'da tescil edilmesi de **kaderi ile ilgili**dir. Bütün bu hususlar ise Allâh'a îmânın kapsamı içerisindedir. (S. HAVVÂ, 3/325)

Hadis: Îman; Allâh'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, âhiret gününe, **kaderine,** hayır ve şerrin Allâh'ın yaratması ile meydana geldiğine **îman etmen**dir.' (Müslim, Îman 1; Cibril hadisinden, İ. KARAGÖZ 2/200)

(137).**'Doğrusu inanıp sonra küfredenleri sonra inanıp tekrar küfredenleri, sonra da küfürde ileri gidenleri Allah bağışlamayacaktır. Onları doğru yola da eriştirmeyecektir.'** Îman ile inkâr arasında gidip gelenlerin son kararı geçerlidir. Bir kimse inkârdan sonra îmanda karar kılar ve bunda sebat ederse **mümindir**. Eğer inkârda karar kılarsa **kâfirdir**. Artık Allah bu kimseye **inkârı kendi seçtiği** ve îmânı istemediği için bir daha hidâyet etmez ve onu bağışlamaz. (İ. KARAGÖZ 2/201).

Hadis: Bir kısım sahâbi, 'Ey Allâh'ın Rasûlü! **Câhiliye** döneminde yaptıklarımızdan dolayı **cezâlandırılacak mıyız?** Diye sormuş, Peygamberimiz (s): 'Sizden kim îman esipmüslüman olarak sâlih amellerişlerse, **câhiliye** döneminde yaptıklarından dolayı **cezalandırılmaz.** Kim de inkâr edip kötü işler yaparsa, hem câhiliye hem Müslüman iken yaptıklarından dolayı cezalandırılır' cevâbını vermiştir. (Müslim Îman 189, İ. KARAGÖZ 2/202)

(139).**'Münâfık)lar müminleri bırakıp kâfirleri dost edinenlerdir.'** Kalpleri kâfirlerle berâberdir. Duyguları onlarla berâberdir. Onlara yardımcı olurlar, onlardan yardım isterler. Onlara itâat ederler ve onları severler. (S. HAVVÂ, 3/326)

'Onların yanında izzet ve şeref mi arıyorlar? Hâlbuki bütün izzet ve şeref Allâh'a âittir.' Yâni, **münâfıklar,** onlardan kendilerini korumayı, kendilerine yardımcı olmayı, kendilerini makam ve mevki sâhibi kılmayı isteyerek dostluk gösterirler. (…) Çağımızda öyle **dostluk** şekilleri görmekteyiz ki, Müslüman evlâdı **kâfir partilere girmekte**, onların kâfir liderlerine bağlanmakta, itâat etmektedirler. Maksat ise, dünyâ makam ve mevkilerini, dünyânın geçici yararlanmasından bir parça, bir şeyler elde etmektir. (S. HAVVÂ, 3/326)

Bu âyette, tevhit inancına sâhip olanın, günah işlemekle münâfık sayılmayacağına delil vardır. Çünkü o, küfür ehlini dost edinmez. Hz. Peygambere, bir müşrik gelerek, savaşa katılmak isteyince, 'Biz bir müşrikten yardım istemeyiz.' Buyurmuştur. (H. DÖNDÜREN, 1/186)

Âyette **münâfıkla**rın acı sonu haber verildikten sonra, **iki özelliklerinden** söz ediliyor: **(a)** Müminleri bırakıp, kâfirleri dost edinmek, **(b)** Güçlü ve şerefli olmak için onların (kâfirlerin) himâyesine sığınmak. (KUR'ÂN YOLU, 2/164)

Şeref ve **yücelik** ancak, **Allâh'ın katında** aranır ve O'na teslimiyetle elde edilir. Allah da o şeref ve yüceliği Rasûlü'ne ve müminlere lâyık görmüştür; müşriklere, kâfirlere, münâfıklara yâni İslâm'a ve müslümanlara karşı içinde sıkıntı duyan ve düşmanlık besleyenlere değil. Fakat münâfıklar buna kulak vermezler, karşılığı zillet ve azap olsa bile. [bk. 4/115; 5/56; 9/28; 58/20; 63/8] (H. T. FEYİZLİ, 1/99)

(140).**'Allâh'ın âyetlerine küfredildiği, alaya alındığını işittiğinizde onlar başka söze dalıncaya kadar (**kâfir ve münâfıkların**) yanlarında oturmayın. Yoksa siz de onlar gibi olursunuz.'** Onlarla birlikte olursanız, onlar gibi günah kazanırsınız. Münâfıkların, Allâh'ın âyetlerini küçümsemeleri küfürdür. Onlarla birlikte kalma hâlinde, bir rızâ ve ortaklık olursa, bu küfürdür. Ancak, bu kalışta, onların durumlarından hoşlanılmaz, onlarla ortak olunmazsa, bu sâdece günah olur. (S. HAVVÂ, 3/327)

Dînin inkâr edildiği, **alaya alındığı** ortamda –engellemeye gücü yetmeyen- mümin o yer ve kimseleri **terk edecek,** onlardan uzaklaşacaktır. Çünkü berâberliğin devâmında **üç önemli zarar** vardır: **(a)** bunu yapanların cesâreti artar, **(b)** Tepkisiz kalan müminler, giderek buna alışır, hassâsiyetleri zaafa uğrar, **(c)** Tepki göstermedikleri için, râzı olduklarından günahkâr olurlar. (KUR'ÂN YOLU, 2/165)

Bâzı ilim adamları, bu âyet-i kerimeyi delil göstererek, hangi türden olursa olsun, **bidatçı**larla birlikte oturup kalkmanın **haram** olduğunu söylemişlerdir. (S. HAVVÂ, 3/333)

'Bu takdirde (yâni Allâh'ın âyetleriyle küfür ve alay edilirken yanlarında oturduğunuz takdirde) **siz onların, o kâfir alaycıların aynısınız'** o zaman siz de, onlar gibi olursunuz. Bu âyetin zâhirine bakarak, Allâh'ın **âyetleri ile alay** etmek **küfür** olduğu gibi, o esnâda yalnız

onların yanında oturmak da küfür olacağı anlaşılıyor. Akâid âlimleri bunu, rızâ (hoş görme) ile sınırlamışlardır. **Rızâ, itirâzı terk etmek** olduğuna göre, açık veya gizli itiraz edilmedikçe, kişi küfürden kurtulmuş olamaz. **Kalkıp gitmek** de bir **itiraz demektir**. (ELMALILI, 3/107)

'… siz de onlar gibi olursunuz' Küfre râzı olmak küfür, **şirke râzı olmak şirk,** nifaka râzı olmak nifak, harama râzı olmak haram, günaha râzı olmak günahtır. **'Siz de onlar gibi olursunuz'** cümlesi, bu anlamı ifâde etmektedir. Bu itibarla fâiz işlemleri yapılan, içki üretilen, fuhuş yapılan, **kumar oynanan yerlerde bulunmak,** çalışmak, **içkili lokantada yemek yemek,** içki satılan yerlerden **alışveriş** yapmak, mecbur kalınmadıkça **câiz olmaz.** (İ. KARAGÖZ 2/204)

'.. başka bir söze dalıncaya kadar..' cümlesi, âyet ve dîni hükümlerle alay edilmediği sürece Müslüman olmayanlarla birlikte bulunulabileceğini ve **sosyal ilişkiler kurulabileceği**ni ifâde eder. (İ. KARAGÖZ 2/204)

(141).**'Münafık)lar hep sizi**(n başınıza bir felâket gelmesini) **gözetirler.'** Sizin karşılaşacağınız yeni zaferlerinizi, çalkantılarınızı gözetir dururlar. Ya da devletinizin zeval bulup, kâfirlerin size üstünlük sağlamasını beklerler. **Dîninizi** de **yitirmenizi beklerler**. (S. HAVVÂ, 3/327)

'Allah, kâfirlere, müminlerin aleyhine aslâ bir yol (delil) **vermeyecektir.'** Dünyâda bâzen kâfirler zafer kazansalar, müminlere hâkim görünseler bile, bu bir yol, bir kânun, bir şeriat değil, geçici ve devamsız bir imtihandır, **istidraç** (şerre bağlı başarı) dır. Hak ve adâlet ehli muhakkak üstündür. Dünyâda olmazsa, âhirette üstün gelir. Allâh'ın şeriatında **mümin**, **kâfirden** dâimâ **şereflidir**. Onun altında kalmaz. Şerefiyle ölür. Bu hikmetten dolayı, mümin kadının kâfirle evlendirilmesi câiz değildir. (ELMALILI, 3/108)

Allâh'ın müminler aleyhine kâfirlere yol vermeyeceği vaadi, şu şartlara bağlıdır: **(a)** müminlerin bölünüp, aralarında savaşmamaları, **(b)** İyiliği emir, kötülükten kaçınma görevlerini ihmal etmemeleri, **(c)** günah girdabına gömülmemeleri şartına bağlıdır. **'Başınıza gelen musîbet kendi yapıp ettikleriniz yüzündendir'** meâlindeki âyet (42/30) bu anlamı desteklemektedir. (KUR'ÂN YOLU, 2/166)

(142 ve 143). Bu iki âyette, **münâfıkların özellikleri** sayılmaktadır: **(a)** '**Allâh'a oyun etmek isterler**.' Ya da Allah dostu olan müminleri aldatmaya çalışırlar. **(b) 'Onlar namaza kalktıklarında tembel tembel kalkarlar**' **(c)** '**İnsanlara gösteriş yaparlar' (d) Allâh'ı hatırlarına getirmezler**, pek az anarlar. Çok azı müstesna, kesinlikle namaz kılmazlar. Kimsenin görmediği yerde asla namaz kılmazlar. Allâh'ı tesbih / sübhanallah ve tehlil / la ilahe illallah ile hatırlamaz, zikretmezler. (S. HAVVÂ, 3/329) **(e) İkisi arasında bocalayıp** dururlar.

Münâfıklar, açık vermeme korkusu içinde, iki tarafı memnun etme arzusu içinde yaşamaktadırlar. İnanmadıkları için, müminlerle tam bir işbirliği içinde olmazlar. Gizli kâfirlikleri anlaşılmasın diye, kâfirlerle de tam bir işbirliği ve dayanışma imkânı bulamazlar. (KUR'ÂN YOLU, 2/168) **(f)** Münâfıkların yukarıdaki âyetlerde sayılan diğer özellikleri: Kâfirlerle birlikte oturup kalkarlar, İslâm'a saldırmakta olanlarla ortak hareket ederler, onlarla birlikte İslâm ile alay ederler, **kâfirlere içten içe sevgi beslerler**. (S. HAVVÂ, 3/330)

Müminler, **kendi üzerlerine düşen görevleri yaptıkları,** bölünüp parçalanmadıkları ve günaha dalmadıkları sürece Allah, müminleri kâfirler karşısında **mağlûp yapmayacak**,

varlıklarını sona erdirmeyecek ve izlerinin silinmesine fırsat vermeyecektir. (42/30, İ. KARAGÖZ 2/206)

Hadîs: Münâfıklara en ağır gelen namaz yatsı ile sabah namazıdır. (Buhâri Müslim)

Hadîs: İnsanların kendisini gördüğü yerde namazı güzel kılan, tek başına kaldığı yerde kötü kılan kimsenin durumu, Rabbini hafife aldığı bir davranıştır. (S. HAVVÂ, 3/330)

(144).**'..Müminleri bırakıp da kâfirleri dostlar edinmeyin.'** Onlarla arkadaşlık, dostluk, karşılıklı olarak öğütleşmek, gizliden gizliye onlara sevgi beslemek, müminlerin hallerini onlara açıklamak, onlara itâat etmek, yardım etmek sûretiyle dost ve yardımcılar edinmeyiniz. (S. HAVVÂ, 3/334)

'Kâfirleri dost edinmeyin' yasağının anlamı: 'Kâfirlerin inanç, düşünce, ahlâk, söz, fiil ve davranışlarını benimsemeyin, demektir. İnanç, düşünce ve davranışlarını benimsemek şöyle dursun, yüce Allah **kâfirlere enküçük bir eğilim göstermeyi** bile **yasaklamıştır.** (11/113). **Küfrü sevmek** ve ona **râzı olmak küfür**dür. İnsan dost edineceği insandan dünyevi veya uhrevi, maddi veya mânevi bir fayda bekler. **Kâfirin** dünyevi ve maddi faydası olsa bile, aslâ âhiretle ilgili ve **mânevi** bir **faydası olmaz.** Faydası şöyle dursun, aksine zararı olur. **Kâfir dost,** mümini küfre veya en azından **günaha sürükler.** Müslüman olmayanlarla dost olan kimse, onun inancından, huyundan, söz veya davranışlarından bir şekilde etkilenebilir. (..) Dostluğun sevgiye dayanmasıve pratik ahlâki sonuçlar doğurması gerekir. Dolayısıyla, **müminlerin sırlarını kâfirlere vermeleri,** onların İslâm'a uymayan inanç, düşünce, söz, eylem ve davranışlarını benimsemeleri, bu sebeple onları **sevip dost edinmeleri yasak**lanmıştır. (İ. KARAGÖZ 2/207)

Kâfirleri dost edinmemek, kâfirlerle tamâmen insâni ve sosyal ilişkileri kesmek, **alış verişi**, ticâreti, **komşuluğu,** bilim, teknik, sanat, üretim ve faydalı şeylerde onlardan yararlanmayı, onlarla işbirliği yapmayı, **yardımlaşmayı,** onlara iyilik yapmayı ve **adâletli** davranmayı **terk etmek değil**dir. (60/8). Haklara riâyet etmek, ahde vefâ göstermek, güzel muâmelede bulunmak, adâlet, ihsan ve merhamet gibi **güzel davranışlar,** Müslümanın şiârı, **îmânın gereği**dir. Mümin **kâfir de olsa,** insan haklarına riâyet eder, hiç kimseye **zulmetmez.** Herkesin hayrını ve yararını ister. Bütün insanlarıîmâna, sâlih amellere ve güzel ahlâka dâvet eder. **Yasaklanan** dostluk, **müminlerin sırlarını kâfirlere vermek,** kâfirlerin İslâm'a uymayan inanç, düşünce, eylem, söz ve davranışlarını benimsemek, bu sebeple onları sevmektir. (İ. KARAGÖZ 2/207, 208).

Ülkeler arası ilişkilerin gerektirdiği ticâret, ekonomik, sağlık ve sosyal, hatta askeri alanlarda karşılıklı çıkar ilişkisi çerçevesinde **andlaşmalar yapılması** mümkün ve **câizdir**. (H. DÖNDÜREN, 1/186)

Kâfirlerin, müşriklerin / yahûdi ve hıristiyanların, gerçek **müslümanlara dost olmayacağı**, müslümanların da onları dost / velî edinmemeleri gerektiği Kur'ân'da sık sık zikredilmektedir. Ancak müslümanlar, **zarûret** hâllerinde onları yönetimlerine karıştırmadan, onlarla **ticâret** gibi bâzı konularda **antlaşmalar yapabilirler**. Ama münâfıkların da kâfirlerden daha tehlikeli olduğunu bilmek lâzımdır.) (H. T. FEYİZLİ, 1/100)

(145).**'Doğrusu münâfıklar, cehennemin en alt tabakasındadır.' 'ed derk 'ül esfel'** Cehennemin en alt tabakasıdır. Ki onun adı **Hâviye**dir. Cehennem yedi tabakadır. Bunlara

dereke denir. Üst üste devam eden tabaka demektir. Cehennemin tabakalarına dereke, cennetin tabakalarına ise **derece** denir. (İ. H. BURSEVİ, 4/323)

Cehennemin tabakaları şöyledir: Cehennem, derin kuyu (17/97), **Lezâ**, dumansız ve katıksız alev (70/15), **Hutame**, yüreklere işleyen tutuşturulmuş ateş (4/10), **Sekar**, alevli ateş (74/26), **Cahîm,** alevleri kat kat yükselen ateş (2/119), **Hâviye,** kızgın ateş ((101/9). Münâfıklar en alt tabaka olan hâviye'ye atılacaklardır. (İ. KARAGÖZ 2/208).

(146).**'Ancak (**münafıklık günahına**) tevbe edenler, yaşantılarını düzeltenler, Allâh'a (**O'nun kitabına**) sarılanlar ve dinlerini Allâh'a özgü kılanlar (**cehenneme atılmayacaklardır**). Bunlar müminlerle berâberdir…'** Cehennemden kurtulabilmek için **dört şart** belirtilmiştir: **(a).** Münâfıklığa tevbe etmek, **(b).** Eski yaşantısını terk edip, hâlini düzeltmek, **(c).** Allâh'a sarılmak yâni Kur'an ve sünnete uymak, **(d).** Îman ve ibâdetlerde riyâyı terk edip, ihlâslı ve samimi olmak. Bu **şartları yerine getirenler,** müminlerle berâber olur ve Allah onları cennetine koar. (İ. KARAGÖZ 2/209).

(147).**'Eğer şükreder ve îman ederseniz, Allah size niçin azap etsin?'** Yüce Allah Zümer sûresininn 66'ncı âyetinde **'Yalnız Allâh'a ibâdet et ve şükredenlerden ol';** Bakara sûresinin 172. Âyetinde ise, **'Eğer O'na ibâdet ediyorsanız, Allâh'a şükredin.'** Buyurmuştur. Dolayısıyla insanın şükredenlerden olabilmesi için Allâh'a ibâdet etmesi gerekir. (..) **İbâdet,** îman edipAllah ve Peygamberinin **bütün emir ve yasaklarına uymak** ve itaat etmektir. Bu mânâda ibâdet edip şükretmek kolay değildir. Bu sebeple olmalı ki, yüce Allah **'Kullarımdan şükreden azdır.'** (34/13). Buyurmuştur. (İ. KARAGÖZ 2/210).

(148).**'Allah, kötü sözün** (gıybet, iftira, yalan, ispiyonlama) **açıkça söylenmesini sevmez. Ancak, zulmedilenler bunun dışında(**dır.' Zulmedilmiş, hakkına tecâvüz olunmuş olan kimse feryad edebilir, **zâlim aleyhine bağırarak** bedduâ **edebilir** veyâhut ondan yakınarak kötülüklerini söyleyebilir, hatta kötü sözlerini aynen karşılıkta bulunabilir. (ELMALILI, 3/111)

Bir kimse hakkında başkalarına kötü, o kişi aleyhinde incitici bir söz söylemek kural olarak câiz değildir. Âyete göre bunun istisnası, haksızlığa uğrayan kimsedir. (KUR'ÂN YOLU, 2/170)

Adam hakâret eder, sen de ona hakâret edersin. Fakat sana iftira edecek olursa, sen ona iftira etmeye kalkışma. Peygamber (s) de şöyle buyurmuştur: Karşılıklı olarak birbirine söven iki kişinin bütün söyledikleri, bu işi başlatanadır. Zulme uğrayan, haksızlık etmediği sürece. (S. HAVVÂ, 3/336, 337)

(149).**'Eğer siz bir hayrı (**ve yardımı**) açıktan yapar veya gizli yaparsanız veya bir kötülüğü affederseniz (**çok sevap kazanırsınız).' Başkalarını teşvik olacaksa, sadakaların açıktan verilmesi, yardımların açıktan yapılması, **riyâ riski varsa gizli** yapılması daha iyidir. (İ. KARAGÖZ 2/212).

Şûrâ sûresinde bir kötülüğe ancak **misliyle karşılık verilebileceği** fakat affedip **bağışlayan** kimseyi **Allâh2ın ödüllendireceği** bildirilerek af ve bağış teşvik edilmiştir. (42/40, 41/34, 35). Kötülüğe karşılık verilecekse, ancak misliyle karşılık verilebilir. Ancak **affetmek ve bağışlamak daha hayırlı**dır. Çünkü **misliyle karşılık vermenin sevâbı yok,** ama affetmenin sevâbı vardır. (İ. KARAGÖZ 2/212).

Hadis: ‘Sadaka vermekle kulun malı eksilmez. Uğradığı zulme karşı sabreden kulun Allah, ancak şerefini artırır.’ (Tirmizi Zühd 13, İ. KARAGÖZ 2/213).

4/150-152 KÂFİRLER, MÜ’MİNLER

150, 151. Allâh’ı ve peygamberlerini inkâr edenler, (Allâh’a inanıp peygambere inanmamakla**) Allah ile peygamberlerinin arasını ayırmak isterler ve: “Biz (**peygamberlerin**) bâzısına inanır, bâzısını da inkâr ederiz.” diyerek bu ikisi (**îmanla küfür**) arasında bir yol tutmak isterler. İşte bu kimseler gerçekten kâfirdir. Ve biz kâfirlere rezil ve perişan edici bir azap hazırladık.**

152. Allâh’a ve peygamberlerine îman edip onlardan birini diğerinden ayırmayanlara gelince, onlara da, (Allah**) mükâfatlarını verecektir. Allah (**tevbe edip dönenleri**) çok bağışlayıcı ve çok esirgeyicidir.**

150-152. (150, 151).**‘Gerçek şu ki; (1). Allâh’ı ve Peygamberlerini** (tümüyle) **inkâr eden (**tanrı tanımazlar, maddeci**)ler, (2). (**Allâh’a inanmakla birlikte vahiy ve Peygamberlik gerçeğini inkâr ederek) **Allah ile Peygamberleri arasında ayırım yapanlar, (3). Ve** (‘Biz Allâh’a, Peygamberlerine, kitaplarına, meleklerine îman ederiz fakat, Son Peygamberi ve Kur’ân’ı kabul etmeyiz yâni peygamberlerin) **bir kısmına inanır, bir kısmını inkâr ederiz’ diyenler, (4) Ve** (bâzen îmâna, bâzen de inkâra meylederek) **bunlar arasında bir yol tutturmak isteyen (**iki yüzlü)**ler var ya;** (M. KISA 1/119). Yukarıda **(1)’**de belirtilenler **ateist**ler, **(2)’**de belirtilrnler **deist**ler, **(3)**’de belirtilenler **Yahûdiler ve hıristiyanlar**dır. (İ. KARAGÖZ 2/213, 214). **(4).** Dördüncüsü, bunlar arasında bir yol tutanlar, bunlar **münâfıklar**dır. (KUR’ÂN YOLU, 2/172)

‘İşte onlar gerçek kâfirlerin ta kendileridir. Biz de kâfirlere alçaltıcı bir azap hazırladık.’ Alçaltıcı bir azap ile maksat, **cehennem azâbı**dır. Cehennemde ateşte yakma, zakkum yedirilme, kaynar su içirilme ve zincire bağlanma gibiazaplar vardır. (İ. KARAGÖZ 2/214).

(152).**‘Allâh’a ve peygamberlerine îman edip onlardan birini diğerinden ayırmayanlara gelince, onlara da, (**Allah**) mükâfatlarını (**tam**) verecektir.’** Yüce Allah, müminlere bedeni ve sözlü ibâdetlerin mükâfâtını **on katı** ile ((6/160), mâli ibadetlerinin mükâfâtını **yediyüz katı** ile (2/261), sabredenlere ise **hesapsız derece**de (39/10) sevap verecektir. (İ. KARAGÖZ 2/215).

4/153-162 YAHÛDİLER VE İŞLEDİKLERİ CÜRÜMLER

153. (Ey Peygamberim!) **Ehl-i Kitap(**’dan Yahûdiler**) senden kendilerine gökten bir kitap indirmeni isterler (**buna aldırış etme**). Nitekim onlar, Mûsâ’dan, bundan daha büyüğünü istemişlerdi de: “Allâh’ı açıkça bize göster.” demişlerdi. Bunun üzerine zulümleri**

sebebiyle onları yıldırım çarptı. Daha sonra kendilerine açık deliller gelmişken, buzağı(yı tanrı**) edindiler. (**Biz**) bunu da affettik. Mûsâ'ya da açık bir hâkimiyet verdik.**

154. Verdikleri sağlam söz (ü tutmamaları) **sebebiyle Tûr'u tepelerine kaldırdık ve onlara: "O (**şehrin**) kapı(**sın**)dan baş eğerek (**saygı içinde**) girin." dedik. Ve yine onlara: "Cumartesi günü (**balık avlayarak saygısızlık edip**) haddi aşmayın." demiş ve kendilerinden ağır bir söz almıştık. [**bk**. 2/93; 7/171]**

155. Verdikleri sağlam sözü bozmaları, Allâh'ın âyetlerini inkâr etmeleri, peygamberleri haksız yere öldürmeleri ve: "Kalplerimiz perdelidir" demeleri sebebiyle (onları lânetledik ve başlarına belâlar verdik**). Hayır! (**Kalpleri perdeli değil.**) küfürleri sebebiyle Allah, onların (**kalpleri**) üzerine mühür vurmuştur. Artık (**yahûdiler,**) pek azı hâriç, îman etmezler. [**bk**. 5/13]**

156-157. Onların (Peygamberi ve Kur'ân'ı**) inkâr etmeleri, Meryem'e ("**zinâ etti**" diye**) büyük iftirâda bulunmaları ve: "Allâh'ın Rasûlü Mesih; Meryemoğlu Îsâ'yı biz öldürdük." demeleri sebebiyle (**Allah Yahûdileri lânetlemiştir**). Hâlbuki onlar, onu ne öldürdüler ne de astılar. Fakat onlara (**o sırada asıp öldürdükleri adam**, tıpkı Îsâ'ya**) benzer gösterildi. Onun hakkında anlaşmazlığa düşen (**yahûdi ve hıristiyan**)lar bu hususta tam bir şüphe içindedirler. Tahmîne uymaktan başka, onunla ilgili hiçbir bilgileri yoktur ve onu kesinlikle öldürmediler.**

158. Bunun aksine Allah onu (Îsâ'yı**) kendisine yükseltti. Allah mutlak gâlip, yegâne hüküm ve hikmet sâhibidir.**

159. Ehl-i Kitap'dan olup da ölümünden önce (ölüm **â**nında**) O'na îman etmeyecek kimse yoktur. O da kıyâmet gününde onların aleyhine şâhit olacaktır.**

160-161. Yahûdilerin (bir kısmının**) zulümleri ve birçok kimseyi Allah yolundan alıkoymaları, (**Tevrat'ta**) yasak edildikleri hâlde fâiz almaları ve haksız yere halkın mallarını yemeleri yüzünden, biz (**vaktiyle**) kendilerine helâl kılınmış olan birçok iyi ve güzel şeyleri onlara haram kıldık. İçlerinden küfre sapanlara da çok acıklı bir azap hazırladık. [**bk**. 6/146]**

162. (Ey Peygamberim!) **Fakat o (**Ehl-i Kitap olan**) kimselerden ilimde derinleşmiş olanlar ve mü'minler, sana indirilen (**Kur'ân'**)a da, senden önce indirilen (**kitaplar**)a da îman ederler. (**Onlar**) namazı dosdoğru kılanlar, zekâtı verenler, Allâh'a ve âhiret gününe îman edenlerdir. İşte onlara büyük bir mükâfat vereceğiz. [**krş**. 2/121]**

153-162. (153).**'Kitap ehli senin kendilerine gökten bir kitap indirmeni isterler.'** 153. âyet: Bu âyet, Yahûdi ileri gelenleri hakkında indi. Yahûdi ileri gelenleri, peygamberimize hitâben: Eğer peygambersen, Mûsâ'ya bir hamlede indirdiği gibi, sen de gökten bir kitap getir demişlerdi. Bu sözleri **inat**ları sebebiyle söylüyorlardı. (M. A. SÂBÛNİ, 1/291)

Onlara mûcizeler geldikten sonra (âsâ, beyaz el ve denizin yarılması), (Sâmiri adındaki birinin yaptığı) **buzağıyı ilâh edindiler** ve taptılar. Tevrat şeriatını kabulden çekindikleri için, Tûr dağını onların üzerine kaldırdık. (M. A. SÂBÛNİ, 1/291)

Allah, Mûsâ (a.s.) kavminin tepesine dağı kaldırmış, ondan sonra da bu hükümlere bağlı kalmalarını istemiştir. Bu durum onların zâlimliklerinin bir delilidir. Çünkü onlardan söz almak için tepelerine bir **dağın yükseltilmesi** ve böylece tehdit edilmeleri gerekmişti. Buna rağmen **sözlerinde durmamışlardı**. (S. HAVVÂ, 3/341)

(155).**'Sözlerini bozmaları, Allâh'ın âyetlerini inkâr etmeleri, peygamberleri haksız yere öldürmeleri, 'kalplerimiz perdelidir' demeleri yüzünden; hayır, Allah küfürlerine karşılık onların kalplerini mühürledi de…'** 155 ve devamı âyetlerde, İsrâiloğullarının peygamberlerine ve insanlara yaptıkları çeşitli zulümler ve kötülüklerden söz edilmektedir: **(a)** (**155**. **âyet**) Verdikleri sözden dönmeleri, Allâh'ın âyetlerini inkâr etmeleri, haksız yere peygamberlerini öldürmeleri, (Zekeriya ve Yahya –aleyhimesselâm- gibi) (M. A. SÂBÛNİ, 1/291) (isrâiloğullarından alınan sözler hakkında 2/83, 84.âyetlerde bilgi verildi. (KUR'ÂN YOLU, 3/176 **(b) 156**. **âyette**, Hz. Meryem'e iftira atarak, kâfir olduklarından söz ediliyor. **(c)** İsrâiloğullarının Hz. Îsâ'yı katlettiklerini iddia etmeleridir. Âyet cevap veriyor: (**157**. **âyet**) **'oysa onu öldürmediler ve asmadılar fakat onlara** (o sırada asıp öldürdükleri adam tıpkı Îsâ'ya) **benzer gösterildi.** (H. T. FEYİZLİ) **Onun hakkında ihtilâfa düşenler, ondan yana şüphe içindedirler.'** Hz. Mesih hakkında kesin bir bilgi sâhibi değildirler. Onlar zanna uymaktadırlar. Hâlbuki, itikâdi / akâid / **inanç konularda zan**, **câiz değil**dir. (S. HAVVÂ, 3/342)

Onlar, Îsâ (a.s.) ın durumu hakkında, öldürülmesi konusunda ihtilâfa düştüler. Rivâyet olundu ki, Îsâ (a.s.) göğe yükseldikten ve yerine ona benzer bir adamı öldürdükten sonra şöyle dediler/ konuştular: 'Bu öldürülen Îsâ ise, bizim arkadaşımız nerede? Eğer bu maktul / öldürülen, arkadaşımız ise, Îsâ nerede? Böylece, ihtilâfa düştüler, bir kısım halk, 'Bu Îsâ'dır', bir kısım insanlar da 'Bu Îsâ değildir, olsa olsa başkasıdır' dediler. (M. A. SÂBÛNİ, 1/291, 292)

(158).**'Bilâkis Allah onu kendi katına yükseltmiştir.'** Kur'ân Yahûdilerin Hz. Îsâ'yı (as) öldürmeyi başaramadıklarını, Allâh'ın onu kendisine yükselttiğini açıkça söyler; fakat meselenin nasıl olduğunu ve ayrıntıları konusunda sessiz kalır. Ne Allâh'ın onu bedeni ile birlikte yeryüzünden gökteki bir yere yükselttiğini, ne de onun diğer insanlar gibi **ölüp rûhunun göğe yükseltildiğini belirtmez.** Mesele o kadar kapalı bir dille anlatılmıştır ki, olay hakkında, **olayın** olağanüstü ve **mûcizevi olduğu**nu söylemekten başka bir yorum yapmak imkânsızdır. (MEVDÛDİ, 1/380)

3/55 ile 5/117'nci âyetler ve açıklamalarında geçtiği üzere '**müteveffîke'** kelimesini çoğu müfessirler, '**kâbiduke'** (o anda **seni çekip alacağım**) anlamında almışlardır. Ölüm anlamında ise mecâzen kullanılmıştır. Çünkü **aynı kelime**, 6/60. âyette **uyutma** anlamında kullanılmıştır. Ölümün tam karşılığı ise 'mevt'tir (39/42). Yukarıdaki âyetlerde geçtiği üzere Hz. Îsâ, Allah tarafından öldürülmüş olsaydı, o andaki "ref" (kaldırma) kelimesinin bir anlamı olmazdı. Bu kelime bâzılarının dediği gibi "mânevî yükselme" anlamına gelmez. Yukarı kaldırma işi nasıl olursa olsun meydana gelmiştir. Mühim olan şudur ki yahûdiler O'nu ne öldürdüler ne de astılar.) (H. T. FEYİZLİ, 1/102)

'Bilâkis Allah onu kendi katına yükseltti.' (..) (Şu hâlde) hayâtın da ölümün de çeşitleri vardır ve Allah nezdinde olmak, **Allâh'a yükseltilmek maddî olarak anlaşılamaz.** Çünkü Allah zamandan, mekândan ve maddeden **münezzeh**tir. (KUR'ÂN YOLU, 2/180)

(159).**‘Kitap ehlinden hiç kimse yoktur ki, ölümünden önce ona inanacak olmasın.’** Bu kitap ehli, âhir zamanda onun inmesi esnasında hayatta bulunacak olan kitap ehlidir. (S. HAVVÂ, 3/343)

Hadis: ‘Canım kudret elinde olan Allâh’a yemin ederim ki Meryem oğlu **Îsâ**, yakın bir gelecektearamıza âdil bir hakem olarak **inecek**tir. Îsâ **haçı kıracak**, domuzu öldürecek, cizyeyi kaldıracak ve o zamanda kimsenin kabul etmeyeceği kadar **mal çoğalacak**tır.’ (Müslim Îman 242, İ. KARAGÖZ 2/222).

(160).**’Yahûdilerin zulümleri sebebiyle kendilerine helâl kılınmış hoş şeyleri yasakladık…’ ‘Kendilerine yasaklanan fâizi almaları ve haksız yere insanların mallarını yemelerinden ötürü. Onların kâfir olanlarına elem verici bir azap hazırladık.’** Helâl olan bâzı yiyecekler yahûdilere haram kılınmıştır. Helâl olan temiz ve iyi şeylerin yahûdilere **haram kılınmasının sebepleri** şunlardır: **(a) Zulmetmeleri:** Yahûdilerin zulmü ile maksatAllâh’a verdikleri sözü tutmamaları, Allâh’ın âyetlerini inkâr etmeleri ve Hz. Meryem’e **zinâ suçu isnat etmeleri** gibi işledikleri **inkâr** ve günahlardır. **(b).** Birçok kimseyi **Allah yolundan alıkoymaları:** Yahûdiler Tevrat’ı tahrif ederek, âyetlerin anlamlarını bâtıl yorumlarla değiştirerek, din adına asılsız sözler söyleyerek ve Hz. Muhammed (s)’in peygamberliğini inkâr ederek birçok insanı îman edip hak dîni kabul etmekten alıkoymuşlardır. **(c). Fâiz alıp vermeleri:** Yahûdilere fâiz haram kılındığı hâlde fâiz alıp vermişlerdir. **(ç). İnsanların mallarını bâtıl yollarla almaları:** (5/62). Bâtıl yollardan maksat rüşvet almak gibi gayr-i meşru yollardan gelir elde etmeleridir. (İ. KARAGÖZ 2/223).

Yahûdilerin yaptıkları zulümler sayılmaya devam ediliyor: Yasaklanmış olan fâizi almaları, haksız yere insanların mallarını yemeleri, rüşvet vb. diğer haram yollarla insanların mallarını yemeleri. (S. HAVVÂ, 3/343)

Hz. Mesih (a.s.)ın **âhir zamanda ineceğine** dair Müslüman ümmetin icmâı vardır. Hıristiyanlar da bu görüştedir. Yahûdi kitaplarında da bunu çağrıştıracak ifâdeler vardır. Hz. Îsâ’nın inmesine dâir, Rasûlullah (s)’in yetmişten çok hadîsi vârid olmuştur. Îsâ (a.s.)ın nüzûlünü inkâr eden **kâfir** olur. (S. HAVVÂ, 3/356)

4/163-170 PEYGAMBERLER VE PEYGAMBERİMİZ

163. (Ey Peygamberim!) **Biz Nûh’a ve ondan sonraki peygamberlere vahyettiğimiz gibi, şüphesiz sana da vahyettik. Nitekim İbrâhim’e, İsmâil’e, İshâk’a, Yâkub’a, torunlar(ın)a, Îsâ’ya, Eyyûb’e, Yûnus’a, Hârun ve Süleyman’a da vahyetmiş, Dâvud’a da Zebûr’u vermiştik.**

164. (Ey Peygamberim!) **Bundan önce sana (**haberini**) anlattığımız bir kısım peygamberler ve sana anlatmadığımız daha nice peygamberleri de (**gönderdik**). Ve Allah Mûsâ’ya hitap edip konuştu. [**bk**. **7/144; 40/78.** krş**. 4/126]**

165. (Biz**) Elçileri, müjdeleyici ve uyarıcı olarak (**gönderdik**) ki (**bu**) elçilerden sonra insanların (**âhirette**) Allâh’a karşı (**bizi îmana çağıran olmadı diye**) hiçbir bahâneleri kalmasın. Allah mutlak gâlip, mutlak hüküm ve hikmet sâhibidir.**

166. (Ey Peygamberim!) **Fakat Allah, sana gönderdiği (**Kur'ân**) ile şehâdet eder ki onu kendi (**ezelî**) ilmi ile indirmiştir. Melekler de şâhitlik eder. Zâten şâhit olarak Allah kâfîdir.**

167. Doğrusu (sana gelen âyetleri tanımayıp**) küfre sapanlar ve Allah yolundan (**insanları**) alıkoyan** (Yahûdiler)**ler, elbette derin bir sapıklığa düştüler.**

168, 169. Şüphesiz, inkâr eden / küfre sapan ve zulmeden (yahûdi ve hıristiyan**)ları, Allah bağışlayacak değildir, doğru yola iletecek de değildir. 169. Ancak içinde ebedî kalacakları cehennem yoluna (**iletecektir**). Bu da Allâh'a (**göre**) çok kolaydır.**

170. Ey insanlar! Peygamber size Rabbinizden gerçeği (Kur'ân'ı**) getirdi. Kendi faydanıza olarak (**ona**) îman edin. Eğer küfre saparsanız (**bilin ki**) göklerde ve yerde olanların hepsi Allâh'ındır. Allah her şeyi bilendir, mutlak hüküm ve hikmet sâhibidir.**

163-170. (163).**'Nûh'a, ondan sonra gelen peygamberlere vahyettiğimiz gibi, şüphesiz sana da vahyettik.'** Hz. Peygamber, 124 bin nebi gönderildiğini, bundan 313 ünün Rasul, (bağımsız semâvi dinle gönderilen peygamber) olduğunu bildirmiştir. (…) Bütün **peygamberlere** âit **ortak sıfatlar** şunlardır: **(1)** Emânet: (güvenilir olması), **(2)** Sıdk: doğru olması, **(3)** Fetânet: Akıllı olması, **(4)** İsmet: Günah işlemeye karşı koruma altında olması, **(5)** Tebliğ: Allah'tan aldığı vahyi insanlara bildirmesi. (…) Ancak, verilen görevin ağırlığı, tebliğ işinde çektikleri sıkıntılar ve buna sabretmesi, kimi peygamberlere kitap verilmesi vb. dikkate alındığında aralarında farklılık olması gerekir. Nitekim İslâm bilginleri, Hz. Nûh, İbrâhim, Mûsâ, Îsâ ve Muhammed (Aleyhimüsselâm) dan ibâret peygamberlere **ulü'l azm** (büyük peygamber) lerden saymışlardır. (H. DÖNDÜREN, 1/208)

(164).**'Allah, Mûsâ ile de konuştu.'** Allah Teâlâ'nın Hz. Mûsâ ile konuşması, Şûra sûresinde (42/51) açıklanan 'konuşma yollarından' birisi ile yâni perde arkasından konuşma yoluyla gerçekleşmektedir. Söyleyen, konuşan Allah olduğuna göre, insanlar arasında olduğu gibi, araçlar, **sesler**, **harfler** mevcut **değildir**. (KUR'ÂN YOLU, 2/183, 184)

Vahiy: Istılahta**,** Allâh'ın peygamberlerine**,** iletmek istediği mesajlarını**,** doğrudan doğruya veya Cebrâil vasıtası ile bildirmesine denir. (…) **İlâhî Vahiy:** Allâh'ın vahyi demek olup, **5 çeşittir**: **(1)** Cebrâil'e (53/10) diğer meleklere vahyi (8/12), **(2)** Cansız varlıklardan, yeryüzüne (99/4-5) ve gökyüzüne. (41/12) vahiy: Emretmek anlamında, **(3)** Canlılardan bal arısına vahyi: (16/68, 69) İlham anlamında, **(4)** İnsanlardan Hz. Mûsâ'nın annesine: (28/7): ve Hz. Îsâ'nın havârilerine: (5/111) vahyi: ilham, îmâ, emir anlamı, **(5)** Peygamberlere vahiy: (4/162, 7/117, 160) vahiy denince, ilk akla gelen bu vahiydir. Bu vahiy sözle, sözsüz ve Cebrâil vasıtası ile olur. (…) **İlâhi Olmayan Vahiy**: Cin ve insanlar arasındaki vahiy, şeytanın şeytana vahyi (6/121), fısıldaşmak, gizli konuşmak anlamında. (DÎNÎ KAVRAMLAR SÖZLÜĞÜ, 1/589, 590)

(165).**'Müjdeleyici ve uyarıcı peygamberler olarak. Tâ ki, peygamberler geldikten sonra insanların Allâh'a karşı bahâneleri kalmasın.'** Rasullerin gönderilmesi böyle bir gerekçenin ortadan kaldırılması, delilin bağlayıcı olması açısından kusursuz olması ve insanların 'Niçin bize gaflet uykusundan uyandıracak, dikkat edilmesi gereken şeylere dikkatimizi çekecek, **ibâdetler, şer'i hükümler,** bunların hükümleri, vakitleri, miktarları ve

buna benzer **ancak peygamberler vâsıtasıyla bilinebilecek** şeyleri öğretecek bir **rasûl göndermedin?'** diyemesinler diye. (S. HAVVÂ, 3/362)

Peygamberlerin gelmediği dönemlerde yaşayan, yaşadıkları bölge itibâriyle peygamberlerin tebliğlerine ulaşamayan veya bunlarla yeteri kadar irtibat kuramayan insanlar **sâdece Allâh'ın varlığını ve birliğini** tanıyarak O'na inanmakla **sorumludurlar**. Bunun dışında dînî bakımdan herhangi bir sorumlulukları yoktur. (Ö. ÇELİK, 1/691)

(166).**'Onu ilmiyle indirmiştir.'** Onun Kur'ân'ı Kerim'i ilmi ile indirdiğinin delili şudur: Bu Kur'ân-ı Kerim'de öyle şeyler vardır ki, kesinlikle insan bilgisinin o noktaya ulaşmasına imkân yoktur. Gayba dair bilgiler gibi. Kur'ân'ın indiği dönemde, insan bilgisinin ulaşmasına imkân olmayan şeylerden söz etmektedir. Kâinatın birçok sırrına dâir buyruklarda görüldüğü gibi. (S. HAVVÂ, 3/362)

(167).**'Küfredip insanları Allah yolundan alıkoyanlar, şüphesiz derin bir sapıklığa düşmüşlerdir.'** İnsanları Allah yolundan engel olanlara gelince, onlar, ancak maddeye tapan ve Allâh'a ortak koşan kişilerdir. Onlar, Allâh'ı gizli veya açıktan inkâr ettikleri ya da îmânlarında samîmi olmadıkları için, insanları **O'nun emirlerini uygulamalarına** çeşitli şekillerde **engel olurlar**. Buna karşılık yaptıkları işler elbette Allah yanında boşa gitmiş olacaktır. (H. T. FEYİZLİ, 1/103)

(170).**'.. Peygamber size Rabbinizden gerçeği** (Kur'ân'ı) **getirdi**.' Yâni Hz. Muhammed (s) Kur'ân ile gelmiştir. Kur'ân'ın mûcize oluşu, onun gerçek peygamber oluşuna şâhitlik eden en büyük delildir. Ya da o, sizi yalnız Allâh'a kulluk etmeye dâvet ile gelmiştir. (İ. H. BURSEVÎ, 4/ 373, 374)

Muhammed (s) size İslâm'ı getirmiştir. Allâh'a teslim olmak isteyen için tek yol, Muhammed'in getirdiği dindir. Hidâyeti, hak dîni Allah'tan getiren O'dur. (S. HAVVÂ, 3/363)

4/171-173 HAZRETİ ÎSÂ VE TESLİS

171. Ey Ehl-i Kitap! Dîninizde taşkınlık etmeyin. Allah hakkında gerçek olandan başkasını söylemeyin. Meryemoğlu Îsâ Mesih ancak, Allâh'ın Elçisi ve Meryem'e ulaştırdığı "ol" kelimesi ve (Cebrâil ile**) O'nun tarafından gönderilmiş bir ruhtur. Allâh'a ve elçilerine inanın, "(**Allah**) üçtür." demeyin, kendi faydanıza olarak buna son verin. Allah bir tek ilâhtır. O, çocuğu olmaktan tamâmen uzaktır (**münezzehtir**), O'nun şânı yücedir. Göklerde ve yerde olanların hepsi O'nundur. Vekil olarak Allah kâfîdir.**

172. Mesih (Îsâ**) da, (**Allâh'a**) en yakın melekler de, Allâh'a kulluk yapmaktan aslâ çekinmez(**ler**). Kim O'na kulluktan kaçınır ve büyüklük taslarsa (**bilsin ki Allah**, **âhirette**) onların hepsini huzûrunda toplayacak (**hesâba çekecek**)tir.**

173. Îman edip sâlih ameller işleyenlere gelince; (Allah**) onlara mükâfatlarını eksiksiz verecek ve kendi lütfundan (**daha da**) artıracaktır. (**Kendisine kulluktan**) çekinenlere ve büyüklük taslayanlara ise acıklı bir azap ile azap edecektir. Onlar, kendilerine Allah'tan başka bir dost ve bir yardımcı bulamayacaklardır.**

171-173. (171).**'Ey Ehl-i Kitap, dîninizde taşkınlık etmeyin.'** **Yahûdiler,** Hz. Mesih'in gerçek değerini düşürerek, o bir **gayr-i meşru çocuktur** deme noktasına varmışlardır. Hıristiyanlar da onu gerçek değerinden üstün tutmakta **Allâh'ın oğlu'** kabul ederek haddi aşmışlardır. (S. HAVVÂ, 3/378, 380)

'O'nun Meryem'e ulaştırdığı kelimesidir.' Cebrâil'in getirip Allâh'ın izniyle Meryem'e üflediği ve böylece Îsâ'nın vücûda gelmesine sebep teşkil ettiği kelimesidir. (..) Hz. Îsâ, Hz. Cebrâil'in Meryem'e getirmiş olduğu kelimeden yaratılmıştır. Böylelikle o şânı yüce Allah tarafından dolaysız **'ol'** denilip olan ve sebepler âlemine uygun olarak yaratılmayan gibidir. (S. HAVVÂ, 3/380)

'Ve kendinden bir rûh'tur.' Kaynağı kendisinden olan, kendisinin yaratmasıyla, şekillendirmesiyle, oluşturmasıyla yaratılan bir rûhtur. Bu rûhun Yüce Allâh'a izâfe edilmesi gibi, şânını ve şerefini yükseltmek içindir. **'kendinden'** buyruğu ile kastedilen, yaratması dolayısı ile kendi katından demektir. Yoksa kendisinden bir parça anlamında değildir. Hz.Mesih'e **Rûh** adının verilmesinin sebebi, Allâh'ın izniyle ölüleri canlandırması idi. **'Allah üçtür demeyin.'** İlâh, 'baba, oğul ve Rûh'ül Kudüs' olmak üzere üçtür, demeyin. Üçlemeyi bırakın. (S. HAVVÂ, 3/380, 381)

Hadîs: Rasûlullah, şöyle buyurur: 'Hıristiyanların, Meryem oğlu Îsâ'yı ululadıkları gibi, siz de beni ululamayınız. **Allâh'ın kulu ve Rasûlü deyiniz**. (Buâri Enbiyâ 48; S. HAVVÂ, 3/388)

Onlar ki, Hz. Îsâ'yı övmekte ileri gittiler, '**Allâh'ın oğludur' dediler**, Yahûdiler, 'Uzeyr, Allâh'ın oğludur' dediler, . Biz ise, **tahiyyatta** olduğu gibi, kul kelimesini, 'Rasûlden' önce kullanıyoruz. O, Allâh'ın kulu ve Rasûlüdür' diyoruz. (İ. H. BURSEVİ, 4/378, 379)

Kur'ân'a göre Hz. **Îsâ'nın** yirmi civarında **üstün özellikleri** vardır: **(a)** O, Allâh'ın kulu ve Peygamberidir. (4/172, 5/75) **(b)** Beş büyük peygamberden biridir. (33/7, 42/13, 5/46) **(c)** Allah, ona Îsâ Mesih adını vermiştir. (3/45) **(d)** Allâh'ın kelimesidir ve Rûhu'dur. (4/171) **(e)** Rehber ve öncü mânâsında imamdır. (33/7) **(f)** Kulların amellerine şâhitlik edecektir. (4/159, 5/117) **(g)** Son peygamberin geleceğini müjdelemiştir. (61/6) **(h)** Dünyâ ve âhirette şerefli ve itibarlı olanlardandır. (3/45), **(ı)** Seçilmiş ve sâlih kullarındandır. (3/33, 6/85-87), **(i)** Allah'tan bir rahmettir, annesine bağlı (19/19, 33), **(j)** Allâh'ın kitabı ve hikmeti öğrettiği kutlu kişilerden biridir. (3/48) (KUR'ÂN YOLU, 2/194)

(172).**'Mesih de, mukarreb melekler de Allâh'a kul olmaktan asla çekinmez.'** Bu âyette, müşriklerin ve hıristiyanların 'Melekler Allâh'ın kızlarıdır' (Nahl, 16/57), ve 'Îsâ Mesih Allâh'ın oğludur' iddiâları reddedilmekte ve Îsâ (a.s.) ve Meleklerin Allâh'a kulluk ve ibâdet ettikleri belirtilmektedir. (KUR'ÂN YOLU, 2/194-5)

Mukarreb melekler, Arşın etrafındaki melekler**, Cebrâil, Mikâil, İsrâfil ve** onların tabakasındakilerdir. (S. HAVVÂ, 3/381, İ. H. BURSEVİ, 4/387)

(173).**'Kul olmayı kendisine yedirmeyip büyüklük taslayanları da acı bir azâba çarptıracaktır.'** Allâh'a kul olmaktan kaçınanlar, sınırsız mercilere kul olma zilletini yaşarlar. Arzu ve ihtirasların, kuruntu ve hurâfelerin kulu olmak alçaklığını tadarlar. Kendileri gibi olan **insanlara kul olurlar.** Onların önünde eğilme alçaklığını yaşarlar. Kendileri gibi

insan olan kulların düzenlerini, şeriat ve kânunlarını, değer ve ölçülerini, hayatlarına uygulamak sûretiyle aşağılık bir hayat sürdürürler. Bunlar ve onlar, Allâh'ın katında bir oldukları hâlde, onları bu dünyâda Allâh'ın dışında ilâhlar edinirler. (S. KUTUB, 3/156)

4/174-175 ALLÂH'IN İNDİRDİĞİ APAÇIK NÛR

174. Ey insanlar! Size Rabbinizden bir delil (olarak mûcizelerle Muhammed**) geldi ve size apaçık bir mucize (**Kur'ân**) indirdik.**

175. İşte Allâh'a inanan ve O'(nun Kur'ân'daki buyrukları**)na tam sarılanları; (**Allah**) kendi katından bir rahmet ve lütuf içine (**cennete**) koyacak ve onları, (**sonu**) kendisine ulaşan doğru bir yol (**İslâm'**)a iletecektir.**

174-175. 'Size Rabbinizden kesin bir delil geldi.' Burhan: Burada burhandan kasıt mûcizelerle teyid edilmiş, Muhammed Rasûlullah'tır. (M. A. SÂBÛNİ, 1/296) **Apaçık Nûr:** Kur'ân-ı Kerîm'dir. (Ö. ÇELİK, 1/696)

Îmâna kavuşan ve rehbere sarılanlar için **üç mükâfât** vaad ediliyor: **(a)** Allâh'ın rahmet deryâsına dalmak, **(b)** O'nun lütfuna mazhar olmak, **(c)** Hidâyete erme nimeti. (KUR'ÂN YOLU, 2/196)

4/176 BABASI VE ÇOCUĞU OLMAYANIN MÎRÂSI

176. (Ey Peygamberim**!) Senden (**mîrasta**) fetvâ isterler. De ki: "Allah 'kelâle' (**babası ve çocuğu olmayıp kardeşlerini mîrasçı bırakan**) hakkında (**şöyle**) fetvâ veriyor: Eğer çocuğu (**ve babası**) olmayıp da bir kız kardeşi olan bir erkek ölürse, bıraktığının yarısı onundur. Eğer mîrasçı erkek kardeş ise, çocuksuz (**ve babasız ölen**) kız kardeşine (**tamamen**) vâris olur. Eğer (**kelâle olarak ölenin**) iki (**veya daha fazla**) kız kardeşi varsa, bıraktığının üçte ikisi onlarındır. Eğer (**bu kalanlar**) erkek ve kız kardeşler (**olarak karışık**) iseler, o zaman bir erkeğe iki kadının payı kadar (**pay**) verilir. Şaşırıp sapmayasınız diye Allah size (**hükmünü**) açıklıyor. Allah herşeyi hakkıyla bilendir." [**krş. 4/11**]**

176-176. 'Senden' mîras konusunda ek **'açıklama yapmanı istiyorlar, De ki: 'Allah kelâle** –yâni babası ve çocuğu olmayan kişi – **'hakkındaki hükmünü açıklıyor:'** Bu durumda olan **'bir kişi, geride hiç çocuk bırakmadan ölürse;** (1) **'tek bir kız kardeşi varsa'** kız kardeş **'mîrasın yarısını alır.'** (2) **'Kız kardeşin çocuk bırakmadan ölmesi hâlinde ise,'** tek vâris olan **'erkek kardeş mîrasın tamâmını alır.'** (3) **'Eğer'** ölen kişinin **'iki'** veya daha fazla **'kız kardeşi varsa, onlar mîrasın üçte ikisini paylaşırlar.'** (4) **'Eğer'** mîrasçılar **'erkek ve kız kardeşlerden oluşursa, o zaman bir erkek, iki kızın alacağı payı alacak'** şekilde mîrâsı aralarında paylaşırlar. (M. KISA, 1/122, 123)

Mîrasta aynı derecedeki mîrasçı kadınlara, erkeklere nispetle yarı hisse verilmesinin sebebi, kadınların ikinci sınıf insan olarak kabul edilmelerinden veya haklarının eksiltilmesinden değil, bu **nimet külfet dengesi** zarûretinden kaynaklanmaktadır. (KUR'ÂN YOLU, 2/198)

5 / MÂİDE SÛRESİ

Medîne döneminde inmiştir. 120 âyettir. Üçüncü âyeti Vedâ Haccı'nda Arafat'ta inmiştir. Sûre adını 112 ve 114. âyetlerde Hz. Îsâ'nın Allah'tan istediği bir sofra olan Mâide'den almaktadır. İçinde münâfıklara, Ehl-i Kitâb'a ve bâzı İslâmî hükümlere yer verilmiştir. (H. T. FEYİZLİ, 1/105)

Rahmân ve Rahîm Allâh'ın adıyla

5/1-2 AKİDLERİN GEREĞİNİ YAPMAK

1. Ey îman edenler! Sözleşmeleri yerine getirin. İhramda iken avlanmak helâl değildir. Ancak (aşağıda haram olduğu**) bildirilenler dışındaki ehlî (**kurbanlık**) hayvanlar (**deve**,** sığır**,** koyun vb.**), size helâl kılındı. Allah dilediğini hükmeder. [**krş**. 2/27]**

2. Ey îman edenler! Allâh'ın şiarlarına (dînin esaslarına**,** alâmetlerine**,** hac için koyduğu emir ve yasaklarına**,** yapılması gereken şeylere ve) **haram aya, gönderilen kurbana, gerdanlara / gerdanlık takılanlara ve Rablerinden bol nimet (**ticâret**) ve rızâ isteyerek Beyt-i Harâm'a yönelip gelenlere sakın saygısızlık etmeyin! İhramdan çıktığınız zaman isterseniz avlanabilirsiniz. (**Hudeybiye'de**) Mescid-i Haram'dan sizi men ettikleri için bir kavme karşı duyduğunuz kin, sizi haddi aşmaya sevketmesin. İyilik ve takvâ (**Allâh'ın emirlerine uygun yaşama / karşı gelmekten sakınma**)da yardımlaşın, günah ve düşmanlık üzerinde yardımlaşmayın. Allah'tan korkun! Şüphesiz Allâh'ın, azâbı çok şiddetli olandır.**

1-2. '..Sözleşmeleri yerine getirin.' Akit, hukuki bir sonucu meydana getirmek üzere karşılıklı iki irâdenin birbirine uygun olarak açıklanmasıdır. (..) **Mecellede akit:** Tarafların bir husûsu iltizam ve taahhüt etmeleridir ki, îcâp ve kabûlün irtibâtından ibârettir. (KUR'ÂN YOLU, 2/202, 203)

Îmân bir akittir. Siz bu akit ile Allâh'a karşı birtakım sözleşmeler, akitler yaptınız. Sonra kendiliğinizden (adak, yemin gibi) veya kendi aranızda veya bütün insanlar arasında birtakım **sözleşmeler** yapar, bağlanırsınız. İşte bütün bu akitleri **yerine getiriniz**. (ELMALILI, 3/143)

Akitlerin Çeşitleri: Bir insan **(1).** özgür irâdesiyle **îman edip** mümin olduğu zaman **Allâh'a ve Peygamberine itaat edeceğine,** İslâm'ın hükümlerini uygulayacağına, emir ve yasaklara, helâl ve haramlara uyacağına **söz vermiş olur.** Bu itibarla müminin bu sözüne hakkıyla uyması ve dîni hükümleri uygulaması gerekir. (..) Aksi davranış ahde, söze ve **sözleşmeye uymamak** ve **ihânet** etmektir. (2/27, 8/56, 13/25, 16/92). (İ. KARAGÖZ 2/237).

Kur'an ve sünnete uygun olarak yapılan **(2).alım – satım, (3)**. sipâriş, **(4). iş (**akdi**), (5)** görev, **(6) kirâ, (7)** borç, **(8) ödünç, (9)** emânet, **(10) hibe, (11)** rehin, **(12)** kefâlet, **(13)** evlilik **(nikâh), (14)** sulh ve benzeri **kişi** ile kişi, kişi ile şirket veya kurum, kuruluş, **şirket** ile **devlet** ve **devletlerarasında** yapılan bütün akitler, bu **âyetin hükmüne dâhil**dir. (İ. KARAGÖZ 2/238) Hz. Peygamber, **gayr-i müslimlerle** yapmış olduğu **akitlerin yerine getirilmesine** son derece önem vermiştir. (KUR'ÂN YOLU, 2/203)

Bu ve benzeri akitlere, **sözleşmeler**e, verilen sözlere zamânında ve hakkıyla **uyulması** gerekir. Buna **ahde vefâ** denir. Ahde vefâ göstermek, akitlere riâyet etmek, verilen sözleri tutmak **farz**dır. Verdiği sözü ve yaptığı sözleşmeyi yerine getiren sevap kazanmış; yerine getirmeyen ahit ve akitlerine **ihânet** etmiş, **kul hakkı** üstlenmiş ve günaha girmiş olur. (İ. KARAGÖZ 2/239).

Bu âyetten hareketle Ebû Hanife ve İmam Mâlik anlaşma yapılır-yapılmaz akdin kesinlik kazanacağı ve **tek taraflı irâde** ile **bozulamayacağı** sonucuna ulaşmışlardır. (KUR'ÂN YOLU, 2/204)

Sözleşme toplumda sosyal ve hukûkî bir konudur. Devletler, hükümetler ve halk birbirlerine hak ve vazifeleri bakımından bir sözleşme içindedirler. Ancak Allâh'ın emrine uygun olarak bu yerine getirilmekle toplumda sosyallik, hukûkîlik ve yükselme olur. Aynı zamanda Allâh'a îmân etmek de O'nunla yapılan bir sözleşme (akit)tir. Buna bağlılık da O'nun emirlerine / Kur'ân'ın hükümlerine bağlılıkla olur. (H. T. FEYİZLİ, 1/105)

'Size çeşitli hayvanlar helâl kılındı, ancak haram olması okunan müstesna. '**Behîmetü'l En'âm:** Karada veya denizde yaşayan dört ayaklı hayvan anlamında kullanılır. En'âm, '**neam'** ın çoğulu olup, sığır, koyun ve keçi gibi evcil hayvanların yanında (6/142) ceylan, geyik vb. yabâni hayvanları da içine alır. Bu anlayışa göre, pençeli ve yırtıcı hayvanlar ile at, eşek, katır gibi tek tırnaklı hayvanlar bu gruba girmez. (KUR'ÂN YOLU, 2/204)

'Behîme denilen evcil hayvanlar size helâl kılındı' demek, etlerinden **yenilebilir**, sütleri **içilebilir**, derileri **kullanılabilir**, yünleri ve güçlerinden **yararlanılabilir**, demektir. Hayvanların bu yararları çeşitli âyetlerde beyan edilmiştir. (6/142, 16/5-8, 23/21-22; İ. KARAGÖZ 2/240).

Bu sûrenin 3. âyetinde haram olduğu açıklananlar dışında kalan ve en'am denilen hayvanlar **helâl** kılınmıştır. İhramlı olmayanların avladıkları hayvanların eti de, helâl kılınmıştır. İhramlılar, başkalarının avladığı hayvanların etini yiyebilirler. (KUR'ÂN YOLU, 2/204)

'Ey Îmân edenler. Allâh'ın nişânelerine, haram olan aya, …… saygısızlık etmeyin.' Allâh'ın nişâneleri: Dînin esasları, alâmetleri, hac için koyduğu emir ve yasaklar. (H. T. FEYİZLİ, 1/105)

Hac sûresinde Mescid-i Haram, Kâbe, tavaf, namaz, secde, rükû, hac, kurban, kurbanlık hayvanlar, Allâh'ı zikretmek ve adakları yerine getirmekten söz edildikten sonra (22/25-29) önce, **'Bu böyledir. Kim Allâh'ın hükümlerine saygı gösterirse bu, Rabbi katında kendileri için bir hayırdır.'** (22/30). buyrulmuş sonra, **'Bu, böyledir. Kim Allâh'ın nişânelerini yüceltirse şüphesiz bu, kalplerin takvâsındandır.'** (22/32) buyrulmuştur. Bu iki âyetten **Allâh'ın dîni ile ilgili hükümlerin** Allâh'ın **nişâneleri olduğu** anlaşılmaktadır. (İ. KARAGÖZ 2/244).

'Rablerinden bol nîmet ve hoşnutluk isteyerek kâbe'ye gelenler' cümlesinde kasdedilenler **müşrikler**dir. (..) Mekke'nin fethedildiği yıl çevredeki müşrikler Mekke'yi ziyârete gelmişler ve umre yapmak istemişlerdi. Müslümanlar 'Ey Allâh'ın elçisi! **Bunlar müşriktir,** Kâbe'ye sokmayalım, **baskın yapalım'** demişler, âyet bunun üzerine inmiştir. Daha sonra Tevbe sûresinin **'Ey îman edenler! Müşrikler ancak bir pisliktir. Artık bu yıllarından sonra Mescid-i Harâm'a yaklaşmasınlar'** (9/28) anlamındaki âyet ile müşriklerin Mescid-i Harâm'a girmeleri yasaklanmış ve **'Rablerinden bol nîmet ve hoşnutluk isteyerek Kâbe'ye gelenler'** hükmü, sâdece **Müslümanlara özgü** kalmıştır. (İ. KARAGÖZ 2/244, 245).

Allâh'ın fazlını, rahmetini, nimetini, hoşnutluğunu isteyerek Mescid-i Harâm'ı ziyâret etmek isteyenlere saygısızlık etmeyin, taarruza kalkışmayın. **Mescid-i Harâm'a** küfür, **şirk için gelenler engellenir**, gerektiğinde saldırılır, hatta **öldürülürler**. (S. HAVVÂ, 3/445)

İhramdan çıkınca av yapmak **helâl**dir: **^..ihramdan çıktığınız zaman avlanın'** demek, **'avlanabilirsiniz'** demektir. Yasaktan sonra gelen emir, **'ibâha'** (mubahlık) ifâde eder. Dolayısıyla âyetteki bu emir de ittifakla mubahlık ifâde eder.

'haram olan aya…. Saygısızlık etmeyin.' İslâm âlimleri, haram aylarda müşriklerle, kâfirlerle ve isyancılarla savaşmanın helâl olduğuna dâir icmâda bulunmuşlardır. Bu aylarda bu gibilerle **savaşmak helâl** sayıldığı gibi, yılın **diğer aylarında da savaşmak helâl**dir. (S. HAVVÂ, 3/444)

'…bir kavme olan buğz (kin**,** kızgınlığınız**) sizi haddi aşmaya sevk etmesin!'** Bu âyette, dînin kutsal değerlerinin çiğnenmesi yasaklanmış, ardından intikam alma davranışlarına yönelinmemesi emredilmiştir.

Müşrikler hicretin 6. yılında umre için Medîne'ye gelen Müslümanları engelleyerek şehre sokmamışlar, Kâbe'yi tavaf etmelerine müsâade etmemişlerdi. Ancak bir yıl sonra Müslümanların Kâbe'yi tavaf etmelerine izin verileceği hükmünü içeren **Hudeybiye antlaşması** yapıldı. Âyetten anlaşıldığına göre müşriklerin Müslümanlara karşı düşmanca tutmları ve bu arada onları büyük bir özlemle arzuladıkları **Kâbe ziyâretinden engellemeleri** bâzı Müslümanları **intikam alma düşüncesine sevketmiş,** Müslümanlar Mekke'yi fethederek oranın yönetimini ellerine geçirince bâzı kimseler daha önce kendilerine kötülük etmiş olanları cezâlandırmak ve **yapılan kötülüklere misillemede bulunmak istemişlerdi.** Ancak âyet, olayın Müslümanların **zulüm yapmalarına gerekçe olamayacağını** bildirmiştir. (KUR'ÂN YOLU, 2/207)

İhânete **ihânetle karşılık vermemek**, Müslümanlığın şiârıdır. Hz. Peygamber (s) 'Sana ihânet edene, **sen ihânet etme'** (Tirmizi) buyurmuştur. Bir Müslüman, kendisine yapılan kötülüğe ancak **misli ile karşılık** verebilir. Fazlasıyla karşılık veremez, haddi aşamaz, sabredip **karşılık vermemesi** daha **hayırlı**dır. (2/194, 16/126, 43/40, İ. KARAGÖZ 2/246).

‘İyilik ve takvâda yardımlaşın, günah ve düşmanlık üzerinde yardımlaşmayın.’ Birr: İyilik, erdemlilik, ihsan etmek, itâat etmek, doğruluk. **İsm:** Günah, işleyene cezâ gerektiren, insanı hayır ve sevaptan alıkoyan fiildir. (KUR’ÂN YOLU, 2/208) **Birr** kelimesi farz, vacip, sünnet ve mendup bütün görevleri ve **bütün hayırları içeren** bir kelimedir. (..) **Takvâ,** insanın kendisini Allâh’ın himâyesine koyarak, âhirette zarar ve eleme sebep olacak şeylerden titizlikle korunması yâni **günah olan şeylerden geri** durup, **hayır ve sevap olan** şeylere sarılması, bütün farzları ve itaat olan işleri ve görevleri yapması, yasaklardan ve **haramlardan kaçınması** demektir. (İ. KARAGÖZ 2/246, 247).

Hadîs: Birr, nefsin kendisinde huzur bulabildiği şeydir.

Hadîs: İs(i)m (Günah): kalbinden geçen ve insanların buna öğrenmesini istemediği şey, demektir. (Müslim, Tirmizi’den S. HAVVÂ, 3/446)

Hadis: ‘İs(i)m, göğsüne sıkıntı veren (ya da tırmalayan) ve insanların bilmesini istemediğin şeydir.’ (Müslim Birr 5; İ. KARAGÖZ 2/247).

Hadis: ‘Kardeşine zâlim olsun, mazlum olsun **yardım et.’** Bunun üzerine bir sahâbi ‘Yâ Rasûlâllah! Mazlum olan kişiye yardım edebiliriz, fakat **zâlime nasıl yardım edeceğiz?’** dedi. Peygamberimiz (s) ‘Zâlimin iki elini tutar(ak) **engel olursunuz’** buyurdu. (Buhâri Mezâlim 4). Bu âyet-ü kerime ve hadisi şerif ile suçu ve suçluyu, **günahı ve günahkârı övmek,** tasvip etmek ve teşvik etmek, suçluya ve günahkâra **suç ve günah işlemesi konusunda yardım etmek**, suç örgütlerine destek vermek **yasaklanmakta**dır. (İ. KARAGÖZ 2/248).

5/3 YENİLMESİ HARAM OLAN HAYVANLAR

3. (Ey müminler!) **Ölü hayvan (**leş**), (**çıkmış**) kan, domuz eti, Allah’tan başkası adına boğazlanan; henüz canı çıkmadan yetişilip (**şartlarına uygun tarzda**) kesilenler dışındaki boğulmuş, (**taş veya sopa vb**. ile**). vurulup öldürülmüş, yukarıdan yuvarlanıp ölmüş, (**başka bir hayvan tarafından**) boynuzlanma sonucunda (**ölmüş**). ve yırtıcı hayvanlarca parçalanmış; bir de dikili (**putlaştırılmış**) taşlar için boğazlanmış (**hayvanların etlerini yemeniz**). ve fal oklarıyla kısmet (**şans**) aramanız size haram kılındı. İşte bunları yapmak, (**Allâh’a**) itaatsizliktir. Bugün küfre sapanlar / inkârcılar dîniniz(**i ortadan kaldırıp sizi kendilerine çevirmek**)ten ümidi kestiler, artık onlardan korkmayın, benden korkun! Bugün dîninizi kemâle erdirdim, size nîmetimi tamamladım, sizin için din olarak (**hayat tarzı olan**) İslâm’ı beğenip seçtim. (**İşte dindeki bu yasaklara uymakla berâber**) kim açlıktan çâresiz kalırsa, günaha meyletmeksizin / istek duymaksızın (**bu sayılan haram etlerden yiyebilir**). Çünkü Allah, çok bağışlayıcı ve çok merhamet edicidir.**

3-3. Kur’ân-ı Kerîm’de, yeryüzündeki bütün imkânların insanlık için yaratıldığı (2/29), göklerde ve yerde ne varsa hepsinin insanın emrine verildiği (45/13) bu nedenle temel kural **aksine delil bulunmadığı sürece helâl**lik olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle Kur’ân’da **iyi ve temiz şeylerin helâl** kılındığı belirtilmiştir. (2/172, 5/4, 7/32) (..) Kur’ânda yiyeceklerin haramlığı konusunda ortak nokta **pis ve iğrenç** şeylerin yenmemesi konusudur. Ayrıca

sağlığa zararlı maddelerin alınmaması da genel ilkelerdendir. (2/195) (KUR'ÂN YOLU, 2/208, 209)

'Size şunlar haram kılındı:

(1) Ölü, leş, haram kılındı.' Kendi kendine ölüp**,** murdar olan hayvan demektir. Ancak balık ve çekirge mürtesnâdır. (S. HAVVÂ, 3/448)
(2) 'akan kan' Haram kılınmıştır. Boğazlanma yâhut başka bir sebeple (KUR'ÂN YOLU) hayvanın damarlarından akıp boşalan kandır. Ancak, ciğer, dalak ve damarlarda kalıp kesimden sonra çıkmayan kan ise, haram değil, mubahtır. (S. HAVVÂ,3/448)
(3) 'domuz eti' haram kılınmıştır. Domuzun tamâmı haramdır. (S. HAVVÂ) 6/145. âyette, **rics** (maddî ve mânevî bakımdan pis, murdar) olarak nitelendirilmiş, 7/157 ve diğer delillere göre, evcil olsun, yabâni olsun, domuzun kemiği, yağı ve sütü dâhil, bütünüyle **haram** olduğuna hükmetmişlerdir. Hz. Peygamber domuz alım satımını da haram kılmıştır. (KUR'ÂN YOLU, 2/210)
(4) 'Allah'tan başkası adına boğazlananlar' haram kılınmıştır. (..) Yâni **Lât** ve **Uzzâ** heykelleri adına kesilen veya kesim esnasında başka bir varlık adına kesilen hayvan da haramdır. Bu şekilde kesilen hayvan, tıbbi bakımdan değil, mânevi sebeplerle murdar sayılmıştır. (S. HAVVÂ, KUR'ÂN YOLU) Hayvanı Allah 'tan başkası adına kesmek şirktir. (ELMALILI, 3/150)
(5) 'boğularak ölen hayvanlar' haram kılınmıştır. Gerek takıldığı iple, gerek kemend ile gerek el, ağaç, taş arasına sıkışarak, yâni nefesi sıkışarak ölen (ELMALILI, 3/151) hayvanların eti murdar olup, haramdır. (KUR'ÂN YOLU, 2/211)
(6) Herhangi bir '**darbe ile vurulup ölmüş'** olan. Böyle bir hayvanın kanı akıtılmadığı için eti murdar sayılmış, haram kılınmıştır. (KUR'ÂN YOLU, 2/211)
(7) Yüksekten aşağı veya bir kuyuya, bir suya '**düşüp ölen'**
(8) 'Tosuşan' yâni süsülmüş ve süsmüş olan.
(9) 'Canavarın yediği' Yırtıcı bir hayvan tarafından telef edilen (ELMALILI) (..) **Yırtıcı hayvan** tarafından bir kısmı yenmiş ve aldığı yara sonucu ölmüş olan bir hayvan da haramdır. Yırtıcı hayvan tâbirine aslan, kaplan, pars, köpek, kurt ve daha başka hayvanlar girer. (S. HAVVÂ, 3/449) (..) **Sebu' :** Sivri dişleri bulunan, saldıran, kapan, yırtan, öldüren herhangi bir yırtıcı hayvan demektir ki, pençe denilir. Pençesi bulunan yırtıcı kuşlar da aynı mânâda dâhildir (ELMALILI, 3/151)
'**Ancak, tezkiye ettikleriniz müstesnâ'** Henüz canları çıkmadan, yetişip kesmek sûretiyle, hayatlarına son verdikleriniz haram değildir. Şu hâlde debelenirken, gözünü kırpar, kuyruğunu oynatır veya bacağını depretirken bile yetişip kesilebilenler helâl olur. (ELMALILI, 3/152)

Âyette geçen **'tezkiye'** kelimesi, hayvanın nefes ve yemek borularıyla atardamar ve toplardamarını '**bismillâh'** deyip, bıçak gibi kesici bir âletle keserek vücudundaki kanını boşaltması ile gerçekleşir. Eti yenecek hayvanı kadın olsun, erkek olsun kesen **Müslüman veya ehl-i kitap** bir kimsenin (5/5)usulüne uygun olarak **Allah adına kesmesi** gerekir. Bu şartlar bulunmadığı takdirde hayvan tezkiye edilmiş olmaz ve bu hayvanın eti yenmez. (İ. KARAGÖZ 2/250, 251)

(10) 'dikili taşlar '(putlar**) üzerine boğazlananlar'** haramdır. (..) Câhiliye devrinde Kâbe'nin çevresinde, üzerlerine kurban keserek ululadıkları taşlar (putlar) vardı. Bu taşlar / putlar üzerine kurban kesmek haramdır. (S. HAVVÂ,3/450) **'Allah'tan başkası adına kesilenler'** haram olduğundan dolayıdır ki, bir âmirin veya büyüklerden birinin gelişinden dolayı kurban

kesmek haramdır. Fakat Allah için, misâfire ikram veya fakirlere sadaka olarak dağıtmak üzere kesmek câizdir. (ELMALILI, 3/157)
(11) 'Fal oklarıyla kısmet aramanız', size haram kılınmıştır. (..) Câhiliye Arapları bir yolculuğa, bir harbe, bir ticârete, bir nikâha teşebbüs edeceklerinde üç **zar ile kısmet** çekerlermiş. (ELMALILI)

Câhiliye döneminde dikili taşlar (putlar) için kesilen hayvanın parasını kimin vereceğine, etinin nasıl dağıtılacağına **fal oku** çekilirdi. Bu tür paylaşım, bir tür kumar olduğu için bu et de haram sayılmıştır. (KUR'ÂN YOLU, 2/213)

Fal: Çeşitli tekniklerle gelecekten ve bilinmeyenden haber verme demektir. Fal açmanın, İslâm'daki hükmüne gelince: Kur'ân-ı Kerîm **gayb bilgisi**nin Allâh'a mahsus olduğunu vurgulamıştır. (3/179, 7/188), insanların bu bilgiden ancak, Allâh'ın dilediği sâhip olabileceklerini, bunun yolunun ise vahiy olduğunu bildirmiştir. Hz. Peygamber, kâhinlere gidip, onların verdiği bilgiyi tasdik edenin **kâfir** olacağını bildirmiştir. (KUR'ÂN YOLU, 2/213-4)

Âyetin sonunda yenilmesi haram olan bu etlere bir **istisnâ** getirilmiştir: Bu istisnâ, bir kişinin aç kalıp yiyecek **helâl bir şey bulamaması**dır. (..) Şiddetli açlık çeken kimse **iki şart** ile **haram etlerden yiyebilir**: **(a).** Günaha meyletmemek, Bunu **'günaha meyletmeksizin'** cümlesi ifâde etmektedir. Bununla maksat haramdam **ihtiyaç fazlasını yememek**tir. **(b).** İstismar etmemek ve **zaruret** ölçüsünü **aşmamak**. Bu husus En'am sûresinin 145. Ve Nahl sûresinin 115. Âyetinde **'Kim başkasının hakkına tecâvüz etmeksizin ve zarûret ölçüsünü aşmaksızın yemek zorunda kalırsa yiyebilir'** cümlesiyle ifâde edilmiştir. (Ayrıca bk. 2/173; İ. KARAGÖZ 2/252).

'Bugün kâfirler dîninizden (onu yok etmekten**) ümitlerini kestiler..'** Âyette geçen **'bugün'**den maksat, **Mekke'nin fethedildiği** gündür. Mekke'nin fethedilmesi ile müşrikler, **İslâm'ı yok edemeyeceklerini** ve Müslümanları kâfir yapamayacaklarını **anladılar** ve ümitlerini kestiler. Yüce Allah, müşrikler istemese de nurunu tamamladı. (61/8; İ. KARAGÖZ 2/252, 253).

'Bugün dîninizi kemâle erdirdim.' Bu âyet, hicri 10. yılda Vedâ haccında, Arefe günü olan Cuma günü, Arafat'ta inmiştir. (..) Size, bütün îmân, inanç ve ahlâk kurallarını koydum ve en mükemmel şer'i hukuk usûlü ve ictihad kânunlarını öğrettim. Bundan sonra, bu ahkâmın bu helâl ve haramın hükmü kaldırılma ihtimâli kalmadı. (ELMALILI, 3/159)

Yüce Allah Peygamberimiz Hz. Muhammed (s) ile insanlık âlemine tebliğ ettiği son hak din **İslâm'ı kemâle erdirmiş**, gerekli olan **emir ve yasakları, helâl ve haramları,** kişisel, **sosyal, siyasal** ve hukuki ilke ve hükümleri (..) bildirmiş (4/48) böylece kullarına olan **nimetini tamamlamış** ve din olarak İslâm'dan râzı olmuştur. (İ. KARAGÖZ 2/253)

've size nîmetimi tamamladım.' Başarı ve hidâyetle tam saâdete eriştirdim**,** gâlip ve muzaffer kıldım**.** Mekke'yi fethetmeyi câhiliye nişânelerini yıkmayı**,** müşrikleri Kâbe'ye yaklaşmaktan engellemeyi**,** emniyetle haccı edâ etmeyi nasip ettim**. (**ELMALILI, 3/158**)**

Bakara 2/281 âyeti **'Bir günden korkunuz ki, o gün hepiniz Allâh'a döndürüleceksiniz.'** Âyeti de bundan sonra, ertesi gün kurban bayramının birinci günü inmiş ve 81 gün sonra peygamberimizin vefâtı gerçekleşmişti. (..) Hz. Peygamber, bu âyeti okuduğu zaman ashâb-ı

kiram gerçekten sevinmiş, fakat Hz. Ebû Bekir, ağlamıştı. Sorulduğunda, 'Bu âyet, **Rasûlullah'ın vefatının yaklaştığını gösteriyor'** demişti. (ELMALILI, 3/159)

(..) Âyetin söz konusu ettiği **'bugün dîninizi tamamladım'** ifâdesi, bir taraftan **vahyin nihâyete ermek üzere olduğu**nu, diğer taraftan İslâm'ın içeriğini oluşturan esasların tamamlandığını haber vermektedir. Bu cümle, ayrıca insanlığın atası, ilk insan ve ilk peygamber Hz. Âdem'den bu yana gönderilen **ilâhi vahiylerin İslâm dîniyle tamamlandığı** anlamına gelmektedir. Ancak burada şunu da belirtelim ki, **vahyin tamamlanması,** onun başlangıçta ilkel ve basit olup, **sonradan mükemmelleştirildiği** anlamında **değil**dir. Çünkü vahiy, Ahmed Hamdi AKSEKİ'nin de dedği gibi (İslâm Dîni, s. 19 vd.) iptidâi / başlangıç kemalden, nihâi / son kemâle doğru bir seyir tâkip etmiştir. Yâni son ilâhi vahiy nasıl mükemmelse, ilki de öyle mükemmeldir. Zîrâ her vahiy, içeriği itibâriyle gönderildiği toplumun ihtiyaçlarına cevap verecek niterliktedir. O halde bütün ilâhi vahiyler mükemmeldir. Bu yüzden **İslâm'ın kemâli'** sözünü, vahyin evrensel bir niteliğe kavuşturularak tamamlanması şeklinde anlamak gerekmektedir. (M. DEMİRCİ, 1/322, 323)

5/4-5 HELÂL KILINANLAR

4. (Ey Peygamberim!) **Kendilerine hangi şeylerin helâl edildiğini sana sorarlar. De ki: "(**Bütün**) iyi ve temiz olanlar size helâl kılındı. Alıştırarak Allâh'ın size öğrettiğinden kendilerine öğrettiğiniz avcı hayvanların (**kendilerine değil**) size tutuverdiklerinden yiyin ve üzerine (**bunları salarken**) Allâh'ın adını anın (**besmele çekin**). Allâh'ın emrine uygun yaşayın / aykırı davranmaktan sakının. Şüphesiz ki Allah hesâbı çok çabuk görendir."**

5. (Ey müminler!) **"Bugün size iyi ve temiz olanlar helâl kılındı. Kendilerine kitap verilenlerin (**İslâm'a uygun**) yiyeceği (**avladığı ve kestiği**) size helâl ve sizin (**kestiğiniz**) yiyeceğiniz de onlara helâldir. Mü'minlerden nâmuslu / iffetli kadınlarla sizden önce kendilerine kitap verilenlerden nâmuslu hür kadınlar, (**siz**) nâmuslu / iffetli, zinâya sapmamış ve (**onları**) gizli dost da edinmemiş olarak kendilerine mehirlerini ver(**ip nikâh ed**)ince (**size helâldirler**). Kim (**ilâhî hükümlere**) inanmayı kabul etmez / inkâr ederse, onun (**bütün**) ameli boşa gitmiştir. O âhirette de zarar ve ziyâna uğrayanlardandır."**

4-5. (4).**'Size bütün iyi ve temizler helâl kılındı.' Tayyib:** Lezzetli, temiz ve iyi şey demektir. İslâm'a göre, **eşyâda aslolan mubah** olmaktır. Bu genel kural, haram olduğuna dâir hakkında delil bulunmayan her şey için geçerlidir. (KUR'ÂN YOLU, 2/213)

Allâh'ın kitabı ile Hz. Peygamberin sünnetinde hakkında, **haramlığına ilişkin hüküm olmayan her şey**, **tayyibât'**tır. Buna bağlı olarak, icmâ-ı ümmet ve kıyâs-ı fukahânın da haramlığında karar kıldıkları şeyler **dışında her şey helâldir**. (S. HAVVÂ, 3/456)

'Allâh'ın size öğrettiği ile alıştırıp öğrettiğiniz avcı hayvanların' 'tutup getirdikleri helâl kılınan, av köpeği, pars, tavşancıl kuşu, doğan, şâhin vb. gibi av hayvanlarının '**sizin için tuttuklarını yiyin.'** Bilindiği gibi av hayvanlarının evcilliği, yakaladığı avı, sâhibine getirmesi ile anlaşılır. Aksi takdirde haramdır. (..) (S. HAVVÂ, 3/456, 457)

Bir av hayvanının **etinin helâl olması** için şu **şartların birlikte bulunması** gerekir: **(1).** Av yapan kişinin **Müslüman** veya **ehl-i kitap** olması, **(2).** Av hayvanlarının ehli değil **vahşi** olmasıı **(3).** Avın (..) **kesici veya delici bir âletle** veya **eğitilmiş köpek**, doğan ve şâhin gibi hayvan ve kuşlarla yapılması, **(4).** Eğitilen av hayvanlarının yakaladığı avı, **kendisi yemek için değil,** sâhibi için tutması, (..) **(5).** Avcı hayvanı gönderirken, avcı hayvanın yakaladığı avhayvanını keserken ve etini yerken **besmele çekilmesi** gerekir. (İ. KARAGÖZ 2/255, 256)
'Ve üzerine Allâh'ın adını anın.' **Hadîs:** Av köpeğini saldığın zaman, Allâh'ın adını an, okunla attığın zaman buna da Allâh'ın ismini an. (Buhâri, Müslimden, S. HAVVÂ, 3/458)

'Kitap verilmiş olanların kestikleri sizin için helâldir.' Yâni Yahûdi ve Hıristiyanların kestikleri sizin için helâl kılınmıştır. Zîrâ kitap ehli de Allah'tan başkası adına kesilenleri haram saymaktadırlar. Onlar da kestikleri hayvanlar üzerine Allah adını anıyorlar. (S. HAVVÂ, 3/459)

'Bir de kitap ehlinin yiyeceği yâni gerek bu temizlerden kestikleri ve avladıkları ve gerek ekmek ve diğerleri gibi yiyecekleri **size helâl, sizin yiyecekleriniz de onlara helâldir.** Yâni, yedirir ve satabilirsiniz. (ELMALILI, 3/165)

Ehl-i Kitabın **yemeğinin** Müslümanlara **helâl olabilmesi** için şu **şartların bulunması** gerekir: **(1).** Yemek et ise, etin koyun ve keçi gibi **eti yenen bir hayvan olması,** etin üretildiği hayvanın **usulüne uygun** olarak **kesici bir âlet** ile kesilmiş olması, kesilen hayvanın **Allâh'ın adıyla** kesilmiş olması, kesen kişinin **Müslüman veya ehli kitap** olması, **(2).** Ehl-i kitabın pişirdikleri yemeklerin içerisine **alkol** veya **ölmüş hayvan eti** veya **domuz eti** gibi İslâm'ın haram kıldığı bir şey **katılmamış** olması, (..) **(3).** Yahûdi ve hıristiyanların yemek pişirdiği ve yediği **kaplarda domuz eti ve içki gibi haram bir şeyin bulaşığı** varsa bu kaplarda **temizlenmeden** yemek **yenmez. (**Buhâri**)**. Kaplar temizlenirse, o zaman yemek yenebilir. (Tirmizi, İ. KARAGÖZ 2/257).

Âyetten anlaşılacağı üzere Yahûdi ve Hıristiyanlar dışındaki dinsizler, sâbiiler, ateşe tapanlar veya dinden dönenlerin yiyeceklerinin yenmesi câiz değildir. (S. HAVVÂ, 3/461)

'Ve sizden önce kitap verilenlerden iffetli kadınlar (size helâl kılınmıştır)**'** Bu âyet, Müslümanların, Ehl-i kitaptan hür ve iffetli kadınlarla evlenebileceklerini ifâde eder. Ebû Hanife'ye göre, Ehl-i kitâbın iffetli olan **câriyeleriyle** de evlenmek câizdir. (KUR'ÂN YOLU, 2/221)

Âyet-i kerimede **üç şart** ile **ehli kitaptan olan hür kadınlarla evlenmenin** Müslüman erkeklere **helâl olduğu** bildirilmektedir: **(1).** Mehirlerini vermek, (..) **(2).** Hür ve iffetli olmak, **(3).** Gizli dost edinmemek. (İ. KARAGÖZ 2/258).

Ayrıca bir baba ne kadar dindar olursa olsun, **çocukların yetişmesi**nde **anne**nin de büyük **etkisi vardır.** Bundan dolayı çocuklara annelik yapacak kadınların dînî bakımdan son derece hassas davranmaları gerekmektedir. Bütün bunları göz önüne alarak diyebiliriz ki, şâyet Müslüman toplumlarda evlilik bakımından **bâkire bayanların ihmal edilme tehlikesi yoksa** kendileriyle izdivaç kurulacak **kitâbi bayanlar**ın da Müslüman bir toplumda yaşamaları sağlanarak **doğan çocukların İslâmi kültürle yetişmeleri imkânı varsa,** işte bu durumda söz konusu âyetin ortaya koymuş olduğu **ruhsattan yararlanmak mümkün olabilir.** Aksi durumda bu tür evlilikler – özellikle gelecek nesiller açısından – birtakım tehlikeleri de

berâberinde getireceği için **konjonktürel olarak sıkıntılı** görünmektedir. (M. DEMİRCİ, 1/327)

5/6 ABDEST, GUSÜL, TEYEMMÜM

6. Ey îman edenler! Namaz kılacağınız zaman (abdestli olun, bunun için**) yüzlerinizi, dirseklere kadar (**dirsekler dâhil**) ellerinizi yıkayın, (**ellerinizi yeniden ıslatıp**) başlarınızı meshedin ve her iki topuk kemiğiyle berâber ayaklarınızı yıkayın. Eğer cünüp iseniz tam temizlenin (**boy abdesti alın**). Eğer hasta yâhut yolculukta iseniz veya sizden biri abdest bozmaktan gelmişse veya kadınlarla temasta (**cinsî münâsebette**) bulunmuşsa, bu hâlde su da bulamamışsanız, temiz bir toprağa (**niyetle**) yönelin, yüzlerinize ve ellerinize ondan sürün. Allah size bir güçlük çıkartmayı istemez, fakat şükredesiniz diye sizi (**maddî ve mânevî / bedensel ve ruhsal yönden**) tertemiz yapmayı ve üzerinize (**din ve dünyânıza âit**) nîmetini tamamlamayı ister.**

6-6. Abdest, namazların anahtarı ve olmazsa olmaz şartıdır. (Ebû Dâvud). **Abdestsiz namaz** kabul olmaz. (Ebû Dâvud). İbâdet târihinde hiçbir zaman abdestsiz namaz kılınmamıştır. (İ. KARAGÖZ 2/261).

Abdest, başlangıçta bu âyet ile meşru kılınmış olmayıp, ta Mekke'de namazla berâber farz kılınmış, hatta İslâm'da hiçbir zaman abdestsiz namaz kılınmamış olduğu bilinmektedir. (..) Sahâbeden Alkame b. Ferğa (r.a.) demiştir ki, : Bu âyet ininceye kadar Resûlullah küçük abdestini yapmış olursa, abdest almadıkça ne konuşur, ne de selâm alırdı. Biz söyleriz, o söylemez, biz selâm veririz, o vermez ve almazdı. (ELMALILI, 3/160)

Kur'an'da **'salât'** kelimesi 1oo'den fazla âyette geçmekte, ısrarla **namaz kılınması emredilmekte** (2/43, 238) ve namazın vakitli olarak **farz** kılındığı bildirilmektedir. (4/103). Namazlarını kılanlar övülmekte, (2/3-5, 23/1-8) kılmayanlar ise yerilmektedir. (19/59, İ. KARAGÖZ 2/260).

Hanefi müctehitlere göre yüzü, dirseklerle birlikte elleri ve kolları yıkamak, başı meshetmek ve topuklarla birlikte ayakları yıkamak **farz**dır. **Şâfii** müçtehitlere göre bunlara ilâve olarak 'niyet etmek' ve 'abdest uzuvlarını sıraya göre yapmak' da **farz**dır. (..) Peygamberimiz (s) abdestte her uzvu **üçer kere** yıkamış, ayrıca **ağzına ve burnuna** da **üçer defâ** su vermiştir. (Tirmizi). (..) Uzuvları birer defâ yıkamak **farz, üçer defâ** yıkamak **sünnet**tir. Peygamberimiz **(**s**),** abdestte sakalını ve parmaklarının arasını **hilâllemiş,** kulaklarının içini – dışını ve enseyi **meshetmiştir.** (Tirmizi, İ. KARAGÖZ 2/262).

Teyemmüm: Su bulunmadığı veya su bulunup ta kullanılamadığı durumlarda niyet ederek, temiz toprağa vurulan avuç içleri ile yüzün ve dirseklere kadar iki kolun mesh edilmesinden ibârettir. Bunlar, **teyemmümün farzlarıdır**. Bu abdest, kişiyi cünüplükten de kurtarır. **Su'dan en az** 1.5 **km**. kadar **uzakta** bulunmak, hastalık, tehlikeli soğuk, düşman ve susuzluk korkusu, teyemmümü meşru kılan özürlerdir. (H. DÖNDÜREN, 1/212)

Hadîs: Osman b. Affan (r) bir su kabı istedi, ondan **iki eline** su döküp onları **üç defa** yıkadı. Sonra **ağzına** ve **burnuna** su verdi, sonra **yüzünü** üç defa yıkadı, sonra **kollarını** dirseklere

kadar üç defa yıkadı, sonra **başını** meshetti, sonra her bir **ayağını** üçer defa **yıkadı**. Sonra da 'Peygamber (sav) Efendimiz'in bu şekilde **abdest** aldığını gördüm' dedi. (Buhâri, Müslim'den Ö. ÇELİK, 1/714)

Hadîs: 'Şüphesiz ki benim ümmetim kıyâmet gününde, **abdest izleri**nden dolayı yüzleri nurlu, elleri ve ayakları parlak olarak çağrılacaktır. Nûrunu artırmaya gücü yeten kimse bunu yapsın.' (Buhâri, Müslim'den Ö. ÇELİK, 1/715)

Âyette beyan edilen ikinci husus, **'cünüplükten temizlenmek'** yâni, **'gusül abdesti'** almaktır. Rüyâda ve uyanıkken **menînin fışkırarak çıkması,** menî çıkmasa bile erkek ve kadının cinsel uzuvlarının birleşmesi sebebiyle meydana gelen abdestsizlik hâline **cünüplük** denilir. Cünüp olan kişi **niyet** etmeli, **ağzını** ve **burnunu** üçer kez su verip çalkalamalı ve **bedeninin tamâmı**nı temiz bir şekilde **yıkamalı**dır. (Ö. ÇELİK, 1/715)

Bu tertemiz olmaya **kadınların hayız** ve **nifastan temizlenmesi** de dâhildir. Çünkü Peygamberimiz (s)'e soran bir kadına: "Hayız hâli bitince boy abdesti al, namaz kıl." buyurmuştur. (Buhârî, "Hac" 8/306) ve yine hayızlı ve nifaslı kadının namaz kılamayacağı, oruç tutamayacağı, hacda tavaf yapamayacağı nakledilmiştir. (H. T. FEYİZLİ, 1/107)

5/7-11 ADÂLETLİ OLMAK

7. (Ey müminler!) **Allâh'ın üzerinizdeki gerek (**İslâm**) nîmetini gerekse "işittik, itaat ettik" dediğiniz zaman O'na (**verdiğiniz**) andınızı hatırlayın. Allâh'ın emrine uygun yaşayın / itaatsizlikten sakının. Şüphesiz ki Allah gönüllerdekini hakkıyla bilendir.**

8. Ey îman edenler! Allah için adâleti hakkıyla yerine getirin, Allah için şâhitlik eden kimseler olun. Bir kavme duyduğunuz kin sizi adâletten sapmaya sevketmesin. Âdil davranın, takvâya daha yakın olan da budur. Allâh'a karşı takvâlı olun (emirlerine ve yasaklarına riâyet edin**). Şüphesiz ki Allah yaptıklarınızdan haberdardır.**

9. Allah, îman edip sâlih amel(ler) **işleyenlere, kendileri için mağfiret ve çok büyük bir mükâfat olduğunu vaadetti.**

10. Küfre sapanlara ve âyetlerimizi yalanlayanlara gelince, işte onlar da cehennem halkıdırlar.

11. Ey îman edenler! Allâh'ın size bahşettiği (şu**) nîmeti hatırlayın: Hani (**yahûdi ve müşrik**) bir topluluk size ellerini uzatmaya (**sizi öldürmeye**,** Peygamber'e sûikast yapmaya**) kalkışmıştı da (**Allah**,) onların ellerini sizden çekmişti (**sizi korumuştu**). Siz, Allâh'a karşı gelmekten sakının.** (emir ve yasaklarına riâyet edin). **Mü'minler ancak Allâh'a dayanıp güvensinler.**

7-11. (7).**'Allâh'ın üzerinizdeki nimetini, sizden aldığı sağlam ahdini hatırlayın, o zaman duyduk ve kabul ettik demiştiniz.' (a).** Müminlerin, "Elest bezminde ruhların '**kâlû belâ'** (**evet Rabbimizsin**) demeleri" ile inanıp söylediği şehâdet kelimesi ve "Yâ Rabbi! Dinledik ve itâat ettik." ifâdeleriyle, O'nun hâkimiyetine girmeye ve **İslâm'a uygun yaşamaya söz**

vermeleri demektir. Allah-u Teâlâ bu ahdi hatırlatmaktadır. [bk. 2/285; 7/172] (H. T. FEYİZLİ, 1/107)

(a). Buradaki **mîsâk** insanların yaratılmadan önce **elest bezmi** denilen mânâ âleminde **ruhların Allâh'a verdikleri söz** anlamına gelebileceği gibi, **(b).** müminlerin Hz. Peygambere Akabe ve Hudeybiye'de verdikleri söz (bîat) de olabilir. (KUR'ÂN YOLU, 2/227)

(b). Bu **mîsâk**tan maksat, Akabe gecesinde ve Bey'atü 'rrıdvan'da gerçekleşen anlaşma olduğu ve Peygamberimizle olan bu mîsâkın Allâh'a dayandırılması **'Muhakkak ki sana bey'at edenler / söz verenler, gerçekte Allâh'a bey'at etmektedirler.'** (Fetih 48/10) âyetinin delâletine dayanmış bulunduğu da söylenmiş ise de, bunun Âlemin yaratılması ve Âdem'in yaratılması konularının içinde olup, Fâtiha'da **'Ancak sana ibâdet eder ve ancak senden yardım dileriz.'** (Fâtiha ¼) diye aktedilen ve sonra ağır ağır bütün Müslümanların **Peygamber'e** kolay ve zor, sevinç ve keder, bütün durumlarda **işitmek ve itâat etmek** esâsı üzere **îmân, tâbi olma ve bey'atlarıyla** belgelenen ve dolayısıyla **bütün anlaşmaları içine alan** ezeli ahd olması daha açık ve daha tercih olunandır. (ELMALILI, 3/175, 176)

(8).**'Ey îmân edenler. Allah için hakkı ayakta tutun, adâletle şâhitlik eden kimseler olun.'** Âyet-i kerime, insanların takvâya erebilmeleri için **adâletli olmaları** ve düşmanları hakkında kalplerinde besledikleri öfkenin onlara karşı haksızlık yapmalarına sebep olmaması gerektiğini bildirmektedir. Müminler, haksızlığı ortadan kaldırarak **hakkı ve adâleti** yerine getirmekle mükelleftirler. (KUR'ÂN YOLU, 2/229)

'… adâletle şâhitlik eden kimseler olun.' Tanıklık yapmak **farz** bir görevdir. Bu görevi terk etmek, büyük günahtır, hakkın ve gerçeğin ortaya çıkmasına engel olmaktır. Tanıklığın **dosdoğru yapılması** gerekir. **Yalancı tanıklık** yapmak zulüm, büyük günah ve **kul hakkı** üstlenmektir. Tanıklığın bir menfaat karşılığı değil, Allah için, **dînî bir görev** olduğu için yapılması gerekir. (İ. KARAGÖZ 2/269).

(11).**'.. Allâh'ın üzerinize olan nimetini hatırlayın. Hani bir kavim size el uzatmağa kalkmıştı da'** sizi öldürmek istemişti de. **'Onların ellerini üzerinizden geri çekmişti.'** Sizi öldürmekten, size saldırmaktan onları engellemişti. (S. HAVVÂ, 3/468)

Bir konaklama yerinde Rasûlullah (s), ashaptan ayrı bir yerde, bir **ağacın altında**, kılıcı asmış istirahat hâlinde iken bunu gören müşrikler, bu hâli fırsat bilerek hemen bir bedevîyi **sûikast için gönderdiler**. Gelen şahıs Rasûlullah (s) uyku hâlinde iken O'nun kılıcını alıp başına dikildi, "Söyle bakalım seni benim elimden kim kurtaracak?" dedi. Allah Rasûlü de üç defa, "Allah, Allah, Allah" dedi. Bunun üzerine yâr ve yardımcı olan Allah-u Teâlâ'nın yardımıyla bedevînin eli tutulup **kılıç elinden düştü**. Kılıcı alan Rasûlullah (s) aynı şeyi sordu; o da, "Hiç kimse!" dedi. Bunun üzerine Allah Rasûlü ashâbını çağırdı, durumu anlattı, fakat ona cezâ vermedi, serbest bıraktı. O da **müslüman olarak geldiği yere döndü** (bk. Râzî, VIII, 536). Hudeybiye'de Rasûlullah (s) ve müslümanlara yönelik 80 kişilik sûikast girişimcileri de Allah Rasûlü'nün haber vermesiyle yakalanmıştı (bk. 48/18-27). Âyette "size" denilmiş olması, Resûlullah'a yapılan suikast veya herhangi bir hakâretin, bütün müslümanlara yapılmış sayılmasındandır. (H. T. FEYİZLİ, 1/108)

5/12-14 EHL-İ KİTÂBIN AHİDLERİNİ BOZMALARI

12. Andolsun ki Allah, İsrâiloğulları'ndan sağlam bir (Tevrat hükümlerini uygulama**) söz(**ü**) almıştı. İçlerinden de, (**kavimlerinin hallerini bilen ve **(**Kenan'daki**)** düşmana karşı gelmede güvenilir**) on iki toplum lideri gönderm(**ek için seçtirm**)iştik. Allah buyurmuştu ki: "(**Ey İsrâiloğulları**!) Ben sizinle berâberim. Eğer namazı kılar, zekâtı verir, peygamberlerime inanır, onlara yardım eder ve Allâh'a güzel ödünçle bir borç verirseniz (**Allah yolunda harcarsanız**) kesinlikle sizin kötülüklerinizi örterim ve elbette sizi alt tarafından ırmaklar akan cennetlere koyarım. Sizden kim bundan sonra küfre saparsa, kesinlikle o dosdoğru (**hak**) yoldan sapmıştır." [**bk**. 5/20-25]**

13. (Verdikleri**) kesin sözlerini bozmaları sebebiyle onları lânetledik ve kalplerini kaskatı yaptık. Onlar (**Tevrat'ta gerek Rasûl-i Ekrem'e**,** gerek diğer hükümlere âit**) kelimeleri, yerlerinden kaldırıp değiştirirler (**krş**. 4/46). Onlar uyarıldıkları şeylerden nasiplenmeyi de unuttular (**Tevrat hükümlerini uygulamadılarlar**). (**Ey Peygamberim**!) İçlerinden pek azı dışında, onlardan yana sürekli bir hâinliğin farkına varıp durursun. Yine de onları affet ve aldırma! Şüphesiz Allah** (sâlih amelleri en iyi şekilde yapanları ve) **iyilik edenleri sever.**

14. "Biz hıristiyanız." diyenlerden de sağlam söz almıştık; onlar da uyarıldıkları şeylerden nasiplenmeyi unut(up bırak**)tılar, (**böylece ahitlerini ve yaşantılarını bozdular**.** Her iki grup da kitaplarını tahrif edip kitaplarında müjdelenen son peygamberi de reddettiler**. [2/146; 6/20]. Biz de (**yaptıklarının bu dünyâda karşılığı olarak gruplar arasında veya kendi**) aralarına kıyâmet gününe kadar (**sürecek**) düşmanlık ve kin bırakıp saldık. Ve Allah onların yaptıklarını kendilerine (**âhirette**) haber verecek (**ve hesap soracak**)tır.**

12-14. (12).**'Andolsun ki Allah, İsrâiloğullarından söz almıştı. Biz onlardan oniki temsilci seçmiştik.'** Allah Teâlâ, İsrâiloğulları'nı, Firavun'dan kurtarınca, onları Hz. Mûsâ eliyle Kudüs'e yöneltmiş, orasını kendilerine vatan kıldığını bildirmiştir. Ancak Kudüs'te yaşayan zorba topluluk Ken'âni'lerle savaşıp, oradan sürmeleri gerekiyordu. Hz. Mûsâ, Kudüs'e yaklaşınca **oniki kabileden** birer kişiyi **keşif için çıkarmış**, oradaki askeri gücü açıklamamalarını istemişti. İki kişi dışında (5/23) kalan on kişi, Kudüs'tekileri güçlü ve hazırlıklı olduklarından bahsetti, halkı korkuttu ve verdikleri sözü bozdular. (H. DÖNDÜREN, 1/212)

(13).**'Sözlerini bozmalarından ötürü onlara lânet ettik. Kalplerini de katılaştırdık.'** Onları rahmetimizden kovduk, uzaklaştırdık. Kalplerinde merhamet, yumuşaklık duygusu kalmaksızın kaskatı hâle getirdik. (S. HAVVÂ, 3/500)

'Çünkü onlar kelimelerin yerini değiştirdiler ve Tevrat'ta kendilerine bildirilen (emir ve yasaklardan**) çoğunu da unuttular'** Abdullah b. Abbas'a göre âyette geçen kelimelerin tahrifinden maksat –recim yerine celde cezâsının ikâmesi gibi – Yahûdilerin Tevrat'taki hadleri yâni **şer'i cezâları değiştirmeleri** anlamına gelmektedir. (Taberi) el Hasen el Basri ve Mukâtil'e göre de söz konusu kavram Yahûdilerin **Tevrat'ta Hz. Muhammed (**s**) ile ilgili özellikleri değiştirmeleri** demektir. (M. DEMİRCİ, 1/332, 333)

'İçlerinden pek azı dışında onlardan sürekli olarak hâinlik görürsün.' Yahûdiler, her zaman hâinlik yapmışlardır. Önceki dedeleri de aynı huyda kimseler idi. Hep peygamberlerine hıyânette bulunmuşlardı. İçlerinden pek az kimse îmân ettiler. (S. HAVVÂ, 3/500)

‘(Ey Peygamberim!) **Yine de onları affet, aldırma.’** Yâni îmân ehli olan ve az sayıdaki kişileri bağışla. Eski hatâları yüzünden kendilerini hesâba çekme. (S. HAVVÂ, 3/500) Onlara aldırma, Geçmişi Allâh’a bırak ve geleceğe bak. (ELMALILI, 3/185)

Peygamberimiz (s) Medîne’ye geldiği zaman Müsülümanlar ile **yahûdiler** arasında bir **antlaşma** yaptı. Bu antlaşmaya göre herkes dîninde özgür olacak**,** yapılacak **saldırıya karşı Medîne birlikte savunulacak,** bir problem olursa Peygamberimiz (s) çözüm bulacaktı. **Yahûdiler bu antlaşmaya uymadılar,** müslümanaların aleyhine hareket ettiler. Müşrikler ile işbirliği yaptılar. İşte **yahûdilerin ihâneti** ile maksat, bu antlaşmaya riâyet etmemeleridir. (İ. KARAGÖZ 2/276)

Tevbe sûresindeki **kıtâl âyeti** (9/29) ve 8/58 âyetleri gereği **anlaşma yapılan bu topluluk**, anlaşmasını bozduğu takdirde, **cizye verene kadar savaşılması** emredilmiştir. Şâyet Yahûdiler, kendilerine eman verilen zimmet ehli iseler, ihânet ettikleri takdirde muhâkeme edilirler, cezâlandırılırlar. (S. HAVVÂ, 3/500)

İsrâiloğullarından alınan sözün aynısı bizden de **alınmıştır**. Her kim, kalbinde bir katılık görürse, kendisinin hangi emir ve yasaklarda ifrâta gittiğine baksın. (S. HAVVÂ, 3/502)

Buhtunnasr olayında (M.Ö. 586) Benî İsrâil âlimleri öldürülmüş, Mescid-i Aksâ tahrip edilmiş, tek nüsha olan Tevrat yakılmış ve kimse onu ezberlememişti. Yıllar sonra bu esâretten kurtulduktan sonra, Tevrat’ın hatırlarda kalanlarını toplayıp hevâlarına uygun bir Tevrat ortaya çıkardılar. Bundan dolayıdır ki içerisinde,“Allah altı günde dünyâyı yarattı, yedinci günü (yorulup) istirahat etti.” (Tekvin, Bab 2/1-3) ifâdesi bile vardı. (H. T. FEYİZLİ, 1/108)

(14).**‘Biz hıristiyanız diyenlerden de kesin bir söz almıştık.’** Ancak görüldüğü gibi hıristiyanlardan alınan sözleşmenin içeriği açıklanmamıştır. Çünkü ümmetlerden alınan sözleşme bir tektir. (..) **‘Onlar da kendilerine belletilenlerin bir kısmını unuttular.’** Yâni ihmal ettiler, terkettiler, hatta daha da ileri giderek buna **muhâlefet ettiler**. Nitekim muhâlefet ettikleri noktalardan bâzısı **Tevhid ve şeriatler konusu**dur. Bu yüzden de **cezâlandırıldı**lar. **‘Bu yüzden kıyâmete kadar aralarına kin ve düşmanlık saldık.’** Kaldı ki bunların kendi aralarında birbirleriyle olan kin ve düşmanlıkları kıyâmete dek sürüp gidecektir, birbirlerini kâfirlikle suçlayacaklar ve lânetleyeceklerdir. **Her bir grup** kendi iddiâlarına dayanarak **diğer gruba cennetin haram olduğu**nu ileri sürecektir. İşte bunlar hakkındaki hüküm, kıyâmete dek böylece devam edip gidecektir. (S. HAVVÂ, 3/502)

Bizim ümmetimiz de bize indirilen vahyin birçoğunu unutmuş bulunmaktadır. Bu terk etme ve unutma sonucu, **kin** ve **düşmanlık izlerinin yayıldığını** görmekteyiz. Tekrar dînimize dönelim, Allah kalplerimizi birleştirir. (S. HAVVÂ, 3/503)

5/15-19 EHL-İ KİTABI KUR’ÂN’A DÂVET

15. Ey Ehl-i Kitap! Size, Kitap (Tevrat**)’tan gizlemekte olduğunuz şeylerin birçoğunu açıklayan ve birçoğundan da (**sükût ile**) geçiveren Elçi’miz gelmiştir. Doğrusu size,**

Allah'tan bir Nur (olan İslâm veya Hz**.** Muhammed**) ve apaçık bir de Kitap (**Kur'ân**) gelmiştir.**

16. Allah, Kur'an ile rızâsına uyanları selâmet yollarına eriştirir, onları kendi izniyle karanlıklardan aydınlığa çıkarır ve dosdoğru bir yola iletir.

17. "Hiç şüphesiz Allah, o Meryem'in oğlu Mesih'tir." diyenler andolsun ki (şirke girip**) kâfir olmuşlardır.** (Ey Peygamberim!) **De ki: "Öyleyse Allah, Meryemoğlu Mesih'i, annesini ve yeryüzünde olanların hepsini yok etmek isterse, O'na karşı (**bunu önlemek için**) kimin elinden bir şey gelir? Göklerin, yerin ve bu ikisi arasındakilerin mülkiyeti / hükümranlığı Allâh'ındır. O, dilediğini yaratır. Allah herşeye gücü yetendir."**

18. Yahûdiler ve hıristiyanlar: "Biz Allâh'ın oğulları (durumunda**)yız." dediler.** (Ey Peygamberim!) **De ki: "Öyleyse niçin (**Allah**) günahlarınız yüzünden size azap ediyor? Bilâkis siz de O'nun yarattıklarından birer beşersiniz. O, kullarından (**niyet ve ameline göre**) dilediğini bağışlar, dilediğine de azap eder. Göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunanların mülkü (**ve hükümranlığı**) Allâh'ındır. Dönüş de ancak O'nadır." [**krş**. 5/72-73; 9/30]**

19. Ey Ehl-i Kitap! Peygamberlerin arası kesildiği zaman, (önceki peygamberleri gönderdiğimiz gibi**) size Elçimiz. (**Hz**.** Muhammed**) geldi. (**Kıyâmette**:) "Bize bir müjdeci ve uyarıcı gelmedi." Demeyesiniz diye size gerçekleri açıklıyor. İşte size (**son**) müjdeleyici ve uyarıcı gelmiştir. Allah herşeye gücü yetendir.**

15-19. (15, 16).**'Ey Ehl-i Kitap! Kitaptan gizlediğiniz şeylerin çoğunu size açıkça anlatan ve birçoğunu da geçiveren Peygamberimiz gelmiştir.'** Yahûdiler, Tevrat'taki Hz. Muhammed (sav)'e îmân, recim / taşlama âyeti, cumartesi yasağını çiğnediklerinden ötürü maymunlara çevrilen bedbahtların kıssası gibi hususları; hıristiyanlar da İncil'deki Hz. Îsâ'dan sonra Ahmed isminde bir peygamberin geleceği yönündeki müjdeyi **gizliyorlar**dı. Bu sebeple onlara Kur'ân-ı Kerîm'de çok şiddetli îkazlar / uyarılar yapıldığı görülmektedir. (bk. Bakara 2/159, 174; Ö. ÇELİK, 1/722)

'Gerçekten Allah'tan size apaçık bir nûr ve apaçık bir kitap gelmiştir.' Nûr ifâdesi, Peygamberimiz Muhammed (s)'i ifâde etmektedir. Zîrâ ancak onun vâsıtası ile hidâyete erişilir ve ona uyulur. Bir başka yerde Rasûlullah için Sirâcen: kandil ifâdesi Allah tarafından isim olarak verilmiştir. **İzniyle Allâh'a çağıran ve aydınlatan bir ışık olarak** (Ahzab, 33/46) (..) **Nûr**dan maksadın Kur'ân olması mümkündür. Çünkü küfrün, şirkin, şaşkınlığın ve şüphenin karanlıklarını ortaya çıkarıyor ve buna benzer karanlıkları silip süpürüyor. (S. HAVVÂ, 3/503-4)

'Allah, onunla, rızâsını gözetenleri selâmet yollarına iletir.' Kur'ân sebebiyle, Allâh'a îmân ederek, peygamberine inanarak ve kitaplarına da îmân ederek rızâsını gözetenleri, azâbından kurtuluşa erdirir ve selâmet yoluna ulaştırır. (S. HAVVÂ, 3/504)

Selâm, Allâh'ın güzel isimlerindendir. Kendisi, her türlü eksikliklerden sâlim olan ve başkalarına esenlik veren anlamına gelir. Ayrıca, bâzı âyetlerde Allâh'ın takvâlı kullarına, seçkin kullarına ve birçok peygamberine selâm ettiği, haklarında selâmeti gerçekleştirdiği bildirilmiştir. (KUR'ÂN YOLU, 2/237, 238)

Allah, Rasûlü'nün rehberliğinde Kur'ân'a sarılmak sûretiyle kendi **emrine uygun yaşayan** ve rızâsına uyanları, **selâmet yollarına eriştirir**; yâni her türlü fitneden, şiddet ve azaptan, eziyet ve sıkıntıdan, bölünüp parçalanmaktan ve kula kulluktan, şirkin, küfrün, materyalist zihniyetin, her türlü ideolojinin ve bâtıl sistemlerin **karanlıklarından kurtarır**. O hâlde kurtuluşa erişmek için Allah Rasûlü'nün önderliğinde Kur'ân'ın hükümlerine sarılmak lâzımdır. [bk. 2/2; 3/103; 6/155; 10/57; 14/1 ve dipnotu] (H. T. FEYİZLİ, 1/109)

(17).**'Hiç şüphesiz Allah, o Meryem'in oğlu Mesih'tir' diyenler (**şirke girip**) kâfir olmuşlardır.'** Böylece üçleme inancına sâhip olan hıristiyanlar, "Allah birdir, aynı zamanda üçtür." deyip, **Hz**. **Îsâ'ya** "**Allâh'ın oğlu**" **dediler** ve onu ilâh saydılar. Hem müşrik hem de kâfir oldular (krş. 3/64; 4/171; 5/72-73; 9/30). Hâlbuki Hz. Âdem'in, hem babasız hem de annesiz yaratılmış olduğunu düşünmediler. [bk. 3/59, 67; bu türden Ehl-i Kitap'la evlenme konusunda bk. 2/221] (H. T. FEYİZLİ, 1/109)

(18).**'Yahûdiler ve Hıristiyanlar 'Biz Allâh'ın oğulları ve sevgili kullarıyız' dediler.'** Kendilerinin başka insanlara benzemediklerini, diğer halka karşı Allah katında seçkinlikleri olduğunu iddiâ ettiler ve gurur ile Allah'tan korkmaz oldular. Şu hâlde Müslümanlar, Allâh'a tevekkül ederken, Allah bizi sever sanıp, gurûra düşmemeli. (ELMALILI, 2/205)

Yahûdiler, Allâh'ın oğlu dedikleri Uzeyr'e mensup olduklarını, **Hıristiyanlar** da 'Allâh'ın oğlu' dedikleri Mesih'e bağlılıklarını kast etmişler ve bağlılıkları ile kendilerini şeref ve ayrıcalıkta Allâh'ın torunları hükmünde tutmuşlardır. (..) **Biz Allâh'ın oğulları ve sevgilileriyiz'** dedikleri zamanda 'biz bir ilâhlık hânedânıyız' demek isterler ve kendilerinde böyle bir özel ayrıcalık kabul ederler. (ELMALILI, 2/205, 206)

(19).**'.. Peygamberlerin arası kesildiği bir dönemde, gerçekten size Peygamberimiz gelmiştir. Gerçekleri açıklıyor ki.'** Size, peygamberimiz Muhammed (s) geldi. Allâh'ın şeriatını, gizlediğiniz şeyleri ve ihtilâfa düştüklerinizi de size açıklıyor. (..) '**Peygamberlerin arası kesildiği bir dönemde'** Bu âyette İbn-i Kesir: Bundan maksat, peygamberlerin arasının kesilip, uzun süre gönderilmedikleri bir sürenin sonunda Allah, Hz. Muhammed'i göndermiştir. Hak yollar unutulmuş, dinler değiştirilmiş, putlar alabildiğince artmış, ateşperestler, haça tapanlar bir hayli çoğalmış. (S. HAVVÂ, 3/507, 509)

5/20-26 HZ. MÛSÂ VE ARZ-I MUKADDES

20. (Ey Peygamberim!) **Bir zamanlar Mûsâ kavmine demişti ki: "Ey kavmim! Allâh'ın üzerinizdeki nîmetini hatırlayın. Çünkü (**O**) içinizden peygamberler var etti ve size hâkimiyet / özgürlük verdi, yine (**zamanınızda**) âlemlerden hiçbirine vermediği** (nîmetleri) **size verdi."**

21. (Mûsâ şöyle dedi:) **"Ey kavmim! Allâh'ın sizin (**yerleşmeniz**) için yazdığı mukaddes yere** (Filistin'e) **girin, geri dönmeyin, sonra (**dünyâ ve âhirette**) zarara uğrayıp perişan olursunuz."**

22. İsrâiloğulları: "Ey Mûsâ! Doğrusu orada zorba olan (azgın**) bir topluluk var. Ve biz, onlar oradan çıkıncaya kadar oraya girmeyiz. Eğer oradan çıkarlarsa biz de elbette gireriz." dediler.**

23. ‘Allâh’ın emirlerine uymamaktan korkanlar’ arasından (korkmadan görevini yapan ve**) Allâh’ın lütufta bulunduğu iki adam: “Onların üzerine (**şehre girilen**) kapıdan girin. Eğer oradan girerseniz, şüphesiz siz gâlipsiniz. İnanan kimseler iseniz, yalnız Allâh’a güvenip dayanın!” dedi. [**bk**. 5/12]**

24. (İsrâiloğulları da**:) “Ey Mûsâ! Onlar orada oldukları müddetçe biz oraya asla girmeyiz. Artık sen Rabbin’le git. (**O zorbalarla**) ikiniz harbedin; biz burada oturacağız.” dediler.**

25. (Mûsâ**): “Yâ Rabbi! Ben, kendimden ve kardeşimden başkasına sâhip değilim (**sözüm geçmiyor**). Artık bizimle, bu yoldan çıkmış kavmin arasını ayır.” dedi.**

26. (Allah**) buyurdu ki: “(**Ey Mûsâ**!) Muhakkak ki orası (**o mukaddes yer**) onlara kırk yıl yasak edilmiştir. Onlar o yerde (**Tîh çölünde**,** bu süre içinde**) şaşkın şaşkın dolaşacaklardır. Artık bu yoldan çıkmış topluluğa üzülme.”**

20-26. (20).**‘Hani Mûsâ kavmine demişti ki, Ey kavmim, Allâh’ın size olan nimetini hatırlayın.’** Allah (c.c.) burada tüm nimetlerin hatırlanmasını isteyerek, nimetlerden üç tânesini zikrediyor: **(a**) ‘peygamberler yetiştirmiş, **(b**) ‘ve size saltanatlar ihsan etmişti’, **(c**) ‘Dünyâlarda kimseye vermediğini size vermişti’. (..) Hz. Yûsuf, Hz. Mûsâ ve Hz. Hârûn gibi peygamberler, yetiştirilmiş olması, Mısır’lı Kıptilerin köleleri iken özgürlüklerine kavuşmaları, onlar için ayrı bir nimettir. Bu sayılanlara ilâveten denizin ikiye ayrılmasıyla kurtarılmaları, düşmanlarının denizde boğulmaları, gökten **bıldırcın eti** ve **kudret helvasının** gönderilmesi, bulutla gölgelendirilmeleri gibi **birçok nimetleri hatırlamaları** isteniyor. (S. HAVVÂ, 3/512)

‘ve sizi hükümdarlar yaptı.’ Abdullah b. Abbas, Mücâhid ve el Hasen el Basri’ye göre **‘ve sizi hükümdarlar yaptı’** sözüyle Yüce Allah, İsrâiloğullarının her birine karşılıksız bir şekilde **kudret helvası, bıldırcın eti, ev, hizmetçi** ve bir de **eş verdiği**nden yâni her bir isrâilliye krallar gibi bir hayat yaşattığından söz etmek istemiştir. (M. DEMİRCİ, 1/334)

(21).**‘Ey kavmim, Allâh’ın size yazdığı mukaddes yere girin’** Kutsal topraklara girmeleri emredilen İsrâiloğulları orada yaşayan zorba toplulukla savaşmayı göze alamadılar. Bu nedenle kırk yıl kadar, küçük topraklar üzerinde perişan bir hayat sürdüler. (5/26) Daha sonra gelen yeni nesil, kutsal topraklara girmiştir. Arz-ı mukaddes, **Kudüs’te** Beyt-i Makdis’in bulunduğu yerdir. (H. DÖNDÜREN, 1/214)

Arz-ı Mukaddes’in vatan olarak yazılması, zamanlı ve şartlı idi. Enbiyâ sûresinin 105, âyetinde, arza Allâh’ın sâlih kullarının vâris olacağı bildirilmektedir. İsrâiloğulları, Hz. Dâvût ve Hz. Süleyman zamanlarında güç ve iktidârın zirvesine ulaşmışlar, Allâh’a verdikleri sözü bozarak, O’nun sözünü **tahrif** etmişler, kendilerinin Allâh’ın çocukları olduklarını iddiâ etmişler ve **peygamberleri öldürmüşlerdi**. Bu sebeple Allâh’ın gazabına uğramışlar (KUR’ÂN YOLU, 2/245), mukaddes topraklara vâris olma hakkını kaybetmişlerdir.

Arz-ı Mukaddes, temiz ve mübârek yer demektir. İçinde **Beyt-i Makdis’**in bulunduğu bugünkü Filistin topraklarıdır. Hz. İbrâhim ve ondan sonra birçok peygamber burada yaşadığı, vahye mazhar olduğu ve defnedildiği için bu ismi almıştır. Bu bölge ‘**Arz-ı Mev’ud** /

vâdedilen topraklar' diye de anılır. Allah Teâla o toprakları İsrâiloğulları'na, oraya girip, orada hak din olan **İslâm'ı hâkim kılmaları için va'detmişti.** Dolayısıyla bu topraklar İsrâiloğullarına bir ırk olmaları hasebiyle değil, İslâm'ın temsilini yüklenip, bayraktarlığını yapmaları adına **va'dedilmiş topraklar**dı. (Ö. ÇELİK, 1/726)

(24).**'Şu hâlde sen ve Rabbin gidin savaşın, biz burada oturanlardanız dediler.'** Biz savaşmak üzere seninle gelmeyeceğiz, burada oturup bekleyeceğiz. Bu ifâdeleri ile **âsi oldular**. Hz. Mûsâ'ya, karşı koydular. (S. HAVVÂ, 3/514)

Bu âyetten, **İsrâiloğullarının** Allâh'a (c.c.) karşı ne kadar lâübali ve **küstah oldukları** açık olarak anlaşılıyor. Ayrıca, kendi Rableri değilmiş gibi, '**sen ve Rabbin'** diyorlar. (H. T. FEYİZLİ, 1/111)

(26).**'(**Allah**) Buyurdu ki, Orası onlara kırk yıl haram edildi.'** Arz-ı Mukaddes'e girebilmeleri **cihad** etmeleri şartıyla, onlar için helâl kılınmıştı. Fakat onlar, **cihad etmekten kaçınınca**, oraya girmeleri yasaklandı. (S. HAVVÂ, 3/514)

Hz. Mûsâ ve Hz. Hârun İsrâiloğulları ile birlikte **Tih çölü**nde kaldılar. İsrâiloğulları Hz. Mûsâ (as)'dan **yiyecek ve içecek istediler.** Hz**.** Mûsâ, Allâh'ınemri ile **âsâsını taşa vurdu**, 12 göz açıldı, Buradan **su** fışkırdı. Allah Hz. Mûsâ'nın duâsu ile **bıldırcın** kuşu ve **kudret helvası** lütfetti. Onları **bulut** ile sıcaktan korudu. Sonra **'Ey Mûsâ! Biz bir tek yiyeceğe aslâ sabredemeyeceğiz. Bir sebeple Rabbine bizim için duâ et de, yeryüzünde biten kabak ve salatalık, buğday ve sarımsak, mercimek, soğan ve benzeri sebze ve tahıl yetiştirsin'** dediler. Hz. Mûsâ onları **'Siz düşük olanı daha iyi olan ile değiştirmek miistiyorsunuz? Öyle ise şehre inin, çünkü istedikleriniz orada var'** dedi. Onlara zillet ve meskenet, sefâlet ve miskinlik damgazı vuruldu ve Allâh'ın gazabına uğradılar. (2/57, 60/61) (..) Yüce Allah isyanları sebebiyle İsrâiloğullarını **40 yıl Tih çölü**nde yaşamaya mahkûm etmiştir. Çünkü Allâh'a ve Peygambere **isyan** etmek ve **edebe aykırı söz** söylemek **ilâhi musibetler**e sebep olmuştur. Kırk sene sonra nesil değişince arz-ı mukaddesi fethetmişler ve **Kudüs'e girebilmişler**dir. (İ. KARAGÖZ 2/289)

5/27-32 HÂBİL - KÂBİL KISSASI, CANA KIYMAK

27. (Ey Peygamberim!) **O (**Yahûdi**)lere Âdem'in iki oğlunun gerçek haberini anlat: Hani ikisi birer kurban sunmuşlardı da onlardan birinin (**Hâbil'in**)ki kabul olunmuş, diğerininki kabul olunmamıştı. O (**Kâbil**,** kardeşine**): "Seni kesinlikle öldüreceğim." demişti. (**Hâbil de**): "Allah, ancak kendisine karşı gelmekten sakınanlardan kabul eder." demişti.**

28. "Andolsun ki beni öldürmek için elini bana uzatırsan, ben öldürmek için sana elimi uzatacak değilim. Çünkü ben âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım."

29. "Doğrusu ben, dilerim ki benim günahım ile kendi günahını (birlikte**) yüklenesin de cehennemliklerden olasın. Cehennemlik olmak, zâlimlerin cezasıdır." (**dedi**).**

30. Nihâyet nefsi ona kardeşini öldürmeye sevk etti. Böylece onu öldürdü de (dünyâ ve âhirette**) ziyâna uğrayanlardan oldu.**

31. Nihâyet Allah, kardeşinin cesedini nasıl gömeceğini kendisine göstermek için (Kâbil'e**), yeri eşeleyen bir karga gönderdi. (**Kâbil**:) "Yazıklar olsun bana! Kardeşimin cesedini gömmekte şu karga kadar olmaktan âciz mi kaldım?" dedi. Artık o (**yaptığına**) pişmanlık duyanlardan oldu.**

32. Bundan dolayı İsrâiloğulları'na (Tevrat'ta şöyle**) yazdık: Kim bir canı, başka bir cana veya yeryüzünde fesat çıkarmasına karşılık olmaksızın (**şer'an / hukûken ölümü haketmeksizin**) öldürürse, bütün insanları öldürmüş gibi olur. Kim de onun hayâtını (**meşru bir imkânla**) kurtarırsa, bütün insanları kurtarmış gibi olur. Muhakkak ki peygamberlerimiz onlara açık deliller getirmişti. Sonra onlardan birçoğu bunun ardından yeryüzünde (**yine isyan ve cinâyetle**) aşırı gittiler.**

27-32. (27).**'Hani ikisi birer kurban sunmuşlardı da birininki kabul edilmiş, diğerininki kabul edilmemişti. O, 'andolsun seni öldüreceğim' deyince (**kardeşi**) 'Allah ancak müttakilerden kabul eder' demişti.'** Hz.Âdem (as) oğullarının kıssası ne zaman ne mekânla ne de o iki insanla sınırlıdır. Bu örnek hakkında birçok rivâyetler vardır. Fakat biz âyet-i kerimenin bildirdiği sınırlar çerçevesinde kalmayı benimsiyoruz. Çünkü ileri sürülen **tüm rivâyetler şüpheli**dir. Kıssa Tevrat'ta geçmektedir ve isimleri, zamânı, mekânı sâbittir. Sahih hadîslerde ise fazla bilgi verilmemiştir. (..) Bu hususta söyleyebileceğimiz yegâne söz şudur: Bu olay, insanlığın ilk çağında meydana gelmiştir ve **kasten adam öldürme**nin ilk örneğidir. (S. KUTUB, 3/234)

Kitap ehlinin, peygamberimiz Muhammed (s)'e îmân etmekten uzak durmaları, sırf **haset** çekememe ve **kin**lerinden ileri gelen bir durumdur. (S. HAVVÂ, 3/518)

'Hani ikisi de birer kurban sunmuşlardı.' Sözlükte, 'yaklaşmak, Allâh'a yakınlaşmaya vesîle olan şey' anlamlarına gelen **kurban**, dîni bir terim olarak, 'İbâdet maksadıyla, belirli şartları taşıyan hayvanı usulüne uygun olarak kesmeyi ve bu amaçla kesilen hayvanı ifâde eder. (DİNİ KAVRAMLAR SÖZLÜĞÜ, 1/341)

İslâm'da kurban bayramında, **kurban kesmenin** dîni bir hüküm oluşu kitap, sünnet ve icmâ ile sâbit olup, hicretin 2. yılında konulmuştur. (..) Dinen aranan şartları taşıyan kimselerin kurban bayramında **kurban kesmeleri** Ebû Hanîfe'ye göre **vâciptir**. (KUR'ÂN YOLU, 2/252)

(28).**'Beni öldürmek için elini bana uzatırsan, ben seni öldürmek için elimi sana uzatmam.'** İslâm'da **nefis müdâfaası** meşrû bir haktır. Kişinin kendisini ölüme teslim etmesi, fazîlet olarak kabul edilemez. Fazîlet, saldırıyı başlatmamaktır. Karşı taraf, saldırıyı başlattığı takdirde saldırganı etkisiz hâle getirecek kadar **nefsi müdâfaa** etmek bir **haktır** ve genel olarak bir ödevdir. (KUR'ÂN YOLU, 2/255)

(30).**'Bunun üzerine kardeşini öldürmekte nefsine uydu ve onu öldürdü de, hüsrâna uğrayanlardan oldu.'** Kâbil'in işlediği cinâyet, dalâletin ve sapıklığın zirvesidir. Çünkü ahdi bozmak, akraba ile münâsebeti kesmek ve yeryüzünde fesad çıkarmak gibi, bütün kötü fiiller yer almış bulunmaktadır. Bundan dolayı kendisi zarara uğrayanlardan oldu. (S. HAVVÂ, 3/519)

Hadîs: Birbirine söven iki kişinin söyledikleri, başlayana âittir. Zulme uğrayan haddi aşmadıkça (Müslim, Birr).

Yâni karşılıklı birbirine sövenlerin bütün söyledikleri başlayana âittir. Yâni **ilk başlayan** hem aynen kendisinin günahını, hem de sebep olduğundan dolayı arkadaşının **günahının bir aynını yüklenir**. (ELMALILI, 3/222)

Hadîs: Haksız yere öldürülen hiçbir kimse yoktur ki, onun kanından Âdem'in ilk oğluna bir pay ayrılmasın. Çünkü cinâyeti âdet edenlerin ilki odur. (Buhâri, KUR'ÂN YOLU, 2/256)

Kıskançların kendilerini gören gözleri kördür, mazhar oldukları nimetleri ve güzellikleri görmez, hep başkasındakini görür ve kinlenirler. Bu hastalığın çâresi, İslâm'ı bütünü ile yaşayarak **nefsi terbiye etmek**, hep kötülüğü emreden nefsi (nefs-i emmâre) sükûn ve huzura kavuşturmak (mutmeinne kılmak) ve Allâh'ın verdiğine râzı (râziye) hâle getirmektir. (T. DİYÂNET VAKFI MEÂLİ, 1/111)

(31).**'Sonra Allah, kardeşinin ölüsünü nasıl gömeceğini göstermek için ona yeri eşeleyen bir karga gönderdi.'** Bu olayda olduğu gibi nefsânî duygularına kapılan insanlar, birçok acı olaylara sebep olurlar. Böylece dünyâ ve âhiretlerini yıkar ve kendilerine yazık ederler. Bundan dolayı insanlığın her türlü kötü duygulardan arınması, toplumun kurtulması için İslâm'ı bütünüyle yaşaması ve neslini İslâm terbiyesi ile eğitmesi lâzımdır; tek çâre de budur.(H. T. FEYİZLİ, 1/111)

(32).**'Her kim bir kimseyi bir kimseye veya yeryüzünde bozgunculuğa karşılık olmadan öldürürse, bütün insanları öldürmüş gibi olur.'** Bu âyette, bir insanın ancak iki sebepten birisiyle öldürülebileceği belirtilmiştir: **(a)** Nefis savunması, **(b)** Yeryüzünde **fesat** çıkarması (H. DÖNDÜREN, 1/214)

Bütün dinler ve hukuk sistemleri haksız yere **adam öldürme**nin büyük bir suç olduğunda birleşmişlerdir. İslâm, bu suçu önlemek için dünyâda **kısas** cezâsını öngörmüştür. Âhirette ise, Allâh'ın gazabı, lâneti, **cehennem azâbı** ile cezâlandırılacağı bildirilmiştir. (Nisâ, 4/93; KUR'ÂN YOLU, 2/258)

Cana kıymak haramdır. Suçsuz bir insanı öldürenin îdam edilmesi ve yeryüzünde bozgunculuk yapılnası gibi **meşru** bir **sebep olmadan** bir insanı **öldürmek**, **bütün insanları öldürmek gibi** çok **büyük günah**tır. Âyetin bu cümlesi, Allah katında cinâyetin ne kadar büyük olduğunu ifâde etmektedir. (..) Hayat hakkına saygı göstermek gerekir. Bir insanın hayatta kalmasını sağlamak, ölümüne sebep olmamak, kimseyi öldürmemek, bir insanın **ölümüne engel olmak,** bir kimseyi ölümden kurtarmak, bütün Ünsanları yaşatmak gibi kıymetliönemli, değerli ve **sevap**tır. (İ. KARAGÖZ 2/294)

Bir can kurtarmak, bir insanın yaşamasına katkıda bulunmak için yapılan tüm eylemlerdir. Kan, ilik, böbrek, kornea gibi **organ nakli** ve **organ bağışı** da bu kapsamdadır. (KUR'ÂN YOLU, 2/258)

5/33-34 ALLAH VE RASÛLÜ İLE SAVAŞANLARIN CEZÂSI

33. Allah ve Rasûlü'ne karşı savaş açan ve yeryüzünde fesat çıkartmaya çalışanların cezâsı ancak (ya**) öldürülmeleri, ya asılmaları, ya elleriyle ayaklarının çapraz kesilmesi, ya da (**bulundukları**) yerden sürülmeleridir. Bu, onlar için dünyâda bir rezilliktir. Âhirette ise onlara büyük bir azap vardır.**

34. Ancak siz, onları (yakalayıp**) ele geçirmezden önce (**kendiliğinden teslim olup**) tevbe edenler bunun dışındadır. Bilin ki Allah çok bağışlayandır, merhamet edendir.**

33-34. (33).**'Allah ve Rasûlü ile savaşanların cezâsı..' Terör Suçu / Yol Kesme (Hırâbe):** Bu âyet (33. âyet) yol kesicilik Allâh'a ve Resûlü'ne karşı savaş açma sayılmış olup, öngörülen cezâlar öldürme, îdâm etme, sağ el ve sol ayağın çaprazlama kesilmesinden ibârettir: **(a) Yol Kesmede Yalnızca adam öldürmek:** Cezâ, suçluların kısas olarak öldürülmesidir. **(b) Yol keserek adam öldürme ve mallarını alma:** Ebû Hanîfe'ye göre hâkim, üç cezâdan birini verebilir: (**b1**) Önce, el ve ayakları çaprazlama keser, sonra öldürür veya asar, **(b2)** Dilerse yalnızca öldürme veya asma ile yetinir, **(b3)** Önce öldürür, ondan sonra ibret için asma yoluna da gidebilir. **(c) Yalnızca mal alma:** Suçluların sağ el ve sol ayağı mafsallardan kesilir. **(d) Sürgün Cezâsı:** Yol kesicilerin henüz öldürme ve mal alma olmaksızın yakalanması durumunda sürgün cezâsı söz konusu olur. Hanefîlere göre, tevbe edene kadar hapsedilir. (H. DÖNDÜREN, 1/215)

(34).**'Yalnız ele geçirmenizden önce, tevbe edenler müstesnâdır.'** Böyle bir durumda kul hakları dışında onlardan adı geçen cezâlar düşer. (S. HAVVÂ, 3/524)

Şu hâlde bu şekilde **tevbe edenler** hakkında **Allâh'ın hukûku dâvâsı tâkip edilmez** ve söylenen cezâlardan hiçbiri uygulanmaz. Ancak **şahsi hukuk davası kalır. Adam öldürmüşlerse**, öldürülenin **vârisleri isterlerse affederler**, dilerlerse mahkemece suçları sâbit olduktan sonra **kısas** ettirebilirler / öldürttürebilirler. Tevbe ile düşen hüküm, öldürmenin had cezâsı olarak yerine getirilmesinin vâcip olmasıdır, câiz olması değildir. Aynı şekilde **mal almışlarsa,** mal sâhipleri **mallarının geri verilmesi**ni veya **tazmini**ni (sebep oldukları zarar ve ziyânı ödemelerini) isteyebilirler ve dâvâda serbesttirler. Sonra gerek böyle ve gerekse **savaş durumu** almadan **bozgunculukta koşanlar** hakkında gerek Allâh'ın hukûku ve gerekse kulların hukûku dolayısıyla ulü'l emr (Müslümanların en yetkili âmirinin) bir de **ta'zir** (had cezâsının dışında cezâlar verme) **yetkisi vardır** ki; had cezâsını gerektirecek dereceye çıkmayan münkerat (dince yapılması çirkin bulunan hususlar)da tatbik edilir / uygulanır. (ELMALILI, 3/232)

Sürgün Cezâsı: İmâm-ı Âzam Ebu Hanife ve talebeleri / öğrencileri de **'yâhut da bulundukları yerden sürülmeleri…'** cümlesini **'hapsetmek'** olarak yorumlamıştır. (..) Şu bir gerçek ki, Allah ve Rasûlüne savaş açıp yeryüzünde **hak düzeni bozmaya çalıştıkları için sürgün cezâsı**na çarptırılanları, yaşadıkları bir ülke ve beldeden uzaklaştırıp bir **başka yere göndermek çâre değil**dir. Çünkü bu tür insanlar, **sürgün edildikleri yerde de aynı olumsuz işleri yapmaya devam** ederek halkı huzursuz ve mutsuz edebilirler. İslâm beldesine gönderilmeleri durumunda hiç şüphe yok ki, **gittikleri yeri de karıştırmaları** söz konusudur. Gayr-i müslim bir ülkeye gönderilmeleri de daha başka problemlere yol açabilir. Bu sebeple Müslüman bir ülkede bozgunculuk yaparak **terör estirenler**i ve huzursuzluk çıkaranları **hapsetmek** daha isâbetli bir yol olsa gerektir. Zîrâ böyle yapıldığı takdirde – göz önünde

tutulacakları için – **diğer insanlar onların şerrinden korunmuş olacaklar**dır. Aksi halde bu tür kötülüklerin önünü almak pek mümkün görünmemektedir. (M. DEMİRCİ, 1/344, 345)

5/35-37 O'NA YAKLAŞMAYA YOL ARAMAK

35. Ey îman edenler! Allâh'ın emrine uygun yaşayın ve O'na (araya aracılar koymaksızın**) 'sebep ve yol'(**lar**) arayın. O'nun yolunda (**malınızla**,** canınızla, dilinizle ve İslâm'ın hayâtınıza hâkim olması için**) cihad edin ki kurtuluşa eresiniz. [**krş**. 10/18; 17/57; 18/110; 34/37; 39/3; 42/26]**

36. Küfre sapanlar var ya, dünyâda olan herşey ve onun yanında bir o kadarı daha onların olsa ve kıyâmet gününün azâbından kurtulmak için onu fidye verseler, kendilerinden kabul edilmez. Onlar için çok acıklı bir azap vardır. [krş**. 39/47]**

37. İnkâr edenler ateşten çıkmak isterler, fakat çıkamazlar. Onlara sürekli bir azap vardır.

35-37 (35).**'Allah'tan korkun ve O'na yaklaşmak için vesîle (**yol**) arayın.'** Boş durmayıp, yalnız îmân ve korku ile yetinmeyip, Allâh'a yakınlık için vesîle de arayınız. (..) Allah'tan korkunuz, kötü ahlâktan ve çirkin amelden sakınınız, Allâh'ın emirlerini yerine getiriniz, Allâh'a yaklaşma için sürekli vesîle arayınız, her fırsattan istifâde ile farzlar ve vâcipler dışında güzel işler, Allah rızâsına uygun ameller yaparak kendi tarafınızdan da kendînizi Allâh'a sevdirmek isteyiniz; isteyerek, yalvararak çalışınız ve uğraşınız' demektir. Ve bunda 'Mümin kulum bana nâfile ibâdetlerle yaklaşmaya devam eder. (Buhâri) **kudsi hadîsi**nin mânâsının yerleştirilmiş bulunduğu açıktır. '**Vesîle** cennette bir makamdır' (Ahmed b, Hanbel) **hadîs-i şerif**i vesîlenin âhirete âit önemini anlatır. Kısaca, **vesîle** lâzımdır. Ve onu bulmak için isteyip aramak ve başvurmak gereklidir. (ELMALILI, 3/234)

Vesîle, cennetten üst makâmın adıdır ki, bu da Rasûlullah'ın makâmıdır. **Hadîs**: Her kim ezânı işittiği vakit, **Allahümme rabbe hâzihi 'dda'veti 'ttâmmeti ve'ssalâti 'lkâimeti âti muhammeden'il vesîlete ve'l fazîlete ve 'b'ashü makâmen mahmûden illezi veadtehu.'** 'Bu eksiksiz çağrının ve dosdoğru namazın Rabbi olan Allâh'ım! Sen Muhammed'e vesîleyi ve fazîleti ver. Onu vâdettiğin Makâm-ı Mahmûd'a sâhip kıl' diyecek olursa mutlaka Kıyâmet günü ona **şefâat edilir.** (Buhâri, S. HAVVÂ, 4/12)

Tevessül üçe ayrılır: (a) Meşru tevessül: Hakkında âyet veya sağlam hadîs bulunan vesîle. Allâh'a güzel isimleri ile duâ edip, yardım istemek. (7/18, 27/19) sâhip olduğu îmânı ve güzel amelleri öne sürerek Allah'tan bağışlanma istemek. (3/16) Mağarada mahsur kalan üç kişinin önceki iyi amellerini öne sürerek Allah'tan yardım istemesi, yaşamakta olan sâlih bir zâtın duâsı ile Allah'tan yardım istemek, meşru tevessüle örnektir. Hz. Peygamberden sonra amcası Abbas'tan tevessül ederek yağmur istenmesi örnektir. **(b) Bid'at olan tevessül:** Bir zâtın bizzat kendisi veya makamla tevessüldür. Vesîle için cevaz verilen duâ şekli 'Allâh'a güzel isimlerle duâ etmektir. (7/180) Bu yüzden Rasûllerinin, Nebilerinin veya dostlarının hakkı için' türünden ifâdeler kullanmak mekruh sayılmıştır. **(c) Şirk olan tevessül:** Allah'tan

başka kimi ölüler, diriler veya hazır bulunmayanla duâ etmek, sıkıntıları gidermesi için doğrudan bu kişilerden yardım istemek. (H. DÖNDÜREN, 1/217) **(23.10.2012 günü yazıldı)**

(..) **Velîlerin** ve **sâlih müminlerin zâtıyla yapılan vesîleler câiz değil**dir. Bu görüş, bilindiği gibi selef ulemâsına / âlimlerine âittir. Özellikle İbn Teymiyye ve onun gibi düşünenler bu tür vesîleleri şirk olarak kabul ettikleri için haram saymışlardır. Ancak âlimlerin çoğunluğu **kudreti Allâh'a isnad etmek şartıyla** bu tür **vesîlelerin de câiz olabileceği**ni ileri sürmüşlerdir. Yâni bu kanâati taşıyanlara göre, falanca velînin mertebesini vesîle edînirken, bana **yardım edecek olan o velînin Allah katındaki derecesi değil**, **bizzat Allah'tır**, inancıyla vesîlede bulunulursa, bunda bir **sakınca yoktur**. Bizce de bu yaklaşım doğrudur. Buna göre şâyet bir kişi, Allâh'ı tek otorite ve mutlak kudret olarak görüp, herşeyi O'na havâle ederek herhangi bir velînin ya da sâlih bir müminin zâtını vesîle edinebilir. (M. DEMİRCİ, 1/347)

Kabir ve türbe ziyaretleri; dünyânın geçiciliği, uhrevi sorumluluk gibi konularda **kabristandan ibret ve ders almak.,** kabirde yatana duâ etmek gibi dînî ve mânevi gâyelerle yapılırsa **meşru sayılmış**, ancak tevessül maksadıyla yâni **kabirlerde yatanların ruhlarından medet umup yardım istemek** için yapılırsa fıkıhçıların çoğunluğuna göre **mekruh,** İbn Teymiyye ve sonraki Hanbeli'lere göre **haram**dır. (KUR'ÂN YOLU, 2/266)

5/38-40 HIRSIZIN CEZÂSI

38. Hırsızlık eden erkek ve kadının, kazandıkları (günahları**)na karşılık, Allah'tan caydırıcı bir cezâ olarak (**önce sağ**) ellerini kesin. Allah mutlak gâliptir, yegâne hüküm ve hikmet sâhibidir.**

39. Kim yaptığı haksız (hırsızlık**) hareketinden sonra (**cezâsını çekip**) tevbe eder kendini düzeltirse, hiç şüphesiz Allah onun tevbesini kabul eder. Çünkü Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.**

40. (Ey Peygamberim!) **Bilmez misin ki göklerin ve yerin mülkü (**ve hükümranlığı**) Allâh'ındır. O dilediğine azap eder, dilediğini de bağışlar. Allah herşeye gücü yetendir.**

38-40. (38).**'Hırsız erkek, hırsız kadının ….. ellerini kesiniz.'** Hırsıza el kesme cezâsının verilebilmesi için aşağıdaki şartlar göz önünde tutulmalıdır: **(a) Hırsızın cezâî ehliyetinin bulunası:** Hırsızlık yapanın akıllı ve ergin olması gerekir. Çocuk ve akıl hastasına had uygulanmaz. **(b) Malın mütekavvim olması** (alım satımı câiz mal) olması gerekir. **(c) Malın nisap miktârında olması:** Hanefîlere göre, hırsızlık nisâbı 10 dirhem gümüş para veya 1 (bir) dinar altın (= 4,25 gr. Altın) paradır. Bu kadar para Hz. Peygamber döneminde yaklaşık iki koyun bedelidir. (d**) Çalınan malın koruma altında olması:** Ev, dükkân, depo, çadır vb. yerler koruma altında sayılır. **(e) Çalınan malın biriktirmeye elverişli olması ve çabuk bozulan türden olmaması:** Üzüm, incir, şeftâli, elma, tatlı, ekmek, meşrubat, süt, hırz (koruma) altında olsun olmasın, had cezâsı uygulanmaz. **(f) Malın korunmuş iken alınmış olması:** Açıkta bırakılan bir malın alınması had cezâsını gerektirmez. **(g) Açlık,**

zarûret ve zorlama gibi hırsızlık suçunu işlemeye kısmen yâhut tamâmen mazur gösterecek bir mâzeretin bulunmaması. (H. DÖNDÜREN, 1/218, KUR'ÂN YOLU, 2/268, 269)

İslâm'ın temel amacı, insanları cezâlandırmak değil, huzur ve mutluluğu sağlamaktır. Bu nedenle İslâm, suç işlemeyi önlemek için cezâî müeyyidelerin yanında dînî, ahlâki, sosyal ve iktisâdi tedbirleri almıştır. Bu cümleden olarak, **Kur'ân'da fakirlere**, muhtaçlara, darda kalanlara **devlet bütçesinden pay ayrılması istenmiş** (9/60) **zenginlerin mallarında muhtaçların hakkı** olduğu bildirilmiş (51/19) öte yandan haram olan şeylerden, zarûret hallerinde yenilip, içilebileceğine dâir ruhsat verilmiştir. (2/173) (KUR'ÂN YOLU, 2/270)

Hadis: 'Kim bir **Müslümanın hakkını** eliyle **haksız yere alırsa** Allah, onu cehennemle cezâlandırmayı gerekli kılar ve ona cenneti haram kılar. Bir sahâbinin 'Basit bir şey olsa da mı ey Allâh'ın elçisi?' diye sorması üzerine, Hz. Peygamber (s), **'Erak ağacının bir dalı olsa bile'** cevâbını vermiştir. (Müslim Îman 218, İ. KARAGÖZ 2/305)

Şu bir gerçek ki, suçun tekrârı hâlinde **bütün uzuvları kesilen** bir hırsızın, **devletin himâyesine alınması** gerekmektedir. Çünkü artık bu durumdaki bir şahıs bakıma muhtaç hâle gelmiş demektir. Hatta kendi zorunlu ihtiyaçlarını giderecek durumda bile değildir. O hâlde yapılması gereken **Ebû Hanîfe** ve Süfyânü 's Sevri'nin de **hırsızlık suçunu ikinci kez işleyen kişileri hapsedip,** onları **hırsızlığa sevkeden nedenleri ortadan kaldırmaya çalışmak**tır. Aslında hırsızlık yapan bir şahıs, ya **ihtiyaçtan** yâhut da **çalma hastalığı**ndan ötürü böyle onur kırıcı bir eylemi gerçekleştirmiş olmaktadır. Şâyet şahsı böylesi bir eyleme iten sebep maddi ihtiyaç ise bu ihtiyaç, **devlet tarafından karşılanmalı,** çalma hastalığı gibi **ruhsal bir hastalık** söz konusu ise bu durumda da şahıs **tedâvi ettirilmeli**dir. Ancak bütün bunlardan sonra yine hırsızlık yaparsa, işte o zaman cezâ verilmelidir. (M. DEMİRCİ, 1/352)

İslâm toplumu, İslâm yurdunda yaşayan normal insanların – farklı inançlarına göre – her ferdi **hırsızlık illetinden uzak tutacak tedbirler**i alır. Onlara yaşama ve korunma güvenliğini, eğitim ve doğru yapma güvenliğini ve adâletin eşit dağıtımı güvencesini sağlar. Her türlü özel mülkiyetin **helâl yoldan kazanılmasını sağlar** ve bunun topluma zarar veren değil, yarar sağlayan toplumsal bir hak olduğunu belirtir. Tüm bunlar sâyesinde, bütün normal insanlar **hırsızlık illetinden kurtarılır.** Bu durumda İslâm, hırsızlar ve özel mülkiyet ile toplum güvenliğine saldıranlara şiddetli bir **cezâ vermek** hakkına sâhiptir. (S. KUTUB, 3/245)

Tüm bunların yanı sıra **şüphe hâlinde haddi kaldırmakta** ve kuvvetli bir delil olmadıkça – sanığı cezâlandırmadığı gibi ona tam bir güvenlik te sağlamaktadır. (S. KUTUB, 3/245)

El kesme cezâsı ise, hırsız ile eylemi arasına engel olarak girer veya çalışma ve **kazanma gücü** büyük oranda **azalır.** Daha çok kazanma fırsatı ise artık elden gidecektir. Kazancı pek çok durumda, hiç yoktan iyi olmasına rağmen, çok azalmış ve yok sınırına kadar düşmüştür. Artık o, **insanları bir daha ne kandırabilecek** ne de güvenlerini ve işbirliklerini istismar edebilecek bir yeteneği elde edemeyecek şekilde, **işlediği suçun izini vücûdunda taşıyan** bir adamdır. Kesik eli, onun kirli geçmişini haykıracaktır. (S. KUTUB, 3/249)

(39).**'Kim yaptığı haksız (**hırsızlık**) hareketinden sonra (**cezâsını çekip**) tevbe eder kendini düzeltirse, hiç şüphesiz Allah onun tevbesini kabul eder (**bir de âhirette azap etmez**).'** Hırsızın tevbe etmesi ile **kul ve kamu hakkı düşmez.** Bu itibarla müctehidlerin büyük çoğunluğuna göre, bir kimsenin hırsızlık yaptığı ortaya çıkar ve konu **mahkemeye intikal** ederse, hırsız artık suçuna pişman olsa bile **cezâ düşmez.** Bâzı müctehidler düşeceğini

söylemiştir. Hırsızlık cezâsı uygulanırsa, bu cezâ günahına kefâret olur, artık **âhirette** bu günah için **bir daha cezâ verilmez.** (İ. KARAGÖZ 2/306)

5/41-43 YAHÛDİLERİN ÖZELLİKLERİ

41. Ey Peygamber(im!) **Kalpleriyle inanmadıkları hâlde ağızlarıyla "inandık" diyen (**münâfık**)larla (**Yahûdilerden**) küfürde / İslâm karşıtı yolda koşuşanlar seni üzmesin. O Yahûdilerden, durmadan (**reislerinden**) bol yalan dinleyen ve senin huzûruna gelmeyen diğer bir topluluğu dinleyenler vardır. Onlar, kelimeleri (**Allah tarafından**) yerlerine konulduktan sonra değiştirirler: (**Muhammed'e gidin**) eğer size bu (**değiştirilmiş şekilde bir fetvâ**) verilirse onu alın, o verilmezse (**kabul etmekten**) sakının." derler. Allah, kimin (**amel ve niyetine göre**) fitne(**sinde düştüğü sapıklığı**)nda kalmasını isterse onun (**kurtarılması**) için Allâh'a karşı senin elinden bir şey gelmez. İşte onlar, Allâh'ın kalplerini temizlemek istemediği kimselerdir. Onlara dünyâda hor görülme (**ve rezillik**), âhirette de büyük bir azap vardır.**

42. (Yahûdiler**) yalan dinlemeye çok meraklı ve haram yemeye pek düşkündürler. Eğer sana gelirlerse, ister aralarında hükmet, istersen onlardan yüz çevir. Eğer yüz çevirirsen sana hiçbir şekilde zarar veremezler. Eğer hükmedersen aralarında âdil şekilde hükmet. Hiç şüphesiz ki Allah adâletli olanları sever.**

43. (Ey Peygamberim!) **İçinde Allâh'ın hükmü bulunan Tevrat onların yanında olduğu hâlde, nasıl oluyor da seni hakem yapıyor (**hüküm istiyorlar**.** Senin aynı hükmü vermenden**) sonra da (**kabul etmeyerek**) yüz çevirip dönebiliyorlar? Onlar, (**aslında**) inanan kimseler değillerdir.**

41-43. (41).**'…Yahûdilerden de yalan kulak verenler ve sana gelmeyen bir başka kavmin lehine senin sözünü dinleyenler vardır. Sözlerini yerlerine konulduktan sonra değiştirirler de..' '… yalana kulak verici olanlar, alabildiğine yalan dinlerler. Haram ve rüşveti boyuna yerler.** Hz. Peygamber, Medîneli yahûdilerin hâlini bildiren bu âyet üzerine onlara Tevrat'ı getirtti. Cebrâil (as.) ona değiştirilen âyeti okudu ve yahûdi âlimlerinden İbn-i Sûriyâ'yı hakem yapmasını söyledi. Kendisine yemin verilerek sorulan İbn-i Sûriyâ da her şeyi itiraf etti. Böylece oyunları bozulmuş oldu. [bk. Râzî, IX, 73-74; Köksal, VIII, 246-247] (H. T. FEYİZLİ, 1/113)

Bu iki âyet, küfre koşan **Yahûdi ve münâfıklardan** söz etmektedir. Yâni bunlar ağızları ile inandık diyen, fakat kalplerinde îmân olmayan münâfıklar ve Yahûdilerdir. Bunların belirli **özellikleri** şunlardır: **(1) 'en çok yalan dinleyendirler'** Doğru söz bunların hoşuna gitmez, fakat yalana gelince seve seve dinlerler. Yalanlar, romanlar, masallar, propagandalar, uydurmalar, iftirâlar, arabozuculuk, yağcılık, hoşlanarak dinledikleri şeylerdir. (ELMALILI, 3/246) **(2) 'Sana gelmeyen diğer kimselere kulak verirler'** Yâni senin meclisine gelmeyen Hayber Yahûdileri ve Kureyza oğullarıdır. (İ. H. BURSEVİ, 4/559) **'sözleri yerlerine konulduktan sonra değiştirirler'** (**3) 'Yalan dinleyici, haram yiyicidirler.'** Rüşvet alırlar, yalan bir dâvâyı dinler ve hükmederler, basit menfaat için yalanı yağlarlar arabozuculuk, kandırma peşinde koşarlar, rüşvetle bilerek yalancı şâhit dinlerler, yalan yere şâhitlik ederler, yalancıların yayınını yayınlarlar. (ELMALILI, 3/246, 247)

‘Bunlar Allâh’ın kalplerini inkârdan temizlemeyi istemediği kimselerdir.’ Yüce Allah îman eden kimsenin kâfir ve sapık olmasını istemez. (39/7). Ancak **inkârda ısrar edenler**e de hidâyet etmez, onları sapıklık hâkinde bırakır. (İ. KARAGÖZ 2/310).

(42).**‘Sana gelirlerse ister aralarında hükmet, ister onlardan yüz çevir.’ Ehl-i Kitap,** Rasûlullah’ın hükmüne başvurdukları takdirde O, aralarında hüküm vermek veya vermemekte serbest bırakılmıştır. Müfessirlerden bir grup, bu serbest bırakılmanın 5/49 âyetle yürürlükten kaldırıldığı görüşündedir. (S. HAVVÂ, 4/34)

Peygamberimiz (s) bu âyete göre Yahûdilere âit meselelerde hüküm verip vermemekte serbest idi, fakat **bu serbestlik** 5/48 – 49 **âyetler gelince kalktı**. Rasûlullah (s) artık buna göre hakemlik yapmış ve hüküm vermiştir. (H. T. FEYİZLİ, 1/114)

Bir **müslümanla**, **bir zımmi aralarındaki dâvâyı** Müslüman hâkime götürürlerse, **Müslüman hâkim davaya bakmak zorundadır**. Bu konuda icmâ vardır. İslâm, gayr-i müslim tebaayı İslâm hükümlerini uygulamaya zorlamamıştır. Onların kendi mahkemelerini kurarak dâvâlarını kendi dinlerine göre çözmelerine izin vermiştir. (KUR’ÂN YOLU, 2/277)

Bizim mezhep âlimlerimiz şöyle demektedir: Zimmet ehli alışveriş, mîras ve akitlerde İslâm hükümlerini kabul etmek zorundadırlar. Şarap ve domuz satışı bunun dışındadır. Bunların satışını yapmalarına izin verilmiştir. **Zinâ,** Müslümanlara yasaklandığı gibi, onlara da yasaktır. Onların dinlerinde de zinâ yasaktır. Ebû Hanîfe’ye göre, zimmetten önce yaptıkları nikâh geçerlidir. Şeriatımızda suç olarak kabul edilen genel kamu düzenine saldırıda bulunmaları hâlinde, İslâm mahkemelerinde yargılanırlar. (S. HAVVÂ, 4/62, 63)

(43).**‘(**Onlar**) yalan dinlemeye çok meraklı ve haram (**rüşvet**) yemeye pek düşkündürler. Eğer sana gelirlerse, ister aralarında hükmet, istersen onlardan yüz çevir. Eğer yüz çevirirsen sana hiçbir şekilde zarar veremezler. Eğer hükmedersen aralarında âdil şekilde hükmet.’** Abdullah b. Abbas (r) hâkimin aldığı **rüşvet,** fuhuş ile elde edilen para, **köpek ticaret**inden elde edilen para, **maymun satışı**ndan elde edilen para, **domuz ticaret**inden elde edilen para, **içki üretimi ve ticaret**inden elde edilen para, **leşin satımı**ndan elde edilen para, **akmış kanın satımı**ndan elde edilen para, **erkek hayvanın dişi hayvanı döllemesi**nden elde edilen para, **ölenin arkasından yas tutmak** için alınan para, **haram mûsıki**den elde edilen para, **büyücülük**ten elde edilen para, (..) **yırtıcı hayvan ticaret**inden elde edilen para, **tabaklanmamış yırtıcı hayvan derisi**nin satışından elde edilen gelir, **İslâm’a uygun omayan resim yapımı**ndan elde edilen gelir, **torpil karşılığı elde edilen** paranın **suht olduğu** (yâni **haram** olduğu) söylenmiştir. (Beyhaki’den İ. KARAGÖZ 2/308)

5/44-47 TEVRAT VE İNCİL’DE HÜKÜMLER

44. Hiç şüphesiz, içinde doğruya rehberlik ve nûr (ahkâm ve öğütler**) bulunan Tevrat’ı biz indirdik. Kendilerini (**Allâh’a**) teslim etmiş (**olan**) peygamberler, Yahûdilere onunla hüküm verirlerdi. Allâh’ın Kitabı** (Tevrat)**’ı korumaya memur edilmeleri ve o(**nun doğruluğu**)na şâhit olmaları itibâriyle Rabbe gerçek bağlı kullar (**ihlâslı bilginler**) ve din âlimleri (**hahamlar**) da (**onun gerektirdiği gibi hüküm verirlerdi**).** (Ey Yahûdiler!) **Artık siz, insanlardan korkmayın; benden korkun ve benim âyetlerimi az bir değere (**rüşvet ve

dünyâ menfaatine**) satmayın. Allâh'ın indirdiği (**hükümleri**) ile hükmetmeyi (**kabul etmeyenler) **kâfirlerin ta kendileridir.**

45. Biz, onda (Tevrat'ta**) kendilerine, cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş ve (**bütün**) yaralamalar için karşılıklı (**misliyle**) kısas (**var)**dır, diye farz kıldık. Kim bu (**kısas hakkı)**nı hayır olarak bağışlarsa, o da kendi (**günahları**) için kefârettir. Kim (**inkâr etmese bile**) Allâh'ın indirdiği / bildirdiği (**hükümleri**) ile hükmetmezse, işte onlar zâlimlerin ta kendileridir.**

46. Daha sonra da (o peygamberlerin**) izleri üzerine, kendinden önceki (**asıl**) Tevrat'ı tasdik edici olarak Meryemoğlu Îsâ'yı gönderdik. Ona da içinde doğruya rehberlik ve nûr bulunan, kendisinden önceki Tevrat'ın tasdikçisi, takvâlı olan (**Allâh'ın emirlerine aykırı hareketten sakınan)**lara bir yol gösterici ve öğüt olmak üzere İncil'i verdik.**

47. Öyleyse İncil'e inananlar Allâh'ın onun içinde indirdiği ile hükmetsin. Kim Allâh'ın indirdiği ile hükmetmezse, işte onlar fâsıklar (yoldan çıkmışlar**)dır (**demiştik**).**

44-47. (44).**'İnsanlardan korkmayın da benden korkun.'** Bu emir, hüküm verenlerin, Allah'tan başkalarından korkmalarını yasaklamaktadır. Hüküm verenlerin, zâlim bir yöneticinin eziyetinden korkmalarını yasaklamaktadır. Bu emir, sâdece **Allah'tan korkulmasını** içermektedir. (S. HAVVÂ, 4/36)

'Kim Allâh'ın indirdiği ile hükmetmezse, işte onlar kâfirlerin ta kendileridir.' 've her kim, Allâh'ın indirdiği ile hükmetmezse, işte onlar zâlimlerin ta kendileridir.' 'Kim Allâh'ın indirdiği ile hükmetmezse, işte onlar fâsıkların kendileridir.' Allâh'ın indirdiği ile hükmetmeyerek ilâhi emir ve yasakları çiğneyenlerin durumu **üç açıdan** değerlendirilmiştir: **(a) 44. âyet:** Allâh'ın indirdiğini **inkâr ettikleri** veya hafife aldıkları için onunla hükmetmeyenler olup, bunlar **kâfirdir. (b) 45. âyet:** Allâh'ın indirdiğine **inandığı hâlde** onunla **hükmetmeyenlerdir**. Allah hükmünün zıddı zulmü temsil ettiğinden, (ya da adâlet dışına çıkıldığından bu da zulümdür) onunla hükmetmeyenler **zâlim**lerdir. **(c) 47. âyet:** Allâh'ın indirdiği ile hükmetmemek, onun emrinden çıkmak olduğundan bu **fâsıklık**tır. (KUR'ÂN YOLU, 2/279)

'Kim Allâh'ın indirdiği âyetlere göre hüküm vermez ise onlar kâfirlerin ta kendileridir.' (..) Allâh'ın indirdiği âyetlere göre hüküm vermeyen, Allâh'ın ilâhlığını reddediyor, demektir. Oysa **ilâhlık**, zorunlu olarak **egemenliği ve yasamayı da içermekte**dir. Allâh'ın âyetlerine göre hüküm vermeyen bir kimse ise bir yandan Allâh'ın ilâhlığını ve ilâhlığının niteliklerini reddetmekte, diğer yandan da ilâhlık hakkını ve **ilâhlığın niteliklerini kendisine mâletmeye kalkışmakta**dır. (S. KUTUB, 3/268)

Allâh'ın **indirdiği hükümler** ile hükmetmeyi **kabul etmemek küfür**dür. **'Allâh'ın indirdiği hükümler'** ile maksat, helâl, haram, evlenme, boşanma, ticâret, yönetim, yargı, cezâ ve benzeri bütün **emir, yasak,** hüküm ve ilkelerdir. (..) Allâh'ın indirdiği ile hükmetmeyerek ilâhi emir ve yasakları ihlâl edenleri **iki kısma** ayırmak mümkündür: **(a).** Allâh'ın indirdiği hükümleri **inkâr** ettikleri veya hafife aldıkları veya istihza ettikleri veya **beğenmedikleri** için uygulamayanlar veya ilâhi hükümleri yanlış, kendisinin veya başkalarının hükümlerini doğru kabul edip buna göre hüküm verenler(dir). Ve hayâtın her alanında Allâh'ın hükümlerini inkâr ve reddedenler veya **ilâhi hükümlerin bir kısmını kabul** edip, bir kısmını reddedenler:

Bunlar **kâfir,** zâlim ve fâsıktır. **(b).** Allâh'ın indirdiğine **îman ettiği** ve ilâhi hükümlerin **tamâmını beğendiği** hâlde tembellik ve gevşeklik **nedeniyle uygulamayanlar** ve ilâhi hükümlerle hükmetmeyenler veya **ilâhi hükümlerin doğruluğunu kabul ettikleri** hâlde buna aykırı hüküm verenler: Bu kimseler **zâlim ve fâsık**tır, ancak kâfir değildir. (Kurtubi'den İ. KARAGÖZ 2/312, 313)

(45).**'Biz, onda (**Tevrat'ta**) kendilerine farz kıldık ki, cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş ve yaralamalar için karşılıklı kısas (**var**)dır.'** **Kısas:** Kısas, öncelikle bir kul hakkıdır. Hak sâhibi, hakkının alınmasına da, düşmesine de sâhiptir. O halde hak sâhibi tarafından talep ve dava olunmadıkça kısas yapılamaz. Allah Teâla, **kısas isteme yerine**, **affı teşvik etmiştir**. Affeden, bütün günahlarının bağışlanmasına vesîle olacak büyük bir sadaka vermiş olacaktır. (ELMALILI, 3/251)

Enes (r)'ın halası Rübeyyi', ensardan bir câriyenin ön dişini kIrdı. Mağdûrun âilesi Hz. Peygamberden kısas uygulanmasını istedi. Daha sonra, mağdûrun âilesi râzı olması üzerine, cezâ erş (**tazminat**) olarak uygulandı. Yukarıdaki âyet, **kısas** hükümlerinin önceki semâvi dinlerde de bulunduğunu göstermektedir. (H. DÖNDÜREN, 1/219)

Kısas, insan bedenine ve uzuvlarına yapılan **kasten ve haksız** yere fiili saldırı ve işlenen cinâyete **misli ile karşılık vermek**tir. Kısas, birini öldüren kimsenin cezâ olarak öldürülmesi veya birini yaralayan kimsenin misilleme yoluyla yaralayarak cezalandırılmasıdır. Kısas, insan hayâtını korumak amacıyla meşru olmuştur. (5/32, İ. KARAGÖZ 2/313).

Burada (Kısastan söz eden bu Tevrat âyetinde) sözü edilen hükümler Kur'ân-ı Kerim'de genel olarak zikredildiğinden ve yürürlükten kaldırıldığına dâir herhangi bir âyet bulunmadığından Müslümanlar için de geçerlidir. (Ö. ÇELİK, 1/746)

Önceki peygamberler tarafından bildirilen hükümler iki kısma ayrılır: **(a**) Kur'ân ve sünnette yer almayanlar: Bunlar Müslümanlar için **bağlayıcı değil**dir. **(b)** Kur'ân ve sünnette zikri geçen hükümler: Bunlar **üçe ayrılır:** (**b1)** Yürürlükten kaldırıldığına dâir delil bulunan hükümler: Örnek, En'âm 145-146 da tırnaklı hayvanların Yahûdilere haram kılınması. **(b2)** Müslümanlar hakkında geçerli olduğuna dair delil bulunan hükümlerdir. Bunlar, Müslümanlar için **bağlayıcı**dır. 2/183 te belirtilen oruç hükmü gibi. **(b3)** Kur'ân ve sünnette kabul veya red edildiği belirtilmeksizin anılan hükümler: **Bağlayıcı olup olmadığı tartışmalıdır**. Açıklamakta olduğumuz âyet, örnektir. (KUR'ÂN YOLU, 2/280)

(46).**'ve onların izinden Meryem oğlu Îsâ'yı elindeki kendinden önce indirdiğimiz Tevrat'ı doğrulayıcı olarak gönderdik…'** Kur'ân-ı Kerîm, kendisinden önce gelmiş bütün peygamberleri ve kitapları tasdik edici olarak gelmiş (2/97, 3/3, 5/48), Hz. İbrâhim'in dînine uyması emredilmiştir. (16/123) Şüphesiz ki, Allah katında din İslâm'dır (3/19). Bu sebeple **bütün peygamberler İslâm dîni üzere gelmişlerdir**. (KUR'ÂN YOLU, 2/284)

(47).**'İncil ehli, Allâh'ın onda indirdikleriyle hükmetsinler.'** Hz. Îsâ, geçmiş peygamberlerin izinde olmakla berâber, bağımsız bir şeriat ile gönderilmiş bir Rasûl'dür. Ve **Yahûdilik** bununla son bulmuş yâni hükmü kaldırılmıştır. Bundan böyle **Tevrat** ile amel etmek câiz değildir. Îsâ ve İncil'i tanımayıp Yahûdilik iddiâ edenler, gerçekten **kâfir ve zâlim**dirler. (ELMALILI, 3/252)

5/48-50 KUR'ÂN İLE HÜKMETMEK

48. (Ey Peygamberim**!) Sana da kendinden önceki (**ilâhî**) kitap(**ların asılların**)ı tasdik edici ve onlara gözcü / koruyucu olmak üzere hak olan Kur'ân'ı indirdik. O hâlde (**seni hakem yaparlarsa**,) sen de aralarında Allâh'ın indirdiği (**Kur'ân**) ile hüküm ver ve sana gelen gerçek varken onların hevâ ve heveslerine (**ve ona göre verdikleri hükümlere**) uyma! Biz, sizlerden her biriniz için bir "şeri'at ve minhâc" koyduk. Allah dileseydi, elbette sizi tek bir ümmet yapardı. Fakat O, size verdiği (**birinden sonra diğerine tâbi olacağınız şeri'atler**) ile sizi imtihan etmek için (**peygamberler gönderdi**). Artık (**son şeri'at İslâm'da toplanıp**) hayır işlerinde yarışın. Hepinizin dönüşü ancak Allâh'adır. Hakkında ayrılığa düştüğünüz şeyleri size O haber verecek (**ve sizi hesâba çekecektir**).**

49. (Ey Peygamberim! Sen**) aralarında Allâh'ın indirdiği ile hükmet, onların arzularına uyma! Allâh'ın sana indirdiği şeylerin bir kısmından (**İslâm dışı / tâğûtî grupların seni**) şaşırtmalarına karşı onlardan sakın. Eğer (**onlar, İslâm dışı arzularına uymamandan dolayı**) yüz çevirip dönerlerse, bil ki Allah, (**bu**) günahlarının (**daha**) bir kısmıyla onları musîbete / azâba uğratmak ister. Şüphe yok ki insanlardan çoğu (**Allâh'ın hükümlerinin kendi arzularına göre olmasını istemelerinden dolayı**) fâsık (**yoldan çıkmış**)tırlar. [**bk. 2/256**]**

50. (Yoksa onlar**) câhiliye (**devrinin, İslâm dışı / bâtıl**) hükmünü mü istiyorlar? Kesin inanan bir toplum için, hükmü Allah'tan daha güzel olan kim vardır?!**

48-50. (48).**'Sana da kendinden önceki kitapları doğrulayıcı ve üzerlerine şâhit olarak bu kitabı hak ile indirdik.'** Asıl kitabı, **Kur'ân'ı** hakkıyla, **hakkın manası**, hakkın **vasıtası** hak inzal ile sana indirdik. (..) Diğer kitaplar üzerine emin / güvenilir bir nezâretçi, şâhit, kontrolcü ve hâkim olmak üzere hakkıyla indirdik. (..) Bu kitap, Allâh'ın muhâfazası altında bozulma ve tahriften korunmuş, dokunulmaz olarak kalacak. Hem diğer kitapların amel edilmesi gerekli, doğru hükümleri kaybolma ve bozulmadan koruyacak. Bunu tasdikinden geçmeyen, buna aykırı diğer kitaplar ve şeriatları, hükümleri ile amel etmek câiz olmayacaktır. (ELMALILI, 3/253, 254)

'Biz sizden her biriniz için bir şeriat ve bir yol belirledik.' Şeriat, itikat, ahlâk ve amelle ilgili bütün hükümleri kapsadığı için, **din** ile eş anlamlıdır. **Şeriat**, Allâh'a yapılacak ibâdetler ile, kişiler arası ilişkileri (muâmelat) düzenleyen kurallar anlamında kullanımı da yaygındır. **Minhac** ise, dînin, açık, sâbit sürekli, zamâna ve mekâna göre değişmeyen esasları demektir. (KUR'ÂN YOLU, 2/286)

Her milletin mensup olduğu peygambere indirilen özel hükümler birer **şir'a,** Allâh'a, peygambere, âhirete îman gibi, bunların ortak oldukları usul de **minhac**dır. (ELMALILI, 3/255)

Kur'ân'ın hükümleri ile amel edilmesi, Kur'ân'ın hükümlerini bırakıp yahûdi, hıristiyan ve diğer insanların arzu ve isteklerine uyulmaması gerekir. **'Allâh'ın indirdiği ile hükmet'** emri ve **^sana gelen hakdan ayrılıp da onların arzularına uyma'** yasağının muhâtabı Hz. Peygamberimiz ve onun şahsında bütün Müslümanlardır. Âyetteki **emir ve yasaklar bağlayıcı**dır. Bu itibarla **her konuda Kur'an hükümleri ile amel edilmesi farz**dır. Aksi davranış isyan, zulüm ve büyük günahtır. (İ. KARAGÖZ 2/317).

(49).**‘Eğer yüz çevirirlerse** (yâni Allâh’ın sana indirmiş olduğu şeylerle hükmetmekten yüz çevirip, başkasını isteyecek olurlarsa) **Bil ki, bir kısım günahları yüzünden Allah onları cezâlandırmak istiyor.’** Kur’an’dan yüz çevirmek, Kur’ân’ın emir ve yasaklarına uymamak, büyük günahtır. Günah, musibete mâruz kalmaya sebep olur. İnsanlar, işledikleri günahlar sebebiyle tevbe etmezler veya affedilmezlerse âhirette cezalandırılırlar. Ancak Allah, günahlar sebebiyle dünyâda musibet de verebilir. (İ. KARAGÖZ 2/319).

‘.. insanların çoğu fâsıktır.’ Fâsık, Allah ve Peygamberine itaat etmeyen kimse demektir. **Fâsık iki kısma** ayrılır: **(a).** Îman etmeyenler, **(b).** Îman ettiği hâlde îmânın gerektirdiği dîni görevleri yapmayanlar. Âyetin son cümlesi, mutlak olarak zikredilmiştir. Her iki anlamı da ifâde eder. Başka âyetlerde **insanların çoğunun îman etmeyecekleri** bildirilmektedir. (12/103, İ. KARAGÖZ 2/319).

(50).**‘Onlar câhiliye hükmünü mü istiyorlar.’** Allâh’ın âdil hükmünü reddederek küfür, bilgisizlik ve hevâ sonucu ortaya çıkan beşer hükmünü mü arzuluyorlar. (S. HAVVÂ, 4/41)

O ilim ve din iddiâsında bulunanlar, Allâh’ın hükmüne râzı olmayıp ta kötülüğe meyletme, dalkavukluk, garazkârlık, eşitsizlik gibi haksız dâvâya uyan câhiliyet hükmü, **câhiliyet kanûnu** mu istiyorlar? (ELMALILI, 3/258)

Câhiliye: İslâm’a uymayan her türlü inanç, söz, fiil ve davranışı ifâde eder. Günah olan söz ve fiiller, kaba davranışlar câhiliye işidir. (..) Kur’ân’da **dört** çeşit **câhiliyeden** söz edilmiştir: Câhiliye zannı (3/154) Gerçeği bilmeden ileri geri konuşmak, Allah hakkında kötü zanda bulunmak. Câhiliye hükmü (5/50) Allâh’ın hükmüne ters düşen hükümler, câhiliye hamiyeti / taassubu: (48/26) ilâhi gerçeklere karşı çıkmak, hiddet, öfke, kızgınlık göstermek, gurur – kibir nedeniyle emir ve yasaklara uymamak. Câhiliye teberrücü: (33/33) kadınların örtülmesi gereken yerlerini örtmemeleri (DÎNÎ KAVRAMLAR SÖZLÜĞÜ, 1/71)

Câhiliyye, -Allâh’ın belirttiği, Kur’ân’da ifâde edildiği üzere – insanların insanlar için hüküm belirlemesi, insanın insana köle kılnması, Allâh’a kulluğun bırakılması, Allâh’ın ilâhlığının reddedilmesi ve de buna karşılık, **kimi insanların ilâh kabul edilmesi** ve –Allâh’a değil – onlara tapılmasıdır. (S. KUTUB, 3/279)

Nerede ve hangi zamanda olursa olsun eğer insanlar, **tek bir konuda bile** ödün vermeksizin **Allâh’ın şeriatına göre hükmediyorlarsa**, bu şeriatı benimsiyorlar ve ona gerçek anlamda teslim oluyorlarsa, **Allâh’ın dînine mensup olmuş** demektir. Yok eğer, beşer aklının ürünü olan bir şeriat, bir öğretiye göre hüküm veriyorlarsa – hangi şekilde olursa olsun – söz konusu öğretiyi benimsiyorlarsa, onlar **câhiliyye sınıfında**dırlar. Onlar, öğretisi doğrultusunda hüküm verdikleri kişinin dînini benimsemiş durumdadırlar, Allâh’ın dînini değil! **Allâh’ın hükmünü istemeyen,** câhiliyye hükmünü istiyor demektir. Allâh’ın şeriatını reddeden, câhiliyye düzenini kabul ediyor, câhiliyyeyi yaşıyor demektir. (S. KUTUB, 3/279)

İslâm’ı reddeden, İslâm’ı başkası ile karıştıran, hatta görüşleri arasında **küfrü gerektiren görüşleri benimseyen partiler** dahi, **küfürdür**, kâfirliktir. Böyle düzende yaşayanları, hattâ başkanlarının Müslüman olduğunu hükmederiz. Meselâ, **Hz. Yûsuf,** kendi şeriatından farklı bir düzende, **kâfir düzende görev** yapmıştır. (12/76) Ancak Yûsuf (a.s.), peygamberlerden bir peygamberdir. İşte Habeşistan **Necâşi’**si; Rasûlullah (s) onun Müslüman olduğuna hükmetmiş ve vefât ettiği zaman **gâib cenaze namazı**nı kılmıştı. Kâfir bir düzenin başında

bulunuyordu hâlbuki. Çünkü henüz **Kur'ân şeriatıyla hükmetmiyordu**. Bununla birlikte bizler onun Müslüman olduğuna hükmediyoruz. (S. HAVVÂ, 4/67)

Bu âyet-i kerîmedeki soru Allâh'a inananlar için mühim bir imtihan konusudur. "**Hükmü en güzel olan Allah'tır**." diyerek Allâh'a inananlar, ya O'na sarılacak ve böylece, hakiki anlamda inanan bir mü'min olacaktır yâhut Allâh'ın hükümlerini beğenmediğini söyleyerek inkârcı ve kâfir olacak veya diliyle güzelliğini söylese bile kalbi ve uygulamasıyla yalanlayacak böylece **gizli kâfir** (münâfık) ve **fâsık** olacaktır. Taberânî der ki: "İbn-i Abbas'dan şöyle rivâyet edilmiştir: Rasûlullah (s), 'Allah katında en çok şu iki kişi sevilmez: **(1)** Müslüman olduktan sonra câhiliyeyi yâni İslâm dışı yaşayış düzenini arzu eden. **(2)** Haksız yere nefsine uyarak bir kişinin kanını döken.' buyurmuştur.") [bk. 8/36; 23/74-75; 42/21] (H. T. FEYİZLİ, 1/115)

5/51-56 GERÇEK DOSTLUK

51. Ey îman edenler! Yahûdileri ve hıristiyanları dost (sırdaş ve yönetici**) edinmeyin. Onlar (**ancak**) birbirlerinin yâr ve yardakçısı (**İslâm'ın da düşmanı**)dırlar. Kim onları (**ve aynı zihniyette olanları**) dost edînirse, o da onlardandır. Şüphesiz Allah zulmeden toplumu doğru yola eriştirmez. [**bk**. 9/32-33; 60/8-9]**

52. (Ey Peygamberim!) **Kalplerinde (**şüphe**,** nifak ve dünyevîlikten**) bir hastalık bulunanların: "(**Devir aleyhimize dönüp**) başımıza bir felâket / kötülük gelmesinden korkuyoruz." diyerek onların** (Hıristiyan dostları hakkında) **aralarında koşuştuklarını görürsün. Ama Allah, (**kendisine sığınan**,** onlarla uzlaşmayan ve onlara yapışmayan müslümanlara**) zafer nasip edecek veya kendi katından emrini (**takdîrinin bir tezahürünü**) gerçekleştirecektir. O zaman o (**koşuşa**)nlar, içlerinde gizledikleri nifakları yüzünden pişman olacaklardır. [**krş**. 2/10]**

53. Îman edenler (Yahûdilere)**: "Sizinle berâber olduklarına dair, olanca kuvvetleriyle Allâh'a yemin edenler o** (münafık)**lar değil miydi?" derler. Onların bütün yaptıkları boşa gitti; böylece onlar, hüsrâna uğrayan kimseler oldular.**

54. Ey îman edenler! Sizden kim dîninden dönerse, o zaman Allah, (sizin yerinize**) kendisinin onları, onların da kendisini sevdiği, mü'minlere karşı gâyet alçak gönüllü kâfirlere karşı da güçlü ve onurlu bir toplum getirir ki onlar Allah yolunda cihad ederler, hiçbir kınayanın kınamasından korkmazlar. Bu Allâh'ın lütfudur ki onu dilediğine verir. Allah lütfu geniş olandır, (**her şeyi**) bilendir. [**bk**. 6/89]**

55. (Ey mü'minler**!) Sizin gerçek dost ve yardımcınız ancak Allah ve O'nun Elçi'sidir; bir de (**Allâh'ın emirlerine**) boyun eğerek namazı dosdoğru kılan ve zekât veren mü'minlerdir.**

56. Kim Allâh'ı, Rasûlü'nü ve mü'minleri dost edinirse, işte Allah taraftarı onlardır; mutlaka gâlip gelecek olanlardır.

51-56. (51).**'Ey îmân edenler! Yahûdi ve Hıristiyanları dost** (sırdaş, idâreci) **edinmeyin.' 'Onlar birbirlerinin velîsidirler**.' Onlara yardımcı olmayın, onlardan yardım istemeyin. Kardeşlik bağları ile onlara bağlanmayın. Müminler ile oturup kalktığınız gibi, onlarla oturup kalkmayın. **Onlar birbirlerinin velîsidirler.** Bu âyet, **küfrün tek millet** olduğunun delilidir. (S. HAVVÂ, 4/78)

'Ve siz müminlerden her kim, onları dost tanır, velî edînirse, şüphe yok ki, o da onlardandır.' Onlara benzemiş, onların huyunu kapmıştır. O artık hakka değil, onlara ve isteklerine hizmet eder. Âhirette, onlarla berâber haşrolunur. (ELMALILI, 3/266)

Kur'ân-ı Kerîm, burada olduğu gibi birçok âyette müminleri uyararak **kendilerinin dışındakiler**inin ister dinsiz olsun, isterse Yahûdiler ve hıristiyanlar gibi Ehl-i kitap olsun, Müslümanların **hayâtî önem taşıyan sırları**nı öğrenecek, muhtaç olduklarında kendilerini koruyacak derecede **dostları olamayacağı**nı ifâde buyurmuştur. (Âl-i İmran 3/28, 118; Nisâ 4/144) Ancak mümin olmayanları dost edinme yasağı, onlarla **iyi geçinmemek anlamına gelmez.** Toplum ve devletin emniyet ve selâmeti bakımından devlet sırlarını onlara verecek derecede kendileriyle samîmi olmak veya **devletin sırları**nı yâhut menfaatlerini alâkadar eden **önemli görevleri onlara teslim etmek yanlış** olmakla birlikte onlarla **beşeri münâsebetlerin** / insâni ilişkiler **yürütülmesinde bir sakınca yoktur.** Kur'ân Müslümanlara karşı **düşmanca tavır almayan** gayr-i Müslimlerle beşeri münâsebetlerin / insâni ilişkilerin **iyi yürütülmesi**ni, gerektiğinde onlara iyilik edilmesini, haklarında adâletli davranılmasını tavsiye etmekte, böyle yapanları yüce Allâh'ın sevdiğini bildirmektedir. (Mümtehıne 60/8) Müslümanların menfaatine olduğu müddetçe onlarla **uluslararası dostluk anlaşmaları imzalamakta da bir sakınca yok**tur. Nitekim Hz. Peygamber Medîne'deki Yahûdilerle vatandaşlık antlaşması yaptığı gibi, müşrik kabilelerle de **ittifak antlaşası** yapmıştır. Samîmi dost edînilmeleri yasaklananlar ancak İslâm'a ve Müslümanlara karşı **düşmanca tavır alanlar** onlarla **savaşmak ve onları yurtlarından çıkarmak** için birbirlerine destek verenlerdir. Yüce Allah, bu tür gayr-i Müslimlerle dostluk bağları kuranları **zâlimler olarak** nitelemiştir. (Mümtehine 60/9; KUR'ÂN YOLU, 2/293, 294)

Mümin, **kâfir de olsa** her insanın hakkına riâyet eder, **hiç kimseye zulmetmez**. Herkesin hayrını ve yararını ister. **Bütün insanları îmâna**, sâlih amellere, güzel ahlâka ve güzelliklere **dâvet** eder. **'Yasaklanan dostluk',** müminlerini **sırlarını kâfirlere vermek,** kâfirlerin İslâm'a uymayan inanç, düşünce, eylem, **söz** ve davranışlarını **benimsemek**, bu sebeple onları **sevmek**tir. Böyle bir davranışı gerçekten îman etmiş olan bir kimse yapamaz. Çünkü Allah bunu **yasak**lamıştır. Bunu yapan kimse, zâlim ve fâsık olur. (..) Ehl-i kitabı dost edinmemek ve onlara güvenmemek gerekir. Çünkü onlar kendilerinden başkasına gerçek dost olmazlar. Rabbimizin beyânı ile, dinlerine tâbi olmadığı sürece **hiçbir yahûdi** ve **hıristiyan müminleri sevmez.** (2/120; İ. KARAGÖZ 2/321).

'Müslüman olmayanları dost edinmeyin' buyruğunu terk edip onları dost edinen kimse, Allâh'a isyan etmiş, **günaha girmiş** ve kendisine zulmetmiş olur. (..) **'Allah zâlimler topluluğunu doğruya iletmez.'** Allâh'in hidâyeti veya saptırmasıkeyfi değil, bir bilgiye, hikmete ve **insanların davranışlarına göre**dir. Çünkü Allah, zâlim değildir. Kur'an'da Allâh'ın kimlere hidâyet ettiğini, kimlere etmediğini bildirmiştir. Meselâ Allah, fâsıklara (5/108), kâfirlere (2/258, 264), yalancı nankörlere (39/3), müsrif ve yalanlayıcıya (40/28) ve hâinlere **hidâyet etmez.** (İ. KARAGÖZ 2/323).

(52).**'(**münâfıklar**) korkarız ki devir, aleyhimize döner, başımıza bir felâket gelir, derler.'** İslâm'a düşman olan çevrelerle iyi geçinip, kötü bir dönem gelirse, Müslümanlara hizmet

edeceğini öne sürerek, geçim sağlayan kimselere de bu âyette uyarı vardır. (H. DÖNDÜREN, 1/221)

Münâfıklar, hem Yahûdilere, hem de Müslümanlara yardım ve destek sözü vermişler ve bunu yeminle pekiştirmişlerdi. '**Eğer sizinle savaşırlarsa, size yardım ederiz'** diyerek Yahûdilere teminat vermişlerdi. (Haşr, 59/11) Bununla berâber, her fırsatta Hz. Peygambere îmân ettiklerini ve müminlerle berâber olduklarını da söylüyorlardı. (Bakara, 2/14, Nisâ 4/141) Fakat kıldıkları namazlar, tuttukları oruçlar, verdikleri zekâtlar boşa gitti, sonuçsuz kaldı. (KUR'ÂN YOLU, 2/295)

Hâlbuki yüce Allah yukarıdaki âyette de geçtiği üzere, mü'minlerin kendi dışındakileri dost ve idâreci edinmemelerini, edinenlerin de **münâfık** olduklarını bildirmektedir.) [bk. 4/138-139, 144; 5/80] (H. T. FEYİZLİ, 1/116)

(54).**'İçinizden her kim dîninden dönerse'** Dinden dönen kimseler için, **ölüm cezâsı zikredilmemiştir**. Bakara 2/217'ye göre, ölüm cezâsı sâdece dinden dönme suçunun günahının değil, Müslümanlara karşı savaş durumuna geçme suçunun karşılığıdır. (KUR'ÂN YOLU, 2/297)

Burada, peygamber (s.a.) in nübüvvetinin bir delili de bulunmaktadır, çünkü henüz fiilen var olmayan, daha sonra ortaya çıkacak bir durumu (irtidad) haber vermektedir. (Nesefi'den S. HAVVÂ, 4/86)

Bu üç âyet, **Allah Hizbi**nin **nitelikleri**ni saymaktadır:

(a,b) 'Allah öyle bir kavim getirir ki, hem O onları sever, hem onlar da O'nu severler' Amellerinden râzı olup, bu amelleri sebebiyle onları sever. O müminler de, O'na itâat eder, O'nun râzı olmasını her şeyden üstün tutar. O'nun sevgisini elde edebilecekleri yolları izler; hoşlanmamasına, râzı olmamasına götüren yollardan uzak kalırlar. (S. HAVVÂ, 4/83, 84)

'… Allah (sizin yerinize**) öyle bir kavim getirir ki; (a) Allah onları sever, (b) onları da Allah sever;'** Hz. Ali, Dahhâk ve Katâde'ye göre âyette zikredilen grup, **Hz. Ebu Bekir ve ashâbı**dır. Çünkü onlar Hz. Peygamber'in vefâtının ardından ortaya çıkan **irtidat /** dinden çıkma **hareketlerini bastırmak için savaşmışlar**dır. (..) Esâsen âyetin genel boyutunu daha çok öne çıkarmak kaçınılmaz görünmektedir. Zîrâ Kur'ân evrensel bir kitaptır. O hâlde rahatça diyebiliriz ki, ne zaman Müslümanlar dinlerini değiştirseler, **Yüce Allah onların yerine** hem kendisinin sevdiği hem de **kendisini seven kullarını getirip, İslâm'ı aziz kılacak**tır. Bu, Allâh'ın yeryüzü için koymuş olduğu bir **sünneti**dir. O'nun sünneti de aslâ değişmeyeceğine göre bu ilâhi ilke, dünyâ durdukça devam edecek ve **yeryüzü hiçbir zaman müslümansız kalmayacak**tır. (M. DEMİRCİ, 1/362, 363)

(c) 'müminlere karşı alçak gönüllü, (d) kâfirlere karşı zorludurlar' Müminlere karşı alçak gönüllü yâni **şefkatli,** merhametli **ve nâziktir**ler. Onlara karşı kuvvete başvurmazlar; zekâ, yetenek, etki, servet ve diğer güçlerini müminlerin aleyhine baskı aracı olarak kullanmazlar.

(d) Kâfirlere karşı vakarlıdırlar, yâni İslâm düşmanlarına karşı **sert, dirençli ve tâvizsiz**dirler; **maddi menfaat karşılığında satın alınamayacak** kadar üstün **karaktere** sâhiptirler. (KUR'ÂN YOLU, 2/296)

(e) 'Allah yolunda cihad ederler' Yâni Allah rızâsını kazanmak için **hakkı ve adâleti gerçekleştirmeye gayret** ederler; bu uğurda başlarına gelecek her türlü **sıkıntıya katlanır**lar; **mal ve canlarını** Allah yolunda harcamaktan çekinmezler. Cihad, samîmi müminlerin en önemli özelliklerinden ve ayırıcı vasıflarındandır. (KUR'ÂN YOLU, 2/297)

(f) 'Hiçbir kınayanın kınamasından korkmazlar' Hak uğrunda cihad ederken hiçbir kimsenin kınamasından korkmazlar; varlığına ve birliğine inandıkları Allah yolunda yürürler, O'nun hükümleriyle hükmederler; karşıtlarının **muhâlefet, eleştiri, itiraz** ve alaylarına **aldırış etmezler.** Çünkü bunlar karşılık olarak insanlardan ne bir ödül ne de övgü beklerler; sâdece hakkı gerçekleştirmek, iyiliği ve güzelliği yaymak, kötülüğü ve çirkinliği önlemek, böylece Allâh'ın rızâsını kazanmak için çaba harcarlar. (KUR'ÂN YOLU, 2/297)

(55).**(g) 'Sizin gerçek dost ve yardımcınız ancak Allah ve O'nun Elçi'sidir; bir de (**Allâh'ın emirlerine**) boyun eğerek namazı dosdoğru kılan ve zekât veren müminlerdir.'** Allâh'ın dostluğu, O'nun düşmanlarına düşman olmak demektir. Nitekim Hz. İbrâhim kavminin taptığı putları kastederek **'O putlar benim düşmanımdır. Ancak âlemlerin Rabbi olan Allah dostumdur.'** (Şuarâ 26/77) demiştir. (..) Müminleri dost edinmek, onlarla din kardeşi olmaktır. Bu hususta Allah Teâla: **'Bütün müminler kardeştir.'** (Hucurât 49/10) buyurur. **Hadîs:** Rasul-i Ekrem (s)'de 'Sizden biriniz kendisi için istediğini diğer kardeşi için de istemedikçe gerçekten îmân etmiş olmaz.' (Buhâri, Müslim'den Ö. ÇELİK, 2/11, 12)

İslâm'ı küçümseyip hükümlerini beğenmeyenler ve onlara göre yaşamaktan utananlar, dinden çıkmış veya sapmış kimselerdir. Buna karşılık Allah, İslâm milletleri arasında İslâm'ı hâkim kılmada liderlik ve hâkimiyeti, İslâm'a gönül veren, ona sâhip çıkan ve ona hizmet eden milletin eline geçirir ve bu şekilde **Allâh'ın sünneti** devam eder. [bk. 2/217] (H. T. FEYİZLİ, 1/116)

5/57-71 EHL-İ KİTABIN TAVIRLARI

57. Ey îman edenler! Sizden önce kendilerine kitap verilenlerden dîninizi eğlence ve oyun (konusu**) edinenleri ve inkârcıları dost (**ve yönetici**) edinmeyin. Eğer gerçekten inanmışsanız Allâh'ın emirlerine uygun yaşayın, karşı gelmekten sakının.**

58. (Ey îman edenler!) **Siz (**ezanla**) birbirinizi namaza çağırdığınız zaman,** (kâfirler) **onu bir eğlence ve bir alay (**konusu**) edinirler. Bu, onların gerçekten düşünmez bir topluluk olmalarındandır.**

59. (Ey Peygamberim!) **De ki: "Ey Ehl-i Kitap! Biz ancak Allâh'a, bize indirilene ve bizden önce indirilen(**ler**)e inandığımız için mi bizden intikam alıyorsunuz? Hâlbuki sizin çoğunuz fâsık (**Allâh'ın emrinden çıkmış**) kimselersiniz." [**krş**. 7/126; 9/74; 85/8]**

60. (Ey Peygamberim!) **De ki: "(**Ey Yahûdiler**!) Allah katında yeri bundan daha kötü olanı size haber vereyim mi? Allâh'ın kendilerine lânet ettiği, gazabına uğrattığı ve içlerinden maymunlar, domuzlar hâline getirdiği kimselerle, tâğûta (**kendisini ilâhlaştıranlara**) kulluk edenlerdir ki işte onlar makâmı en kötü ve doğru yoldan en çok sapmış olanlardır."**

61. (Ey Peygamberim! Nifak çıkaran Yahûdiler**) size geldikleri zaman: "Biz îman ettik." derler. Hâlbuki (**onlar**,** yanınıza**) inkârcı olarak gelmiş ve inkârcı olarak çıkmışlardır. Allah, onların neler gizlediklerini çok iyi bilendir.**

62. (Ey Peygamberim!) **Yahûdilerin birçoğunun, günahta, düşmanlıkta ve haram yemede yarış yaptıklarını görürsün. Yaptıkları şey ne kötüdür!**

63. (Ey Peygamberim!) **Tevrat ve İncil hükümlerini bilenler, insanları günah söz söylemekten ve haram yemekten vazgeçirselerdi ya! (**Bilerek**) yapmakta oldukları şey ne kötüdür!**

64. Yahûdiler: "Allâh'ın (rızık vermede**) eli bağlı (**cimri**)dir." dediler. Dedikleri yüzünden elleri bağlandı. İddiâlarının aksine, O'nun elleri açıktır, nasıl dilerse öyle sarf eder. (**Ey Peygamberim**!) Rabbinden sana indirilenler (**Kur'an**), andolsun ki onlardan çoğunun azgınlığını ve inkârını artıracaktır. Onların arasına kıyâmet gününe kadar (**sürecek**) düşmanlık ve kin bıraktık. Onlar ne zaman savaş için bir ateş yaktılarsa, Allah onu söndürdü (**yenilgiye uğrattı**). Yeryüzünde bozgunculuğa koşarlar. Allah ise bozguncuları sevmez.**

65. Eğer Ehl-i Kitap, (Muhammed'e ve Kur'ân'a**) îman edip de günahlardan sakınsalardı, biz de şüphesiz onların (**geçmiş**) hatâlarını örter, onları nimeti bol cennetlere koyardık.**

66. Onlar Tevrat'ı, İncil'i, sonra da Rableri tarafından kendilerine indirilen (Kur'ân-ı Kerîm'**)i dosdoğru uygulasalardı, şüphesiz ki (**darlık değil**) hem üstlerindeki (**gökyüzünün**) hem de ayaklarının altındaki (**yerin her türlü nimetlerin**)den yerlerdi. İçlerinde orta yol tutan bir topluluk (**yok değil**) vardır. Fakat onların çoğunun yaptıkları şeyler pek çirkin işlerdir.**

67. Ey Peygamber! Rabbinden sana indirileni (tamâmen**) tebliğ et (**bildir**). Eğer bunu yapmazsan O'nun elçiliğini yerine getirmemiş olursun. Allah seni insanlardan korur. Şüphesiz Allah, kâfirler toplumunu doğru yola iletmez.**

68. (Ey Peygamberim!) **De ki: "Ey Ehl-i Kitap! Tevrat'ı, İncil'i ve Rabbinizden sizlere de indirilen (**Kur'ân'a inanıp hükümlerin**)i uygulayıncaya kadar (**din nâmına doğru**) hiçbir temel üzerinde değilsiniz." de. (**Ey Peygamberim**!) Rabbinden sana indirilen (**âyet**)ler, kuşkusuz onlardan çoğunun azgınlığını ve küfrünü / inkârını artıracaktır, o hâlde kâfirler gürûhu için üzülme.**

69. Şüphe yok ki (bütün**) îman edenlerle, Yahûdiler, sâbiîler ve hıristiyanlardan kim Allâh'a ve âhiret gününe inanıp da sâlih amel işlemişse, artık onlara hiçbir korku yoktur ve onlar (**hiç bir şeye**) üzülmeyecek (**ve cennete girecek**)lerdir. [**bk**. 7/157; 57/28-29.** krş**. 2/62]**

70. Andolsun ki biz, İsrâiloğulları'ndan sağlam söz almış ve kendilerine peygamberler göndermiştik. (Buna rağmen**) ne zaman bir peygamber nefislerinin hoşlanmadığı bir hükmü getirmiş (**ve söylemiş**)se, (**onlardan**) kimisini yalanlamış, kimisini de öldürmüşlerdir. [**bk**. 2/61; 2/88]**

71. İsrâiloğulları, kendi başlarına bir fitne (bir belâ ve musîbet**) gelmeyeceğini sandılar da kör ve sağır kesildiler. Sonra Allah, onlara tevbe nasip (**edip tevbelerini kabul**) etti. Ama onlardan çoğu yine kör ve sağır kesildiler. Allah, yaptıklarını çok iyi görendir.**

57-71. (57).**'Ey îman edenler! Sizden önce kendilerine kitap verilmiş olanlardan ve kâfirlerden dîninizi alay ve eğlence konusu yapanları dost edinmeyin.'** Önceki (âyetteki) yasak genel şekilde yalnız Yahûdi ve hıristiyanlara özgü idi. Burada ise yasak, bütün kâfirlere genelleştirilmiştir. Ve aynı zamanda bu yasak, kitap ehlinin İslâm dînini alaya alan ve küçük görenlere tahsis edilmiştir. (ELMALILI, 3/273)

Âyetin **iniş sebebi** olarak bâzı Müslümanların birtakım **münâfıklara karşı sevgi** ve muhabbet duyguları ile davranmaları gösterilmiştir. Âyetin iniş sebebi husûsî/özel / özel olmakla birlikte, hükmü umûmi / genel olup, Müslümanlara yöneltilen her türlü **alay etme**, küçümseme ve eğlence yerine koyma gibi davranışları ve bu davranış sâhibi kâfirleri içermektedir. (KUR'ÂN YOLU, 2/299)

Dîni, **dînin** herhangi **bir hükmünü,** emrini, yasağını, ilkesini, bir ibâdeti, bir âyeti **alaya alan,** oyun ve eğlence yerine koyan kimse **kâfir olur.** Bu itibarla dînî değerleri **alaya almaktan,** oyun ve eğlence yerine koymaktan sakınmak gerekir. (İ. KARAGÖZ 2/331)

(58).'(O kâfirleri dost edinmeyin ki) **namaza çağırdığınız** yâni ezan okuduğunuz zaman o ezan veya namazı eğlence ve oyun yerine tutar, alay ederler. (ELMALILI, 3/273)

Bu âyet önce **ezânın meşru olduğuna**, ikinci olarak onunla **alay etmenin** ve hafife almanın **küfür olduğunun** belgesidir. Bunu için ezâna icâbet etmek (ezan sözlerini tekrarlamak) vâciptir. (ELMALILI, 3/273)

Ezan okunurken, kemâl-i edep ile dinlemeli ve ezâna saygısızlık rdilmemelidir. **Ezâna saygı,** ezân'ın meşru oluşunu**,** içerdiği anlamını**,** dindeki yerini ve önemini kabul etmek, okunan ezâna katılmak ile gerçekleşir. Ezâna katılmak yâni, müezzinin okuduğu **ezan cümlelerini** aynen **tekrar etmek, Peygamberimizin emri**dir. (Müslim). (..) Sâdece **'hayye ale 'ssalâh'** ve **'hayye ale 'l felâh'** cümlelerini tekrarlamaz. Bunun yerine **'lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh'** der. Sabah ezânında **'es salâtü hayrun(m) min 'en nevm'** denildiğinde **'sadakte ve bererte:** Doğru söyledin, iyi söyledin' karşılığını verir. (Ebû Dâvud) ve ezan bitiminde **ezan duâsı**nı okur. Dolayısıyla ezan okunurken Kur'an okunmaz, vaaz edilmez, selâm verilip alınmaz, konuşulmaz, mümzik çalınmaz (..). (İ. KARAGÖZ 2/331)

Bu âyet, namaza çağırma mânâsında, **ezân**ın Kur'ân'da yer aldığını göstermektedir. Çağırmanın şekli ve sözleri ise sünnette belirlenmiştir. (KUR'ÂN YOLU, 2/300)

(60).**'…O kimseye ki, Allah lânet etmiş, aleyhine gazap etmiş ve onlardan maymunlar, domuzlar ve tâğûta kullar kılmıştır.' Tâğût:** Kur'ân-ı Kerim'de tâğût kelimesi insanlar tarafından ilâh edinilmiş bütün **bâtıl tanrıları**, insanların Allâh'a isyan etmelerine neden olan tüm varlıkları, hakkı bâtıl, bâtılı da hak gösteren tüm küfür ve sapıklık faâliyetlerini ifâde eden bir terimdir. (KUR'ÂN YOLU, 2/300)

Tâğût, otoritesini Allah'tan almayan her türlü yönetim, uygulamasını **O'nun şeriatına dayandırmayan** her iktidar, hakka tecâvüz eden her türlü düşmanlıktır. Allâh'ın otoritesine,

ilâhlığına ve hâkimiyetine tecâvüz ise; düşmanlığın en iğrenci, **azgınlığın en şiddetlisi,** anlam ve söz olarak da **Tâğût'**un kapsamına en çok girenidir. (S. KUTUB, 3/311)

Âyette, lânetten gazap (kızma) ya, kızmadan Mesih (hayvana döndürülme) ye mesihten tâğûta ibâdet (şeytana kulluğa) doğru giden, beyan silsilesi gösteriyor ki, bunların her biri **şer**dir, Bunlar, önce lânetlenir, Allâh'ın rahmetinden uzaklaştırılırlar, ikinci olarak uzaklaştırılmakla kalmaz, Allâh'ın gazabı başlarına çöker, elemler ve belâlar içinde kıvranırlar, üçüncü olarak, maymun gibi bir insan taklîtçisi, kararsız değişken, sahtekâr olur, domuz gibi çirkin, suratsız, her pisliği yer, nefret edilen alçaklık timsâli olur. (ELMALILI, 3/276)

(63).**'Rabbâniler** (Tevrat ve İncil bilginleri) **ve bilginler onları günah işlemelerinden ve haram yemelerinden vazgeçirseydiler ya!'** Bâzı âbid ve zâhitler, insanlardan ayrılarak **uzlet**e çekilmeyi tercih etmişler, kapsamlı bir dâvette bulunmayı terk etmişlerdir. Hâlbuki bu gibi işleri bunların yerine getirmesi gerekir. İlim adamları da böyle. Hattâ bu işleri (tebliğ vb.) yapmaları daha fazla gerekmektedir. Bunun delili, Yüce Allâh'ın **Rabbâniler ve bilginler, onları günah söylemelerinden ve haram yemelerinden vaz geçirmeye çalışmalı değiller miydi?** (S. HAVVÂ, 4/91)

Müfessirler, Kur'ân'da **âlimleri uyaran en sert ifâdenin** bu âyette olduğu kanâatindedirler. (KUR'ÂN YOLU, 2/302, ELMALILI, 3/276)

(64).Âyette, **Allâh'ın eli, Allâh'ın** kudreti**, iki elinin açık olması** ise, onun cömertliği ve canlılara bol rızık vermesi anlamına gelir. Allâh'ın zâtına âit sıfatlardan birisi de, **muhâlefetün li'l havâdis** (sonradan yaratılanlara benzememe) sıfatıdır. Âyette **O'nun benzeri hiçbir şey yoktur'** (Şûra, 42/11) buyurulur. (H. DÖNDÜREN, 1/221)

'Nasıl dilerse öyle verir' İsterse verir, isterse vermez, isterse az verir, isterse çok; isterse hesap ile verir, isterse hesapsız; ne vermeye mecburdur, ne vermekle zenginliği tükenir, ne vermemekle cimri olması gerekir. (ELMALILI, 3/278)

Hadîs: 'Allâh'ın sağ eli nimetlerle dopdoludur. Hiçbir şey onu eksiltmez. O, gece gndüz bol bol ihsân eder. Gökleri ve yeri yarattığı günden beri verdiğini bir düşün. Bütün bunlar O'nun sağ elinde bulunanları hiç eksiltmemiştir.' (Buhâri Tevhid 22; Müslim Zekât 37'den Ö. ÇELİK, 2/19)

'Onlar yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya uğraşıyorlar.' Bilindiği gibi Yahûdiler kendilerini en **üstün ırk olarak kabul ederek** diğer insanlrı köle olarak görmektedirler. Böyle olunca, Yahûdilerin tüm bu kötülükleri yaparak dünyâyı kendileri dışındaki diğer insanlar için **yaşanmaz hâle getirmek istemeleri,** sıradan bir iş olarak nitelendirilebilir. Çünkü yeryüzünde **bozgunculuk yapmak** için özellikle **Müslümanları inançlarından uzaklaştırmak,** diğer inkârcı gruplarla birleşerek onların aleyhine tavır almak, yeryüzünün dirlik ve düzenini bozmak sûretiyle **sosyal, siyasal, hukûki ve ekonomik krizlere yol açmak** Yahûdilerin en **temel hedefleri** arasındadır. Bu da tabiatıyla yeryüzünde bozgunculuk adına onlardan her türlü kötülüğü beklemeyi kaçınılmaz kılmaktadır. (M. DEMİRCİ, 1/367)

'Ehl-i kitap îman etseler… onları naîm cennetlerine koyardık.' Na'îm cenneti, nîmetleri bol cennet demektir. Kur'an'da zikredilen sekiz cennetten biridir. Bu cennete sâlih amel işleyen, takvâlı, iyi ve ihlâslı müminlerin gireceği blidirilmektedir. (68/34, 31/8, 37/40 – 41; İ. KARAGÖZ 2/339).

(66).**‘Eğer onlar Tevrat’ı ve İncil’i ve kendilerine Rablerinden indirilmiş olanı dosdoğru uygulasalardı’** Tevrat’ın ve İncil’in hükümlerini, cezâlarını yerli yerince uygulayıp, onlarda bulunan Rasûlullah (sav)’ın niteliklerine tâbi olarak, Rabb’lerinden indirilen Kur’ân-ı Kerîm’e tâbi olsalardı, **‘Muhakkak ki hem üstlerinden,** yâni yüksekte yetişen meyvelerden, **hem de altlarından,** yâni ekinlerden, **yiyeceklerdi.** Bolluk ve refah içinde olacaklardı. Âyet-i Kerime, Allah-ü Teâla’ya itaat etmenin rızkın genişliğinin sebebi olduğunun delilidir. (S. HAVVÂ, 4/94)

‘Her şeye rağmen içlerinde ölçülü davranıp orta yolda giden bir grup dae vardır.’ Kitap ehlinden böyle bir ilâhi övgüye nâil olan az bir kesim bulunmaktadır. Bir görüşe göre bunlardan maksat, Yahûdilerden Abdullah b. Selâm, hıristiyanlardan Necâşi gibi kitap ehli arasındaki **Rasûl-i Ekrem (**s**)’e îmân edenler**dir. (Ö. ÇELİK, 2/20)

(67).**‘Allah seni insanlardan (**kâfirlerden-S. HAVVÂ**) korur.’** Burada gaybî bir mûcize vardır. Yüce Allah, Rasûlü’nü öldürmeye kimseyi musallat etmeyeceğine dâir Allâh’ın Rasûlüne bir vaadidir. (..) Rasûlullah (s), bekçiler vasıtası ile korunmakta idi ve korunmayı da severdi. **Allah seni insanlardan korur.** Buyruğu inince bekçi edinmeyi terk etti. (S. HAVVÂ, 4/119, 120)

Allah Teâla, risâletin başlangıç dönemlerinde, amcası Ebû Tâlip vâsıtası ile onu korudu. Yahûdiler, onu büyülemek isteyince, Allah onu korudu. Bu hastalığa karşı ilâç olmak üzere, **Felak ve Nâs** sûrelerini indirdi. Yahûdiler, Hayber’de **koyun etine zehir** katınca, Allah ona durumu bildirdi. (S. HAVVÂ, 4/121)

(68).**‘Ey Ehl-i Kitap! Tevrat’ı, İncil’i ve Rabbinizden size indirilen (**Kur’ân hükümlerini**) uygulayıncaya kadar, hiçbir temel üzerinde değilsiniz. ‘**Tevrat ve İncîl’in aslında bulunan herşeye tümüyle îmân edip, onlarla gereğince amel etmedikçe, Hz. Muhammed’e îmân edip, ona uymadıkça **hiçbir şey üzerinde değilsiniz.** (S. HAVVÂ, 4/121)

‘Rabbinizden size indirilen’ ile maksat Kur’an’dır. Kur’an Allah kelâmıdır. Tevrat ve İncil’in aslı da vahye dayanır. Tevrat ve İncil’e insan sözü karışmış ve Kur’an ile bir kısım hükümleri kaldırılmıştır. (7/157). Kur’an ile birlikte Tevrat ve İncil’in hükümlerini uygulamak, **Tevrat** ve **İncil’in Kur’an ile örtüşen hükümleri**ni kabul etmek ve uygulamaktır. Her şeyden önce, Hz. Muhammed (s) dâhil bütün peygamberlerin, Kur’an dâhil peygamberlere verilenbütün kitapların hak olduğunu, kutsal kitaplarda bildirilen haramlardan sakınılması ve emirlerin uygulanması gerektiğini kabul etmek gerekir. Âyetin bu cümlesi, Kur’an, İncil ve Tevrat’ın hükümlerini uygulamayan kâfir olur şeklinde anlaşılmamalıdır. Çünkü îman ettiği hâlde haram işleyen, kâfir değil, zâlim ve fâsık olur. (İ. KARAGÖZ 2/343)

(69).**‘Şüphe yok ki, bütün îmân edenler,** (Allah ve Rasûlünü tasdik edenler) (M. A. SÂBÛNİ, 1/329) , **Yahûdiler** (Tevrat’ı yüklenmiş olanlar), **Sâbiiler** Bunlar Hıristiyanlardan bir gruptur. Onlar yıldızlara taparlar. (SÂBÛNİ) Hâlâ, Irak’ta kendilerine **Sâbiiler** denilen bir takım insanlar yaşamaktadır. (S. HAVVÂ, 4/122) ‘**Hıristiyanlardan, Kim Allâh’a ve âhiret gününe inanıp ta, sâlih amel işlemişse, .. Hiçbir korku yoktur ve onlar üzülecek te değildir.’** Ehl-i Kitâbın İslâm’dan önceki tevhid üzere olan îmânları ve amelleri makbuldür. Fakat İslâm’ın gelmesi bilinmesinden sonra ancak İslâm’a girip, sâlih amel işlerlerse kurtuluşa ererler. (H. T. FEYİZLİ, 1/118)

Bizim burada bilmemiz gereken önemli şey şudur: Resûlullah (s.a.) peygamber olarak gönderildikten sonra, onun dâveti kendisine ulaştığı halde, îmân etmediği takdirde **Yahûdi**

olsun, **Hıristiyan** olsun, sâbii olsun, mutlaka **cehennemlik olacağı** hususunda **icmâ vardır**. (S. HAVVÂ, 4/122)

(70).**'Andolsun, biz, İsrâiloğullarından sağlam söz almış ve kendilerine peygamberler göndermiştik.'** İsrâiloğullarından, Allah'tan başka tanrı edinmeme, ana babaya hürmet etme, cana kıymama ve hırsızlık yapmama gibi konularda **mîsâk** (kesin söz) alınmıştır. (bk. Bakara 2/40, 83-84 KUR'ÂN YOLU, 2/315)

(71).**'Bir musibet olmayacağını sandılar da, görmez ve işitmez oldular.'** Yâni İsrâiloğulları, peygamberleri öldürdükleri, rasûlleri yalanladıkları için, Allah'tan kendilerine bir azap ve belânın gelmeyeceğini sandılar. Doğruyu göremediler, kendilerine verilen öğütleri işitmediler veya gereğince amel etmediler. (S. HAVVÂ, 4/123)

(Yahûdiler) hakikatleri görmezlikten ve duymazlıktan gelmişlerdi. Buzağıyı tanrı edinmişler (2/82), Hz. Mûsâ'ya **'Allâh'ı açıkça bize göstermeden îman etmeyiz'** demişlerdi (2/55). Yüce Allah günahları sebebiyle Yahûdilere **birçok musibet** verdi. Mesela, kendilerini **yıldırım** çarpmış (2/55, 4/253), **Tur dağı** üzerlerine **kaldırılmıştı** (2/63). Âfet ve musibetten sonra tevbe etmişler ancak, daha sonra çoğu yine eski körlük ve sağırlık hâllerine dönmüşlerdi. (..) Günahlar, özellikle **kul haklarını** ihlâl, **musibetlerin gelmesine sebep** olur. (30/42; İ. KARAGÖZ 2/345).

5/72-81 HZ. ÎSÂ İLE İLGİLİ BÂTIL İNANÇLAR VE YAHUDİLERİN ÖZELLİKLERİ

72. "Şüphesiz Allah, Meryemoğlu (Îsâ**) Mesih'tir." diyenler, andolsun ki (**şirke girip**) kâfir olmuşlardır. Hâlbuki Mesih (**Îsâ**): "Ey İsrâiloğulları! Rabbim ve Rabbiniz olan Allâh'a ibâdet edin. Çünkü kim Allâh'a ortak koşarsa, hiç şüphesiz Allah ona cennetini haram eder; onun varacağı yer de ateştir. Zâlimlerin hiçbir yardımcısı yoktur." demişti.**

73. "Şüphesiz Allah, üçün üçüncüsü (üç ilâhtan biri)**dir." diyenler (**şirke girip**) kesin olarak kâfir olmuştur. Hâlbuki bir tek İlâh'tan başka ilâh yoktur. Eğer (**bu**) dedikleri (**bâtıl inançları)**ndan vazgeçmezlerse, onlardan kâfir olanlara elbette çok acıklı bir azap dokunacaktır.**

74. (Hıristiyanlar) **Hâlâ Allâh'a tevbe edip af dilemiyorlar mı? Hâlbuki Allah çok bağışlayan ve merhamet edendir.**

75. Meryemoğlu Mesih (Îsâ**) sâdece bir bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir. Onun anası da dosdoğrudur. İkisi de (**diğer insanlar gibi**) yer içerlerdi.** (Ey Peygamberim!) **Bak, âyetleri onlara nasıl açıklıyoruz. Sonra bak, (**âyetlerdeki hakikatlerden**) nasıl geri çevriliyorlar?**

76. (Ey Peygamberim!) **De ki: "Allâh'ı bırakıp da size ne bir fayda, ne de bir zarar vermeye gücü yetmeyen putlara mı tapıyorsunuz?" Allah, (**herşeyi**) hakkıyla işitendir, bilendir.**

77. (Ey Peygamberim!) **De ki: "Ey Ehl-i Kitap! Dîninize âit hususlarda haksız yere sınırı aşmayın. Bundan önce hakikaten hem kendileri sapmış, hem birçoğunu saptırmış ve**

(hâlen de**) doğru yoldan sapmakta olan birtakım kimselerin arzu (**ve heves**)lerine uymayın."**

78. İsrâiloğulları'ndan inkâr edenler, Dâvud ve Meryemoğlu Îsâ'nın diliyle lânetlendi(ler**). Bu onların (**Allâh'a**) isyan etmeleri ve sınırı aşmaları yüzündendi.**

79. İsrâiloğulları, işledikleri herhangi bir kötülükten birbirlerini vazgeçirmezlerdi. (Bu**) yapmakta oldukları şey ne kötü idi!**

80. (Ey Peygamberim!) **İsrâiloğullarının birçoğunun, (**mü'minlere karşı**) küfre sapanlarla dostluk kurduklarını görürsün. Nefislerinin kendileri için sunduğu şey ne kötüdür! Allâh onlara gazap etti, onlar** (cehennemde) **azâbın içinde devamlı kalacaklardır.**

81. (Yahûdiler) **Eğer Allâh'a, Peygamber'e ve ona indirilene inansalardı, o (**müşrikleri ve küfre sapa**)nları dost, (**sırdaş ve yönetici**) edinmezlerdi. Fakat onların çoğu fâsık (**sapmış**) kimselerdir.**

72-81. (73).**'Hakikaten Allah, üçün üçüncüsü** (üç ilâhtan biri)**dir**.' Hem selâse / üç, hem sâlis / üçüncü kelimesi itibariyle iki yönden **küfür**dür. Bir ilâhtan başka ilâh olmadığı hâlde, üç ilâh kabul etmek katıksız **şirk**tir. Allâh'ı üçün üçüncüsü farz etmek, Allah'tan başkasına Allah demektir. Bu da **şirktir**. (ELMALILI, 3/313)

'Meryem oğlu Mesih bir peygamberden başka bir şey değildir.' O kendisinden önce gelip geçen peygamberler gibidir, sâdece bir peygamberdir. Onun kör ve alacalıyı iyileştirmesi, ölüyü diriltmesi, onun kendi gücüyle değildir. Çünkü o, ilâh değildir. Allah, Âdem (a.s.)'ı anasız ve babasız olarak yarattığı gibi, Hz. Îsâ'yı da, babasız olarak yaratmıştır. (S. HAVVÂ, 4/124)

(75).**'Annesi de dosdoğru bir kadındı, İkisi de yemek yerlerdi.'** Hz. Îsâ'nın annesi Hz. Meryem, peygamberleri tasdik eden kadınlar gibi bir kadındı. İlâhlık niteliklerinden uzak, herhangi bir beşer gibi, yer içerdi. (S. HAVVÂ, 4/124)

Hz. Îsâ'nın annesinin **nebî** olduğuna inanan âlimler vardır. Cumhûrun kabul ettiği kanâat ise, bütün peygamberlerin erkek olduğudur. Yûsuf (12/109) sûresinde, '**Senden önce peygamber olarak gönderdiklerimiz, kendilerine vahyettiğimiz şehirli erkeklerden başkaları değildi.'** buyurulmaktadır. (S. HAVVÂ, 4/129)

(78).**'İsrâiloğullarından kâfir olanlar Dâvud'un ve Meryemoğlu Îsâ'nın diliyle lânetlenmişlerdir. Bu, isyan etmeleri ve haddi aşmalarından dolayıydı.'** Dâvûd'un dili ile **lânet,** sebt (cumartesi) ashâbına (Yahûdilere) Îsâ'nın dili ile lânet **sofra ashâbı**na (hıristiyanlara) olmuştu. Eyle ahâlisi, cumartesi günü zulmettikleri zaman Dâvûd (a.s.) onlara, lânet etmiş, maymunlara dönmüşler (Araf sûresi), sofra ashâbı ise, sofra inmesinden sonra nankörlük etmişler, Îsâ (a.s.) da, bedduâ ve lânet etmiş, domuzlara dönmüşler(dir). (ELMALILI, 3/320, 321)

Lânet: Yüce Allâh'ın kulunu, hoşnutluğundan, rahmet ve yardımında mahrum bırakması, ona gazab etmesinin en şiddetli ifâdesidir. (KUR'ÂN YOLU, 2/321)

(79).**‘Onlar yaptıkları fenâlıklardan birbirini vaz geçirmeye çalışmazlardı.’ Münker:** Allâh’ın râzı olmadığı, İslâm’ın çirkin, kötü-kabahat, günah ve haram olarak bildirdiği davranışlardır. Münker, mârûfun zıddıdır. (DÎNÎ KAVRAMLAR SÖZLÜĞÜ, 1/435)

Hadîs: ‘İsrâiloğulları arasında zulüm yaygınlaştığı dönemlerde, bir kimse diğerini günah işlerken görünce önce bu yaptığından sakındırırdı. Fakat ertesi gün onunla oturup kalkabilmek ve yiyip içebilmek için **kötülükten sakındırmazdı.** Bunun üzerine Cenâb-ı Hak kalplerini birbirine benzetti ve haklarında: **‘İsrâiloğullarından kâfir olanlar hem Dâvûd hem de Meryemoğlu Îsâ’nın diliyle lânetlendiler.’** (Mâide 5/78-79) âyetlerini indirdi. Evet, siz de ya zâlime engel olup onu hakka çekersiniz ya da bu durum sizin başınıza da gelir.’ (Tirmizi Tefsir 5/7; İbn Mâce Fiten 20’den Ö. ÇELİK, 2/28)

Hadîs: Nefsim elinde olana yemin ederim ki, ya iyiliği emreder kötülükten vaz geçirirsiniz yâhut ta aradan fazla bir zaman geçmez, Allah üzerinize kendi katından bir azap gönderir. Sonra da O’na duâ ettiğiniz hâlde duânızı kabul etmez.’ (Ahmed b. Hanbel’den S. HAVVÂ, 4/130)

Hadîs: Sizden kim, bir **münker** görürse, onu **eliyle** değiştirsin, eğer gücü yetmezse, **diliyle** değiştirsin. Eğer gücü yetmezse **kalbiyle** buğz etsin. Bu sonuncusu, îmânın en zayıf hâlidir. (Müslim’den, S. HAVVÂ, 4/130, 131)

5/82-86 PEYGAMBERİMİZ VE YAHÛDİLER

82. (Ey Peygamberim!) **Andolsun ki mü’minlere düşmanlık bakımından, yahûdi ve müşrikleri insanların en azgını bulacaksın. Mü’minlere sevgi bakımından en yakın olarak da: “Biz hıristiyanlarız.” diyenleri bulacaksın. Çünkü onların içinde keşişler ve rahipler vardır. Onlar (**hak ve gerçeği kabul etmekte**) büyüklük taslamazlar.**

83. (Ey Peygamberim!) **Rasûl’e indirilen (**Kur’ân’)**ı (**hıristiyanların anlayışlıları**) dinledikleri zaman, gerçeği anladıklarından dolayı, onların gözlerinin yaşla dolup taştığını görürsün. Derler ki: “Ey Rabbimiz! İnandık, bizi de (**hakka**) şâhit olanlarla berâber yaz.”**

84. (Keşişler ve râhipler) **“Bize ne oluyor ki Rabbimizin bizi iyiler topluluğu ile berâber (**cennete**) koymasını arzu edip dururken, Allâh’a ve bize gelen gerçeğe (**Kur’ân ve Peygamber’)**e inanmayalım?”** (derler).

85. İşte (böyle**) demelerine mukâbil Allah da onları içinde ebedî kalacakları, alt tarafından ırmaklar akan cennetlerle ödüllendirdi. Bu, güzel hareket eden** (mümin)**lerin mükâfatıdır.**

86. Küfre sapanlar ve âyetlerimizi yalanlayanlara gelince, onlar da cehennemlik kimselerdir.

82-86. (82).**'Andolsun ki, müminlere düşmanlık bakımından Yahûdi ve müşrikleri insanların en azgını bulacaksın.'** Îmân sâhiplerine, düşmanlığın şiddeti açısından **Yahûdileri** müşriklerin de önünde göreceksin. Çünkü bunların dünyâya hırsı hepsinden çoktur. '**Onları, insanların hayâta en düşkünü puta tapanlardan daha düşkünü bulacaksın.'** (Bakara 2/96) Çünkü bunların kalpleri kasvetlidir. **'Biz onların kalplerini katılaştırdık.'** (Mâide, 5/13) Arzuları üzerine düşkünlükleri, fesat çıkarmaya meyilleri, Hakka karşı kibir ve inatları pek kuvvetlidir. Peygamberleri yalanlamada ve öldürmede alışkanlıkları pek çoktur. (ELMALILI, 3/324, 325)

'Müminlere sevgi bakımından en yakın olarak ta 'Biz hıristiyanlarız' diyenleri bulacaksın.' Gerçi bunlar da genelde mümin değildir**.** Ve müminlere düşmanlık bunlarda da vardır**.** Fakat cins cinse karşılaştırıldığı zaman öbürlerinin düşmanlıkta şiddeti çok, bunların da müminleri sevebilmek kâbiliyeti fazladır. Bunlarda (Hıristiyanlarda) îmân kâbiliyeti, îmân ehli sevgisi diğerlerinden fazla bulunur. (ELMALILI, 3/325)

Hıristiyanların, Müslümanlara sevgi açısından daha yakın bir durumdadır. Bundan dolayı, **Hıristiyanlarda îmân etme kâbiliyeti** daha **fazladır**. Ve bunlardan ciddi olarak îmâna gelenler Yahûdilerden daha çok olmuştur. (ELMALILI, 3/327)

Bu buyrukta en faydalı ve **hayra en çok götüren** şeyin, keşişlerin bilgisi dahi olsa, **ilim olduğunun** delilidir. (S. HAVVÂ, 4/126)

(83).**'Peygambere indirilen (**Kur'ân'ı**) dinledikleri zaman, onun hak olduğunu öğrendiklerinden dolayı gözlerinin yaşla dolup taştığını görürsün.'** Rivâyete göre bu dört âyet Necâşi ve arkadaşları hakkında inmiştir. İlk Müslümanlar Habeşistan'a hicret edince, Mekke müşrikleri arkalarından bir topluluk göndererek onlara baskı ve şiddet uygulamak istemişti. **Necâşi** keşiş ve râhiplerle bir toplantı yapmış ve Müslümanlarla müşrikleri de bu toplantıya çağırmıştı. Müslümanlara seslenerek: 'Kitabınızda Hz. Meryem'den söz ediliyor mu? Diye sormuş: Câfer İbn Ebi Tâlip 'Evet, onun adına nisbet edilen **Meryem sûresi var'** demiş ve baştan **'İşte Meryem oğlu Îsâ budur'** (Meryem 19/34) âyetine kadar bu sûre ile **'Mûsâ'nın haberi sana geldi mi'** (Tâhâ 20/9) âyetine kadar Tâhâ sûresini okumuş ve bunları dinleyen **Necâşi göz yaşları** içinde 'yemin olsun ki, Îsâ'ya gelenle, bunlar aynı kaynaktandır' demiştir. Bundan sonra Necâşi, Medîne'ye Hz. Muhammed'e **yetmiş kişi**lik bir grup **göndermiş,** Rasûlullah (s) onlara Yâsîn sûresini okumuş, aynı şekilde **gözyaşı dökerek îmân etmişler**di. (ELMALILI, 3/328)

(84).**'(**Keşişler ve râhipler) **'Rabbimizin bizi sâlih kişiler arasına dâhil etmesini arzu ederken, niçin Allâh'a ve bize gelen gerçeğe îmân etmeyelim?** (derler)'. (..) Bu âyetin içeriğini oluşturan söz (bir önceki âyette belirtildiği gibi) Kur'ân'dan bâzı pasajlar dinleyip onun etkisinde kalarak **gözyaşı döken** ve ardından da: **'Rabbimiz! Biz îmân ettik sen bizi hakikate şâhitlik eden kulların arasına kat'** dedikleri zikredilen Necâşi ve ashâbına âittir. Yâni bir önceki (83) âyette îmân ettiklerini beyân eden söz konusu **dindar hıristiyanlar,** bu âyette de îmân etmelerinin gerekçesini ortaya koymak istemişlerdir ki, **sâlih kişiler arasına dâhil olup** âhirette cennete girmektir. (M. DEMİRCİ, 1/371)

(..) Bu sözü, Habeşistan kralı **Necâşi**'nin etrafında yer alan hıristiyan bir topluluk söylediğine göre, onların **bu sözle Hz. Peygamber'in ashâbını kastetmiş olmaları** en doğru bir yaklaşım olsa gerektir. Çünkü daha önce de belirttiğimiz gibi, Necâşi'nin adamları Kur'ân pasajlarını dinleyince bundan ziyâdesiyle / oldukça etkilenip **'Yâ Rabbi! Bizi hakikate şâhitlik eden kulların arasına kat'** demişler ve bu sözle Peygamber'in sahâbilerini kastetmişlerse – ki bize

göre doğru yaklaşım budur – o takdirde **‘bizi sâlih kişiler arasına dâhil etmesini arzu ederken’** sözüyle de aynı şeyi dile getirmişlerdir. Çünkü bu sûrenin 82-84. Âyetleri arasında bir anlam ilişkisi söz konusudur. (M. DEMİRCİ, 1/371)

5/87-88 NİMETLERDEN İSTİFÂDE VE HADDİ AŞMAMAK

87. Ey îman edenler! Allâh’ın size helâl kıldığı temiz nîmetleri (kendînize**) haram kılmayın ve sınırı da aşmayın. Çünkü Allah, sınırı aşanları sevmez.**

88. (Ey îman edenler!) **Allâh’ın size temiz ve helâl olarak verdiği rızıklardan yiyin. Kendisine îman ettiğiniz Allah’a karşı gelmekten sakının!**

87-88. (87).**‘Allâh’ın size helâl kıldığı iyi ve temiz şeyleri haram kılmayın.’ Tayyibât:** İyi ve temiz şeyler demektir. **‘haram kılmayın’** buyruğunun mânâsı ise, haram kılmak gibi bir yasak ile kendinize onları yasaklamayınız veya zühd gösterisinde bulunmak yâhut nimetlerden uzak kalmayı ızhar etmek / açığa çıkarmak üzere onları terketmekte abartıp **‘onları kendimize haram kıldık’** demeyiniz. (S. HAVVÂ, 4/170)

İslâm’da, yasaklandığına dâir delil bulunmayan her şey, **helâl**dir. (KUR’ÂN YOLU, 2/330)

‘Haddi aşmayın’ Helâli haram sayarak, Allâh’ın hükümranlık sınırlarını aşmayın, başkalarının haklarına tecâvüz etmeyin, israftan kaçının (KUR’ÂN YOLU) Şehvetler peşinde dolaşmayın, nefsin ve başkalarının haklarını gözetin, ölçülü ve iktisatlı hareket edin. (ELMALILI, 3/330)

Allâh’ın **râzı olmadığı** bir **fiil**i işlemek **büyük günah**tır, Allâh’a isyandır. Kur’ân-ı Kerim’de **haddi aşanlar** kınanmakta, peygamberler ve âyetleri yalanlayanlar **‘haddi aşanlar’** olarak nitelenmekte, bu kimselerin **kalplerinin mühürleneceği** ve cehennemle cezâlandırılacağı bildirilmektedir. (10/74, 50/25, 68/12, 83/12; İ. KARAGÖZ 2/359).

‘Haram kılmayın’ emri, eşyâda asıl olanın **ibâha** / mubahlık **olduğu**nu ifâde eder. Yüce Allah yeryüzünde, göklerde ve ikisi arasında bulunan **herşeyi bizim için vâr etmiş** ve **bizim hizmetimize** sunmuştur. (2/29, 30/20). Bu itibarla bir şeyin **haram olabilmesi için** hakkında **kesin bir delil**in bulunması gerekir. **Kesin delil,** âyet veya sahih hadislerdir. Helâl ve haram kılma yetkisiAllah ve Peygamberine âittir. ((10/59, 7/157). Allah ve Peygamberinin dışında hiç kimsenin helâl ve haram kılma yetkisi yoktur. (İ. KARAGÖZ 2/357).

İnsanları yaratan ve onlara rızık veren Allah’tır. Buna göre, verdiği rızkın dilediği kısmını helâl kılmak, dilediğini onlara haram kılmak hakkına sâhip olan da yalnız Allah’tır. Bu, bizzat insanların da kabul edeceği bir yaklaşımdır. Çünkü **mülkün sâhibi,** aynı zamanda **mülkün tasarruf hakkına da sâhiptir.** Müminler tabiatıyla inandıkları Allâh’a karşı sınırları aşmazlar. Allâh’a karşı sınırları aşmak ile Allâh’a inanmak, aynı kalpte aslâ bir araya gelemez! (S. KUTUB, 3/371)

(88).**‘Allâh’ın size verdiği rızıklardan helâl ve temiz olarak yiyin. Allah’a karşı gelmekten sakının.’** Allâh’ın helâl ve haram kıldığı sınırlarda durarak ve bunları aşmayarak takvâ sâhibi olun. Bu buyruk, yüce Allâh’a îmân etmenin, O’nun verdiği emir ve yasaklarda O’ndan korkmayı, takvâ sâhibi olmayı gerektirdiğinin delilidir. (S. HAVVÂ, 4/170)

Hadîs: Hz. Peygamber bir gün, âhiretten ve onun şiddetinden söz edince, bundan etkilenen bâzı sahâbîler, Osman b. Maz’un‘un evinde toplanarak, **dünyâ zevklerinden uzaklaşmaya** karar verdiler. **Sürekli oruç** tutmak, geceleri ibâdet etmek, koku sürünmemek, et ve yağlı yememek, **kadınlara yaklaşmamak**… bunlar arasındaydı. Bunu öğrenen Hz. Peygamber, buyurdu: ‘Ben öyle emrolunmadım. Şüphesiz nefsinizin üzerin(iz)de hakkı vardır. Oruç tutun, iftar edin, namaz kılın, oyku da uyuyun. Ben namaz kılarım, uyku da uyurum. Oruç tutarım, iftar da ederim, et veya yağ da yerim.. Kadınlara da yaklaşırım, kim benim sünnetimden yüz çevirirse, o benden değildir’ buyurmuş, bunun üzerine yukarıdaki âyetler inmiştir. (Buhâri Nikâh 1; Müslim Nikâh 5; H. DÖNDÜREN, 1/243, ELMALILI, 3/331)

5/89 YEMİN VE KEFÂRETİ

89. (Ey Peygamberim!) **Allah sizi, kasıtsız (**ve dil alışkanlığı**) yeminlerinizden dolayı sorumlu tutmaz. Fakat kasıtlı yaptığınız yeminlerden dolayı sorumlu tutar. Bu (**tür yemini bozma**)nın kefâreti, âilenize yedirdiğinizin ortalamasından on yoksulu yedir(**ip doyur**)mak yâhut giydirmek ya da bir köle âzât etmektir. (**Bunlara imkân**) bulamayan kimse, üç gün (**peş peşe**) oruç tutsun. İşte, (**bilerek**) yemin ettiğiniz zaman, yeminleriniz(**i bozman**)ın kefâreti budur. Yeminlerinize sâdık kalın. Allah, şükredesiniz diye âyetlerini size böylece açıklıyor.**

89. Kefâret: Yanlışlıkla, bilerek veya zorlama sonucu işlenen kimi günahların affedilmesi için İslâm’da gösterilen **telâfi yolları**na kefâret / keffâret denir.

Özel Kefâret Çeşitleri: (1) Oruç Kefâreti: Ramazan orucunu, özürsüz bozan kimse, iki ay aralıksız oruç tutar.(..) **(2) Yanlışlıkla bir mümini öldürmek:** Ölenin mîrasçılarına **diyet** verilmesi gerekir. Ayrıca bir köle âzâd etmesi, gücü yetmiyorsa peş peşe iki ay oruç tutması gerekir.(..) **(3) Zıhar Kefâreti:** Eşini boşamak isteyen erkek, ‘Sen bana annemin sırtı gibisin (yâni annem gibi haramsın) derdi. Böyle yemin yapan kişi köle âzâd edecek, gücü yetmezse altmış gün aralıksız oruç tutacak.(..) **(4) İhramlının Cinâyet kefâreti:** İhramlının âyet ve hadîslerde belirtilen yasaklara uymaması durumunda, kurban, sadaka ya da oruç gibi cezâlar gerekir. (Cezânın türüne göre)(..) **(5) Yemin Kefâreti: Üçe ayrılır: (a) Lağiv Yemini:** Yanlışlıkla veyâ doğru olduğu sanılarak, ya da dil alışkanlığı ile niyetsiz yapılan yemindir. Böyle bir yeminden dolayı sorumluluk yoktur. **(b) Gamus Yemini:** Yalan yere, bilerek yapılan yemindir. Borcunu ödemediği hâlde, ödediğine dair yemin etmek gibi. Böyle yemin büyük günahtır. Tevbe ve istiğfar gerekir, kefâret gerekmez. **(c) Mün’akid yemin:** Mümkün olan ve geleceğe âit bir şey hakkında yapılan yemindir. ‘Vallâhi yarın borcumu ödeyeceğim’ demek gibi. Buna uyulmaz ise, kefâret gerekir. (H. DÖNDÜREN 1/245)

Yemin Kefâreti: (**a)** On yoksulu doyurmak, **(b)** Veya on yoksulu giydirmek, **(c)** Köle âzâd etmek, **(d)** Üç gün oruç tutmak. (a,b,c yi yerine getirmeyenler için) (H. DÖNDÜREN, 1/245-246)

Yalan yere yapılan yeminle bir insanın hakkını alan kimseye Allah **gazap** eder, (Buhâri) yalan yere yeminle elde edilen kazancın bereketi olmaz. (Buhâri). Kur'an'da yalan yere yemin, ısrarla yasaklanmış ve Allâh'ın gazabına uğrayanların niteliklerinden sayılmış, (58/14-16, 18) **münafıklık alâmeti** olarak zikredilmiş (63/2) ve **yalan yere yemin** edenler kınanmıştır. (68/10-14). Yeminlerin hîle ve fesat sebebi yapılmaması istenmiş ((16/94) ve bu tür davrananlar yerilmiştir. (7/21). (..) Bir hakkı ispat etmek, bir gerçeği doğrulamak ve muhâtabı iknâ etmek için yapılan yemin, Mâide sûresinin 106 – 108 'nci âyetlerinde geçen yemin, bu tür bir yemindir. **Yüce Allah ve Peygamberimiz** bu anlamda **çok yemin etmiştir.** (İ. KARAGÖZ 2/363)

'Yeminlerinizi koruyunuz.' Herşeye yemin etmeyiniz. Yemininizin şeklini iyi belleyiniz. İhmal ederek unutmayınız. Günah olmayan, hayrı yasaklamayan yeminlerinize sebât edîniz. Bozduğunuz takdirde kefâretini veriniz. (ELMALILI, 3/333)

'Şimdi yemini bozmanın keffâreti, âilenize yedirdiğiniz yemeğin orta bir şekilde on fakiri bir gün doyurmaktır.' On fakiri doyurmak **iki şekilde** olur: **(a)** bir akşam, bir de sabah çağırıp yemek yedirip karınlarını doyurmaktır. **(b)** diğeri, akşam sabah doyuracak kadar bir şey vermektir. İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe'ye göre bunun ölçüsü buğdaydan yarım sa' (1 sa' 2,917 kg.'dır), arpa vb. den 1 sa' dır. (ELMALILI, 3/332) '**yâhut on fakirin elbiseleridir.'** Hanefîler, giydirmenin asgari / en az miktârı avreti örtecek bir elbisedir, derler. '**veya bir köle âzâd etmektir.'** Hanefîlere göre köle, kâfir de olabilir, mümin de olabilir.

Yeminini **bozan** kişi, bu **üç kefâretten birisini** yapmakta serbesttir. (S. HAVVÂ, 4/171)

'Bunlara imkân bulamayan bir kimse, üç gün peşpeşe oruç tutsun.' Bulamamak: Kefâret ödeyecek kadar bir şeyin artmaması demektir. Hanefîlere göre üç gün peş peşe tutulması vâciptir. (S. HAVVÂ, 4/171)

Yeminini bozan kimse, ayrıca Allâh'a verdiği sözü tutmadığı için **büyük günah** işlemiş olur. Bu itibarla kefâret ile birlikte **tevbe ve istiğfar** yapması gerekir. (İ. KARAGÖZ 2/363).

Bu âyet-i kerîme ve benzerleri ile (2/177; 4/92; 5/3; 90/13) Resûlullah'ın uygulamasında ilk çağlardan beri Doğu ve Batı ülkelerinde süregelen **kölelik kurumunu kaldırma** öngörülmüştür. Zâten Kur'ân'da köleliği mübah gören bir âyet de yoktur. "Bu ise Batı'da ancak 19. asırda karara bağlanmıştır." (Fendoğlu, s. 25, 68; Akgündüz, s. 175) Esirlerin serbest bırakılması 47/4. âyette açıklanmıştır ki âyetteki 'iyilikle' ifâdesinden onlara, diğer milletlerden farklı olarak insanca ve ev halkı gibi davranma emri verilmiştir (Bilmen, II, 428). Esirler müslüman olurlar veya takas yapılırlar düşüncesiyle bir süre köle statüsüne sokulmuştur. Kadınlar da câriye yapılmıştır (bk. 2/221). Ama esirlikten önce müslüman olmaları hâriçtir. Bu asırda hâlâ birçok ülkede düşünce, ifâde ve inanca göre yaşama üzerindeki baskı ve aşağılanma da insanları köleleştirmenin diğer bir boyutudur. (H. T. FEYİZLİ, 1/121)

5/90-93 İÇKİ, KUMAR, PUTLAR VE FAL OKLARI

90. Ey îman edenler! (Sarhoşluk veren) **içki, kumar, (**ululanan**) dikili taşlar, şans (**fal**) okları (**ve zarları**), şeytana âit murdar (**pis**) işlerdir; artık bunlardan kaçının ki kurtuluşa eresiniz.**

91. Şeytan, içki ve kumarla sâdece aranıza düşmanlık ve kin sokmak, sizi Allâh'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık (bunlardan tamâmen**) vazgeçtiniz değil mi?**

92. Allâh'a itaat edin, Rasûl'e de itaat edin (ona karşı gelmekten**) sakının. Eğer (**itaatten**) yüz çevirirseniz (**kendînize yazık etmiş olursunuz**). Bilin ki Peygamberimizin üzerine düşen sâdece apaçık tebliğ etmektir.**

93. Îman edip sâlih amellerde bulunanlara, takvâlı oldukları (Allâh'ın emrine uygun yaşadıkları / günahlardan sakındıkları**) ve hakkıyla îman edip sâlih amellere devam ettikleri, yine takvâlı olup kesin inandıkları, nihâyet takvâ ile berâber güzel ve hayırlı harekette bulundukları sürece, (**haram olunmadan önce**) yiyip içtikleri (**haram**) şeylerden dolayı bir günah yoktur. Allah iyilikte ve güzel harekette bulunanları sever.**

90-93 (90).**'İçki, kumar, putlar ve fal okları şeytan işi pisliklerdir. Bunlardan kaçının.' El Hamr:** Sarhoşluk veren her şey. **Hadîs**: Her sarhoşluk veren şey, hamrdır. Her hamr da haramdır. (Müslim'den) **Hadîs**: Çoğu sarhoşluk veren şeyin azı da haramdır. **Hadîs**: Rasûlullah (s), içkiyle ilişkili olarak on kişiyi **lânet**lemiştir: Sıkan, kendisi için sıkılan, içen, taşıyan, kendisi için taşınan, içiren, satan, parasını yiyen, satın alan, kendisi için satın alınan (Tirmizi) (H. DÖNDÜREN) **Kumar:** Meysir, yüsr kökünden gelir. Kolaylık anlamındadır. Yorulmadan, **terlemeden kazanmak** ya da, kaybetmek yöntemi olduğu için bu adı almıştır. **Kumar**, insana yaratıcısını unutturur, namaz kılmaktan alıkoyar, tembelliğe sürükler, insanlar arasında **kin** ve **düşmanlık saçar**. (H. DÖNDÜREN, 1/247)

Satranç: Ali b. Ebi Tâlip (r), satrançın kumar olduğunu belirtmiştir. Ebu Hanîfe haram olduğunu belirtmiş, İmâm-ı **Şâfii kerâhetle mekruh** olduğunu söylemiştir. Ancak, bunun için farz bir işten alıkoymaması, Allâh'ın zikrinden gâfil kılmayacak kadar çok oynanmaması şarttır. Hanefîlere göre, **zar (**tavla**), satranç, dama, kâğıt vb.** oyunlar, kumar olmasa dahi **mekruh**tur. İmam Ebû Yûsuf, kumar olmaması, devamlı olmaması, namaz gibi bir farzı ihlâl etmemesi… şartları ile **satrancın mubah** olacağını söylemiştir. (S. HAVVÂ, 4/189) **tapılmak için dikilmiş taş vs. putlar, Kumar ve piyango kalemleri, okları, zarları.** 'Şeytanın amelinden bir pisliktir' Aklınızın tiksineceği, iğreneceği, pis, **murdar şeydir, şeytanın işlerindendir,** teşvikidir**. 'O hâlde o pisliklerden çekininiz,'** uzak durunuz. (ELMALILI, 3/334, 335)

İçkinin Haram Kılınmasında Dört Aşama:

Bu konuda belli aralıklarla dört âyet inmiştir: **(1)** Hurma ve üzümden aynı zamanda sarhoşluk veren bir içki elde edildiğini belirten **Nahl sûresi 67. Âyet** inince müslümnlar **içki içmeye devam etti**ler. (..) **(2)** Hz. Ömer, Muaz b. Cebel ve sahâbeden bir grup Rasûlullah (s)'e gelerek: 'Yâ Rasûlâllah bize içki hakkında fetvâ ver. Çünkü o aklı gidermektedir' dediler. Bunun üzerine içkide hem zarar hem de fayda bulunduğunu fakat **zararının faydasından daha çok olduğu**nu bildiren **Bakara sûresi 219.** Âyet indi. (..) **(3)** Abdurrahman b. Avf (r) içki içenlerden bâzılarını evine dâvet etti. İçtiler ve sarhoş oldular. Namaz vakti olunca

namaza durdular. İmam **'Kâfirûn'** sûresini okumaya başladı. Şöyle diyordu: 'De ki: Ey kâfirler, ben sizin ibâdet ettiğinize ibâdet ederim.' Sûrenin sonuna kadar **'ibâdet etmem'** ifâdelerini hep **'ibâdet ederim'** şeklinde okudu. Bunun üzerine **'Ey îmân edenler! Sarhoş iken ne söylediğinizi bilecek derecede ayıkıncaya kadar namaza yaklaşmayın.'** (Nisâ 4/43) âyeti indi. Bu âyetin inmesinden sonra içki içenler epey azaldı. (..) **(4)** Utban b. Mâlik bir **ziyâfet** tertip edip müslümanlardan bâzılarını dâvet etti. Dâvet edilenlerin içinde Sa'd b. Ebi Vakkas (r) da vardı. Utban misâfirleri için deve kellesi kızartmıştı. Ondan doyuncaya kadar yediler ve sarhoş oluncaya kadar içki **içtiler**. Sonra **soylarıyla övünmeye** ve bu konuda şiirler söylemeye başladılar. Bu sırada Sa'd, **ensârı** hicveden / **kötüleyen bir şiir söyleyip** kavmiyle övününce, bir adam devenin çene kemiğini alarak Sa'd'in **başına vurdu** ve yardı. Bunun üzerine Sa'd Rasûlullah (s)'e gelerek ensardan olan adamı şikâyette bulundu. Bunun üzerine de **içkiyi kesin olarak yasaklayan Mâide** sûresi **90-91. Âyetleri indi.** (Müslim Fazâilü's Sahâbe 43'den, Ö: ÇELİK, 2/37, 38)

Yine bu âyet-i kerimelerle câhiliye dönemindeki her türlü **put, heykel, kumar, kumar cinsi oyunlar,** torba içinde çekilen **numaralı oyunlar,** hepsi yasak edilmiştir. (H. T. FEYİZLİ, 1/122)

Fal, geleceğin neler getireceğini önceden öğrenme ve ona göre hareket etme çabasıdır. Hâlbuki gayba âit bilgiler Allâh'a mahsustur. (3/179, 7/188). Dolayısıyla **gayb âlemi** ve gelecek ile ilgili hususları **kâhinler ve medyumlar dâhil** kimse **bilemeyeceği** gibi, fal, astroloji vesâire ile de **bilinemez**. Peygamberimiz (s) kâhinlere gidiponların verdiği bilgiyi **onaylayan** kimsenin **kâfir olacağı**nı bildirmiştir. (Ebû Dâvud, Tirmizi; İ. KARAGÖZ 2/370).

Dikili taşlar ve **fal okları** ise insanın inanç, zihin ve gönül dünyâsını yıkar, insanı haktan uzaklaştırır, çalışma azmini ve **Allâh'a güven duygusunu zedeler**. (İ. KARAGÖZ 2/371).

Hadîs: Zinâkâr, **zinâ** ettiği zaman mümin olarak zinâ etmez, **hırsız** hırsızlık yaptığı zaman mümin olarak hırsızlık yapmaz, **içkici** içki içtiği zaman mümin olarak içki içmez. (Buhâri, Müslim'den)

Hadîs: Kim **içki** içerse, kırk gün süreyle Allah ondan râzı olmaz. Ölürse, kâfir olarak ölür. Tevbe ederse, Allah tevbesini kabul eder. (Ahmed b. Hanbel'den, S. HAVVÂ, 4/188)

Hadis: 'Allâh'a ve âhiret gününe îman eden kimse üzerinde **şarap içilen bir sofraya oturmasın.'** (Ebû Dâvud, Et'ıme 18; İ. KARAGÖZ 2/368).

'.. yasaktan önce içtikleri içkide günah yoktur.' Rivâyet ediliyor ki, **içkiyi** haram kılan âyet nâzil olduktan sonra ashab 'Ey Allâh'ın Rasûlü, ya bundan önce vefât eden ve şarap içmiş bulunan kardeşlerimizin âhirette hali ne olacak demişler (sormuşlar) **'…yasaktan önce içtikleri içkide günah yoktur'** âyeti inmiştir.

Bu âyette îman ve sâlih amel iki defa, **takvâ** üç mertebe olarak zikredilmiş ve sonuçta **ihsân** mertebesine gelmiştir. : **(1)** Üç zamâna işârettir: Geçmiş, şimdi, gelecek. **(2)** Üç hâle işârettir: **(a)** İnsanın kendisiyle yine kendi **nefsi** ve vicdânı arasında **takvâ** ve îmân. **(b)** Kendisiyle insanlar arasında takvâ ve îmân, **(c)** Kendisiyle Allah arasında **îmân**dır. Bu da **ihsân** mertebesidir.

Hadîs: **İhsân,** senin Allâh'a, O'nu görüyormuş gibi ibâdet etmendir. Her ne kadar sen O'nu görmüyorsan da, muhakkak ki O seni görüyor. (Buhâri, Îmân) **(3)** Bakara sûresinin başında açıklandığı üzere başlangıç, orta ve nihâyet olmak üzere **üç derece**si bulunduğuna işârettir. **(4)** Sakınılacak şeylerin derecelerine işârettir: **(a)** Önce azaptan sakınmak için **haram**ı terk, **(b)** İkincisi harama düşmemek için **şüphelileri terk, (c)** Nefsi noksandan korumak, alışkanlıkları kirlerinden temizlemek için bâzı **mubahları terk** etmek. (ELMALILI, 3/336)

5/94-96 İHRAMLI İKEN AVLANMAK, AVLANMAKLA İLGİLİ HÜKÜMLER

94. Ey îman edenler! Allah, kimsenin görmediği anda bile kendisinden kork(up günahlardan sakın**)anları ayırt etmek için, (**hac esnâsında**) ellerinizin ve mızraklarınızın yetişeceği bir av ile elbette sizi imtihan edecektir. Kim bundan sonra aşırı gider (**emirlerin dışına çıkar**)sa, onun için acıklı bir azap vardır.**

95. Ey îman edenler! Siz ihramda iken av öldürmeyin. Sizden kim kasten onu öldürürse, öldürdüğünün dengi bir cezâsı vardır ki ona içinizden iki âdil kişi hükmedecektir. (Bu da**) ya Kâbe'ye varacak (**orada boğazlanacak**) bir kurban veya (**o nisbette**) yoksulları doyurma şeklinde kefâret yâhut bunun dengi oruç tutmaktır; tâ ki (**yaptığı**) işinin vebâlini tatsın. Allah geçmiştekileri affetmiştir. (**Fakat**) kim bir daha böyle yaparsa, Allah ondan intikâmını alır. Allah mutlak gâliptir, (**işlediği günahın karşılığını vermede**) intikam sâhibidir.**

96. (Ey müminler!) **Kendinize ve yolcuya bir faydalanma (**bir rızık**) olsun diye deniz** (göl ve nehirler)**(**de balık**) avı (**yapmak**) ve onu yemek size helâl kılındı. İhramda olduğunuz müddetçe de kara avı size haram kılındı. Huzûruna varıp toplanacağınız Allâh'ın emrine uygun yaşayın / aykırı davranmaktan sakının.**

94-96. (94).**'Ey İman edenler! Allah sizi ….. sınayacak. Niçin imtihan edecek? Görmeksizin kendisinden korkanları ayırd etmek için.'** Yüce Allah, kullarını çeşitli şekillerde imtihan eder. Her şeyden önce **hayâtı** ve ölümü insanların hangisi **daha güzel** amel **yapacak** diye var etmiştir. (67/2). Allah insanı **malı**, mülkü, **evlâdı** ve çeşitli **musibetlerle imtihan** eder. (2/155, 8/28). Bu âyette ise müminleri **av hayvanlarıyla imtihan ettiğ**ini bildirmektedir. (İ. KARAGÖZ 2/375)

Hudeybiyr yılında Allah kullarını **av hayvanlarıyla imtihan** etmiştir. Günümüzde de Allah buna benzer şeylerle Müslümanları imtihan edebilir. Bir **haramı işlemek** çok **kolay hâle gelebilir**, istese o yasağı işleyebilir, dünyevi bir yaptırımı da olmaz. Böyle bir durumda Müslüman, Allah için o haramdan uzak durabilirse imtihânı kazanmış olur. **(İ**. KARAGÖZ 2/375**,** 376)

Bu **imtihan** ve deneme **Hudeybiye günü** ortaya çıkmıştı. Yabâni hayvanlar, kuşlar ve hayvanlar (umre için gelen) müminler, çadırlarında bulunuyorken, üzerlerine üzerlerine gelirlerdi. İhramlı oldukları sürece Allah bu **av hayvanlarını** öldürmeyi onlara yasakladı. Bu imtihan, kıyâmet gününe kadar, bütün Müslüman topluluklar için devam etmektedir. (S. HAVVÂ, 4/193)

İbâdet görevini yerine getirirken, asıl olan, fayda şartına bağlamamak, ne getirip ne götürdüğünü hesap edip yapmamaktır. (KUR'ÂN YOLU, 2/343) Meselâ, sarhoş edici şeyler yasaklandığında, kendilerine zararı olduğu için terk edenler, âhirette bundan bir sevâba erişemezler. Zîrâ bunlar, **Allah rızâsı** için terk etmemişlerdir. (ELMALILI, 3/338)

(95).**'Siz ihramlıyken, av hayvanını öldürmeyin.'** Hac veya umre için, ya da her ikisi için ihrâma girmiş iseniz, onları öldürmeyiniz. (S. HAVVÂ, 4/193)

Sayd: Av demektir, eti yenene de yenmeyene de söylenir. Fakat örfte, daha çok eti yenenlerde yaygındır. (ELMALILI, 3/342)

Hadîs: Beş şey Harem içinde de harem dışında da öldürülür: Çaylak, karga, akrep, (bir rivâyette yılan), fâre, kuduz köpek (ile insana saldıran yırtıcı hayvanlar) (Buhâri, Müslim, Ebu Dâvud'dn, ELMALILI, 3/342)

İhramlı iken **avlanma yasağını ihlâl suçunun cezâsı:**

(1).'Sizden her kim, bile bile onu öldürürse, cezâsı öldürdüğü o hayvanın benzeridir.' Öldürdüğü ava denk hayvanlardan deve, sığır, davardan bir cezâ gerekir. Yâni, onun ona denk olduğu, ilim ehli makâmınca iki doğru kimsenin takdiriyle belirlenir. **Bu cezâ: 'Kâbeye bir kurbanlık olarak ulaştırılacaktır.'(..) Kâbeye ulaşmış**tan kasıt, davar türünden bir hedy ise, Harem'de kesilir. Şâyet kıymetinin ödenmesi söz konusu ise, Hanefilere göre, o tasadduku, dilediği yerde yapabilir.

(2) veya fakirlerin yiyeceği bir kefâret, **(3)** veya bunun dengi oruçtur. **(2)** Yâni, ya onun karşılığı olan bir kurban kesilir veya yoksullara yemek yedirmek sûretiyle kefâret ödenir. **(3)** Burada yemek yedirmeye işâret vardır. Yâni yemek yedireceği her bir fakir yerine bir gün oruç tutar. Hanefî mezhebine göre, kişi kurban göndermek, yemek yedirmek ve oruç tutmak arasında serbesttir. (S. HAVVÂ, 4/194)

Ebû Hanîfe şöyle demektedir: **İhramlı** bir kişi, saldırgan köpeği ve **kurdu öldürebilir**. Kurt, evcil olmayan köpektir. Başkalarını öldürecek olursa, fidyelerini öder, bunların dışında olup, kendisine **hücum eden** bir **yırtıcı hayvanı** öldürecek olursa, **fidye** ödemesi **gerekmez**. (S. HAVVÂ, 4/200)

'..intikam sâhibi..' Allâh'ın sıfatı olarak zâlimleri, zorbaları, azgınları, suç ve günah işleyenleri, **önce bu davranışlarından sakındıran,** hâllerini düzeltmeleri için **mühlet veren,** sonra isyâna ve azgınlığa devam edenleri hak ettikleri kadar cezâlandıran, mazlumun hakkını zâlimden alan, demektir. (..) Allâh'ın bu sıfatı inkâr ve isyan edenlere yöneliktir. Allah **kâfirleri**, müşrikleri, **münâfıkları**, mücrimleri, günah işleyenleri **cezâlandırır.** Allah zâlim değildir. Hak etmeden hiçbir kuluna cezâ vermez. İsyan eden fert ve toplumlara dünyâda **âfetler,** musibetler ve **belâlar vermesi** Kur'an'da **Allâh'ın intikâmı olarak** ifâde edilmiştir. (7/136, 15/79, 30/47, 43/25, 55; İ. KARAGÖZ 2/382).

(96).**'Deniz avı ve onu yemek size helâl kılındı.'** Hanefi mezhebi âlimleri, canlılar arasında yalnızca **balıkların** yenilmesinin helâl olduğunu söylerler. Bununla birlikte ihramlının (yensin-yenmesin) denizdeki canlıları avlamasını **helâl** kabul ederler. (S. HAVVÂ, 4/194)

Âyette ayırım yapılmadan **deniz avının helâl olduğu** bildirilmektedir. Bu itibarla balık dışındaki **midye, kurbağa ve yengeç** gibi su hayvanlarının etleri de cumhûra göre **helâl**dir. **Mâliki** bilginlere göre **her türlü** deniz hayvanı **helâl**dir. İmam **Şâfii** ve İmam Ahmed b. Hanbel'e göre balık dışında kalan deniz hayvanlarının hükmü **benzeri karada yaşayanlara kıyas** edilir. Karada yaşayıp eti helâl olan hayvanların, denizde yaşayanlarının etleri de helâldir. (İ. KARAGÖZ 2/383).

Hanefi müçtehitlere göre dalga, **darbe,** sıkışma, havasızlık, **suyun çekilmesi** ve avlanma gibi ve herhangi bir etki olmaksızın **kendiliğinden ölmüş** balıklar, **meyte / ölü** hükmündedir. Dolayısıyla (eti) yenmez. **Hanefi müctehidler,** Mâide sûresini 3. Âyetinde geçen **'meyte / ölü'** lafzını mutlak şekilde yorumlamışlar, ayrıca **balık dışındaki deniz ürünlerini habis / pis** kapsamında kabul etmişlerdir. (İ. KARAGÖZ 2/383, 384).

'İhramda bulunduğunuz sürece kara avı yasak kılınmıştır.' İhramda bulunan kimse, (ihramdayken) kara avı avlayamaz. Ve aynı şekilde hayvan da kesemez. Fakat ihramlı bulunmayan kimsenin avladığından ve kestiği hayvandan yiyebilir. **Deniz avı**na gelince, ihramda dahi hem avlanması, hem yemesi mutlak olarak **helâl**dir. (ELMALILI, 3/343)

Kara avı ise, bâzı zamanlar suda yaşıyor olsa bile, karada yavrulayan avdır. Meselâ, ördek kara hayvanıdır. (S. HAVVÂ, 4/195)

5/97-99 KÂBE'YE HÜRMET

97. Allah, saygın ev olan Kâbe'yi, (içinde haccın yapıldığı**) hürmet gereken ayı, (**hacılara âit gönderilen**) kurbanı ve gerdanlık (**takılan**)ları, insanlar(**ın din ve dünyâları**) için bir kıyam (**destek**) sebebi yaptı. Bu da, Allâh'ın göklerde ve yerde olanları bildiğini ve Allâh'ın (**her şeyi**) hakkıyla bilici olduğunu bilmeniz içindir.**

98. (Ey müminler!) **Bilin ki, Allâh'ın azâbı çok şiddetlidir. Hem de Allah, çok bağışlayıcı ve merhametlidir.**

99. (Ey müminler!) **Peygamberin üzerine düşen, sâdece tebliğ etmektir. Allah neyi açıklayıp neyi gizlediğinizi hakkıyla bilir.**

97-99. (97).**'Allah, beyt-i haram olan Kâbe'yi, insanların** (maddi ve mânevi hayatları için, K. YOLU) **ayakta durmalarına vesîle** (destek) **kıldı.'** Yâni Allah Kâbe'yi ve Beyt-i Haram'ı insanların dîni hususlarında ayakta durabilmek, dünyâ ve âhiretlerinde maksatlarına uygun hareket edebilmek için yaratmış ve var etmiştir, çünkü insanlar haclarını, umrelerini ve çeşitli menfaatlerini orada gerçekleştirirler. Bu bakımdan o bölgenin açıklanan türden özel birtakım hükümlerinin olması gerekir. **'kezâ o haram olan ayı da'** yâni haccın edâ edildiği haram ayı da sizin için böyle (güvenli) kılmıştır. Bu haram ay **zilhicce**'dir. (S. HAVVÂ, 4/195)

Halk, bununla tutunur, kalkınır, din ve dünyâları bununla ayaktadır. Dünyâ ve âhiretlerinde kalkınmalarının sebebidir, korkanlar buraya **sığınır**, zayıflar burada **eminlik bulur**. Hacılar ve ziyâretçiler buraya gelir. (ELMALILI, 3/344)

Yüce Allah, bu **haramlar** ile Beyt-i Harâm'ı, insanlar, kuşlar, hayvanlar ve haşereleri dahi kapsayıcı bir biçimde **güvenli bir bölge** olarak belirlemiştir. (S. KUTUB, 3/390)

Hadîs: Buhâri ve Müslim'de İbn-i Abbas'tan gelen bir Hadîste; Mekke'nin fethedildiği günde peygamberimizin şöyle buyurduğu rivâyet ediliyor: 'Bu şehir kutsaldır. Ağacı kesilmez, otları yolunmaz. Avı kovalanmaz. Bilinenin dışında yitik mallarına dokunulmaz.' (S. KUTUB, 3/391)

'… haram ayları ayakta kalma sebebi yaptı.' İslâm'ın beş temel esâsından biri olan **hac ibâdeti,** Kâbe ve çevresinde yapılır. Dünyâdaki bütün Müslümanlar, namazlarında Kâbe'ye yönelir. Korkanlar, **Kâbe'ye sığınır** ve mazlumlar burada **emniyet** bulur. Hac ibâdeti sebebiyle yapılan **ticâret** ve hurbanlık hayvanlar, insanlar için bir **geçim kaynağı**dır. Haram aylar barış ve güven ortamı sağlar. (..) **Mekke** coğrâfi yapısı ve iklim şartları itibariyle **tarıma** ve **yerleşime elverişli olmayan** bir yerdir. Buna rağmen **Mekke,** kurulduğu günden beri Allâh'ın lütfu ve Hz. **İbrâhim'in duâsı** ile **bolluk** içerisinde yaşanılan bir belde olmuştur. (2/126, 14/35-41). Kâbe, İslâm öncesi de sonrası da hem ibâdet, hem ticâret merkezi olmuştur. Mekke, her çağda diğer şehirlere nazaran rızık bakımından zengin bir kent olmuştur. Bütün sermâyesi, **Allâh'ın lütfettiği güven**dir. (28/56, 57, 106/1-4; İ. KARAGÖZ 2/386)

(99).**'Peygamberin üzerine düşen, sâdece tebliğ etmektir.'** Bu bildirimden sonra, insanların **sorumluluk** konusunda diyecek bir şeylerinin kalmayacağına vurgu içindir. Nitekim Nisâ (4/165) sûresinde, peygamberlerin gönderilme sebebi açıklanırken, **insanların** Allâh'a karşı, bir **mâzeret** ileri sürmelerine **imkân bırakmama** husûsu ifâde edilmiştir. (KUR'ÂN YOLU, 2/345-6)

Peygamberin görevi, insanlara îman ve ibâdete zorlamak değil (88/22), **Kur'ân'ı tebliğ** etmektir. Âyetin ilk cümlesi, Hz. Peygamberin tebliğin dışında başka görevi olmadığı anlamına gelmez. Hz. Peygamberin Kur'ân'ı tebliği etmenin dışında Kur'an'ın hükümlerini, ilkelerini, **emir ve yasaklarını açıklamak** (16/44), insanları **îmâna dâvet** etmek (28/87), insanlara **öğüt vermek.** (4/63), dîni **öğretmek** (62/2), müminleri cennetle **müjdelemek,** kâfirleri ilâhi azapla **uyarmak. (**33/45-46, 34/28), insanlara **örnek**lik etmek (2/143, 33/21) ve benzeri birçok görevi vardır. (İ. KARAGÖZ 2/387).

5/100 PİS İLE TEMİZ BİR OLMAZ

100. (Ey Peygamberim!) **De ki: "Kötü (**pis ve zararlı) **şeyin çokluğu senin tuhâfına gitse bile, pisle temiz (**haram ile helâl**) bir olmaz. Bunun için, ey akıl sâhipleri! Allah'tan çekinip emrine uygun yaşayın / aykırı davranmaktan sakının ki kurtuluşa eresiniz."**

100-100. 'İyi ile kötü bir değildir.' Kâfir ile Müslüman bir değildir. Murdarı, kâfiri cezâlandırır temizi / müslümanı mükâfâtlandıırır. (..) Aynı şekilde helâl-haram da onun için

bir değildir. Sâlih amel ile kötü amel, iyi insanla kötü insan da bir olamaz. (S. HAVVÂ, 4/196)

Kötü, pis ve kirli olanlar, hem maddeten hem mânen olur. Bütün yiyecek ve içecek şeylerden **haram** olanlarının hepsi pis hükmündedir. Bunun gibi iffet ve ahlâk yönünden harama bulaşmış olanların hepsi de mânevî bakımdan kirli hükmündedir. [bk. 24/26] (H. T. FEYİZLİ, 1/123)

'Kötü / pis şeyin çokluğu sana ilginç / tuhaf gelse bile' Bu âyet eşyânın yalnızca dış yüzüne bakanların ölçülerinden bütünüyle farklı yeni **değer ölçüleri** getirmektedir. Eşyâyı dış görünüşüyle değerlendirenler niceliğe / sayıya / adede bakarlar; niteliğe / kaliteye değil. Söz gelimi, paranın kazanılma biçimine değer vermeyenler için yüz rupi (TL) her zaman beş rupiden (TL) daha büyüktür. Fakat bu âyet, bu tür değerlendirmenin aksine **haklı yollarla kazanılan** beş rupinin (TL) **paklığı nedeniyle daha değerli olduğu**nu ortaya koymaktadır. Bu ölçüye göre bir şeyin değerini arttıran veya eksilten, o şeyin nicel / kemmi / sayısal miktârı olmayıp, gerçekte o şeyin **temiz mi yoksa kirli yollarla mı kazanıldığıdır**. (MEVDÛDİ, 1/451)

5/101-102 LÜZUMSUZ SORU SORMAK

101. Ey îman edenler! Açıklanınca hoşlanmayacağınız şeyleri (fazla**) sormayın. Eğer Kur'ân indirilirken onları sorarsanız size (**gizlediklerinizveya yapmaya güç yetiremeyecekleriniz**) açıklanır (**da üzülürsünüz**). Demek ki Allah, onları(**n yerli yersiz sorularını**) bağışlamıştır. Allah çok bağışlayıcıdır, cezâda da aceleci değildir.**

102. (Ey mü'minler**!) Sizden önceki bir kavim onları sormuştu da sonra (**gelen emirleri terkedip**) bu sebeple kâfir olmuştu.**

101-102. (101).**'Açıklanınca hoşlanmayacağınız şeyleri (**fazla**) sormayın.'** Yüce Allah, mümin kullarını eğitmekte, herhangi bir fayda sağlamayan şeylere dâir soru sorulmasını yasaklamaktadır. (S. HAVVÂ, 4/208)

Haber verilmesi, açıklanması sâhibini rezil edecek **gizli sırların** sorulması, **faydasız**, **mânâsız**, meşakkatli mükellefiyetleri gerektirecek, duyulmamış, işitilmemiş şeyleri sormak (bu âyet kapsamında) **yasak**lanmıştır. (ELMALILI, 3/347) **Alay olsun** diye soru sormak, mucize talebinde bulunmak, babam kimdir, **devem nerede**, gibi **lüzumsuz sorular** sormak, alay olsun diye sormak, bu âyet kapsamında **yasak**tır. (S. HAVVÂ, 4/215, 216)

Mükelleflerin, **haram** ve **helâllerle** ilgili **sorular sorması farzdır**. (S. HAVVÂ, 4/214) Vahyin daha iyi anlaşılabilmesi için **soru sormak** câizdir. (S. HAVVÂ, 4/209, 216, 217)

Âyetin **'Eğer Kur'an indirilirken soru sorarsanız size açıklanır'** cümlesi, Hz. Peygambere soru sorulabileceğini ve bu soruların cevaplandırılacağını beyan etmektedir. Âyetin ilk cümlesindeki yasak kaldırılmış, önceden **yerli yersiz** soru **soranların** da **affedildiği** bildirilmiştir. Peygamberimize sağlığında dînî içerikli pek çok soru yöneltilmiş ve cevaplandırılmıştır. Kur'an'da **'sana soruyorlar'** şeklinde Hz. Peygambere 13 soru yöneltildiği bildirilmektedir. (2/189, 215, 217, 219, 220, 222; 5/4, 7/187, 8/1, 17/85, 18/83,

33/63, 79/42). Ayrıca bir âyette **'Soran biri gerçekleşecek azâbı sordu'** (70/1) denilmektedir. Soru sormak öğrenme, öğretme ve bilgiyi ölçme yöntemlerinden biridir. Kur'an'da **'Eğer bilmiyorsanız ilim sâhiplerine sorun'** (16/43, 21/7) âyeti **öğrenmek** için soru **sorulmasını emretmekte**dir. (İ. KARAGÖZ 2/391)

Hadîs: 'Ben sizi serbest bıraktığım hususlarda siz de beni serbest bırakınız. Sizden öncekileri helâk eden şey, **pekçok soru sormaları** ve peygamberlerine muhâlefet etmeleri olmuştur.' (Müslim'den S. HAVVÂ, 4/216)

Hadis: 'Allah size üç şeyi yasakladı: **(a)** Dedikodu, **(b).** Malı, mülkü, serveti boş yere harcamayı, zâyi etmeyi, **(c).** (yerli yersiz) çok soru sormayı. (Müslim Akdiye 13'den İ. KARAGÖZ 2/391)

5/103-104 MÜŞRİKLERİN BÂTIL İNANÇ VE MUÂMELELERİNDEN BÂZILARI

103. Allah, (hayvanlara**;) bahîre, sâibe, vasîle, hâm (**isimlerini verip **"**Bunlar putlara adanmıştır**,** dokunulmaz**."** demey**)i meşru kılmamıştır. Fakat inkâr edenler, ("**Bunlar emredildi**."** diye**) Allâh'a karşı yalan uydurdular. Onların çoğu da düşünmezler (**körü körüne tâbi olurlar**). [**bk**. 6/136]**

104. Müşriklere: "Allâh'ın indirdiği (Kur'ân'ın hükmü**)ne ve Resûl'(**ün size bildirdiği şeyler**)e gelin." denildiği zaman (**onlar**): "Atalarımızı, üzerinde bulduğumuz şeyler bize yeter!" derler. Ataları hiçbir şey bilmeyen ve doğruyu bulamayan (**kimse**)ler olsa da mı (**yine onlara tâbi olacaklar**)?**

103-104. (103).**'Allah (**hayvanlara**) bahîre, sâibe, vasîle, hâm (**isimlerini verip, putlara adanmasını ve dokunulmaz demey)**i meşru kılmamıştır.'** Müşrik Arapların Allâh'a iftirâ ettiği şeylerden biri bu âyette bildirilen hayvanlardan yararlanmanın yasak edilmesidir. Çünkü müşrik Araplar, kendi **uydurdukları** yasakları '**Allah haram kıldı'** diyorlar, böylece **Allâh'a iftirâ** ediyorlardı. Âyet, hak dinde mevcut olmayan şeyleri Allâh'ın emriymiş gibi göstermenin Allâh'a iftirâ olduğunu ifâde etmektedir. (İ. KARAGÖZ 2/393).

Bu âyetten, câhiliye devri insanlarının bilgisizliklerinin ulaştığı boyutu anlayabiliyoruz. Onlar, nimete şükretmek isterken, hiç de uygun olmayan bir yolla yapmışlardı. Buradan anlıyoruz ki, şükretmenin en iyi yolu, Allâh'ın emrine bağlanmaktır / teslimiyettir. (S. HAVVÂ,4/218)

Bu âyetten ve hadîslerden İslâm şeriatında **helâli haram kılmak haramı helâl kılmanın** (bilerek ve kasıtlı olarak helâl ve haram kılmayı) **küfür** ve sapıklık **olduğunu** anlıyoruz. (S. HAVVÂ, 4/217, 218)

(104).**'Onlara (**haram ve helâllerde**) Allâh'ın indirdiği (**Kur'ân'ın hükmü**)ne ve Rasûl(**ün size bildirdiği şeyler**)e gelin dendiği zaman (**onlar**) … Atalarımızı üzerinde bulduğumuz şeyler bize yeter, derler.'** Âdete itibar etmek, atalara geçmişlere hürmet etmek, onlara uymak **yasaklanmış değildir.** Birçok durumlarda gereklidir de. Ancak, bu uymanın, câhillik ve sapıklığa değil, (körü körüne **taklitçiliğe** değil - S. HAVVÂ) ilim ve hidâyete sarf edilmiş

olması lâzım gelir. Uyma ve **taklît** etme, **doğru yolda** olan ilmi ile âmil olan kimseye **olmalı**dır. (ELMALILI, 3/349)

5/105 SİZ KENDİNİZE BAKIN

105. Ey îman edenler! (İyiliği emredip kötülüğü önlemede**) kendiniz için üzerinize düşene bakın. Siz (**bu görevi de îfâ ederek Allâh'ın gösterdiği**) doğru yolda olduğunuz zaman, artık sapanlar(**ın günahı**) size zarar vermez. Hepinizin dönüşü ancak Allâh'adır. O size yaptıklarınızı haber verecektir.**

105-105. 'Ey îman edenler! Kendi sorumluluklarınıza dikkat edin.' Genelde hepiniz, kendi şahıslarınızı, kendi millet ve toplumunuzun iyiliğine önem veriniz, **kendinizi düzeltmeye uğraşınız**. Bu âyetten ' hiç kimse, kimseye karışmasın' gibi bir mana anlaşılmasın. Çünkü doğru yolda olmanın esaslarından biri de, gücü yettiği kadar **iyiliği emretmek**, kötülüğü yasaklamaktır. (ELMALILI, 3/350)

'.. siz kendi (sorumlulukları)**nıza dikkat edin'** Siz Müslümanlar olarak kendiniz **îmanda sebat** edin, hidayetten ayrılmayın, başkalarından önce **kendinizi (koruyun),** (âilenizi ve) kendi dindaşlarınızı koruyun, **günahlardan uzak durun,** dosdoğru olun, (İ. KARAGÖZ 2/395)

Bu âyette, müminlerin nefislerini eğitmeleri, güçlerinin yettiği ölçüde güzel ameller yapmaları öğütlenmektedir. Bu âyette, iyiliği emir, kötülüğü yasaklamayı terk etme anlamı yoktur. Nitekim Hz. Ebû Bekir bir hutbesinde, âyetin yanlış yorumlandığını belirterek, şu **hadîsi** nakletmiştir: İnsanlar, kötülüğü görüp de, onu değiştirmeye çalışmazlarsa, Allâh'ın onlara genel bir cezâ indirmesi, uzak değildir. (İbn Mâce'den, H. DÖNDÜREN, 1/248)

5/106-108 ŞÂHİTLİK, VASİYETE ŞÂHİTLİK

106. Ey îman edenler! Birinize ölüm (hali**) geldiğinde (**de edeceği**) vasiyet sırasında, içinizden adâlet sâhibi iki (**Müslüman**) şâhit (**gerekir**) yâhut eğer yolculukta birinize ölüm belirtisi gelmişse, (**siz müslümanlardan da kimseler yoksa**) sizden olmayan (**Müslüman olmayan**) diğer iki kişi(**yi şâhit yapın**. Bu ikisin)den şüphelenirseniz, onları namazdan sonra alıkoyar(**ak yemin ettirir)siniz. (**Onlar da**:) "Akraba bile olsa onu (**bu yemini**) hiçbir değere (**ve menfaate**) satıp değiştirmeyeceğiz, Allâh'ın (**emrettiği**) şâhitliğini de gizlemeyeceğiz. Çünkü biz, bu takdirde elbette günahkârlardan oluruz." diye Allâh'a yemin ederler.**

107. Eğer bu ikisinin de (yalan söyleyip hakkı gizlemeleri gibi**) bir günah kazandıkları anlaşılırsa, o zaman o hak sâhibi olan (**mîrasçı)**lardan en lâyık iki kişi, onların yerlerine geçer. (**Onlar da**:) "Billâhi, elbet bizim şâhitliğimiz, o ikisinin şâhitliğinden daha doğrudur, biz haddi de aşmadık. Çünkü biz bu takdirde elbette zâlimlerden oluruz." diye Allâh'a yemin ederler.**

108. Bu (yemin şekli**), şâhitliği gereğince yerine getirmeleri konusunda yâhut yeminlerinden sonra (**bu**) yeminlerin reddedilmesinden (**ve böylece yalancı sayılmaktan**)**

korkmaları(ndan dolayı**) daha uygundur. (**Emirlerine ve yasaklarına riâyet ederek**) Allâh'a karşı gelmekten sakının. Allah, emrinden sapmış olan topluluğu doğru yola eriştirmez.**

106-108. (106).**'Ey îmân edenler! Birinize ölüm (**hâli**) geldiğinde (**de edeceği**) vasiyet sırasında, içinizden adâlet sâhibi iki şâhit (**gerekir**.)'** Herhangi birinizin ölümü yaklaştığı takdirde **vasiyet** esnâsında iki kişi şâhitlik yapsın. Bu buyrukta **vasiyetin vücûbuna** delil vardır.

Vasiyet, sözleşmelerden farklı olarak **tek taraflı** olarak **yapılan** hukuki bir işlrmdir. Vasiyet **iki kısma** ayrılır: **(a).** Bir kimsenin üzerinde bir hak, bir **borç** varsa, ölümünden sonra bunun geriye bıraktığı malından ödenmesini vasiyet etmesi **farz**dır. **(b).** Böyle bir borcun veya sâhibine **teslim** edilmesi gereken bir **hakkın bulunmaması** hâlinde vasiyet **mendup**tur. Nisâ sûresinin 11, 12 ve 176'ncı âyetlerinde belirtilen vârislere vasiyet yapılamaz. (İ: KARAGÖZ 2/402).

'**Sizden olan ya adâlet sâhibi iki kişi..'** Bu, **şâhitlikte** bulunacak kimselerin niteliğini ortaya koymaktadır. Bu iki şâhidin adâlet sâhibi ve bizden (yâni Müslüman) olmaları şart koşulmaktadır. (..) **'Veya yolculukta olup ta, başınıza ölüm musîbeti gelmişse sizden olmayan iki kişiyi şâhit tutun.'** Cumhûrun kabul ettiği görüşe göre, Müslüman olmayanlardan iki kişiyi şâhit tutun, demektir. **Müslüman olmayanlardan şâhit** tutulması için **iki şart** vardır: Biri yolculukta olmak, diğeri de yolculuk esnâsında ölüm musibetinin gelmesidir. (S. HAVVÂ, 4/226)

Bakara sûresi 180'nci âyette ana, baba ve yakın hısımlara **vasiyetle mal bırakmaları** hükmü getirilmiş, daha sonra inen Nisâ 4/11, 12 âyetleri mîras düzenlemesi yapınca, Allâh'ın elçisi şöyle buyurmuştur: 'Allah, her hak sâhibine, hakkını vermiştir. Bu yüzden artık **mîrasçıya vasiyet yoktur**.' (Ebû Dâvud) Bunun dışındakilere vasiyet de mal varlığının en çok **üçte biriyle sınırlandırılmıştır**. (Buhâri, Müslim) Vasiyet, yazılı olarak yapılır, ancak yukarıdaki âyette acele durumlarda ve yolculuk sırasında iki şâhidin huzurunda **sözlü vasiyet** yapılabileceği belirtilmiştir. (H. DÖNDÜREN, 1/248)

Bir kimse malının **üçte birinden fazlasını vasiyet** ederse, bu vasiyetin geçerli olması mirasçılarının **iznine bağlı**dır. Vârisler, vasiyette bulunan kişinin sağlığında vasiyeti kabul etmeleri geçerli değildir, vefatından sonra kabul etmeleri gerekir. Aynı şekilde, küçük yaştaki çocuğun icâzeti de muteber değildir. Bakara sûresinin 180'inci âyetinde **'Birinize ölüm yaklaştığında, eğer geriye mal bırakıyorsa annesine, babasına ve akrabâsına uygun bir vasiyette bulunması, müttakilere bir borç olmak üzere yazıldı'** buyrulmuştur. Bir kısım müfessirler, bu âyetin hükmünün Nisâ sûresinin 11 ve 12'nci âyetleri ile kaldırıldığını söylemişlerdir. Ancak âyetin, dîni farklı olan anne ve baba gibi **mirastan pay alamayan** akrabâ için söz konusu olduğunu söyleyenlerin görüşleri daha isabetlidir. Aynı şekilde bu âyet gereğince, **babası dedesinden önce öldüğü** için babasına **mirasçı olamayan,** dolayısıyla **'dede yetimi'** olarak ifâde edilen torunlara **vasiyet yapılabilir.** (İ. KARAGÖZ 2/403).

Şâhitlik ve Yemin Ettirme: Şâhidin adâletli ve doğru kimse olması gerekir. Şâhide yemin ettirmek onu aşağı görme ve ezâ etme mânâsını içine alır. Müctehit imamların çoğuna göre, **şâhide yemin vermek,** meşru değildir. Bu âyette, **'eğer şüphelenirseniz'** kaydıyla **şüphe** hâlinde şâhide yemin ettirmek gereği gösterilmiştir. Gerçi, bundan bu vâcib olmanın anıldığı üzere, Müslüman olmayan şâhitler hakkında olduğu anlaşılıyor. Fakat aynı zamanda

Müslüman şâhitler hakkında da, **şüphe** edildiği zaman **yemin ettirmenin câiz olduğu** delâlet sûretiyle anlaşılır. (ELMALILI, 3/357)

Bir hâdiseye / olaya **şâhit** olan kişinin, şâhitliği talep edildiğinde istendiğinde, bu görevden **kaçması câiz değildir.** Ancak, kendisinden başka birisinin vâsıtası ile hak yerini buluyorsa, **şâhitlik yapmayabilir.** Had cezâsı gerektiren bir suça şâhit olan kişi muhayyerdir. Dilerse şâhitlik yapar, dilerse gizler. Kim bir müslümanın ayıbını örterse, Allah da onun hem dünyâda hem de âhirette ayıplarını örter. (**Hadîs** Buhâri, Müslüm.) (İ. H. BURSEVİ, 5/167)

5/109-111 ALLÂH'IN PEYGAMBERLERİ HESÂBA ÇEKMESİ

109. (Ey müminler!) **Allah (**kıyâmette**) bütün peygamberleri topladığı gün: "(**Ümmetlerinizden**) ne cevap aldınız?" diyecek; (**onların bizden sonra ne yapacakları hakkında) **bizim hiç bilgimiz yoktur, şüphesiz görülmeyeni / bilinmeyeni hakkıyla bilen (**ancak**) sensin, sen." diyecekler.**

110. Allah (kıyâmet günü**) şöyle buyuracak: "Ey Meryemoğlu Îsâ! Sana ve annene olan nîmetimi hatırla! Hani seni Rûhu'l-Kuds (**Cebrâil**) ile desteklemiştim. (**Bu sâyede Allah'tan bir mûcize ile**) beşikte, yetişkin iken de (**peygamber olarak**) insanlarla konuşuyordun. Hani sonra (**da sana**) kitabı, hikmeti, Tevrat ve İncil'i öğretmiştim. Benim iznimle çamurdan kuş şeklinde (**bir şey**) yapıyordun, içine üflüyordun, o da benim iznimle (**canlanıp**) kuş oluyordu; anadan doğma körü ve (**derisi**) alacalıyı benim iznimle iyileştiriyordun. Hani benim iznimle ölüyü (**mezardan**) çıkar(ıp dirilt)iyordun. Hani sen İsrâiloğulları'na açık mûcizeler getirdiğinde onlardan küfre sapanlar: 'Bu apaçık bir sihirdir.' demişlerdi de o vakit İsrâiloğulları'nın seni öldürmelerine engel olmuştum." [**krş. 3/45-46]**

111. Hani havârilere: "Bana ve Resûlüme inanın." diye ilham etmiş (bildirmiş**)tim. Onlar da: "Biz îman ettik, (**yâ Rabbi! Sen**) şâhit ol ki biz gerçek müslümanlarız" demişlerdi.**

109-111. (109).'**Allah (**kıyâmette**) bütün peygamberleri topladığı gün: "(**Ümmetlerinizden**) ne cevap aldınız?" diyecek; (**onların bizden sonra ne yaptıkları hakkında**) bizim hiç bilgimiz yoktur, şüphesiz görülmeyeni/bilinmeyeni hakkıyla bilen (**ancak**) sensin, sen." diyecekler.'** Hz. Îsâ, Hz. Meryem'in oğludur. Allah'ın, Meryem'e ilkâ ettiği kelimesidir. (4/171) Kendisine, İncil verilmiş, (57/27) ve İsrâiloğullarına peygamber olarak gönderilmiştir (61/6). **Rûh'ül Kudüs'**ten maksat, **Cebrâil**'dir. Bütün peygamberler, bu melekle desteklenmiştir. Hz. Îsâ'nın dünyâya gelmesinde, ona ayrı bir görev verilmiştir. Hz. Îsâ konusunda Cebrâil'in vahiy meleği olmasının ötesinde, özel bir önemi vardır. (KUR'ÂN YOLU, 2/360)

(110).**'Hani seni Rûh'ül Kudüs ile desteklemiştim.'** Cebrâil (a.s.) ile seni güçlendirmiştim. Kavmine karşı, delilinin sabit olması için Hz. Cebrâil ile ona destek verilmişti. Burada, rûhun, kudüse izâfe edilmesi, günahlardan temizlenmeye sebep teşkil etmesidir. Çünkü **Kudüs,** temizlik demektir. (S. HAVVÂ, 4/239)

Havâriler: Peygamberlerin yakın izleyicisi, seçkin kimselerdir. Kur'ân'da daha çok Hz. Îsâ'nın en yakın yardımcı ve dostları için kullanılmıştır. Bunların sayısı 12'dir. (H. DÖNDÜREN, 1/248)

Bu âyetler, âhirette olacak bir hitâbı hikâye ederek, Muhammed ümmetine hitaptır. (ELMALILI, 3/363)

5/112-115 GÖKTEN SOFRA İNDİRİLMESİ İSTEĞİ

112. Havâriler: "Ey Meryemoğlu Îsâ! (Duâ etsen**) Rabbin bize gökten bir sofra indirebilir mi?" demişlerdi. O: "Eğer inanmış iseniz, Allâh'a karşı gelmekten sakının demişti."**

113. Havâriler: "(İnanıyoruz fakat**) istiyoruz ki ondan yiyelim, kalbimiz yatışsın, senin (**peygamberlik iddianda**) bize doğru söylediğini bilelim ve ona şâhitlik edenlerden olalım." dediler.**

114. Meryemoğlu Îsâ da (duâ ederek**): "Ey Allâh'ım! Ey Rabbimiz! (**Bugün**) bizim üzerimize gökten bir sofra indir de bizim için hem önce (**gelen**)lerimiz hem de sonra (**gelecek**)lerimiz için bir bayram ve sen(**in kudretin**)den bir mûcize olsun. Bizi rızıklandır, sen rızık verenlerin en hayırlısısın." dedi.**

115. Allah buyurdu ki: "Ben şüphesiz onu size indireceğim. Fakat sizden kim (bundan**) sonra inkâr ederse, hiç şüphe yok ki ben ona, kâinatta hiç kimseye azap etmediğim (**şiddetteki**) bir azap ile azap ederim."**

112-115. (112).'**(**Hani Havâriler, Ey Meryem oğlu Îsâ) **Rabbin bize gökten bir sofra indirebilir mi** (diye sormuşlardı)' Bu deyim, dış görünüşe göre Allah'ın **kudretinden** bir **şüphedir**. Mûcize istemektir ve bu durum havârilerin, tam teslimiyet içinde olmadıklarını, îmânlarında zaaf bulunduğu yorumlarına neden olmuştur. (ELMALILI, KUR'ÂN YOLU)

Yâhut buradaki **'gücü yeter mi'**den maksat, 'gökten sofra indirmek, Rabbinin hikmet ve irâdesine uygun olabilir mi, ya da gökten sofra indirmek isteğine, Rabbin rızâ gösterir mi, Allâh'ın sünnetine uygun olabilir mi (anlamlarına gelebilir) (ELMALILI, 3/365, KUR'ÂN YOLU, 2/362, 263)

Mûcizeler, gâye değil, delillerdir. Mümin ise, delil getirilmiş olana îmân etmiştir. Bunu için **mûcize istemek** küfrün alâmetidir. Hakkın gücünü deneme sevdâsıdır. Şu halde, müminin **mucize isteğinde** ısrar etmesi asla **câiz değildir**. (ELMALILI, 3/365)

Sofra indi mi? Mâide (sofra) konusunda ise, Rasûlullâh'ın (s) onun inip, inmediğine dâir herhangi bir sözü var mı, bilmiyoruz. İslâm âlimleri, çoğunlukla onun indiğini kabul ederler. (S. HAVVÂ, 4/245)

5/116-120 KIYÂMET GÜNÜNDE HZ. ÎSÂ'NIN HESÂBA ÇEKİLMESİ

116. (Kıyâmet günü**) Allah** (şöyle buyuracak)**: "Ey Meryemoğlu Îsâ! İnsanlara: 'Allah'tan başka beni ve annemi iki ilâh edinin.' diyen sen misin?" dediği zaman, (**Îsâ**) diyecek ki: "(**Hâşâ**!) Seni tenzih ederim. (**Sen yücesin**,** yâ Rab**!) Doğru olmayan şeyi söylemem bana yakışmaz. Eğer onu demiş olsaydım mutlaka sen onu bilirdin. Benim içimden geçen (**her**)şeyi sen bilirsin. Ben ise senin zâtında olan (**ve bildirmediğin hiçbir şey**)i bilemem. Şüphesiz ki gizlilikleri sâdece bilen sensin."**

117. "(Îsâ Allâh'a şöyle cevap verecek: Allâh'ım**!) Ben onlara: 'Benim ve sizin Rabbiniz olan Allâh'a ibâdet edin.' diye bana emrettiğinden başkasını söylemedim. Ben içlerinde olduğum sürece üzerlerinde bir şâhit (**ve bir gözcü**) idim. Fakat sen, beni içlerinden alınca üzerlerine gözcü artık yalnız sen oldun. Sen herşeye şâhitsin."**

118. "(Ey Rabbim!) **Eğer onlara azap edersen, onlar senin kullarındır (**dilediğini yaparsın**). Eğer onları bağışlarsan yine şüphesiz mutlak gâlip ve mutlak hüküm ve hikmet sâhibi sensin, sen." (**diye cevap verecek**).**

119. Allah (şöyle**) buyuracak: "Bu(**gün**) doğru söyleyenlerin, doğruluklarının fayda vereceği gündür. Onlar için, içinde ebedî kalacakları, alt tarafından ırmaklar akan cennetler vardır. Allah onlardan râzı olmuş, onlar da O'ndan râzı olmuşlardır. İşte bu, en büyük kurtuluş ve mutluluktur."**

120. Göklerin, yerin ve onlarda bulunan (bütün**) şeylerin mülkü Allâh'ındır. O herşeye hakkıyla gücü yetendir. [**krş**. 4/126]**

116-120. (118).**'Eğer onlara azap edersen, şüphe yok ki onlar, kulların,** kölelerin**,** mülk senin**,** hak senin**,** adâlet senindir**. Ve eğer bağışlarsan, şüphesiz ki sen, gâlipsin ve hikmet sâhibisin.'** Şu hâlde, ne azap etmende bir haksızlık, ne bağışlamanda bir düşüklük, bir isâbetsizlik düşünülebilir. Ne istersen yaparsın, ne yaparsan aynen hikmet ve sevap olur, yüce şeref senin, yüksek hikmet senindir. Ne hükmüne karışılabilir, ne de hikmetine itiraz edilebilir. Her korkunun kaynağı sen, her ümidin sığınacak yeri yine sensin. Hâsılı, hükümranlık ve ilâhlık ancak senindir. Tek ilâh ancak sensin. (ELMALILI, 3/370, 371)

Hadîs: Hz. Peygamber, gecenin birisinde namaz kıldı ve sabah edene dek, tek bir âyet okudu, onunla rukûa varıyor ve secde ediyordu. (118. âyet) Ebu Zerr, 'Ey Allâh'ın Rasûlü, sabaha kadar bu âyet-i kerimeyi okudun. Onu okuyarak rukû ettin, onu okuyarak secdeye vardın' Şöyle buyurdu: 'Azîz ve Celîl olan Rabbimden, **ümmetim için şefâat istedim**. O da bana onu verdi. Allâh'ın izniyle, Allâh'a hiçbir şey ortak koşmayan kimseye şefâatim erişecek.' (Ahmed b. Hanbel'den, S. HAVVÂ, 4/244)

(119).**'Allah (**âhirette şöyle**) buyuracak 'Bu, doğru söyleyenlerin doğruluklarının fayda verdiği gündür. '** Yâni, Allah, Îsâ (a.s.)la şöyle buyuracaktır: Bugün, sâdık olan kimselere, dünyâ ve âhiret hayâtında devam eden doğruluklarının fayda vereceği bir gündür. O gün ise, kıyâmet günüdür. (S. HAVVÂ, 4/242)

Dünyâda, **sözleşme**lerinde duran, **akit**lerini samimiyetle yerine getiren doğrulara, Allah öyle vaad eder ve müjdeler. Onların doğruluk ve samimiyetleri, kıyâmet günü, korkunç toplanma ve sorgu gününde, kendilerine faydalı olacak. Hem dünyâdaki gibi, keder ve gamlarla karışık bir fayda değil, her türlü **korku** ve **hüzünden uzak** bir fayda ile faydalı **olacaktır**. (ELMALILI, 3/372)

M Â İ D E S Û R E S İ B İ T T İ .

Elhamdü lillah. 21.11.2012 Çarşamba, Saat 18.14.